

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

19-20 травня 2025 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

19-20 травня 2025 року

**Львів
2025**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Актуальні питання розвитку науки та освіти: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 травня 2025 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2025. – 390 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються актуальні питання розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

Біологічні науки.....	12
<i>Лялюк-Вітер Г.Д. ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ</i>	<i>12</i>
Військові науки.....	14
<i>Мірошниченко А., Бодирєв Д. ПРИЙОМИ І ПРАВИЛА СТРІЛЬБИ ВНОЧІ</i>	<i>14</i>
<i>Наumenко Д.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	<i>17</i>
<i>Павликовський В.О. ІСТОРІЯ ТА КОНСТРУКЦІЯ СИГНАЛЬНИХ ПІСТОЛЕТІВ</i>	<i>20</i>
<i>Родіков В.Г. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СЕРЖАНТСЬКОГО І РЯДОВОГО СКЛАДУ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК В НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ ТА ПРАКТИЧНІ ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ.....</i>	<i>22</i>
<i>Тіщенко В.В. «РОЛЬ ЖІНОК-ІНСТРУКТОРОК У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА МОТИВАЦІЮ ТА УСПІШНІСТЬ КУРСАНТІВ».....</i>	<i>25</i>
<i>Хіжнюк О.А., Лиман К.В., Духняк Х.О., Пиль К.В. РОЗВИТОК НАУКИ ТА ОСВІТИ У ВІЙСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ.....</i>	<i>28</i>
Географічні науки	30
<i>Нечипорук К.О., Матвійчук А.В. ТОПОНІМІКА ОБЛАСНИХ ЦЕНТРІВ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ</i>	<i>30</i>
<i>Подорожня Д.М., Андрійчук Т.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ФРОНТАЛЬНОЇ, ГРУПОВОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ФОРМ РОБОТИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ.....</i>	<i>33</i>
<i>Прохорова Г. ВПЛИВ НЕПОВНОТИ ІНФОРМАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ</i>	<i>35</i>
Державне управління	38
<i>Kovtun V. THE ROLE OF THE INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (IOM) AS AN ACTOR IN GLOBAL POLICY FOR THE PROTECTION OF DISPLACED PERSONS.....</i>	<i>38</i>
<i>Зінчук М. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ</i>	<i>41</i>

Економічні науки43

Білий В.В. ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ43

Гандзюк В.О. РОЗВИТОК ФОРФЕЙТИНГУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ46

Зуб В.В. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....50

Ковальська М.О. ПЕРСОНАЛ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ПІДПРИЄМСТВА: ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ54

Романюк Г.О. ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ З ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ.....57

Рубан В.В. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ60

Свірідова К.Є. МОЖЛИВОСТІ ФРАНЧАЙЗИНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ.....63

Харченко В.В. РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА66

Медичні науки.....69

Гаврилюк М.С., Джус. Н.В., Москалюк О.П., Козловська І.М. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИШОКОВИХ ЗАХОДІВ НА ДОГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ ПРИ МІННО-ВИБУХОВИХ ПОРАНЕННЯХ.69

Гаврилюк М.С., Каньовська Л.В. СИНДРОМ ОБСТРУКТИВНОГО НІЧНОГО АПНОЕ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЛІКУВАННЯ.....71

Гаврилюк М.С., Москалюк О.П. ХІРУРГІЧНЕ МАЛОІНВАЗИВНЕ ЛІКУВАННЯ ВАРИКОЗНОЇ ХВОРОБИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ73

Івашина К.І., Мех О.Д. ЗАПАЛЬНА ОПТИЧНА НЕЙРОПАТІЯ ТА АТРОФІЯ ЗОРОВОГО НЕРВУ75

Національна безпека.....80

Охріменко О.В. МІСЦЕ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ПРОТИСТОЯННІ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ.....80

Педагогічні науки.....82

Shcherbyna Y. DIGITALIZATION OF EDUCATION AS A FACTOR OF FORMATION OF A BOUNDLESS EDUCATIONAL SPACE82

Андрощук К.М. ОГЛЯД СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМИ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ.....84

Блиндюк К.В., Андрійчук Т.В. ВИВЧЕННЯ ДУМКИ УЧНІВ ЩОДО ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ88

Васильченко Г.Ю., Татарінцева Ю.Г. ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....92

Ващук Н.А. ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....94

Гайдай С.С. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ96

Голубєва І.В. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ98

Загакайло Н.М. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....101

Казнадей С.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВМС ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....106

Костюк С.В. ІГРОВІ МЕТОДИКИ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ...108

Костюк С.В., Дубина Л.М. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ.....110

Костюк С.В., Гай В.Р. ЛОГОПЕДІЯ ЯК НАУКА ТА ПРАКТИКА: ОСНОВИ, ЗАВДАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ114

Лелеко Т.С., Холоденко В.О. РОЗВИТОК АРТИСТИЗМУ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ХОРЕОГРАФІЧНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....116

Оринянський Я.А. ШЛЯХИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОЛЕДЖІ121

Перепелиця К. АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТА.....	123
Прокопенко В.В. ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	126
Сергієнко Н.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ НА БАЗІ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ В ЗАКДАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	129
Сумик М. ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	133
Цабак Н.О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОЛЕДЖІ	139
Шак А.І. ПРИРОДНИЧІ НАУКИ В ШКОЛІ: ІНТЕГРАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІТАРНОГО КОМПОНЕНТА НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ	141
Ящук Б.В. ДЕМОКРАТИЧНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	146
Психологічні науки	148
Бабич Е. ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	148
Ємець М.О. ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ: ЯК ПОВЕРНУТИСЬ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ.....	151
Зворигіна Н.Г. ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОЛОДІЖНИХ РУХІВ ТА ЇХНЬОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	153
Казанчук Д.В. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	155
Колеснікова П.М. ІНДИВІДУАЛЬНІ ПРОЯВИ ВИДІВ ПАМ'ЯТІ	157
Крицька І.С. МОВА ВОРОЖНЕЧІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ПЕРІОДУ	159
Матківська А.М. ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА ВАШЕ МИСЛЕННЯ ТА ПОВЕДІНКУ	162

<i>Науменко Д.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ І ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВИЙ ПІДХІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БОЙОВОЇ ГОТОВНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	166
<i>Сидорак Я.Б.</i> МЕТАФОРИЧНІ ОБРАЗИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХУ САМОВИРАЖЕННЯ В КАЗКОВОМУ НАРАТИВІ	169
<i>Тарасенко Д.М., Тарута Д.В.</i> THE ROLE OF THE PSYCHOLOGICAL FACTOR IN POLICE ACTIVITIES IN WARTIME	174
<i>Шляга В.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.	177
Соціологічні науки	179
<i>Мельник Л.П., Лисак Б.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	179
Технічні науки.....	182
<i>Камєнєва Ю.</i> НАБОРИ ІНСТРУМЕНТІВ DEVOPS ДЛЯ КЕРУВАННЯ ЖИТТЄВИМ ЦИКЛОМ МІКРОСЕРВІСІВ: ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ГНУЧКОЇ ПОСТАВКИ СЕРВІСІВ	182
<i>Селих О.І.</i> «ЗАСТОСУВАННЯ ШІ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД»	185
<i>Шеянова Е.Д.</i> RESEARCH, DESIGN, AND DEVELOPMENT OF SOFTWARE COMPONENTS FOR AN INTELLIGENT ENERGY EFFICIENCY SUPPORT SYSTEM OF A SMART HOME	189
Філологічні науки.....	191
<i>Голішевська Т.</i> ЦИКЛ МАТЕРІАЛІВ ПРО БЛАГОДІЙНІ ПРОЄКТИ НА ЖИТОМИРЩИНІ.....	191
<i>Грєчка М.Г.</i> РОЗУМІННЯ ЮРИДИЧНОЇ МОВИ ТА ЇЇ ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	194
<i>Гудзь С.О.</i> АРХАЇХМИ І НЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСТІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	197
<i>Завалій Ю.С.</i> РОЛЬ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	200
<i>Кузнєцова А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ГЮНТЕРА ГРАСА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ НАТАЛКИ СНЯДАНКО (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «МОЄ СТОРІЧЧЯ»)	205

<i>Харчук Я., Ярема О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЗАСОБІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	209
<i>Часова Н.С., Мащенко О.А.</i> ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ КЕЙГО НОСІЯМИ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ ТА ТИМИ, ХТО ЇЇ ВИВЧАЄ.....	214
<i>Шуневич К.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ СКЛАДНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ Г. ГЕССЕ «ГРА В БІСЕР»	218
Філософські науки.....	223
<i>Олефір М.С.</i> ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЙОГО РОЛЬ У ЕФЕКТИВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	223
Юридичні науки	226
<i>Асабіна Д.С., Логінова М.В.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК В УКРАЇНІ	226
<i>Асабіна Д.С.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКА ПРИ ЗВІЛЬНЕННІ.....	230
<i>Ахрамєєва В.І.</i> ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ГЛАСНИХ І НЕГЛАСНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	233
<i>Білий В.В., Богдан М.В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ОРД: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	236
<i>Бочарова А.В.</i> НЕЗАКОННЕ ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ	239
<i>Бочарова А.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ (КВАДРОКОПТЕРІВ) ТА 3D-КАМЕР ДЛЯ ФІКСАЦІЇ ОБСТАНОВКИ НА МІСЦІ ПОДІЇ (ПРИЛІЙОТУ).....	242
<i>Виговський Д.Л., Ніколайченко В.П.</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ВИКЛИКИ ДОКУМЕНТУВАННЯ	245
<i>Волковський М.А.</i> ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ	248
<i>Воляннюк Д.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ	251

Воляннюк Д.В. ЕЛЕКТРОННІ ПРАВОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ	255
Голуб Ю.Ю. СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННИЙ ОБІГ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ.....	258
Гончар К.С. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	261
Гончар К.С. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	264
Горланов Д.В., Рубан В.В. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ...267	
Горланов Д.В. ФІНАНСОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	270
Забудський О.П. ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....	274
Забудський О.П. ЗАСТОСУВАННЯ НСРД ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ДЕРЖВНОЇ ЗРАДИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	277
Забудський О.П., Логінова М.В. ОХОРОНА ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ	279
Забудський О.П., Логінова М.В. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ.....	281
Забудський О.П. СУТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ АГЕНТУРНОЇ РОБОТИ	284
Закарлюка Д.М., Варава В.В. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	286
Зуб В.В. VIOLATIONS OF HUMAN RIGHTS BY THE RUSSIAN FEDERATION DURING FULL-SCALE ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE	289
Івкіна В.І. ПРИЗУПИНЕННЯ ДІЇ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	291
Івкіна В.І., Логінова М.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ВАГІТНИМИ ЖІНКАМИ І ЖІНКАМИ, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ...294	
Кіріченко А.М. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ	297

Кіріченко А.М. СПЕЦІАЛЬНИЙ УМИСЕЛ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA OЗНАKA OKPEMИX CKЛAДІB KPMІНАЛbНИX ПPABOПOPУШEНЬ	301
Клiндyxoвa Л.В. ПiДCТАBИ ПPOBEДEННЯ OПEPAТИBHO-POЗШYKOBoЇ ДiЯЛbHOCTІ B YKPAЇНІ	303
Конончук Б.Р. ЄДИНІ ДEPЖAВНІ PEЄCTPИ Y ПPAВНИЧІЙ ДiЯЛbHOCTІ: OCOБЛИBOCTІ ДOCТYПY TA BИKOPИCTAHHЯ.....	306
Конончук Б. ЗАХИСТ ПPAВ CYБ'ЄКТІB ПiДПPEЇCМНИЦTBA Y BiДHOСИНАХ IЗ KONTPOЛЮЮЧИМИ OРГAНАМИ B УMОВАХ BOЄHHOГO CTАHy	309
Коц А.А. CLASSIFICATION OF CRIMINAL OFFENSES	311
Кравченко В.В. ПOНЯTTЯ YCKЛAДHEНИХ KPMІНАЛbНИX ПPABOПOPУШEНЬ: TEOPETИЧНІ ПiДXOДИ TA ЗAKOHOДAВЧE BИЗHAЧEHHЯ	314
Куліш В.О. MAIN DIRECTIONS OF WORK OF INTERPOL	317
Куц С.В. ПPOKYPATYPА YKPAЇНІ: ETАПИ PEФOPMYBAHHЯ TA ПEPCПEKTИBИ POЗBИTKY.....	319
Летка-Шаповалова О.А. BИЗHAHHЯ OCOБИ БЕЗBіCHO BiДСYTHЬOЮ ПiД ЧAC BOЄHHOГO CTАHy	323
Летка-Шаповалова О.А. ПPABOBE PEГYЛЮBAHHЯ CПAДKOBOГO ПPABA B УMОВАХ BOЄHHOГO CTАHy	326
Маломуж П.Ю. ПPABOBИЙ PEЖИМ CПiЛbHOГO MAЙHA ПOДPYЖЖЯ BИЙCьKOBOCЛYЖBOBЦiB.....	328
Маломуж П.Ю. PEАЛIЗАЦІЯ ПPABA HA CПAДKYBAHHЯ B УMОВАХ BBEДEHHЯ ПPABOBOГO PEЖИMy BOЄHHOГO CTАHy	332
Міленін В.І., Логінова М.В. PОЛb TPУДOBOГO ДOГOBOPY B ЗАБEЗПEЧEHHІ COЦІАЛbHOГO ЗАХИCTY ПPAЦiВНИKiB.....	335
Міленін В.І. ПPOБЛEМАТИКА OПЛAТИ ПPAЦi B УMОВАХ BOЄHHOГO CTАHy	338
Мірошниченко А.О. ЗАCTOCYBAHHЯ HOPM KPMІНАЛbHOГO ПPABA Y CФEPІ БOPOTbБИ З TPГiBЛEЮ ЛЮДbМИ B УMОВАХ ЗБPOЙHOГO KOHFЛIКТY	341
Момот К.С., Виговський Д.Л. BіKТИМОЛOГiЧНІ ACПEКТИ KіБEPБyЛiНГy..	345
Мотуз А.В. OБMEЖEHA OCYДHіCTb Y KPMІНАЛbHOМY ПPAВi: ПOЄДHAHHЯ MEДИЧHOГO TA ЮPИДИЧНИХ KPETEPіiB	347

Науменко Д.В. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВИЗНАЧЕНИХ СТАТУТОМ ООН.....	350
Науменко Д.В. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	353
Несмашний В.В., Переверзєв І.С. ДЖЕРЕЛА УТВОРЕННЯ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	356
Нороха С.В. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ: СТРУКТУРА, ЕЛЕМЕНТИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	359
Осінік К.О. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	362
Сімора Д.С., Чорна А.Г. ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У ВИДІ ВИПРАВНИХ І ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ	365
Скуміна Х.П. THE JURY TRIAL SYSTEM IN THE USA: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN UKRAINE.....	367
Скуміна Х.П. ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В СПРАВАХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	370
Станкевич В.Е., Марієнко А.О. «КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ».....	373
Тарасенко Д.М., Чорна А.Г. ВІДМЕЖУВАННЯ ЗАМАХУ ВІД ГОТУВАННЯ ДО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	376
Шелкоплясова О.С. ВПЛИВ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКІВ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	378
Шелкоплясова О.С. ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ.....	381
Шелкоплясова О.С. СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ СЛУЖБОВО-ПРИКЛАДНИХ ЄДИНОБОРСТВ ПРАВООХОРОННИХ СТРУКТУР	386
Яремчишин М.М. ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕДУРИ РОЗЛУЧЕННЯ.....	389

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 911.2

Лялюк-Вітер Галина Дмитрівна
ІФНТУНГ, к.б.н, доцент,

ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Дія негативних антропогенних факторів на ліси, біотичне та ландшафтне різноманіття, генетичні ресурси в даний час підвищилась через війну росії проти України. Зміни стану довкілля через воєнні дії, глобальні кліматичні зміни, забруднення повітря, води і ґрунту, а також недостатня увага до збереження біорізноманіття, лісових генетичних ресурсів призводить до виснаження та деградації лісів. Тому надзвичайно цінними є природно-заповідні території і об'єкти з позицій збереження природних лісових екосистем. Лісові екосистеми можуть слугувати місцем для реабілітації військових та внутрішньоопереміщених осіб при створенні належних умов.

Антропогенна зміна довкілля призвела до нагальної потреби збереження біорізноманіття. Збереження біологічного різноманіття є найважливішою умовою сталого розвитку. Як відомо, біологічне різноманіття (Biological diversity) – це різноманітність живих організмів з усіх джерел існування, наземні, морські та інші водні системи і екологічні комплекси, частиною яких вони є та включає в себе різноманітність в рамках одного виду, між видами і різноманіття екосистем [1]. Тому найбільшою загрозою біорізноманіттю є порушення цілісності та єдності природного рослинного покриву.

Основою для збереження біорізноманіття є державний природно-заповідний фонд (ПЗФ). Згідно з Законом України «Про природно-заповідний фонд України» [2] відповідальність за збереження біорізноманіття екологічно чистих територій та їх використання для науково-дослідних, освітніх цілей покладено на національні природні парки, заповідники, заказники тощо. Іншою технологією збереження біорізноманіття є створення Всеєвропейської (Панєвропейської) екомережі, яка повинна сприяти збереженню та відтворенню природного середовища, біотичного, ландшафтного різноманіття і забезпечувати принцип сталого розвитку – збереження та поетапне відтворення цілісності природного середовища, біотичного і ландшафтного різноманіття [3].

Процес формування екомережі України відбувається на сонові чинного законодавства, зокрема, Закону України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» [4], Закону України «Про екологічну мережу України» [5] та постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2015 № 1196 «Про затвердження Порядку включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі» [6].

Отже, метою створення екомережі України є відновлення природної, територіальної та функціональної цілісності екосистем із залученням територій та об'єктів ПЗФ у поєднанні зі збалансованим, невиснажливим використанням природних ресурсів. Цей процес є складним і довготривалим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про охорону біологічного різноманіття (ратифікована ВР України 29 листопада 1994 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення: 17.05.2025).
2. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 17.05.2025).
3. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області в 2023 році. URL: [Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України ДОПОВІДЬ 2023.pdf](#) (дата звернення: 17.05.2025).
4. Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-14#Text> (дата звернення: 17.05.2025).
5. Про екологічну мережу України: Закон України від 24 червня 2004 року № 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text> (дата звернення: 17.05.2025).
6. Про затвердження Порядку включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі: Постанова Кабінету Міністрів від 16.11.2015 року № 1196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.05.2025).

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Анастасія МІРОШНИЧЕНКО

курсант 3-го курсу ФПФОДР НПУ

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Дмитро БОДИРЕВ

старший викладач кафедри вогневої підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ПРИЙОМИ І ПРАВИЛА СТРІЛЬБИ ВНОЧІ

Стрільба вночі має свої особливості та вимагає від стрільця додаткових навичок і знань. Обмежена видимість, спотворене сприйняття дистанції та необхідність використання спеціального обладнання роблять нічну стрільбу складнішою, ніж удень. Для успішного виконання завдань у темряві важливо знати правила безпеки, адаптувати техніку прицілювання та використовувати відповідні прийоми ведення вогню.

Нічна стрільба має кілька ключових відмінностей від денного ведення вогню: обмежена видимість; використання допоміжних засобів; спалах пострілу може видати місце розташування стрільця, що вимагає додаткових заходів маскування.

Способи і правила стрільби вночі залежать від погоди та рівня природного освітлення місцевості. Виділяють три основні типи:

1. Стрільба при штучному освітленні, коли територія підсвічується прожекторами, фарами або іншими джерелами світла.
2. Стрільба в повній темряві, що потребує особливих навичок орієнтування та використання звукових або тактильних орієнтирів.
3. Стрільба з використанням нічних прицілів, які дозволяють бачити ціль у темряві за допомогою інфрачервоного або тепловізійного обладнання [1, с. 49].

Основні правила стрільби мають відповідати кільком ключовим вимогам. По-перше, стрільба повинна бути ефективною, тобто забезпечувати високу ймовірність ураження цілі. По-друге, вона має бути економічною, що означає мінімальну витрату боєприпасів і часу для виконання завдання. Крім того, правила повинні бути простими, легко запам'ятовуватися і враховувати типові ситуації, з якими можуть стикатися поліцейські.

Незважаючи на різницю в умовах стрільби вдень і вночі, загальна схема залишається незмінною: підготовка, корегування та стрільба на ураження. Підготовка до стрільби включає попередні заходи, такі як вивчення місцевості, розвідка цілей, вибір позиції та підготовка зброї. Корегування починається з моменту виявлення цілі і включає вибір зброї, способу стрільби та визначення правових підстав для застосування сили.

При стрільбі з близької дистанції (до 2 метрів) доцільно застосовувати техніку «від стегна». На відстанях 3–15 метрів ефективною є «інстинктивна» стрільба, що

використовує принцип «трьох очей». Якщо відстань становить 15–25 метрів, слід застосовувати прицілну стрільбу. Стріляти на відстані понад 25 метрів не рекомендується – краще спершу скоротити дистанцію. Перед відкриттям вогню важливо правильно використовувати укриття, уникаючи контакту рукоятки зброї з опорними поверхнями [2, с. 23].

Під час нічної стрільби при штучному освітленні стрілець повинен діяти швидко й точно, оскільки час на прицілювання обмежений. Як тільки місцевість освітлюється, необхідно миттєво виявити ціль і виконати прицільний або навскидку постріл, залежно від тривалості освітлення.

Якщо стрільба ведеться в темряві або за місячного освітлення, застосовуються ті ж правила, що й удень. Однак у випадках, коли ціль неможливо чітко побачити, стріляти доводиться навскидку – орієнтуючись на силуети, спалахи пострілів або характерні звуки, що видає противник [3].

Для підвищення ефективності стрільби в умовах обмеженої видимості використовуються нічні приціли, що дозволяє стрільцю краще орієнтуватися на місцевості, швидше виявляти цілі та вести точний вогонь. Вони призначені для спостереження за полем бою, виявлення противника та забезпечення прицільної стрільби в темряві або за слабкого освітлення [4, с. 11].

Стрільба зі стрілецької зброї з використанням нічних прицілів здійснюється, як з місця, так і з коротких зупинок під час руху. Вона може вестися пішки або з бронетранспортера – через відкриті люки чи поверх бортів.

Вибір положення для стрільби залежить від конкретних умов: стрілець може стріляти стоячи, з коліна, лежачи або використовуючи укриття як опору. Для кращої стабільності дозволяється застосовувати ремінь, що допомагає надійніше утримувати зброю.

Кожен учасник стрільб повинен дотримуватися встановлених правил стрільби та враховувати свої індивідуальні особливості. Важливо вибрати стійке положення тіла, рук і ніг, а також забезпечити однакове розташування голови відносно приклада і окуляра нічного прицілу для максимальної точності пострілу [4, с. 81].

Таким чином, стрільба вночі вимагає від стрільця особливих навичок, зосередженості та правильної підготовки. Обмежена видимість і зміна орієнтирів у темряві ускладнюють прицілювання, тому важливо враховувати специфічні правила і прийоми ведення вогню. Використання нічних прицілів, правильний вибір положення для стрільби та ефективне застосування укриттів дозволяють підвищити точність та результативність стрільби. Знання та відпрацювання нічної стрільби є важливим елементом бойової підготовки, що дозволяє успішно діяти в умовах недостатнього освітлення та виконувати завдання з максимальною ефективністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баулін Д., Кабиченко В., Бондаренко С. Основи підготовки підрозділів внутрішніх військ МВС України до ведення стрільби зі стрілецької зброї вночі. Воєнне мистецтво. 2006. С. 49–53. URL: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2006/0/2/149138> (дата звернення: 02.04.2025).

2. Застосування та використання вогнепальної зброї працівниками поліції в умовах відсутності або обмеженого освітлення: метод. рек. / Поливаний В. Д. та ін.; ред. Поливаний В. Д. Дніпро: ДДУВС, 2021. 72 с. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/7534/1/Метод.%20рекм%20заст%20вогн%20зброї_pravka_авт.pdf (дата звернення: 02.04.2025).

4. G7 Сили територіальної оборони України. Пістолет Макарова 9мм. sprotyvg7.com.ua. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/9-mm-pistolet-makarova> (дата звернення: 02.04.2025).

5. Керівництво зі стрілецької справи. Нічні приціли до стрілецької зброї та ручних гранатометів: Військ. кер. деталіз. публ. командирам (військовослужбовцям) заг. застосування з. КОМАНДУВАННЯ СУХОПУТ. ВІЙСЬК ЗБРОЙ. СИЛ УКРАЇНИ СПІЛЬНО З НАЦ. АКАД. СУХОПУТ. ВІЙСЬК ІМ. ГЕТЬМ. ПЕТРА САГАЙДАЧ. ТА ЦЕНТРОМ ОПЕР. СТАНДАРТІВ І МЕТОДИКИ ПІДГОТОВ. ЗБРОЙ. СИЛ УКРАЇНИ, 2019. 108 с. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2022/04/ВКДП-7-0001.01-Керівництво-зі-стрілецької-справи-Нічні-приціли.pdf> (дата звернення: 02.04.2025).

Науменко Данііл Вікторович

курсант н. з. ДР-343

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Кириченко Андрій Володимирович

старший викладач кафедри

спеціальної фізичної підготовки

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фізична підготовка відіграє фундаментальну роль у формуванні боєздатного та ефективного кадрового складу силових структур будь-якої держави. В Україні, як і в інших країнах, система фізичного розвитку військових і правоохоронців є важливою складовою забезпечення національної безпеки, а також впливає на оперативність та якість виконання завдань органами сектору безпеки та оборони. Зокрема, підхід до фізичної підготовки правоохоронців та військовослужбовців передбачає інтеграцію різнопланових тренувальних методик, що включають комплексні фізичні вправи, спеціалізовані заняття з бойової готовності, психологічну підготовку та вдосконалення тактичних навичок.

Зміни в характері загроз і викликів, з якими стикаються силові структури, вимагають гнучкості та інноваційності у процесі підготовки персоналу. Це стосується використання новітніх методів тренувань, застосування спеціалізованого обладнання та адаптації навчальних програм до реалій сучасного бою. Покращення якості тактичної підготовки співробітників поліції безпосередньо пов'язане з підвищенням рівня професійної компетентності командного складу, вдосконаленням методології проведення тренувань і впровадженням сучасного досвіду у навчальний процес [1, с. 102].

Окремий аспект фізичної підготовки стосується виконання спеціальних завдань в умовах збройного конфлікту. До таких операцій належать штурмові дії, нейтралізація диверсійних угруповань, забезпечення правопорядку в прифронтових районах тощо. Виконання подібних місій потребує високого рівня фізичної витривалості та

стресостійкості, оскільки часто передбачає ведення вогню, ризик поранень і дію в умовах безпосереднього бойового зіткнення. З огляду на характер поставлених завдань діяльність поліційних підрозділів дедалі більше наближається до стандартів Збройних Сил України [2, с. 99].

Аналіз бойового досвіду доводить, що успішне виконання завдань оборони країни залежить не тільки від фахової підготовки, а й від фізичної готовності особового складу. Інтенсивні фізичні навантаження та екстремальні умови вимагають особливої уваги до розвитку витривалості, сили, координації та психологічної стійкості військовослужбовців. Дослідження показують, що фізична підготовка є ключовим компонентом професійної придатності військових кадрів, що відповідає концепції боєздатності, прийнятій у збройних силах країн-членів НАТО [3, с. 11].

Система професійної підготовки військовослужбовців ЗСУ базується на визначенні функціональних вимог до кожного роду військ та передбачає обов'язкове досягнення високого рівня фізичної готовності для виконання навчально-бойових завдань. Організаційні засади цієї підготовки регламентовані «Тимчасовою настановою з фізичної підготовки у Збройних Силах України» [4, с. 273]. Відповідальність за реалізацію заходів фізичної підготовки покладається на командний склад, зокрема на інструкторів з рукопашного бою та спеціалістів фізичної підготовки, які мають відповідну професійну підготовку [5].

Спеціальна фізична підготовка є спрямованою на розвиток у військовослужбовців специфічних фізичних якостей, набуття бойових навичок і виховання морально-вольових характеристик, що забезпечують ефективну взаємодію в умовах бойових операцій. Цей процес включає відпрацювання атлетичних вправ, швидкісного пересування в бойовій зоні, подолання перешкод, рукопашний бій, військово-спортивне плавання та інші прикладні дисципліни. Основні завдання такої підготовки формуються відповідно до специфіки військово-професійної діяльності, включаючи тренування стійкості до перевантажень, здатність діяти в умовах дефіциту кисню, розвиток точності рухових реакцій тощо.

Фізична підготовка є невід'ємною частиною бойового злагодження підрозділів, оскільки формує теоретичні знання, організаційні навички, дисципліну та командний дух. Її ефективність забезпечується системним виконанням спеціалізованих фізичних вправ, засвоєнням теоретичних основ підготовки та застосуванням сучасних методик тренувань. Серед ключових засобів фізичної підготовки виділяють індивідуальні та групові фізичні вправи, комплексні навчально-тренувальні програми, а також стимулюючі заходи, спрямовані на підвищення мотивації особового складу до постійного вдосконалення своєї фізичної форми [6, с. 35].

З огляду на виклики сучасного безпечового середовища, фізична підготовка в силових структурах має бути адаптованою до конкретних службових потреб і забезпечувати відповідність професійним стандартам. Навчальні програми передбачають включення тактичних тренувань, бойових маневрів, роботи зі зброєю та інших спеціалізованих навичок, необхідних для виконання оперативних завдань у зоні бойових дій. Поряд із цим професійний розвиток військових і правоохоронців включає постійне оновлення знань, освоєння новітніх технік та вивчення передового досвіду інших держав.

Загалом фізична підготовка є ключовим фактором підвищення рівня бойової ефективності особового складу. Вона розвиває не лише фізичні якості, такі як витривалість і швидкість, але й формує психологічну стійкість, здатність діяти в екстремальних умовах та ефективно протидіяти загрозам. В умовах сучасних викликів, що включають збройну агресію, боротьбу з диверсійними групами та забезпечення громадської безпеки, особливо важливим є всебічний розвиток військових і правоохоронців. Від рівня їхньої фізичної готовності значною мірою залежить успішність виконання бойових завдань, оперативність реагування на кризові ситуації та загальний рівень обороноздатності країни.

Таким чином, система фізичної підготовки військовослужбовців і співробітників силових структур повинна розглядатися як стратегічно важливий напрям розвитку сектору безпеки. Забезпечення відповідного рівня фізичної готовності сприяє не лише підвищенню індивідуальної та командної ефективності, але й створенню надійного фундаменту для зміцнення оборонного потенціалу держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тінін Д. Г. Шляхи удосконалення рівня підготовки кадрів сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», 2022; Paris, France. С. 101-103.
2. Тінін Д. Г., Тимофеев В. Деякі аспекти підготовки військовослужбовців та поліцейських для роботи в умовах воєнного стану: сучасні проблеми та реалії. Матеріали конференцій МЦНД, 2023. С. 98-100.
3. Шемчук В. А., Хацаюк О. В. Обґрунтування нормативних основнастанови з фізичної підготовки у збройних силах України. Publishing House «EuropeanScientific Platform», 2020. С. 4-23.
4. Одеров А. М., Климович В. Б., Підлетьчук Р. В., Добровольський В. Б., Корчагін М. В. Особливості організації та змістовне наповнення систем фізичної підготовки у збройних силах держав-членів НАТО та України. Український журнал медицини, біології та спорту. 2020. Том 5, № 2 (24). С. 271-282.
5. Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України: наказ Міністерства оборони України № 225 від 05.08.2021. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1289-21#Text>
6. Тюрін С. С., Фідірко М. О. Теоретичні засади розвитку спеціальної фізичної підготовки серед курсантів Збройних Сил України. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези VI Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 листопада 2022 р.). Національний університет оборони України. Київ: НУОУ, 2022. С. 35-36.

Павликовський В.О.,
головний судовий експерт сектору досліджень зброї ВКВД
Закарпатського НДЕКЦ МВС
м. Ужгород, Україна

ІСТОРІЯ ТА КОНСТРУКЦІЯ СИГНАЛЬНИХ ПІСТОЛЕТІВ

Сигнальні пістолети, або їх ще називають «ракетниці», використовують для стрільби сигнальні, освітлювальні та освітлювально-сигнальні патрони («ракети») та призначені для подачі світлових сигналів, освітлення місцевості вночі, зв'язку між підрозділами, зв'язку з авіацією тощо. Використовуються такі пістолети з кінця 19 століття по сьогоднішній день та є особливо цінними в умовах обмеженого радіо- та телефонного зв'язку.

Перші сигнальні пістолети з'явилися у військово-морських силах США у 1870-х роках, в результаті удосконалювання сигнальних та освітлювальних засобів, що використовувалися у військово-морському флоті. У 1878 р. американцем Едвардом Вері було запатентовано зразок сигнального пристрою, конструкція якого дозволяє класифікувати його як пістолет. Двоколірна система сигналів Вері, що включала в себе цей пістолет, мала широке розповсюдження в багатьох флотах світу.

На териконах сучасного СНД перший сигнальний пістолет російського виробництва був зразка 1910 р., розроблений технологом Імператорського тульського збройового заводу. У Радянському Союзі перші сигнальні пістолети з'явилися в середині 1920-х років. Так, одним з перших був сигнальний пістолет зразка 1926 р., розроблений на Іжевському збройовому заводі.

У період Другої світової війни сигнальні пістолети активно використовувалися як у Вермахті, так і у Червоній армії. Після війни сигнальні пістолети продовжували використовуватися в арміях різних країн, а також у цивільних цілях, зокрема для подачі сигналів на морі та в гірських районах.

Сучасні різновиди «ракетниць» часто виготовляються з міцного пластику яскравого кольору, що робить їх більш помітними та легшими для застосування в надзвичайній ситуації і допомагає відрізнити їх від «звичайної» вогнепальної зброї.

Сигнальні пістолети зазвичай мають один гладкий ствол (хоча є варіанти двох стволів, а також ствола з нарізами, як то наприклад, у «Kampfpistole Z») і працюють за принципом перелому ствола. У сигнальних пістолетах до теперішнього часу використовується запозичена у гладкоствольних рушниць конструктивна схема зі стволом, що відкидається донизу. Це дозволяє швидко заряджати пістолет і забезпечує простоту в експлуатації.

Конструкція сигнальних пістолетів обов'язково включає ствол, ударно-спусковий механізм, запираючий механізм і рукоятку. Може бути також передбачена наявність прицільних пристроїв та запобіжного механізму. Матеріали виготовлення основних

частин – сталь або сплави на її основі. У деяких моделях також передбачено можливість встановлення прикладу для зменшення віддачі при стрільбі.

Отже, сигнальні пістолети відіграють важливу роль як у військовій справі, так і в цивільних сферах, забезпечуючи надійний спосіб комунікації в умовах обмеженої видимості, відсутності будь-якого зв'язку або надзвичайних ситуаціях. Від своїх перших зразків кінця 19 століття до сучасних пластикових моделей вони зберегли основні принципи конструкції, водночас еволюціонуючи відповідно до технологічного прогресу та потреб користувачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гамов Д.Ю., Єсін І.А., Кріулін К.В. 26-мм сигнальні пістолети: Довідник для судових експертів / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2006. – 30 с.: іл.
2. Сигнальний пістолет — Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сигнальний_пістолет (дата звернення: 12.05.2025).

Родіков Володимир Геннадійович,
полковник, канд. пед. наук,
начальник 143 Об'єднаного навчально-тренувального центру
«ПОДІЛЛЯ» Сил підтримки Збройних Сил України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СЕРЖАНТСЬКОГО І РЯДОВОГО СКЛАДУ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК В НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ ТА ПРАКТИЧНІ ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ

У сучасних умовах основні напрями модернізації військової освіти – це оптимізація всіх мереж військових навчальних закладів, поєднання освіти та науки, підвищення рівня якості військової освіти та підготовленості військовослужбовців. Реалізація окреслених аспектів системи військової освіти перебуває у процесі складного якісного зростання та пошуку нових етапів розвитку. Основою метою вищої військової освіти є підготовка висококompетентних фахівців, здатних до ефективної службової діяльності з обраної спеціальності.

Великими проблемами в умовах повномасштабної російсько-української війни є дефіцит військовослужбовців та офіцерів молодшої командної ланки. Тому підготовка сержантського і рядового складу різних родів військ, зокрема й інженерних, здійснюється у створених навчально-тренувальних центрах, які за роки війни активно впроваджують нові технології та методи підготовки військових фахівців для забезпечення якісної військово-професійної підготовки військовослужбовців з метою захисту держави і якісного виконання поставлених завдань [2, с. 67]. Важливим є той факт, що умови здобуття курсантами військової освіти у військових вищих навчальних закладах і навчально-тренувальних центрах значно відрізняються.

Система військової освіти, підготовка сержантського і рядового складу різних родів військ є фундаментом ЗСУ, повинна відповідати вимогам часу та зорієнтовуватися, що дуже важливо, на перспективу [1, с. 80]. Справді, в умовах повномасштабної війни сержантський і рядовий склад різних родів військ, зокрема й інженерних, мають бути готові до вирішення найскладніших завдань, володіти лідерськими якостями, бути високоосвіченими фахівцями і з гідністю захищати територіальну цілісність країни. З цієї причини необхідно впроваджувати найефективніші освітні програми, регулярно аналізувати, як випускники військових закладів освіти виявляють себе в умовах військової служби, які отримані знання і навички вони застосовують, а які залишаються невикористаними [5, с. 45]. На основі цих даних необхідно оперативного вносити зміни до навчальних планів, покращувати методи навчання та інтегрувати новітні досягнення вітчизняної та зарубіжної практики, враховуючи можливі зміни в характері збройної боротьби. Крім того, курсанти повинні вивчати не лише сучасні озброєння і техніку, а й перспективні зразки, які надійдуть на озброєння в найближчі роки.

Для більш комплексного розгляду актуальних питань фахової підготовки сержантського і рядового складу інженерних військ необхідно особливу увагу приділити курсу базової загальновійськової підготовки (БЗВП), оскільки її проходять усі курсанти, незалежно від подальшого напрямку навчання. Саме в модулі БЗВП закладаються принципово фундаментальні основи, які в подальшому відіграють важливу роль у становленні військовослужбовця. Оновлення БЗВП вбачаємо в таких аспектах. По-перше, необхідно відзначити значущість проведення як внутрішніх спортивних заходів. У межах спортивних заходів доцільно проводити змагання з фізичної підготовки курсантів у різних видах спорту, а також у межах військових дисциплін [3, с. 184]. Такі заходи дають змогу розвивати командний дух, стресостійкість, лідерські якості військовослужбовців. По-друге, військовослужбовці повинні володіти необхідними компетентностями галузі загальновійськової підготовки, тобто бути висококваліфікованими військовими експертами, ефективно реалізовувати власну ініціативу і творчий потенціал. По-третє, необхідною є педагогічна підтримка курсантів у військово-навчальній діяльності, розвиток у сержантського і рядового складу інженерних військ ціннісно-орієнтованих якостей, що сприяють суспільному та особистісному самовдосконаленню, а також розвитку патріотизму [4, с. 105].

У навчально-тренувальних центрах також ефективно впровадити різноманітні комплекси навчально-тренувальних засобів, наприклад, комп'ютерні програми, розроблені спеціально для підготовки військовослужбовців для різних родів військ. Іншими словами, військові тренажери мають ґрунтуватися на умовах і завданнях, які в основному курсанти виконують на практичних заняттях, тобто створювати максимально реалістичні умови. Це дає змогу підвищити інтерес курсантів до навчання.

Таким чином, ефективність фахової підготовки сержантського і рядового складу інженерних військ ЗСУ та їхня мотивація до навчання та військової служби є ключовими елементами успішного функціонування Збройних Сил. Мотивація курсантів і стимулювання їхнього інтересу до навчання потребують особливої уваги. Важливість використання індивідуального підходу, розуміння психологічних особливостей і потреб курсантів не варто недооцінювати.

Водночас залучення інтересів молоді та інтеграція сучасних технологій і культурних трендів у навчально-тренувальний процес можуть стати потужним стимулом для підвищення мотивації та залученості курсантів. Загалом для досягнення найкращих результатів у навчанні сержантського і рядового складу інженерних військ ЗСУ необхідний комплексний підхід, що поєднує теоретичну підготовку, практичні навички та актуальні методи мотивації. Безперервний розвиток і адаптація методів навчання до поточних реалій та інтересів курсантів є ключем до успішної підготовки фахівців високого класу для ЗСУ.

Таким чином, ключовими чинниками успішної фахової підготовки сержантського і рядового складу інженерних військ в навчально-тренувальних центрах є правильний вибір програми навчання, ефективне використання сучасних методик і технологій, а також уважна робота з кожним учасником навчально-тренувального процесу. Основними принципами фахової підготовки сержантського і рядового складу інженерних військ в навчально-тренувальних центрах є: комплексний підхід до

навчання: поєднання теоретичного знання з практичним досвідом; індивідуальний підхід до кожного курсанта (врахування потреб, здібностей та особливостей); розвиток лідерських якостей: формування навичок керівництва та організації у колективі; взаємодія з іншими структурами системи освіти та оборони для підвищення ефективності підготовки курсантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баліцький Н. Рудковський О. Ванкевич П., Іванюк Е. Використання сучасних навчально-тренувальних засобів у бойовій підготовці підрозділів сухопутних військ. Військово-технічний збірник. 2020. Вип. 23. С. 79–85.
2. Баталюк В. І., Павлюк О. О., Тіхонов Г. М. Особливості підготовки та проведення командно-штабних тренувань в умовах воєнного стану. Наука і оборона. 2022. Вип. 3-4. С. 65–71.
3. Король Я. І., Луцишин А. М., Король Л. Я. Методичні основи проведення командно-штабних навчань (тренувань) під час підготовки майбутніх офіцерів логістики. Інноваційна педагогіка. 2024. Вип. 67 (1). С. 183–187.
4. Черненко А., Матвієвський О., Рудковський О., Ванкевич. П., Формування навичок бойової роботи на сучасних зразках озброєння із залученням тренажерів. Collection of scientific works of Odesa Military Academy, 2023. Vol. 18. P. 103-110.
5. Mykhailov V. Principles of formation of qualification of civil security specialists taking into account modern approaches to professional activity. Knowledge, Education, Law, Management. 2021. № 1 (37), vol. 1/2021. P. 44–47.

Тіщенко Владислава Віталіївна,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Каліман Максим Романович,
старший викладач кафедри вогневої підготовки,
капітан поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

«РОЛЬ ЖІНОК-ІНСТРУКТОРОК У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА МОТИВАЦІЮ ТА УСПІШНІСТЬ КУРСАНТІВ»

У сучасних умовах спостерігається стійка тенденція до зростання ролі жінок у військових і правоохоронних структурах, що надає необхідність докладного аналізу їхнього внеску в процес підготовки особового складу. Ефективне навчання фахівців, які здобувають освіту в університетах з особливими вимогами, є ключовим завданням, адже рівень їхнього професіоналізму прямо впливає на забезпечення національної безпеки та правопорядку. У цьому контексті важливим є дослідження чинників, що визначають мотивацію та успішність курсантів.

Важливість залучення жінок до роботи у зазначеній сфері має сприяти прийняттю та впровадженню гендерної політики та покращенню ситуації з гендерної рівності [1, с.105]. Це не лише є кроком до реалізації принципів рівноправності, але й відкриває доступ до ширшого кадрового резерву, збагачує колективи різноманітними навичками та перспективами, позитивно впливає на клімат у колективі, руйнує застарілі гендерні стереотипи та може підвищити рівень довіри й представництва різних груп населення.

Становлення гендерної рівності уможливорює виконання більш широкого переліку соціальних функцій, що призводить до кардинальних змін у ролях жінок та чоловіків. Зокрема, жінки все активніше беруть участь у такому традиційно чоловічому виді діяльності. Це є прикладом подолання соціальної нерівності, пов'язаної з суспільними традиціями й моральними нормами, та з природно-біологічними факторами. Служба жінок у різних військових та правоохоронних формуваннях має довгу історію, проте дебати щодо фемінізації силових структур тривають навіть у тих країнах, які далеко просунулись щодо забезпечення рівності жінок та чоловіків (Ка на-да, Данія, Норвегія, Франція) [3, с. 117].

Особливу увагу слід приділити вогневій підготовці, яка є складним і відповідальним компонентом навчання, що потребує як технічних навичок, так і психологічної стійкості в роботі. Аналіз впливу жінок-інструкторок може виявити унікальні педагогічні підходи, що підвищують ефективність навчання. Спираючись на загальні принципи педагогіки, психології та досвід жінок у силових структурах, можна зазначити деякі аспекти їхнього підходу: комунікація та емпатія, де жінки часто демонструють більш емпатичний та комунікабельний стиль навчання, що може проявлятися у детальнішому поясненні навчального матеріалу, індивідуальному підході до курсантів з різним рівнем підготовки та створенні відкритої атмосфери для запитань і обговорень; увага до деталей та безпеки, де жінки можуть приділяти особливу увагу дотриманню правил безпеки під час занять, ретельному відпрацюванню кожної вправи та нюансів техніки стрільби. Жінки-інструкторки є живим прикладом успішного професійного розвитку в традиційно чоловічій сфері, і їхня впевненість, компетентність та досягнення можуть слугувати потужним мотиваційним фактором для курсантів обох статей.

Психофізіологічні особливості, зокрема властивості нервової системи, відіграють значну роль. Спостерігаються відмінності між статями: жінки, як правило, мають вищу збудливість нервової системи, тоді як чоловіки вирізняються її силою. Ці нейрофізіологічні характеристики є підґрунтям темпераменту та деяких рис характеру, що може мати значення при розробці методик навчання, особливо у вогневій підготовці. Найістотношою відмінністю вольової сфери є чуттєвість та адаптивність жінок. Доведено, що жінки витримують сильніший стрес і можуть легше його подолати. У чоловіків в екстремальних ситуаціях виробляється вдвічі більше стресових гормонів, ніж у жінок. Жінки в основному проявляють свої емоції зовнішньо (крик, плач, обговорення своїх проблем з приятельками); у чоловіків домінує придушення негативних емоцій. У конфліктах чоловіки частіше звертають увагу на слова, а на сигнали, виражені не словами, а мімікою, інтонацією, позою, жестами тощо багато з них не реагують. Для жінок важливим аспектом є форма сказаного, ніж зміст [2, с. 143].

Новітні дослідження можуть бути зосереджені на аналізі специфічних педагогічних методик, які жінки-інструкторки найбільш успішно застосовують у вогневій підготовці. Сюди входить вивчення їхніх підходів до пояснення складних технічних аспектів, методів мотивації курсантів, способів оцінювання досягнень і стратегій подолання стресових ситуацій під час тренувань. Порівняння цих підходів із практиками, характерними для чоловіків-інструкторів, може надати цінну інформацію, яка сприятиме створенню більш універсальних і водночас адаптованих навчальних програм.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що зростання ролі жінок у військових та правоохоронних структурах є не лише відображенням загальносвітової тенденції до гендерної рівності, але й важливим фактором підвищення ефективності підготовки особового складу. Залучення жінок збагачує навчальний процес різноманітними підходами, особливо у складній та відповідальній сфері вогневої підготовки. Їхні комунікативні навички, емпатія, увага до деталей та безпеки, а також власний приклад професійного успіху можуть позитивно впливати на мотивацію та результативність навчання курсантів обох статей. Врахування психофізіологічних відмінностей між чоловіками та жінками, зокрема їхньої реакції на стрес та особливостей

сприйняття інформації, є важливим аспектом для розробки адаптованих методик навчання. Подальші дослідження специфічних педагогічних практик жінок-інструкторок та їхнього впливу на навчальний процес сприятимуть оптимізації підготовки фахівців для силових структур, забезпечуючи тим самим підвищення рівня національної безпеки та правопорядку в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Дрозд О. Гендерна рівність у сфері безпеки й оборони: міжнародний досвід. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 10. С. 105-110.
- 2) Основи вікової та гендерної психології: навчальний посібник \ Петровська ТВ, Толкунова ІВ, Жукова ГВ, Курдибаха ОМ, Булгакова ТМ.; за загальною редакцією Т.В. Петровської. - Київ: Видавець; Позднішев, 2021. 192 с.
- 3) Давидюк, О. О. (2021). Інтеграція жінок до силових структур в Україні: соціологічний вимір / О.В. Демографія та соціальна економіка - Демографія та соціальна економіка, 4 (46), 116-133. <https://doi.org/10.15407/dse2021.04.116>

Хіжнюк Олександр Анатолійович,
викладач Харківського Національного університету
Військово-Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
anatovkotov@gmail.com ORCID:0009-0007-5855-2798

Лиман Крістіна Володимирівна,
курсант Харківського Національного університету
Військово-Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
kristina.lyman39@gmail.com ORCID:0009-0000-7285-2307

Духняк Христина Олегівна,
курсант Харківського Національного університету
Військово-Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
hduhnak@gmail.com ORCID:0009-0005-9981-6505

Пиль Каріна Віталіївна,
курсант Харківського Національного університету
Військово-Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
hduhnak@gmail.com ORCID:0009-0008-5718-9672

РОЗВИТОК НАУКИ ТА ОСВІТИ У ВІЙСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ

Протистояння збройним загарбникам, що мають намір порушити територіальну цілісність України та нав'язати свої, чужорідні наративи та звичаї, триває на протязі досить довгого часу, що обумовлює необхідність зміни моделей освітньої діяльності та взаємодії між оборонно-промисловим комплексом, науковими центрами та військовими навчальними закладами.

Запорукою цьому є реформування освітнього сектору, з урахуванням світових стандартів та умов ведення гібридної війни, із застосуванням новітніх технологічних рішень та впровадження стабільної фінансової підтримки для реалізації інвестицій в наукові дослідження саме в технічні науки [1]. Наприклад, дослідження методів вдосконалення безпілотних літальних апаратів, морських та наземних дронів дає незмінно позитивний результат на етапі застосування цих систем, що обумовлює необхідність наявності фахівців відповідного рівня, та створення нових програм навчання спеціалістів на базі елементів віртуальної реальності, з метою компенсації недостатньої наповненості звичної навчально матеріальної бази [2].

Логічним передбаченням буде те, що змінюватися будуть як форми, так і методи навчання, особливо в умовах протистояння збройній агресії. Системи на базі штучного інтелекту непогано зарекомендували себе в умовах зміни оперативної обстановки, тому з'явилась необхідність впровадження нових військово-технічних спеціальностей в закладах освіти, для повноцінної реалізації цього потенціалу [3]. Сектор кібербезпеки також зазнав суттєвих змін, інтегруючись з комплексами зв'язку та розвідки, що обумовлює дефіцит багато-фахових спеціалістів вищого рівня, здатних розуміти сутність взаємозв'язків систем та їх подальшу еволюцію. Радіoeлектронна розвідка в комплексі з протидією ворожим засобам радіoeлектронного придушення та боротьби набула особливого значення в умовах застосування ворогом спеціалізованих засобів ураження. Створення спеціалізованих лабораторій, що мають змогу працювати із реальними зразками технічних комплексів та систем, побудованих на базі новітніх технологій, в комплексі з об'єктно орієнтованим навчанням на базі оборонно-промислового комплексує необхідною умовою перебудови наукової та освітньої діяльності згідно умов сьогодення [4].

Невідворотною є інтеграція з європейськими інституціями освіти, адаптивність навчальних програм в комплексі з потоком інвестицій саме в оборонно-промисловий та військовий освітній сегмент – це є умовою стабільного розвитку та існування України в сучасних реаліях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство освіти і науки України. (2023). Стратегія розвитку освіти і науки в Україні на 2023-2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua>
2. Державна програма «Brave1». (2024). Інновації в обороні: підтримка стартапів. URL: <https://brave1.gov.ua>
3. Кузьменко, О. (2023). Розвиток безпілотних технологій в Україні: виклики та перспективи. Київ: Інститут інноваційних технологій.
4. NATO Review. (2024). Ukraine's Military Tech Revolution: Lessons for the Alliance. URL: <https://www.nato.int/docu/review>

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Нечипорук Катерина Олександрівна

студентка 2 курсу

Матвійчук Алла Віталіївна

викладач природничих дисциплін

Вінницького технічного фахового коледжу

ТОПОНІМІКА ОБЛАСНИХ ЦЕНТРІВ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Історико-географічну назву Правобережна Україна мала частина України на правому березі Дніпра. Термін «Правобережна Україна» зустрічається в історичних документах з другої половини XVII ст. Така назва виникла в наукових колах щодо земель Волині, Київщини та Поділля, де на захід від Дніпра споконвічно проживали українці. Однотименні з цими землями воєводства (Волинське, Київське, Подільське, а також Брацлавське) існували протягом XV–XVI ст. у складі Великого князівства Литовського; згодом, після утворення в 1569 р. Речі Посполитої, вони перейшли під владу польської корони.

Існує два головні аспекти, в яких розглядається питання про термін «Правобережна Україна»: географічний та історико-політичний. Якщо в першому разі не викликає сумніву той факт, що означення «Правобережна Україна» стосується території, яка географічно лежить на захід від Дніпра («на правому березі», звідки й пішла назва), то розгляд терміна у політичному ракурсі є більш складною проблемою.

Із появою в 1663 р. двох гетьманських урядів, один з котрих поширював свою владу на Правобережжя, а другий – на Лівобережжя, географічні означення, які вживались у тогочасних документах щодо Правобережної Гетьманщини («той бік Дніпра», «той сторони», «сеї сторони», «тогочасна Україна», «чигиринська», а трохи згодом – «польська» Україна), поступово перетворюються в політико-географічні терміни. За міжнародними договорами останньої чверті XVII – початку XVIII ст. правовий статус і кордони Правобережжя постійно змінювалися. Правобережна Україна була найбільшою за площею та населенням історико-географічною територією. Вона об'єднувала Київщину, Волинь та Поділля.

Вінниця – обласне місто на Правобережній Україні, яке лежить на берегах Південного Бугу та його притоки – річки Віннички. Воно претендує на звання третього регіонального центру на цьому березі Дніпра після Києва і Львова. Походження назви міста оповите легендами й історичними припущеннями, тому існує кілька версій щодо її виникнення.

Одна з легенд розповідає, що назва міста походить від слова «Винниця» — так у давнину називали винокурні, які, за словами істориків, були поширені на цій території. Відповідно до іншої версії, назва «Вінниця» виникла від староукраїнського слова «віно» (або «вѣно») – посагу, тобто нерухомої власності, яку отримували у спадок чи в подарунок на весілля. Існує також думка, що місто отримало назву від річки Віннички,

на якій виникло. Назва самої річки, за однією з версій, походить від слова «вінок», що символізує її звивисту форму, схожу на сплетений вінок. Є повір'я, що колись дівчата пускали по воді свої вінки, щоб дізнатися про долю й майбутнього нареченого.

Особливо цікавою є легенда, записана у 1959 році подільською фольклористкою Є. В. Горб, яка поєднує річку Вінничку з історією самого міста. У ній розповідається, як на берег річки Буг прийшов чоловік, оселився там із жінкою, і в них народилося дві доньки – Вишенька та Вінничка. З часом дівчата вирости й вийшли заміж за працьовитих рибалок. Старша, Вишенька, оселилась на правому березі Бугу, а молодша, Вінничка – на лівому. Сестри працювали на землі: рубали ліс, випалювали пні, сіяли. Та одного дня прийшло лихо: над річкою з'явилися ворожі сили, які підняли чорну кіпоть, оточили будинки сестер, аби забрати чоловіків у полон, а дівчат продати на невільничому ринку. Не бачачи порятунку, Вінничка першою запалила хату, щоб не потрапити в неволю. Побачивши це, її сестра зробила те саме. На згадку про їхній подвиг річки назвали на честь сестер. Біля річки Вінничка згодом люди збудували фортецю, а з неї виросло місто, яке отримало назву — Вінниця.

Київ – столиця України та адміністративний центр Київської області – є одним із найдавніших міст не лише України, а й світу. Його назва має неоднозначне походження. Згідно з літописом, місто отримало назву на честь одного з його легендарних засновників – брата на ім'я Кий. Разом із братами Щеком і Хоривом, а також сестрою Либідь, вони вважаються засновниками Києва. У цій легенді Кий символізує прасура українців і східних слов'ян, Щек – чехів і західних слов'ян, а Хорив – хорватів і південних слов'ян. Назви київських пагорбів – Щекавиця й Хоревиця – та річки Либідь зберігають пам'ять про цих постатей.

За іншою версією, назва Київ походить від річки Киянки, яка в минулому протікала поблизу Старокиївської гори. Існує й гіпотеза, що «Київ» утворене від слова «кий», тобто жезл або скіпетр правителя, можливо, із натяком на древній символ влади, який на вершині гори міг завершуватися знаком Тризуба.

Ще одне давнє і славне місто України Львів. Це родова столиця найстаршого сина галицького князя Данила Романовича. Князь, а пізніше король Данило назвав місто на честь свого сина Лева. Один час Львів був столицею всієї України і володів навіть Києвом. Про існування цього дуже гарного міста було відомо в Європі і німці називали Львів Лембергом.

Житомир – обласний центр Правобережної України, розташований на мальовничих берегах річки Тетерів. Це одне з найстаріших міст України, перша письмова згадка про яке датована 1240 роком – у зв'язку з походом війська Батия після зруйнування Києва. Під час монголо-татарського нашествия місто було повністю зруйноване, а згодом ще не раз зазнавало нападів і спустошень аж до XVII століття. Історія виникнення Житомира багата на перекази й легенди, а саме походження назви міста й досі залишається не до кінця з'ясованим, що властиво для найдавніших топонімів.

Існує кілька основних версій щодо походження назви Житомир. За однією з легенд, місто заснував радник київських князів Аскольда і Діра – Житомир. Після того як князь Олег убив його покровителів, Житомир відмовився служити новому володарю і з групою вірних людей подався в ліси на захід. Знайшовши затишне місце серед густих лісів і чистих вод, він оселився на скелі при злитті річок Кам'янки й Тетерева, де заснував поселення, яке назвали на його честь. Історик XIX століття, священик Микола

Трипольський, зафіксував цю легенду й навіть датував заснування міста приблизно 884 роком. Згодом на високому урвищі над Кам'янкою був збудований дерев'яний замок, місце якого нині займає філія обласного архіву на Замковій горі.

Ще одна цікава легенда оповідає про старого порадника при дворі князів Аскольда й Діра, якого в Києві прозвали Житомиром за мудрість і здатність до злагоди. Після загибелі князів дідусь у глибокому смутку залишив столицю, вирушив на захід і оселився в лісах на березі Тетерева, де й заснував місто. З тих часів понад тисячу весен зустрічає білокам'яний Житомир, який, попри тишу світанків, ніколи не спить, а живе в постійній праці.

Інша версія має етнографічне підґрунтя. Відомий чеський вчений-славіст Павло Йосиф Шафарик припускав, що назва міста походить від слова «жито», важливої сільськогосподарської культури, яку здавна вирощували на цій території. Місто, за цією версією, було центром племені житичів, що входили до союзу древлян. А слово «мир» у давньоукраїнській мові означало громаду, звідси – Житомир, тобто «громада житичів». У давнину навіть у самому центрі міста сіяли жито та ячмінь, про що йшли перекази: «мир і жито», «мир житичів».

Також існує гіпотеза, що назва Житомир – скорочена форма від «животомир», що символізувала мирне, спокійне, повне життя.

Не є «прозорою» і назва міста Рівне. Звичайно, найімовірніше місто отримало свою назву від характеру рельєфу місцевості, де воно виникло. Дійсно, місцевість тут доволі рівна. Однак є й інші версії. Деякі дослідники пов'язують назву Рівне з відомими українськими князями Острозькими. За однією версією вони володіли «рівно» ста містами. За іншою – їхні маєтки і замки простягалися «рівно» цією місцевістю.

Хоча наступний обласний центр Луцьк і належить до найдавніших міст України, його назва таємничі в собі не приховує. Це місто згадується в літописах від 1085 року. Луцьк розташований на північному заході України в долині річки Случ. Вірогідніше за все отримав свою нинішню назву, яка не змінювалася віками від слова «лука», що означає вигин, коліно ріки. І дійсно, в цьому місці, де Луцьк, Случ робить вигин, тобто луку своєї течії. Звідси і Луцьк – місто на луці.

Обласний центр Тернопіль згадується в літописах від 1540 року. Тоді ця місцевість звалася Тернопілля. Здавалося б, назва цілком «прозора» і походить від терну і поля, тобто поля, зарослого терном. Однак, існує декілька версій походження назви міста. Одні дослідники виводять його від прізвища першого володаря цієї місцевості. Інші – від слова «ополе», що означає союз декількох родів.

Обласний центр Хмельницький раніше звався Проскурів. І минула, і нинішня назва міста «прозора». Місто виникло біля впадіння річки Пłosкої в Південний Буг. Річка протікала по плоскій місцевості, звідси і її назва. Спочатку місто назвали Пłosкирів. Потім його обвалували валом із глибоким ровом. Сполучення назви річки і слова «рів» дало назву Проскурів. За радянських часів місто перейменували на честь Богдана Хмельницького.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://surma.com.ua/321-zvidky-pokhodiat-geografichni-nazvy-oblasnykh-centriv-ukrainy.html>
2. <https://dovidka.biz.ua/chomu-vinnitsyu-nazvali-vinnitsya/>
3. <https://info-ua.net/history-of-zapor/>

Подорожня Діана Миколаївна

3 курс, 34Бд-СОgeo

Андрійчук Тамара Вячеславівна

доцент кафедри екології та географії

Житомирський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ФРОНТАЛЬНОЇ, ГРУПОВОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ФОРМ РОБОТИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Сучасна дидактика в залежності від особливостей педагогічного процесу та кількості здобувачів, виокремлює фронтальну, групову та індивідуальну форми навчання. Кожна форма навчання має свої особливості.

Фронтальна форма навчання націлена на здійснення впливу вчителя на колектив школярів, де вчитель повинен мати контакт з усіма учнями, який з часом розсіюється і ефективність фронтальної роботи знижується. Тому ефективність залежить від вміння вчителя тримати в полі зору всіх учнів класу для забезпечення активної роботи кожного з них та підтримки уваги разом з робочою дисципліною [1, с. 341].

Групову діяльність учнів можна трактувати як форму організованої вчителем колективної навчальної роботи учнів одного класу, під час якої вони отримують завдання, для виконання яких необхідні зусилля кожного учасника. Для успішного виконання групового завдання учні повинні спланувати спільну діяльність, обговорити підходи до виконання завдання та визначити способи його реалізації. [2, с. 55-56].

Індивідуальне навчання є специфічною формою навчальної діяльності, що реалізується в межах індивідуалізації за допомогою відповідних технологій. Його метою є розвиток особистості відповідно до її індивідуальних здібностей та темпу навчання, який є найбільш зручним для учня. [3, с. 161].

Ефективне поєднання фронтальної, групової та індивідуальної форм навчання на уроках географії передбачає дотримання певних педагогічних умов, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів та покращенню якості їх навчання.

Для того щоб це організувати необхідно чітко спланувати структуру уроку. Кожна форма роботи має бути пов'язана з компонентами навчального процесу. Це означає, що фронтальна форма роботи буде ефективною для пояснення нового матеріалу та організації колективної роботи. Групова форма роботи дасть можливість учням навчитися співпрацювати та мати критичне мислення під час закріплення знань. Зокрема під час вивчення географії максимально використовується технологія опорних логічних конспектів. Особливістю цієї технології є закодованість навчальної інформації, що дозволяє виокремлювати етапи вивчення матеріалу. Це досягається завдяки використанню творчих методів подання навчального контенту, зокрема через малюнки та символи. Вчителі географії активно застосовують ці технології під час групової та індивідуальної роботи з учнями.

В ході виконання практичних робіт з географії поєднуються індивідуальні та групові форми навчання. Індивідуальні форми завдань надають кожному учневі можливість продемонструвати свої досягнення, тоді як проектні завдання сприяють закріпленню знань через співпрацю.

Під час підбиття підсумків уроку фронтальна робота має найбільшу ефективність. Спільне обговорення результатів, аналіз успіхів та труднощів допомагають школярам усвідомити власні досягнення та визначити основні напрямки для подальшого вдосконалення.

Правильне поєднання фронтальної, групової та індивідуальної форм роботи дає можливість урізноманітнити навчальну діяльність, зробити її більш динамічною, направленою на розвиток знань, умінь та навичок учнів.

Наприклад, в 9 класі обрано фрагмент уроку на тему: «Сучасне світове господарство». В якості обладнання можна обрати інтернет-ресурси, атласи та політичну карту світу. Фронтальна робота починається з пояснення структури світового господарства, основних галузей світового господарства та їх територіального розміщення. Пояснення проводиться з використанням глобусу та тематичних карт. В груповій роботі кожна група здобувачів досліджує окрему галузь світового господарства. Це може бути (торгівля, транспорт, сільське господарство, промисловість або будь-яка інша). В підсумку, групи учнів готують презентацію з прикладами країн лідерів з певних галузей. Індивідуальна робота полягає у складанні есе на тему «Яку роль відіграє Україна у становленні світового господарства» [4].

Висновок. Фронтальна робота залишається домінуючою для організації колективної навчальної діяльності на уроках географії, особливо під час вивчення нового матеріалу та уроках перевірки знань. Завдяки груповій роботі стимулюється пізнавальна активність учнів, розвиваються комунікативні навички та вміння спільно вирішувати складні задачі. Індивідуальна робота дає можливість врахувати індивідуальні особливості кожного з школярів, орієнтуючись на рівень їх навчальних можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шубак Г. Особливості організаційних форм навчальної діяльності учнів у малокомплектній початковій школі. Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип. 14. С. 337-344.
2. Шевчук Л. М. Форми й виду групової роботи учнів. Дидактика, методика, нові інформаційні технології. 2011. С. 54-62.
3. Барановська О. В. Індивідуалізація навчання: здобутки, труднощі, перспективи. Innovative technologies in science and education. С. 159-163.
4. Урок «Сучасне світове господарство. На урок. URL: <https://naurok.com.ua/urok-suchasne-svitove-gospodarstvo-37916.html> (дата звернення 28.04.2025).

Ганна Прохорова

м. Ужгород, Україна,

ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-4373-6885>,

anna.didovskaya@gmail.com

ВПЛИВ НЕПОВНОТИ ІНФОРМАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ

Стаття досліджує поняття економічного прогнозування, його ключові аспекти та виклики, пов'язані з невизначеністю. Розглянуто проблему неповноти інформації, що впливає на точність прогнозів, а також фактори, що спричиняють складнощі у прогнозуванні економічних процесів. Особлива увага приділяється концепції «чорних лебедів» за Нассімом Талебом та їх впливу на економічну систему. Також розглядається феномен самоздійснюваних пророцтв, які можуть викривлювати уявлення про майбутні події. Висновки наголошують на важливості повноцінної інформаційної бази для забезпечення ефективного економічного прогнозування.

Ключові слова: економічне прогнозування, невизначеність, інформаційний вакуум, чорні лебеді, самоздійснюване пророцтво, економічні цикли, транзакційні витрати, стохастичні фактори, аналітичні методи, інформаційна база.

Незважаючи на достатньо велику кількість визначень поняття «економічний прогноз» у вітчизняній та іноземній науковій літературі, більшість дослідників вважають, що головним показником, що демонструє його ефективність, є дієвість створеного підходу на практиці та хоча б часткова відповідність створеного прогнозу економічній реальності, що виникла.

Економічним прогнозом вважається науково обґрунтоване передбачення про гіпотетичний стан економічної системи у майбутньому. Дискретними складовими прогнозу є також передбачення щодо комплексу показників, що характеризують прогностичний стан системи. Найбільш часто використовуваними є оціночні судження щодо стану продуктивних сил, організаційно-виробничих відносин та власності [2]. Прогноз заснований на екстраполяванні на майбутнє тенденцій розвитку спостережуваного об'єкта у минулому та сьогоденні.

Циклічність спадів та підйомів, що не мають чітких часових рамок, та не демонструють стійку стабільність періодичних коливань, є головною причиною, що спричинює проблематичність аналізу динаміки зміни цих явищ та прогнозування їх виникнення та тривалість у майбутньому. Додатковим проблематичним моментом є різниця у тривалості спадів та поживавлення в економіці: підйоми бувають порівняно короткими, а спади – тривають довше

Одним із найважливіших етапів, що входять до складу структури економічного прогнозування, є збір, систематизація та аналіз доступних даних про стан економічної системи за попередні проміжки часу. На основі отриманих даних визначаються головні тенденції динаміки спостережуваних економічних процесів. Висновки про майбутній розвиток системи базуються на припущенні, що економічна система демонструватиме поведінку аналогічну тій, що складалася за подібних схожих умов в минулому.

Однією з причин виникнення ринкової невизначеності, що впливає на можливу поведінку економічних об'єктів, є неповнота доступної інформації [3]. Наслідком існування такого «інформаційного вакууму» є складність

прийняття оптимальних управлінських рішень; виникнення додаткових транзакційних витрат для економічних агентів; зміна характеру поведінки економічних об'єктів; провокування нерівності умов для прийняття рішень.

Складність забезпечення необхідною інформацією виробників національного продукту країни і його споживачів може бути спровокована наступними чинниками [5]:

- а) витратами значних обсягів ресурсів задля отримання надійної інформації;
- б) нерелевантністю та застарілістю інформації;
- в) втратою частини інформації економічними агентами через неможливість обробки інформації в повному обсязі;
- г) недостатнім рівнем обробки інформації.

Широким трактуванням поняття «невизначеність» є неможливість надати оцінку ймовірності настання певної події ні в минулому, ні в майбутньому. Основними елементами, що визначають ступінь невизначеності, є характер параметрів прогнозування та строк, прогноз на який необхідно здійснити. Існує пряма залежність між ступенем невизначеності та часовим проміжком, на якому вона визначається: невизначеність зростає зі збільшенням тривалості часового інтервалу.

Головною причиною виникнення невизначеності в економічній сфері є обмеження до неповноти інформації про умови, у яких буде здійснюватися економічна діяльність. Доступної інформації бракує для прийняття виважених господарських рішень.

В середовищі мікро-, мезо- та макrorівнів економіки невизначеність зумовлена наступними причинами [1]:

по-перше, вплив стохастичних факторів і обмежень людського пізнання не дають змогу в повній мірі здійснювати контроль над перебігом планованих і керованих процесів; також повною мірою не може бути врахований ефект зовнішнього впливу на здійснювані процеси. Особливо характерним це є для прогнозування поведінки суб'єктів економічної діяльності;

по-друге, наявність множини економічних суб'єктів з особливими інтересами не дозволяє повністю передбачити кінцеві результати їх взаємодії. Недостатня повнота інформації про об'єктивні процеси й економічну поведінку досліджуваних суб'єктів підсилює істинну невизначеність стану економічної системи.

В результаті «накопичення множини невизначеностей» спрогнозувати настання певної події, що є можливою в економічній системі із певними відомими характеристиками, стає практично неможливим через поліваріантність сценаріїв взаємодії між суб'єктами системи, що входять до її складу

Згідно термінології, запропонованої американським економістом ліванського походження Нассімом Талебом, події в економічній системі, настання яких спрогнозувати практично неможливо, відносяться до класу так званих «чорних лебедів», і відповідають наступним критеріям [4]:

- 1) настання події є теоретично малоімовірним;
- 2) масштаби практичних та теоретично можливих наслідків настання події неспівмірні між собою. Часто практичні наслідки є катастрофічними для більшої частини економічної системи;

3) в ретроспективі настання події має раціональне пояснення, наче вона була очікувана.

Останній критерій на сьогоднішній час отримав назву «повзучий детермінізм» [6], за якого у експертів виникає схильність розглядати події, що відбулися у минулому, як більш передбачувані, ніж вони були такими до того, як трапились.

При наявності недостатньої для аналізу кількості інформації про стан досліджуваної системи, можливим є виникнення кількох варіантів розвитку подій, що базуються на неповноті інформації:

- створення повністю нового «інформаційного поля», що не відповідає дійсності, або його схожість з реальністю є віддаленою;
- доповнення уривчастої інформації про реальні події нічим не підтвердженими домислами. Цей варіант передбачає створення начебто логічної гіпотетичної картини дійсності при нестачі необхідних даних для аналізу (information lack).

При другому варіанті сценарію розвитку подій, можливим є виникнення парадоксальної ситуації, за якої хибно сформоване уявлення про теперішнє, впливає також і на майбутній варіант розвитку подій, що втілюється в реальність у вигляді самоздійснюваного пророцтва, що стосується стану економічної системи у майбутньому.

Самоздійснюване пророцтво (self-fulfilling prophecy) [7] для економічної системи є передбаченням, що опосередковано впливає на реальність таким чином, що в результаті виявляється вірним. На початку самовиконуване пророцтво є неправильним визначенням ситуації, що провокує нову поведінку, при якій первісне хибне уявлення стає істинним.

Висновки. Необхідною умовою для розробки та використання дієвих методів економічного прогнозування, що забезпечують високі вимоги до його ефективності, якості та своєчасності, є використання достатнього обсягу інформації. Наявність повноцінної інформаційної бази дозволить здійснити всесторонній аналіз процесу економічного розвитку та сформулювати адекватний прогноз щодо майбутнього стану економічної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. К.: КНЕУ, 2004 — 480 с.
- Гуськова В.Г., Бідюк П.І., Гасанов А.С. Ймовірісно-статистичні методи моделювання і прогнозування. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова — 2022 - 456 с.
- Приз О. В. Асиметричність інформації в глобальній економіці — Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія «Менеджмент інновацій» - Випуск № 3 — 2014 — с. 69-73.
- Таліб Н. Н. Чорний лебідь: Про (не)ймовірне в реальному житті — Київ: Наш Формат — 2017 — 392 с.
- Grossman S. On the Impossibility of Informationally Efficient Markets / S. Grossman, J. Stiglitz // American Economic Review - № 70 – 1980 — pp. 393-408.
- Hoffrage, U., & Pohl, R. Hindsight Bias: A Special Issue of Memory. Champlain, NY: Psychology Press — 2003.
- Wineburg, Samuel S. The Self-Fulfillment of the Self-Fulfilling Prophecy. Educational Researcher. 16 (9) — 1987 – pp. 28–37.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Vadym Kovtun,
postgraduate student of the
Department of Public Administration and
Local Self-Government,
National Technical University «Dnipro Polytechnic»,
Dmytra Yavornytskyi Avenue, 19,
49005, Dnipro,
Ukraine,

kovtun.va.v@nmu.one,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6670-3915>

THE ROLE OF THE INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (IOM) AS AN ACTOR IN GLOBAL POLICY FOR THE PROTECTION OF DISPLACED PERSONS

The longer the war in Ukraine continues, the more relevant is the issue of studying the role of global governance entities in the field of social protection of forced migrants. Today, an important issue on the agenda is the discussion of current trends in world migration, emphasizing the need for global management of these processes. It is also important to study the reasons for the somewhat slow mechanism for responding to social crises, which is the driver of millions of migrant flows and also very important is the issue of analyzing the steps that were taken within the framework of international cooperation to protect the rights of migrants in the 20th and 21st centuries [1, 2].

The International Organization for Migration (IOM) originated in 1951 as the *Provisional Inter-Governmental Committee for the Movement of Migrants from Europe*, created to manage the safe, voluntary relocation of millions uprooted by the Second World War. Since IOM's inception, the world has witnessed several major waves of migration. The mass migration movements are presented in Table 1. Renamed *Inter-governmental Committee for European Migration* in 1952 and finally *IOM* in 1989, the Organization joined the United Nations system as a related agency in 2016. With 175 member and 8 observer states, IOM's mandate rests on the premise that humane, orderly, and rights-based mobility benefits both migrants and societies [3, 4].

Governance is exercised through a State-led Council (one vote per member), a Standing Committee on Programmes and Finance, and an elected Director General who manages a highly decentralized structure of nine regional offices and more than 600 country or sub-offices.

Table 1

Major Peaks in Global Forced Displacement (1951-2023)

№	Period	Estimated People Newly Displaced (millions)	Principal Regions Affected	Dominant Displacement Type
1.	Post-WWII resettlement (1945-1951)	11.0–14.0	Europe → Americas/Oceania	Refugee resettlement
2.	Partition of India & Pakistan (1947-1951)	14.4	South Asia	Refugee/IDP*
3.	Cambodian & Southeast Asian crises (1975-1982)	3.0–3.5	SE Asia → US/Europe	Refugee
4.	Rwandan genocide & Great Lakes crisis (1994-1996)	2.3	Central Africa	Refugee/IDP
5.	Syrian civil war peak (2011-2016)	6.7 (cross-border) / 6.7 (IDP)	Middle East → Europe	Refugee/IDP
6.	Russian invasion of Ukraine (2022-2023)	6.0 (cross-border) / 5.0 (IDP)	Europe	Refugee/IDP

*IDP = internally displaced persons. Figures consolidate UNHCR, IOM DTM, and peer-reviewed academic estimates.

The Organization's operating principles – voluntariness, informed consent, respect for human dignity, impartiality, partnership, and “do no harm” – shape a functional portfolio that spans emergency transportation and shelter, displacement tracking, border and identity-management assistance, counter-trafficking interventions, migrant health, labour-mobility schemes, diaspora engagement, and evidence-based policy advice.

The International Organization for Migration (IOM) continues to play a significant role in the relocation of Ukrainian war refugees to European Union countries [6, 7]. Following Russia's full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022, IOM became a linchpin of the European protection architecture. Through humanitarian hubs in Poland, Romania, Slovakia, Hungary, Moldova, and the Baltic states, the Organization has:

- coordinated safe transportation corridors from border crossings;
- delivered more than 156,000 hygiene kits, blankets and other non-food items;
- provided multi-purpose cash assistance to over 800,000 refugees and host-community members;

- deployed mobile health and mental-health/psychosocial support (MHPSS) teams across six EU states;
- expanded its multilingual Hotlines, giving rights information to more than 1 million callers;
- screened reception centres, trained local officials, and published rapid-risk assessments to curb trafficking and gender-based violence; and supplied real-time displacement data to the European Commission's Solidarity Platform, informing implementation of the Temporary Protection Directive (2001/55/EC) on registration, social-protection access, and recognition of professional qualifications.

By pairing field-level agility with norm-setting advocacy in Brussels and EU capitals, IOM now functions simultaneously as emergency responder and guardian of displaced persons' rights – an illustrative case of its broader status as a key institution of global migration governance.

REFERENCES:

1. Susan F. Martin. International Migration Governance: IOM's Role in the UN System. Global Governance. 2022; 28(4): 545-561. <https://globalsummitryproject.com/wp-content/uploads/2021/04/International-Migration.pdf>
2. Ferris, E.G., & Donato, K.M. (2019). Refugees, Migration and Global Governance: Negotiating the Global Compacts (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351172806>
3. IOM. Constitution of the International Organization for Migration. Geneva: International Organization for Migration; 1953 (amended 1989, 2016). <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/about/documents/constitution.pdf>
4. UNHCR. Global Trends: Forced Displacement in 2023. Copenhagen: United Nations High Commissioner for Refugees; 2024. <https://www.unhcr.org/global-trends-2023>
5. IOM. Ukraine Response Situation Report #34 (as of 31 Mar 2024). Geneva: International Organization for Migration; 2024. https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd1861/files/documents/iom_ukraine_response_sitrep_34_31mar2024.pdf
6. Ukrainians and Third-Country Nationals Crossing back to Ukraine (2023 Regional Analysis Special focus on Quarter) Hungary, Latvia, Poland, Republic of Moldova, Romania, Slovakia, and Ukraine. <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-response-ukrainians-and-third-country-nationals-crossing-back-ukraine-2023-regional-analysis-special-focus-quarter-hungary-latvia-poland-republic-moldova-romania-slovakia-and-ukraine>
7. WHO and IOM are partnering with the EU for better health of refugees and displaced people from Ukraine. <https://www.who.int/ukraine/publications/m/item/who-and-iom-partnering-with-the-eu-for-better-health-of-refugees-and-displaced-people-from-ukraine>

Зінчук Микола,

студент 5 курсу

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: Герасимчук О.Б.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. Сучасне управління в умовах глобалізації, стрімкого розвитку цифрових технологій та зростаючої складності соціально-економічних процесів вимагає нових підходів до організації інформаційної діяльності. Традиційні методи збору, обробки та аналізу інформації часто є неефективними, застарілими або занадто повільними для оперативного прийняття управлінських рішень. Це знижує гнучкість та адаптивність управлінських структур до змін у зовнішньому середовищі.

Цифрова трансформація виступає каталізатором змін у сфері управління, впливаючи як на організаційні процеси, так і на зміст управлінських функцій. Успішне впровадження цифрових інструментів дозволяє структурувати інформаційні потоки, прискорити обмін інформацією, забезпечити її достовірність і актуальність. Однак в умовах недостатньої цифрової грамотності кадрів, відсутності уніфікованих стандартів та несумісності інформаційних систем, цифровізація часто здійснюється фрагментарно та без належної стратегічної орієнтації.

Метою дослідження є всебічне вивчення ролі цифрової трансформації у вдосконаленні інформаційної діяльності в системі управління, а також визначення основних напрямів, інструментів та передумов ефективного цифрового перетворення управлінських процесів. Особливу увагу приділено дослідженню організаційних, технологічних та правових аспектів впровадження цифрових технологій у діяльність управлінських структур різного рівня.

Результати дослідження. Цифрова трансформація дедалі активніше впроваджується в управлінські процеси як у державному, так і в приватному секторах, зумовлюючи глибокі зміни в організації інформаційної діяльності. Проведене дослідження дозволило виявити низку ключових результатів, які демонструють сутність і наслідки впровадження цифрових технологій в управлінську практику.

Перш за все, встановлено, що цифрова трансформація змінює логіку функціонування управлінських структур. Замість традиційної ієрархічної моделі, де інформація передавалась вертикально та потребувала значного часу на обробку, запроваджуються мережеві моделі управління, засновані на динамічному обміні інформацією в режимі реального часу. Така перебудова дозволяє суттєво скоротити часові витрати на прийняття рішень та підвищити їхню обґрунтованість через доступ до оперативних та повних даних.

По-друге, виявлено значну роль автоматизації в підвищенні ефективності інформаційної діяльності. На сьогодні дедалі ширше застосовуються цифрові платформи, які дозволяють організовувати інформаційні потоки з мінімальним

людським втручанням. Наприклад, системи електронного документообігу (СЕД), такі як «АСКОД», забезпечують можливість створення, погодження, підписання та архівування управлінських документів у цифровому вигляді. Це дозволяє зменшити навантаження на персонал, мінімізувати помилки, спричинені людським фактором, а також знизити витрати на друк та зберігання паперової документації.

По-третє, цифрова трансформація супроводжується зміною парадигми комунікацій в управлінні. Традиційні канали взаємодії (наради, паперові листи, внутрішні повідомлення) все частіше замінюються цифровими інструментами — платформами спільної роботи (Microsoft Teams, Slack, Google Workspace), корпоративними месенджерами, відеозв'язком, чат-ботами та мобільними додатками. Це забезпечує постійну доступність до інформації, миттєвий обмін повідомленнями, можливість роботи в умовах віддаленого доступу та гнучкість у комунікації між різними рівнями управління.

Наступним значущим результатом є встановлення ролі нормативно-правового забезпечення у процесі цифровізації. На національному рівні в Україні діють численні нормативно-правові акти, які регулюють сферу електронного урядування, обіг електронних документів, захист персональних даних, кібербезпеку тощо (зокрема Закони України «Про електронні довірчі послуги», «Про інформацію», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист персональних даних»). Однак аналіз виявив прогалини, які уповільнюють цифрову трансформацію управлінських структур — відсутність єдиних стандартів цифрової взаємодії між органами влади, нестача правового регулювання щодо обробки великих даних та використання штучного інтелекту, недостатній рівень міжвідомчої координації.

Висновки. Результати дослідження підтверджують, що цифрова трансформація є не лише сучасним трендом, а й стратегічною необхідністю для ефективного функціонування управлінських структур в умовах інформаційного суспільства. Її вплив охоплює всі компоненти інформаційної діяльності — від збору, обробки та аналізу інформації до прийняття управлінських рішень, внутрішньої та зовнішньої комунікації, зберігання документів та забезпечення інформаційної безпеки.

Важливо наголосити, що цифрова трансформація не зводиться лише до впровадження окремих ІТ-рішень — це комплексна трансформація управлінської культури, способу мислення та комунікаційної поведінки. Ключовими чинниками успішної цифровізації є наявність політичної волі, стратегічного бачення цифрового розвитку, фінансування, розвиток цифрової компетентності працівників, а також вдосконалення нормативно-правової бази.

ДЖЕРЕЛА

1. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/ZHurnal_Elektronne-uryaduvannya_1_2010.pdf
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (Дата звернення: 11.03.2025).
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (Дата звернення: 13.03.2025).
4. Про інформацію: Закон України від 02.20.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (Дата звернення: 17.03.2025).

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Білий В.В.

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов М.М.

к.ю.н, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Фінансовий контроль є однією з ключових функцій державного управління, що забезпечує правомірність, ефективність і доцільність у використанні фінансових ресурсів. Він виступає не лише механізмом реагування на порушення, а й важливим елементом формування та реалізації фінансової політики держави. В умовах нестабільної економіки, впливу зовнішніх загроз, а також у контексті воєнного стану, значення фінансового контролю зростає в рази, адже йдеться про збереження економічної стійкості держави, раціональне використання бюджетних коштів та забезпечення фінансової безпеки.

Визначення поняття фінансового контролю є предметом численних наукових дискусій. У науці фінансового права виокремлюється кілька підходів до тлумачення цього терміна. Зокрема, фінансовий контроль розглядається як: функція системи управління фінансовими відносинами; контрольна функція держави; діяльність контролюючих органів; один із видів державного контролю; система заходів, що реалізується з метою перевірки фінансової дисципліни. Відповідно до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [1], державний фінансовий контроль – це повноваження спеціально уповноважених органів на здійснення перевірок суб'єктів господарювання, що пов'язані з використанням державних ресурсів.

Науковець Л.А. Савченко трактує фінансовий контроль як регламентовану правовими нормами діяльність державних та недержавних суб'єктів, спрямовану на

забезпечення законності при формуванні, розподілі та використанні публічних коштів [2, с.132]. К.В. Пивоваров акцентує на ролі фінансового контролю у забезпеченні фінансової, податкової та бюджетної дисципліни, що реалізується через перевірку законності й обґрунтованості витрат [3, с.91]. Підсумовуючи наукові позиції, можна сформулювати узагальнене визначення: фінансовий контроль — це системна, правова, незалежна і організована діяльність уповноважених суб'єктів, спрямована на моніторинг, оцінку та коригування фінансової діяльності в державному і недержавному секторах.

Принципи фінансового контролю закладають фундамент правового та організаційного забезпечення цієї діяльності. Загальні принципи були закріплені у Лімській декларації, прийнятій Міжнародною організацією вищих органів фінансового контролю в 1977 році [4]. До основних принципів належать: законність, незалежність, об'єктивність, компетентність, гласність, відповідальність, системність. Принцип законності означає обов'язковість дотримання правових норм усіма суб'єктами контролю. Незалежність забезпечує організаційну і функціональну автономію контрольних органів. Об'єктивність і компетентність передбачають професіоналізм та неупередженість при проведенні перевірок. Гласність — це публічність інформації про результати контролю, за винятком відомостей, що становлять державну або комерційну таємницю. Принцип відповідальності вимагає чіткого усвідомлення відповідальності як з боку контролюючих органів, так і з боку суб'єктів перевірки.

Окрім цього, в сучасних умовах, особливо в період воєнного стану, надзвичайно важливими є принципи оперативності, гнучкості, координації дій, цифровізації контролю, міжнародної співпраці. Це обумовлено необхідністю швидкого реагування на фінансові порушення, адаптації законодавства до надзвичайних обставин, посилення прозорості витрат на оборону, гуманітарні потреби та відновлення інфраструктури.

Щодо завдань фінансового контролю, вони випливають із його мети – забезпечення законності, раціональності та ефективності фінансової діяльності. Основними завданнями фінансового контролю є: контроль за виконанням фінансових зобов'язань перед державою з боку суб'єктів господарювання; перевірка законності та ефективності формування, розподілу і використання бюджетних коштів; виявлення фактів порушень фінансового законодавства, зловживань та неефективного витрачання коштів; попередження фінансових правопорушень та усунення їх наслідків; сприяння досягненню фінансової стабільності та стійкості в державі.

Особливу роль фінансовий контроль виконує в умовах воєнного стану, коли державі доводиться діяти в умовах обмежених ресурсів і високих витрат. У цей період основними завданнями фінансового контролю стають: забезпечення оперативного аудиту витрат на оборону та гуманітарні потреби, моніторинг ефективності використання міжнародної допомоги, попередження корупції в сфері публічних фінансів. Система державного фінансового контролю повинна бути не лише наглядовим інструментом, а й аналітичною підтримкою для прийняття рішень урядом.

Органами, що здійснюють державний фінансовий контроль в Україні, є Рахункова палата, Державна аудиторська служба, Державна казначейська служба, Державна податкова служба, Державна митна служба та інші. Вони виконують свої повноваження відповідно до законодавства: Конституції України [5], Бюджетного кодексу [6],

Податкового кодексу [7], Законів України «Про Рахункову палату» [8], «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю» [9] та інших нормативно-правових актів.

Сутність фінансового контролю розкривається через його функції. Серед них: аналітична – виявлення причин і наслідків порушень; інформаційна – донесення результатів перевірок до суспільства та органів влади; правоохоронна – забезпечення дотримання фінансової дисципліни; запобіжна – недопущення порушень у майбутньому; виховна – формування у суб'єктів господарювання культури фінансової відповідальності.

У підсумку варто зазначити, що ефективна система фінансового контролю – це запорука прозорості та підзвітності державної влади. В умовах, коли Україна перебуває у стані збройного конфлікту, контроль за фінансами стає ще важливішим. Тому актуальним є питання вдосконалення законодавчої бази, гармонізації її з міжнародними стандартами (зокрема, МСФЗ та стандартами ЄС), цифровізації контрольних процедур, розширення участі громадськості у фінансовому моніторингу. Такі заходи сприятимуть підвищенню довіри до державної влади, забезпеченню ефективного використання фінансів і, зрештою, зміцненню економічної безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
2. Савченко Л.А. Правові основи фінансового контролю : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 504 с.
3. Пивоваров К.В. Особливості фінансового контролю як функції державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 13. С. 89–92.
4. Лімська декларація : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 11.09.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_090#Text (дата звернення: 20.04.2025).
5. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
6. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
7. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
8. Про Рахункову палату : Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
9. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 20.04.2025).

Гандзюк Вікторія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти
факультету управління та економіки
g20v05o@gmail.com

Науковий керівник: Попель Сергій Анатолійович,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
popelsa89@gmail.com

*Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

РОЗВИТОК ФОРФЕЙТИНГУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У сучасних умовах глобалізації, активного розвитку міжнародної торгівлі та інтеграції національних економік у світовий ринок особливої актуальності набувають ефективні фінансові інструменти, що забезпечують безпеку та стабільність зовнішньоекономічної діяльності. Одним із таких інструментів є форфейтинг – специфічна форма торговельного фінансування, яка дозволяє експортерам оперативно отримувати кошти за поставлений товар або надану послугу без ризику неплатежу з боку покупця. Хоча в розвинених країнах форфейтинг активно застосовується вже десятки років, в Україні цей інструмент лише набирає обертів і досі залишається недостатньо поширеним. Проте його потенціал для зміцнення зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств є значним.

Форфейтинг є способом фінансування зовнішньоекономічних контрактів, за якого експортер уступає фінансовій установі, тобто форфейтеру, право на отримання майбутніх платежів за борговими інструментами, такими як векселі, в обмін на миттєве отримання грошових коштів [1, с. 151]. Тобто форфейтор бере на себе всі ризики, пов'язані з неплатоспроможністю боржника, політичними або валютними коливаннями, забезпечуючи експортеру гарантоване надходження коштів у заздалегідь обумовлений термін. Така схема вигідна для всіх учасників процесу, адже експортер отримує ліквідність і фінансову стабільність, імпортер – можливість відстрочити платіж, а форфейтор – прибуток у вигляді дисконту.

Для кращого розуміння механізму цієї фінансової операції, на рисунку 1 представлено основні етапи здійснення форфейтингу в міжнародній торгівлі. Вони наочно демонструють взаємодію між усіма сторонами угоди – експортером, імпортером і форфейтором.

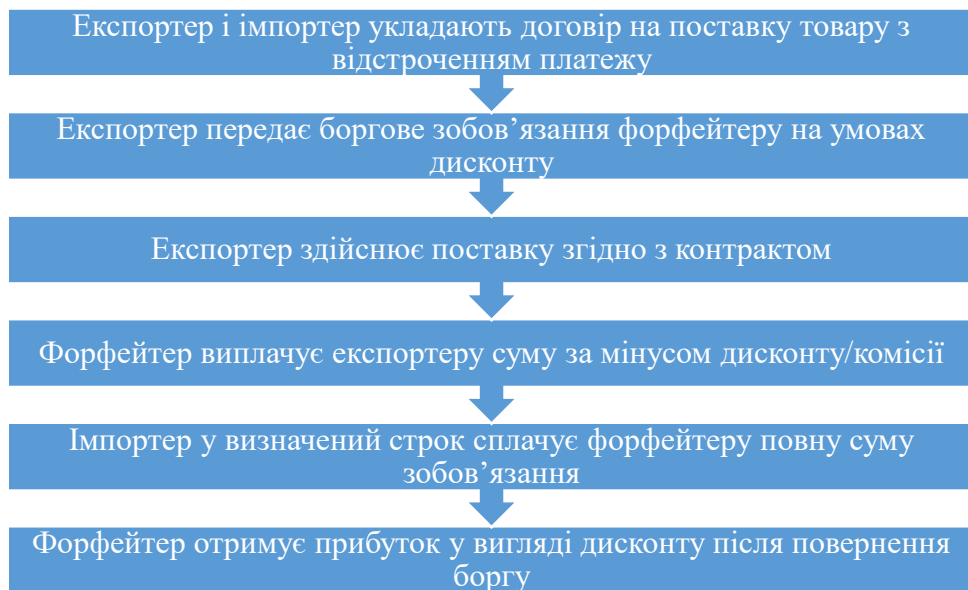

Рисунок 1 – Основні етапи здійснення форфейтингової операції

Джерело: Створено авторкою на основі [2].

Рисунок 1 ілюструє послідовність дій, що відбуваються у процесі форфейтингу від укладання контракту між експортером та імпортером до остаточного погашення боргу перед форфейтором. Такий підхід дозволяє експортерам мінімізувати ризики та отримати фінансування швидко і без додаткового залучення кредитів.

На жаль, в українських реаліях форфейтинг не набув широкого розповсюдження. Однією з основних причин є низький рівень обізнаності представників малого та середнього бізнесу про можливості цього інструменту. Багато компаній віддають перевагу традиційним методам фінансування, таким як банківське кредитування, не враховуючи потенціал форфейтингу як більш безпечного й оперативного способу залучення коштів. Додатковим бар'єром виступає недостатній розвиток відповідної інфраструктури, адже лише деякі українські банки та фінансові установи мають досвід у проведенні таких операцій, оскільки законодавство обмежує їхню роль лише агентськими функціями, не дозволяючи виступати повноцінними форфейторами. Крім того, іноземні інституції рідко працюють з українськими контрагентами через високі ризики, відсутність прозорої правової бази та складності з пошуком надійних гарантів для боргових інструментів [3, с. 9].

Неврегульованість на законодавчому рівні також стримує розвиток цього сегмента. Форфейтинг в Україні не має чіткого правового визначення в окремому законі, що створює правову невизначеність як для експортерів, так і для фінансових установ. Банки, своєю чергою, не можуть ефективно виступати форфейторами через наявність низки

законодавчих обмежень, а також через відсутність практичного досвіду роботи зі схемами форфейтингу, зокрема у сфері середньо- та довгострокових ризиків [4, с. 395]. До того ж, складна валютна політика, нестабільність макроекономічного середовища та ризики, пов'язані з воєнним станом, ще більше ускладнюють умови для розвитку форфейтингу.

Проте, незважаючи на існуючі проблеми, форфейтинг залишається перспективним інструментом для українських підприємств, особливо в умовах активізації зовнішньоекономічної діяльності. Його подальший розвиток можливий за умови реалізації низки ключових передумов, які сприятимуть його активному впровадженню (табл. 1).

Таблиця 1.

Ключові умови для подальшого розвитку форфейтингу в Україні

Умови	Зміст
Створення правового підґрунтя	Розробка нормативного акту для регулювання форфейтингових операцій та захисту сторін
Освітні ініціативи	Проведення тренінгів, семінарів і кампаній для бізнесу щодо переваг і особливостей форфейтингу
Підвищення ролі банків	Стимулювання банків до впровадження форфейтингу через пільги, гарантії або міжнародну співпрацю
Залучення міжнародного досвіду	Співпраця з європейськими форфейторами для запозичення досвіду та інвестування в Україну

Джерело: Створено авторкою.

Розвиток форфейтингу в Україні залежить від цілісного підходу, який має охоплювати як внутрішні, так і зовнішні чинники. Насамперед необхідно створити чітке правове підґрунтя, яке забезпечить захист прав учасників та унормує процедури укладання угод. Водночас без належної обізнаності бізнесу про переваги форфейтингу його впровадження залишатиметься обмеженим. Важливу роль відіграє і банківський сектор, який має бути зацікавлений у наданні таких послуг, зокрема через підтримку з боку держави. Нарешті, впровадження міжнародного досвіду дозволить адаптувати найкращі світові практики та підвищити довіру іноземних партнерів до українського ринку. Таким чином, лише комплексна реалізація усіх зазначених умов дозволить розкрити потенціал форфейтингу як ефективного інструменту зовнішньоекономічного фінансування.

Таким чином, форфейтинг є перспективним напрямом розвитку фінансового ринку України, особливо в контексті стимулювання експорту та підтримки зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. Його розвиток потребує комплексного підходу: від законодавчої підтримки до активної участі бізнесу та фінансових установ. За наявності сприятливих умов, форфейтинг може стати дієвим інструментом модернізації фінансової системи України та її ефективної інтеграції у світовий економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шевченко І.О. Фінансові механізми підтримки бізнесу: факторинг, форфейтинг та лізинг. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2024. № 6 (286). С. 148-155.
2. Що таке форфейтинг. Приклади, документи, плюси і мінуси угод. EDIN. URL: <https://edin.ua/shho-take-forfeiting/> (дата звернення: 07.05.2025).
3. Белінська К.В. Особливості здійснення форфейтингу як різновиду факторингу в Україні. Трансформація фінансової системи України: тенденції та перспективи розвитку: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Миколаїв, 25–26 листопада 2020 року). Миколаїв: МНАУ, 2020. С. 8-10.
4. Хома І.Б., Данилів І.Л. Особливості використання та вдосконалення форфейтингу в Україні на основі міжнародного досвіду. Приазовський економічний вісник. 2018. №5 (10). С. 392-397.

Зуб Віктор Вікторович,

здобувач вищої освіти

факультету міжнародної торгівлі та права

v.zub_fmtp_13_24_b_d@knute.edu.ua

Науковий керівник: Штундер Ірина Олександрівна,

доктор економічних наук, доцент

професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики

i.shtunder@knute.edu.ua

Державний торговельно-економічний університет,

Україна

СУЧАСНІ ТRENДИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У сучасному світі міжнародна торгівля відіграє ключову роль у формуванні економічної стійкості країн, стимулюванні інновацій та забезпеченні сталого розвитку. Проте глобальні трансформації – зокрема пандемія COVID-19, збройні конфлікти, зміна клімату, цифровізація та геоекономічна конкуренція - суттєво змінюють усталені механізми та пріоритети світової торгівлі. В цих умовах країни змушені адаптувати свої торговельні стратегії до нових реалій, орієнтуючись на гнучкість, технологічний розвиток, екологічну відповідальність та посилення регіонального співробітництва. Аналіз сучасних трендів міжнародної торгівлі дозволяє краще зрозуміти динаміку глобального ринку, виклики та перспективи для національних економік у період глибоких трансформацій.

В умовах швидких глобальних змін міжнародна торгівля переживає значні трансформації. Поглиблення процесів глобалізації, геополітична напруга, пандемія COVID-19, цифрова революція та екологічні виклики суттєво впливають на традиційні моделі зовнішньоекономічної діяльності. Виникають нові підходи до організації торговельних відносин, змінюються логістичні ланцюги, а роль інновацій, цифрових технологій та регіонального співробітництва стає все більш важливою. Обсяги міжнародної торгівлі зростають, що підвищує необхідність ефективно реагувати на виклики глобального середовища. Учасники світового ринку змушені адаптуватися до нових реалій, знаходячи баланс між економічною вигодою, сталим розвитком і політичною безпекою. Зміни в структурі попиту та пропозиції, перегляд пріоритетів торговельної політики країн і посилення протекціоністських тенденцій формують нові тренди в міжнародній торгівлі. Аналіз сучасних тенденцій допомагає глибше зрозуміти механізми трансформації світової економіки та визначити основні напрямки розвитку міжнародних торговельних відносин у контексті глобальних змін [1, с. 2-6].

Війна в Україні та санкції проти Росії активізували обговорення зміщення акцентів у глобальній торгівлі – від відкритості до геополітичних обмежень. Ймовірний поділ світової економіки на блоки навколо США та Китаю може призвести до зниження світового добробуту на 5% до 2040 року, а в країнах з низькими доходами – на понад 10%. Після Другої світової війни відкрита торгівля стала основою міжнародного порядку. З часом до цього підходу приєдналися багато країн, включаючи Китай і Росію. Проте останнім часом політичні фактори все більше впливають на взаємозалежність між державами. Санкції та конфлікти посилюють тенденцію до розмежування, що загрожує не лише зменшенням обсягу товарообігу, а й скороченням передачі технологій і знань. Втрата таких трансферів, особливо важливих для менш розвинених країн, може суттєво уповільнити глобальний розвиток і технологічний прогрес [2].

Аргентина, Бразилія, Парагвай і Уругвай заснували МЕРКОСУР у 1991 році, підписавши Асунсьйонський договір, який забезпечує вільний рух товарів, послуг і факторів виробництва. В рамках угоди було введено спільний зовнішній тариф, який наразі в середньому становить 11,5%, а також єдину торговельну політику. Основною метою є створення спільного ринку, подібного до ЄС, для сприяння розвитку регіонального бізнесу. У 2012 році Венесуела стала повноправним членом, але була виключена у 2016 році через порушення демократичних норм. У 2024 році Болівія завершила процес вступу після затвердження її кандидатури бразильським парламентом. У 2023 році загальний ВВП країн-засновників досяг майже \$3 трлн, що перевищує показник Тихоокеанського альянсу (\$2,8 трлн). Після пандемії економіка МЕРКОСУР зросла на 6% у 2021 році, але в 2022 році темпи зростання знизилися до трохи більше 1%. Асоційовані члени – Чилі, Колумбія, Еквадор, Гаяна, Перу та Суринам — мають часткові торговельні привілеї. Панама також виявила інтерес до вступу. МЕРКОСУР також виявляє ознаки політичної інтеграції, зокрема через спільні символи на паспортах і номерних знаках, а також надаючи жителям право жити і працювати в межах блоку. Протокол Ору-Прето, підписаний у 1994 році, закріпив статус митного союзу. Блок також прагне зміцнити партнерство між Аргентиною та Бразилією, які разом складають 94% ВВП МЕРКОСУР і 92% населення. Проте деякі аналітики вважають, що країни використовують цей блок для захисту своїх ринків від зовнішньої конкуренції [3].

Таблиця 1.

Відкритість економіки у країнах Чорноморського регіону

Countries	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	average
Bulgaria	130.3	126.7	122.9	129.7	128.9	124.7	110.3	121.0	138.2	118.6	125.1
Georgia	95.0	97.0	94.9	102.6	109.8	117.8	92.9	101.6	114.7	106.3	103.3
Moldova	94.2	89.0	89.0	88.6	87.4	87.6	79.3	88.5	110.7	95.1	91.0
Romania	83.4	83.5	85.9	87.2	86.5	84.5	78.1	86.9	93.2	83.0	85.2
Turkey	53.8	51.1	48.3	55.8	62.6	63.2	61.3	71.1	81.2	67.0	61.5
Ukraine	100.7	107.8	105.5	104.0	99.2	90.5	79.2	82.7	87.4	78.1	93.5

Джерело: [4, 5]

Аналогічно до МЕРКОСУР, Європейський Союз залишається одним із найуспішніших прикладів регіональної економічної інтеграції. ЄС забезпечує вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили в межах внутрішнього ринку, а також активно впливає на формування глобальних стандартів у сфері торгівлі, кліматичної політики та цифрової трансформації. У 2022 році частка ЄС у світовій торгівлі товарами становила приблизно 15%, а внутрішній ринок блоку об'єднує понад 450 мільйонів споживачів [6].

Країни змушені адаптувати свої торговельні стратегії до нових умов, зосереджуючи увагу на гнучкості, технологіях, екологічній відповідальності та регіональній співпраці. У цьому контексті важливо проаналізувати рівень відкритості економік, зокрема країн Чорноморського регіону. Статистичні дані за 2014–2023 роки свідчать, що найвищий середній показник відкритості мав Болгарія (125,1), тоді як Туреччина демонструвала найнижчий рівень (61,5). Україна з показником 93,5 поступається Грузії (103,3) та Болгарії, але перевершує Молдову (91,0), Румунію (85,2) та Туреччину. Значні коливання показників, особливо у 2020 році під час пандемії, вказують на вразливість економік до глобальних шоків. У 2020 році всі країни, окрім Туреччини, зазнали зниження рівня відкритості: Україна знизилася до 79,2, а Молдова – до 79,3 [4, 5]. Після пандемії відбулося часткове відновлення, проте військові дії та санкційна політика знову призвели до спаду в 2023 році. Це свідчить про те, що торговельна відкритість залежить як від зовнішньоекономічних, так і від політичних факторів.

У сучасних умовах міжнародна торгівля зазнає суттєвих змін під впливом глобальних трансформацій, таких як пандемія COVID-19, війни, посилення геополітичної конкуренції, цифровізація та екологічні виклики. Відкритість ринків поступово відходить на другий план, поступаючись місцем регіоналізації та політичному блоковому мисленню, що створює ризики фрагментації світової економіки. Під загрозою опинилися не лише принципи вільної торгівлі, а й передача технологій і знань, що є особливо важливими для країн, що розвиваються. Водночас зростає роль регіональних інтеграційних об'єднань, таких як МЕРКОСУР, які не лише поглиблюють економічну співпрацю, а й прагнуть до політичної консолідації. Все більше значення набувають цифрові технології, екологічна відповідальність та адаптивність торговельних політик. У цих умовах ефективна участь у міжнародній торгівлі вимагає знаходження балансу між національними інтересами, регіональним співробітництвом та глобальною взаємозалежністю. Це дозволяє країнам зберігати конкурентоспроможність і забезпечувати сталий розвиток у динамічному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Смолій, Л., Осіпова, А., & Костюк, В. (2021). Тенденції трансформації міжнародного бізнесу під впливом глобалізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, (31), 2–6. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-6>

2. Góes, C., & Bekkers, E. (2022). The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation: An illustrative simulation study. VoxEU, Centre for Economic Policy Research. <https://cepr.org/voxeu/columns/impact-geopolitical-conflicts-trade-growth-and-innovation-illustrative-simulation>
3. Rampe, W., Roy, D., Felter, C., & Renwick, D. (2023). Mercosur: South America's fractious trade bloc. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/mercosur-south-americas-fractious-trade-bloc>
4. World Bank. (2024). Exports of goods and services (% of GDP). World Bank. <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>
5. World Bank. (2024). Imports of goods and services (% of GDP). World Bank. <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS>
6. Felter, C. (2023). How the European Union Works. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/how-european-union-works>

Ковальська М.О.

Науковий керівник: Андронік О.Л.,

к.е.н., доцент

ДонНУ імені Василя Стуса

ПЕРСОНАЛ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ПІДПРИЄМСТВА: ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та постійних змін економічного середовища персонал розглядається не просто як ресурс, а як стратегічний актив підприємства, здатний формувати конкурентоспроможність компанії. Визначення стратегії управління персоналом наразі є основним завданням будь-якого керівника. Ефективне управління трудовим ресурсом — це не лише інструмент організаційного контролю, а й стратегічна перевага. Тому важливо розуміти які підходи до розвитку допоможуть у створенні кадрового потенціалу та системи управління, які здатні гарантувати стабільну ринкову позицію, економічну стійкість і високий рівень конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження підтверджують, що стратегічне управління персоналом є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Голобородько А. Ю., Плевако Н. О. та Кусова Д. М. зазначають, що персонал в умовах стратегічних змін повинен розглядатися не лише як ресурс, а як актив, що визначає довгострокову ефективність компанії. Глушченко Л., Пілявко Т. і Коваль Н. доводять, що адаптація структури управління персоналом до сучасних умов дозволяє підвищити ефективність управлінських процесів. Волянська-Савчук Л. В. та Мацишина М. В. аналізують ефективність інноваційних персонал-технологій, таких як коучинг і аутсорсинг, у підвищенні продуктивності праці.

Мета роботи. Основною метою дослідження є визначення ролі персоналу як стратегічного ресурсу підприємства та обґрунтування існуючих підходів до розвитку персоналу, їх використання задля досягнення високих результатів та утримання конкурентоспроможності на ринку.

Основна частина. У сучасних умовах глобалізації, діджиталізації та постійних змін економічного середовища персонал дедалі більше розглядається не просто як ресурс, а як стратегічний актив підприємства, здатний формувати конкурентні переваги. Це зумовлює потребу підприємств у впровадженні нових управлінських підходів та ефективних методів, здатних забезпечити оперативну адаптацію до змін динамічного зовнішнього середовища, підтримку конкурентоспроможності, а також стабільний економічний і соціальний розвиток у довгостроковій перспективі. Сьогодні людський капітал виступає джерелом інновацій, знань, організаційного розвитку та адаптивності до ринкових змін. Основна суть управління персоналом полягає у тому, щоб ставитися до працівників, як до цінного ресурсу підприємства. Поєднання досвіду вітчизняних та

закордонних теоретиків та практиків дозволяє сформулювати головну мету управління персоналом — максимально створити, розвинути та використати персонал підприємства та його потенціал [1].

Персонал є носієм унікальних знань, досвіду, компетенцій та корпоративної культури. Він впливає на здатність підприємства до інновацій, підвищення ефективності бізнес-процесів. Для забезпечення ефективної діяльності організації необхідно постійно формувати та здійснювати контроль за кадровим складом, який спроможний результативно виконувати завдання у визначеній сфері діяльності підприємства та діяти відповідно до його стратегічних цілей.

Ефективна система розвитку працівників забезпечує не лише підвищення їх професійного рівня, а й формує гнучкість, адаптивність, інноваційність — якості, необхідні для реалізації стратегічних цілей організації. У зв'язку з цим у теорії та практиці управління персоналом сформувалися кілька підходів до його розвитку, кожен з яких має свої особливості, переваги та сферу застосування. Використовуючи різні методи розвитку, можна управляти компетентністю персоналу та підвищувати ефективність його роботи [2]. Існують різні підходи до розвитку персоналу, серед яких варто виокремити найпоширеніші та найефективніші:

- Тренінг передбачає мінімальне використання теоретичного матеріалу та акцент на практичні вправи. Цей метод особливо ефективний для формування комунікативних, управлінських, лідерських та командних компетенцій.
- Кейс-стаді (Case Study) — це інтерактивна технологія навчання, яка базується на аналізі конкретних бізнес-ситуацій. Даний метод розвиває аналітичне та критичне мислення, стратегічне бачення й уміння працювати в умовах невизначеності.
- Коучинг — це сучасний індивідуалізований метод розвитку, що полягає у підтримці працівника в процесі пошуку власних рішень і формування навичок. Завдання коуча — задавати правильні питання, стимулювати до саморефлексії, допомагати долати внутрішні бар'єри.
- E-learning або електронне навчання — це дистанційна форма передачі знань за допомогою цифрових технологій: онлайн-курсів, відеолекцій, інтерактивних завдань, тестів тощо. Його головна перевага — можливість охопити велику кількість працівників одночасно та забезпечити гнучкість в опануванні матеріалу у зручному темпі.

Окрім застосування наведених вище методів розвитку, варто не забувати про такий важливий аспект як мотивація персоналу. Оскільки мотивація є одним із ключових чинників ефективного управління персоналом і невід'ємним елементом системи його розвитку. Без внутрішньої або зовнішньої мотивації навіть найкращі програми розвитку можуть не дати очікуваного результату, оскільки працівники не будуть готові або зацікавлені їх реалізовувати. Механізми мотивації можуть бути як матеріальними (підвищення заробітної плати, виплата премій, додаткових бонусів, соціальних пакетів), так і не матеріальними (призначення вищих посад, реалізація певних привілеїв, тощо) [3].

Висновки. У сучасних умовах динамічного розвитку економіки та постійних змін у зовнішньому середовищі персонал виступає не просто виконавцем функцій, а стратегічним ресурсом підприємства, від якого безпосередньо залежить його конкурентоспроможність, адаптивність та інноваційність. Ефективне використання методів розвитку персоналу в поєднанні з високим рівнем мотивації дозволяє активізувати внутрішній потенціал працівників, підвищити їх залученість, професійну відповідальність і готовність до змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глущенко Л., Пілявоз Т., Коваль Н. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СУЧАСНІЙ СТРУКТУРІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ. Економіка та суспільство. 2022. № 35. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-41>
2. Волянська-Савчук Л.В., Мацишина М.В. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕРСОНАЛ-ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ. Економіка і організація управління. 2019. № 1. С. 33–42. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.1.4>
3. Голобородько А. Ю. Плевако Н. О. та Кусова Д. М. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНИХ ЗМІН. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2023. Т. 43, № 4. URL: <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2023.041313>

Романюк Ганна Олегівна,
*аспірантка кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ*

ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ З ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ

В умовах глобалізації фінансових ринків та інтеграції України у світову економічну систему важливого значення набуває ефективне функціонування валютного ринку, яке прямо залежить від інституційної спроможності центрального банку держави – Національного банку України. У цьому контексті актуалізується правовий аналіз діяльності Національного банку України у сфері контролю за операціями з валютними цінностями відповідно до чинного валютного законодавства України.

Контроль за операціями з валютними цінностями у системі сучасного правового регулювання України розглядається як сукупність організаційно-правових заходів, спрямованих на забезпечення законності, прозорості та стабільності валютного ринку. Він є важливою складовою валютного регулювання і виконується Національним банком України у межах наданих законом повноважень.

Чинне валютне законодавство, зокрема Закон України “Про валюту і валютні операції”, визначає валютний контроль як функцію, яка полягає у спостереженні за дотриманням норм валютного законодавства під час здійснення валютних операцій, а також у виявленні та попередженні порушень у цій сфері [1].

Тоді як Закон України “Про Національний банк України” (далі – Закон) закріплює повноваження Національного банку України у сфері валютного контролю, що охоплюють: видання обов’язкових до виконання нормативно-правових актів щодо валютних операцій; ліцензування, переоформлення, припинення дії ліцензій на здійснення валютних операцій; здійснення перевірок уповноважених установ, які здійснюють валютні операції; застосування заходів впливу у разі виявлення порушень валютного законодавства; запровадження спеціальних захисних заходів відповідно до закону.

Таким чином, контроль за операціями з валютними цінностями охоплює як регуляторний аспект (встановлення норм поведінки), так і наглядовий (здійснення моніторингу за їх дотриманням). Він виконує превентивну, репресивну (через застосування санкцій), та коригуючу функції.

Ефективність валютного контролю значною мірою залежить від: чіткості та узгодженості правової бази; інституційної незалежності Національного банку України; функціональності механізмів обміну інформацією між органами контролю; прозорості процедур ліцензування та нагляду.

Поняття “операції з валютними цінностями” охоплює не лише купівлю-продаж валюти, але й операції з платіжними документами, валютними деривативами, транскордонні перекази та інші дії, пов’язані з переміщенням валютних активів.

Отже, контроль за валютними операціями є системним інструментом забезпечення фінансової безпеки держави, а його правове регулювання повинне поєднувати стабільність із гнучкістю для адаптації до викликів міжнародного фінансового середовища.

Згідно зі статтею 44 Закону до компетенції Національного банку України належить видання нормативно-правових актів щодо ведення валютних операцій, ліцензування та нагляду за дотриманням валютного законодавства, встановлення валютних лімітів, а також застосування заходів впливу до уповноважених установ у разі порушень. Це свідчить про значний рівень правових інструментів, які дозволяють Національному банку України ефективно виконувати контрольні функції [2].

Особливо важливим є принцип верховенства права, за яким нормативно-правові акти Національного банку України повинні бути узгоджені з Конституцією України та іншими законами, а також забезпечувати юридичну визначеність та передбачуваність валютної політики.

У сфері організації валютного ринку Національний банк України виконує системоутворюючу роль, визначаючи його структуру, суб'єктний склад та умови допуску до торгівлі валютними цінностями. Така роль обумовлює високі вимоги до правової регламентації його повноважень, що дозволяє уникати зловживань, створює передумови для захисту прав учасників ринку та зміцнення довіри до регулятора. Правове закріплення принципів відкритості, конкурентності та рівності умов на валютному ринку дозволяє забезпечити його стабільний розвиток та підвищити інвестиційну привабливість держави.

У статтях 47-49 Закону закріплено обов'язки Національного банку України щодо формування та використання золотовалютного резерву, який виступає гарантом фінансової стабільності держави. Правовий режим управління резервами ґрунтується на принципах обачності, диверсифікації активів, прозорості та підзвітності, що узгоджується з міжнародними рекомендаціями Міжнародного валютного фонду. Крім того, законодавча заборона на використання резерву для потреб резидентів є елементом фінансової дисципліни та інституційної незалежності Національного банку України.

Правовий аналіз також свідчить про взаємозв'язок між інституційною спроможністю Національного банку України та ефективністю реалізації валютної політики. Це проявляється у здатності оперативно реагувати на зовнішні виклики, вживати адекватних заходів валютного регулювання, адаптувати нормативну базу до змін міжнародного середовища. Саме така адаптивність є ключовою ознакою сучасного правового інституту в умовах динаміки глобальної економіки. До того ж, з огляду на загальносвітові тенденції цифровізації, важливим є правове забезпечення цифрового обігу валютних цінностей, що вимагає від Національного банку України постійного оновлення підходів та нормативної бази.

Вищенаведені наукові висновки підтверджують необхідність подальшого вдосконалення правового механізму реалізації повноважень Національного банку України у сфері валютного регулювання. Зокрема, актуальними є питання гармонізації валютного законодавства України з правом Європейського Союзу, посилення судового контролю за рішеннями регулятора, удосконалення механізмів правового захисту інвесторів і резидентів. Особливу увагу слід приділяти підвищенню прозорості процедур ліцензування та нагляду за валютними операціями, що сприятиме зменшенню корупційних ризиків та покращенню ділового клімату в Україні.

Підсумовуючи, інституційна спроможність Національного банку України у сфері контролю за валютними операціями є багатоаспектною характеристикою, яка охоплює нормативно-правове забезпечення, організаційну структуру, кадрову компетентність, технічні ресурси та механізми взаємодії з іншими учасниками фінансової системи. Високий рівень цієї спроможності є запорукою макроекономічної стабільності, інвестиційної привабливості держави та ефективної інтеграції у світовий фінансовий простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII. Верховна Рада України. 2018. № 30. Ст. 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 22.04.2025).
2. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 22.04.2025).

Рубан Вікторія Валеріївна

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Фролов Михайло Михайлович**

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Фінансова система є однією з найважливіших підсистем національної економіки, яка забезпечує розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту через фінансові механізми. У сучасних умовах, особливо в контексті війни та глибоких економічних потрясінь, фінансова система України постала перед серйозними викликами, що актуалізує питання її стабільності, ефективності та здатності до адаптації.

Фінансова система України, згідно з усталеним науковим підходом, являє собою сукупність взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, через які формується, розподіляється та використовується сукупний грошовий фонд держави [1, с.136]. Основними елементами фінансової системи виступають державні фінанси (включаючи державний бюджет і місцеві бюджети, державні цільові фонди), фінанси підприємств і організацій, фінанси домогосподарств, страхування, банківська система та фінансовий ринок. Такий поділ підтверджується нормами законодавства, зокрема Бюджетного кодексу України [2] та Закону України «Про банки і банківську діяльність» [3].

Становлення фінансової системи України після здобуття незалежності проходило в умовах складної трансформації від планової до ринкової економіки. Проблемами цього періоду стали високий рівень інфляції, нерозвиненість фінансових ринків, низький рівень фінансової грамотності населення. А також події 2014 року та повномасштабне вторгнення РФ в 2022 році поставили фінансову систему України перед новими викликами.

Однією з ключових проблем функціонування фінансової системи України є відсутність системного підходу до її нормативно-правового регулювання. Законодавство має фрагментарний характер, що ускладнює ефективну координацію фінансових потоків

на макрорівні. Іншою важливою проблемою є висока тінізація економіки: за оцінками Міністерства економіки України, тіньовий сектор у різні роки складав від 30 до 45% ВВП. Це суттєво зменшує обсяги податкових надходжень, послаблює бюджетну стійкість та підтримує довіру до фінансової системи загалом [4].

Разом із тим, війна продемонструвала високу гнучкість і життєздатність фінансової системи. Зокрема, уряд, Міністерство фінансів, Національний банк України, Державна податкова служба та Державна митна служба діяли як єдиний механізм, що дозволило забезпечити функціонування основних фінансових інститутів навіть в умовах бойових дій. Вжиті заходи включали підтримку ліквідності банків, стабілізацію валютного ринку, створення спеціальних державних програм фінансування оборонних потреб та підтримку бізнесу через податкові пільги [5, с.80].

Одним із головних досягнень стало збереження відносної стабільності національної валюти. Попри руйнівний вплив війни, Національний банк України зміг уникнути неконтрольованої девальвації гривні. Зниження офіційного курсу гривні до долара США залишалося в межах 10–15%, що вважається досить прийнятним показником для країни, що перебуває у стані війни [6, с.2].

Серед позитивних зрушень слід відзначити також активізацію міжнародної фінансової підтримки. Україна отримала значні кредитні й грантові ресурси від Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського Союзу та урядів провідних західних країн. Це дозволило профінансувати значну частину державних витрат, зокрема на оборону, соціальні виплати та відновлення критичної інфраструктури.

Незважаючи на певну стабілізацію, фінансова система України потребує подальшого комплексного реформування. Першочерговими завданнями мають стати: поглиблення діджиталізації фінансових послуг, впровадження сучасних інформаційних технологій у банківській сфері, удосконалення системи державних фінансів з метою підвищення прозорості та підзвітності, а також активізація внутрішнього ринку капіталу. Значну увагу потрібно приділити боротьбі з тіньовою економікою шляхом удосконалення податкової політики, спрощення адміністрування податків та посилення контролю за грошовими потоками.

Актуальним є також питання гармонізації національного фінансового законодавства із законодавством Європейського Союзу. Це передбачено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, яка визначає стандарти прозорості, фінансової звітності, боротьби з відмиванням коштів та ухиленням від оподаткування.

Війна суттєво вплинула на всі сегменти фінансової системи: збільшення державного боргу, переорієнтація бюджетних витрат на військові потреби, скорочення доходів бюджету внаслідок руйнування промисловості та інфраструктури. Проте навіть в таких умовах Україна продовжує здійснювати виплати за зовнішніми зобов'язаннями, що свідчить про прагнення зберегти фінансову репутацію на міжнародному рівні [6, с.3].

У підсумку можна стверджувати, що фінансова система України продемонструвала високу стійкість і адаптивність у надзвичайно складних умовах. Однак її майбутнє залежатиме від глибини та послідовності проведення реформ, ефективності інтеграції у світову фінансову систему та здатності забезпечити прозорість і підзвітність у використанні фінансових ресурсів. Лише за умови комплексного підходу до модернізації фінансової системи Україна зможе закласти фундамент для сталого економічного зростання та соціальної стабільності у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тімашов В. О., Севастьяненко О. В. Фінансова система України: правова характеристика та законодавче регулювання. Право і суспільство. 2021. № 2. С. 134–139.
2. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
3. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Економічна правда. Тіньовий сектор в Україні сягає 31% ВВП за неповний 2021 рік. Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/news/2022/02/10/682262> (дата звернення: 13.05.2025).
5. Татарин Н., Чорний Р. Фінансова система України під час війни. Галицький економічний вісник. 2022. № 5/6. С. 75–83.
6. Маршук Л., Бурлака, М. ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ. Економіка та суспільство. Вип. 44. 2022. 6 с.

Свірідова Катерина Євгеніївна,
студентка 2 курсу, спеціальності
051 «Економіка торгівлі»

Науковий керівник: Гуменюк Володимир Володимирович,
доктор економічних наук, професор кафедри економічної
теорії та конкурентної політики
Державного торговельно-економічного університету

МОЖЛИВОСТІ ФРАНЧАЙЗИНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Франчайзинг є однією з найперспективніших форм організації бізнесу в умовах сучасної ринкової економіки. Ця модель поєднує гнучкість малого підприємництва з перевагами системного підходу великого бренду, що дозволяє досягати стабільності, впізнаваності та ефективного управління.

Популярність франчайзингу забезпечується вигідністю цього бізнес-процесу для всіх учасників партнерства. Франчайзі, покупець франшизи, отримує готову модель бізнесу з перевіреними методиками управління, маркетингу, набору та розвитку персоналу, стандартами обслуговування клієнтів тощо. Часто в рамках франшизи передаються права на використання унікальних винаходів і ноу-хау, яких в іншому місці просто не знайдеш. Вигода франчайзера в тому, що він, передаючи технології і права, розвиває свою мережу і посилює свій бренд з мінімальним залученням особистих фінансових ресурсів [2].

Особливо актуальною така модель є для початківців у бізнесі, які часто стикаються з нестачею досвіду, труднощами стартового планування та високим рівнем ризиків. У цьому випадку франчайзинг значно полегшує старт, знижує витрати та дозволяє швидше досягти стабільного прибутку.

Для багатьох підприємців на українському ринку франчайзинг стає своєрідним «бізнесом з підтримкою», що особливо актуально в часи економічної нестабільності. Протягом 2018-2021 років спостерігається чітка тенденція до зростання як кількості власних, так і франчайзингових об'єктів у компаніях (Рис. 1).

Найбільш динамічне зростання демонструють саме франчайзингові об'єкти. Їхня кількість за чотири роки зросла майже вдвічі, що свідчить про зростаючу популярність франчайзингової моделі ведення бізнесу серед підприємців. Такий розподіл свідчить про стратегічну переорієнтацію компаній на розвиток через франчайзинг, як більш гнучку та економічно ефективну модель розширення бізнесу. Для початківців це створює додаткові можливості для входу в ринок із мінімальними ризиками та за підтримки сильного бренду.

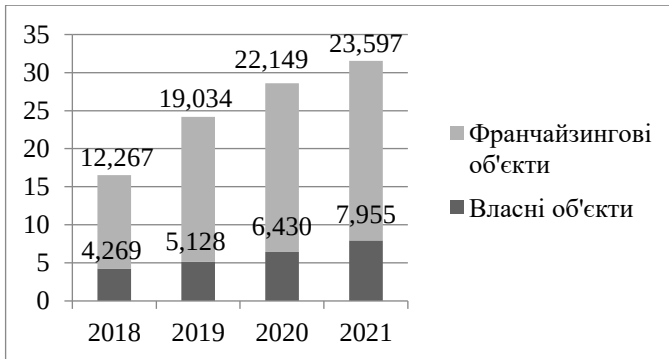

Рис. 1. Кількість власних та франчайзингових об'єктів франчайзингових компаній, 2018-2021.

Джерело: складено автором на основі [1].

У сучасних умовах франчайзинг також демонструє стійке розширення в різних галузях економіки. Він став популярним інструментом для масштабування бізнесу, зокрема у сферах громадського харчування, послуг, логістики та багатьох інших (Рис.2).

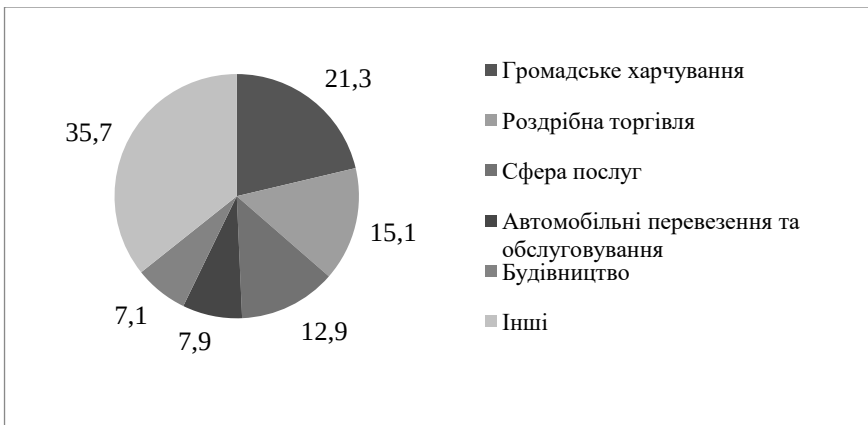

Рис. 2. Сегментація ринку франчайзингу в розрізі сегментів поширення, %.

Джерело: складено автором на основі [3].

Можна побачити, що найбільшу частку ринку займає категорія «Інші» – 35,7%, що свідчить про поширеність франшизи і серед різноманітних нішевих напрямків, які не належать до класичних галузей. Це може включати освітні послуги, ІТ-сферу, консалтинг, індустрію краси. Різноманітність сфер діяльності, в яких працюють франшизи, створює сприятливі умови для підприємців-початківців: вони можуть обрати доступну та зрозумілу для себе модель, швидко інтегруватися у бізнес-середовище та розпочати роботу вже з перевіреним форматом.

Отже, франчайзинг є зручною і ефективною формою співпраці, яка допомагає підвищити успішність як великого, так і малого бізнесу. Для франчайзера це можливість розширити бізнес без необхідності самостійно відкривати нові точки у різних регіонах і без великих інвестицій. Для франчайзі – шанс почати власну справу під відомим брендом і в уже налагодженій системі, що значно зменшує ризики та підвищує шанси на успіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітика ринку франчайзингу 2021-2022 років. Офіційний сайт компанії “Franchise Group”. URL: <https://franchisegroup.com.ua/about-franchising/analitika-rynku-2021-2022/>
2. Гончаренко М. Л. Франчайзинг як інтегрована форма організації бізнесу. Бізнес Інформ. 2018. № 3. С.370-374. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_3_60
3. Дослідження ринку франчайзингових послуг в Україні. 2020 рік. Pro-Consulting. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/issledovanie-rynka-franchajzingovyh-uslug-v-ukraine-2020-god>

Харченко В.В.

Науковий керівник: Андронік О.Л., к.е.н.

ДонНУ імені Василя Стуса

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. У сучасних економічних умовах із високим рівнем динамічності та невизначеності підприємства зіштовхуються з потребою підвищення ефективності своєї діяльності та покращення конкурентоспроможності. Один з ключових чинників, що має безпосередній вплив на вищеперераховані показники, - людський капітал. Ефективне формування та використання людського капіталу забезпечить зростання показників організації в довгостроковій перспективі. Проте в деяких компаніях часто нехтують важливістю даного ресурсу, що в результаті призводить до низького рівня продуктивності праці, плинності кадрів та обмежених можливостях для розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування та розвитку людського капіталу є широко досліджуваним. Теоретичні основи концепції людського капіталу були закладені в наукових працях Г. Беккера [6] та Т. Шульца [7]. Також варто відзначити досягнення українських науковців у цій галузі, а саме: О. Грішнова [2], О. Амоша та Л. Шамілева [1]. Вони та інші активно досліджували та досліджують цю галузь, проте, зважаючи на постійний рух економіки, на даний момент дослідження людського капіталу є відкритим та актуальним.

Мета роботи. Дослідити сутність, значення та механізми формування і використання людського капіталу на підприємстві, а також обґрунтувати його вплив на економічний розвиток підприємства в умовах сучасної ринкової економіки.

Основна частина. Людський капітал – це сукупність нематеріальних активів, які можна класифікувати як економічну цінність досвіду та навичок працівника. Це такі активи, як освіта, навчання, інтелект, навички, здоров'я та інші речі, які цінують роботодавці [8]. В умовах сучасної економіки, що є постійно рухливою та достатньо нестабільною через воєнні дії на території України, актуальність вивчення людського капіталу набуває значних обертів серед стратегічних цілей підприємства, адже він, на відміну від матеріальних ресурсів, має здатність до відтворення та накопичення, а його розвиток призводить до суттєвого підвищення економічної результативності підприємства в довгостроковій перспективі. Проте, навіть незважаючи на значну тенденцію до розвитку потужностей даної сфери, значна частина українських підприємств не розглядає людський капітал як ключовий чинник економічного зростання, зосереджуючи увагу переважно на технічних або фінансових факторах. Такий підхід є застарілим і не відповідає викликам сучасного ринку, де успіх залежить не лише від суто технологічної частини діяльності, а й безпосередньо пов'язаний зі здатністю до адаптації, нововведень та формування конкурентних переваг на ринку. В основі даних

процесів стоять саме працівники, тож економічний розвиток підприємства безпосередньо пов'язаний із людським фактором.

Емпіричні дослідження підтверджують безпосередній зв'язок між якістю людського капіталу та економічними показниками підприємства. Наприклад, в одному з досліджень, що проводилось на основі статистичних даних підприємств кондитерської галузі Донецької області, висвітлено проблеми оцінки (кількісної і якісної) людського капіталу у системі стратегічного планування підприємства. Отримані показники дозволили зробити висновки стосовно напрямків удосконалення управління персоналом як надважливої складової інтелектуального забезпечення стратегічного планування діяльності підприємства [3]. Це та інші наявні дослідження свідчать про те, що системна робота з персоналом на всіх етапах (від підбору кадрів до формування корпоративної культури) є невід'ємною складовою стратегії економічного успіху.

Проте, задля грамотного ведення практичних дій щодо покращення значущості ролі людського капіталу варто проаналізувати шляхи його формування на підприємстві. До них відносимо: інвестування в професійне навчання та регулярні підвищення кваліфікації, підтримка внутрішньої мотивації через справедливую систему винагород (як матеріальну, так і нематеріальну), забезпечення належних умов праці для всіх категорій робітників, заохочення до розвитку лідерських якостей у менеджерів та командної роботи для підлеглих, а також сприяння розвитку атмосфери довіри й партнерства в горизонтальних та вертикальних комунікаціях підприємства. Дотримання вищеперелічених умов сприятиме створенню у працівників розуміння власної значущості в роботі та відповідального ставлення до роботи, а також сформує самоідентифікацію кожного робітника як активного учасника стратегічного розвитку підприємства, а не просто формального виконавця чітко окреслених функцій.

Також, важливою умовою ефективного використання людського капіталу є узгодження освітніх програм із реальними потребами підприємств щодо потенційних працівників. Станом на сьогодні значна кількість вітчизняних компаній стикаються з проблемою дефіциту кадрів із прикладними навичками, що зумовлено розривом між системою вищої освіти та вимогами сучасного ринку праці. Про наявність професійно-кваліфікаційних дисбалансів у сучасній Україні насамперед свідчить значна чисельність безробітного населення, зокрема з вищою та професійно-технічною освітою, при одночасному посиленні дефіциту робочої сили, що виявляється в усіх сферах економічної діяльності [5]. Вирішення цієї проблеми потребує активної співпраці між підприємствами та освітніми закладами, впровадження дуальних форм навчання, стажувань, а також адаптації освітніх програм до динаміки технологічного розвитку. Актуальним є і питання залучення МОН України задля ефективного впровадження даних ідей.

Окрему увагу слід приділити питанню збереження людського капіталу в умовах трудової міграції та демографічної кризи, спричинених воєнним вторгненням країни-агресора на територію України. За даними НБУ, впродовж 2024 року вплив мігрантів з України тривав і загалом за рік становив близько 500 тис. осіб, і у 2025 році очікується продовження цієї тенденції [4]. Відтік висококваліфікованих фахівців за кордон завдає значної шкоди потенціалу національного виробництва. У цьому контексті особливого значення набувають не лише матеріальні стимули, а й створення привабливого соціального середовища, можливостей для професійного зростання та реалізації ініціативи.

Висновки. Отже, людський капітал грає одну з провідних ролей у забезпеченні сталого економічного розвитку підприємства в умовах ринкової економіки. Забезпечення його ефективного функціонування та розвитку є вкладенням у довгострокову економічну вигоду. Підприємства, які усвідомлено підходять до управління людськими ресурсами, здатні не лише швидко адаптуватися до змін, а й виступати ініціаторами інновацій, лідерами ринку та прикладами постійного зростання. Тож людський капітал варто розглядати як ключовий актив підприємства, що формує його майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О. І., Шамілева Л. Л. Розвиток трудового потенціалу промисловості на засадах соціальної відповідальності: концептуальне та науково-методичне забезпечення. Вісник економічної науки України, 2016. № 2(31). С. 3-8.
2. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. Київ: Знання, 2001. 254 с.
3. Ібрагімов Е. Е. Оцінка ефективності людського капіталу в системі стратегічного планування підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. Київ, 2012, N № 12. С.115-117.
4. Нацбанк розповів, скільки українців виїхали з країни за рік, і до чого це призведе. URL: <https://surl.lu/iixkpc>
5. Освітньо-кваліфікаційні диспропорції ринку праці України: сучасні реалії та перспективи. URL: <https://surl.li/vlqlhi>
6. Bescer S. G. Human capital: Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. University of Chicago Press, 1994. 412 p.
7. Schultz T. The Economic Value of Education. New York: Columbia University Press, 1963. 92 p.
8. What Is Human Capital? URL: <https://surl.li/encywx>

МЕДИЧНІ НАУКИ

Гаврилюк М. С.,

Джус. Н. В.,

Москалюк О.П.,

Козловська І. М.

Буковинський державний медичний університет,

Чернівці, Україна

Кафедра хірургії №2

Науковий керівник –Москалюк Олександр Петрович

к.мед.н., доцент

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИШОКОВИХ ЗАХОДІВ НА ДОГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ ПРИ МІННО-ВИБУХОВИХ ПОРАНЕННЯХ.

Актуальність: Мінно-вибухові пошкодження є найчастішою формою бойових травм і рахуються одними з найтяжчих на полі бою. Вони супроводжується комбінованими ураженнями та швидким розвитком гіповолемічного та травматичного шоку. В більшості це залежить від своєчасності і якості заходів протишокової терапії на догоспітальному рівні.

Мета дослідження: проаналізувати дослідження про ефективність застосування різних схем протишокової терапії на догоспітальному етапі в бойових умовах при мінно-вибухових пораненнях.

Ключові слова: мінно-вібухові поранення, бойова травма, протишокова терапія, стандарти ТССС, військова медицина України.

Матеріали та методи: Ретроспективний і проспективний аналіз наукової літератури, вивчення фахової літератури, аналіз статистичних даних.

Результати: Kotwal R.S. та інші (2016) у своїх дослідженнях підкреслює важливість «золотої години» у наданні догоспітальної допомоги. Статистично підтверджено, що при наданні допомоги пізніше, ніж через 60хв від моменту травми, одночасно підвищує ризик розвитку поліорганної недостатності та летальності військовослужбовців. Особливу увагу надається стандартам евакуації MEDEVAC, які дозволяють ефективніше стабілізувати пацієнтів при правильному виконанні алгоритмів. Жебель В.М. та Гуменюк І.М. (2020) у своїх роботах розписали про необхідність адаптації міжнародних стандартів до реалій бойових дій в Україні, а також зазначають про ефективність застосування гіпертонічних розчинів та протишочкових наборів на рівні батальйонної медицини.

Висновки: не зважаючи на наявність успіхів у протишоковій терапії та наданні допомоги на фронті, військові медики та інші ланки медичної допомоги стикаються з низкою викликів: відсутність уніфікованих протоколів, обмеженість ресурсів, персоналу та його підготовки, що обумовлює потребу у подальших дослідженнях щодо оптимальних обсягів інфузійної в поєднанні з гемостатичною терапією, визначення індикаторів ефективності терапії на догоспітальному етапі. Підвищення рівня підготовки медперсоналу та впровадження стандартизованих алгоритмів дозволяють знизити летальність та ускладнення мінно-вибухових поранень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kotwal RS, et al. "The effect of a golden hour policy on the morbidity and mortality of combat casualties." JAMA Surgery, 2016.
2. Жебель В.М., Гуменюк І.М. "Сучасні аспекти протишокової терапії в бойових умовах." Військова медицина України, 2020.
3. TCCC Guidelines. Committee on Tactical Combat Casualty Care, 2023.
4. Holcomb JB, et al. "Damage control resuscitation." Journal of Trauma, 2007.
5. Системні протоколи ЗСУ з надання допомоги при пораненнях, 2023

Гаврилюк М.С.,

Каньовська Л.В.

Буковинський державний медичний університет,

Чернівці, Україна

Кафедра внутрішньої медицини,

клінічної фармакології та професійних хвороб

науковий керівник –Каньовська Л.В.

к.мед.н., доцент

СИНДРОМ ОБСТРУКТИВНОГО НІЧНОГО АПНОЕ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЛІКУВАННЯ

Актуальність: Відомо, що артеріальна гіпертензія (АГ) є одним з найпоширеніших серцево-судинних захворювань у дорослих. Синдром обструктивного нічного апное (СОНА) часто виявляється у пацієнтів з гіпертонічною хворобою і призводить до переривчастої гіпоксії, фрагментації сну та активації симпатичної нервової системи (СНС), що сприяє прогресуванню АГ. У 2003 році JNC 7 визнав СОНА найчастішою причиною виникнення вторинної АГ.

Мета дослідження: проаналізувати наявні наукові дослідження для оптимізації діагностики та лікування хворих з АГ та СОНА для покращення якості їхнього життя.

Ключові слова: Синдром обструктивного нічного апное, артеріальна гіпертензія, переривчаста гіпоксія, CPAP-терапія, симпатичний нервова система.

Матеріали та методи: Ретроспективний та проспективний аналіз наявної літератури, вивчення фахової літератури.

Результати: Існує кореляція між розміром ший та важкістю перебігу СОНА. При СОНА окружність ший становить не менше 43см і 40см для чоловіків і жінок відповідно, що є незалежним індикатором нічного апное, навіть після врахування індексу маси тіла. Також, ймовірно, через нічний перерозподіл рідини з нижніх кінцівок у верхні частини тіла, зокрема на шию, збільшується обструкція ДШ із подальшим підвищенням АТ. Синдром нічного апное першочергово створює негативний внутрішньогрудний (ВГ) тиск із підвищенням стимуляції хеморецепторів, що відповідають за активацію СНС, оксидантний стрес, що спричинює ендотеліальну дисфункцію, а також активацію ренін-ангіотензин-альдостеронової системи, зниження чутливості барорецепторів. Періодичний негативний ВГ тиск спричинює зміни гемодинаміки, що збільшує ризик розвитку гіпертрофії ЛШ та структурної перебудови лівого передсердя. Симптоми СОНА поділяються на ті, що спостерігаються в нічний та денний час. В нічний час характерні гучне, часте і переривчасте дихання, ніктурія, задуха, пітливість, порушений сон, задишка/задуха, сухість в роті. В денний час хворі відчують підвищену сонливість, втому, ранковий головний біль, порушення когнітивних функцій. Дане захворювання характерне для чоловічій статі,

жінкам у пост менопаузі, людям з наявністю переважно центрального ожиріння, а також з вродженими особливостями верхніх дихальних шляхів. СОНА є найважливішою причиною погіршення якості сну. Погіршення/дефіцит сну безпосередньо чинить вплив на розвиток та прогресування АГ, проте раніше причиною цього вважали лише ожиріння. Наразі відомо, що є й інші несприятливі фактори, такі як: інсулінорезистентність, ендотеліальна дисфункція та жорсткість артерій. На сьогоднішній день є різні методи лікування СОНА: CPAP/APAP/BPAP-терапії, модифікація способу життя, в т.ч. контроль маси тіла, хірургічна нейростимуляція ВДШ та бариатрична хірургія.

Висновки: Виявлено, що тяжкість перебігу АГ залежить від кількості обструктивних респіраторних епізодів уві сні. Хворим з підтвердженим діагнозом СОНА не рекомендується спати на спині. CPAP-терапія є золотим стандартом лікування, оскільки вона: покращує якість життя пацієнтів, підвищує когнітивні функції, знижує АТ а також зменшує кількість обструктивних епізодів та фрагментації сну. Крім того, є дані, що CPAP може знижувати розвиток деменції та частоту виникнення ДТП. Щодо антигіпертензивних препаратів, вплив їх на тяжкість перебігу СОНА не є однозначним через низьку когорту досліджуваних пацієнтів, однак відомо, що валсартан мав у 4 рази кращі показники рівня САТ і ДАТ, ніж лише при CPAP, тому вважається ефективнішим поєднання антигіпертензивної терапії з CPAP-терапією. Своєчасна діагностика та правильно підібране лікування дозволяють зменшити ризики кардіоваскулярних подій для груп ризику, а також покращити якість сну та стабілізувати артеріальний тиск.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Epstein L.J., Kristo D., Strollo P.J. et al. Clinical guideline for the evaluation, management and long-term care of obstructive sleep apnea in adults. *Journal of Clinical Sleep Medicine*. 2009;5(3):263–276.
2. Somers V.K., White D.P., Amin R. et al. Sleep apnea and cardiovascular disease: An American Heart Association/American College of Cardiology Foundation Scientific Statement. *Circulation*. 2008;118(10):1080–1111.
3. Peppard P.E., Young T., Palta M., Skatrud J. Prospective study of the association between sleep-disordered breathing and hypertension. *New England Journal of Medicine*. 2000;342(19):1378–1384.
4. Мищенко І.Ф., Пашков М.Д. Синдром обструктивного апное сну: патогенетичні механізми, діагностика та лікування. *Український терапевтичний журнал*. 2021;3(125):45–50.
5. Коваль О.М. Артеріальна гіпертензія та обструктивне апное сну: сучасні уявлення про патогенетичні зв'язки. *Кардіологія: від науки до практики*. 2020;2:25–30.
6. Мостбауер Г. В., Синдром обструктивного апное сну та артеріальна гіпертензія. *Репозитарій НМУ імені О.О.Богомольця*. 2021; 31-33; 53-55.
7. Badr M.S., Belen J.M. Obstructive Sleep Apnea: From Pathophysiology to Therapeutics. *Seminars in Respiratory and Critical Care Medicine*. 2020;41(2):138–150.
8. McNicholas W.T., Bonsignore M.R. Sleep apnoea as an independent risk factor for cardiovascular disease: current evidence, basic mechanisms and research priorities. *European Respiratory Journal*. 2007;29(1):156–178

Гаврилюк М.С.,

Москалюк О.П.

Буковинський державний медичний університет,

Чернівці, Україна

Кафедра хірургії №2

Науковий керівник –Москалюк Олександр Петрович

к.мед.н., доцент

ХІРУРГІЧНЕ МАЛОІНВАЗИВНЕ ЛІКУВАННЯ ВАРИКОЗНОЇ ХВОРОБИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність: Варикозна хвороба нижніх кінцівок (ВКНХ) – одна з найбільш розповсюджених проблем у осіб працездатного віку від 30 до 65 років, яка здатна суттєво зменшити якість життя та призвести до серйозних наслідків для здоров'я, в тому числі й інвалідизації людини. Сучасний стан проблеми та швидкий розвиток технологій передбачає використання менш інвазивних методів лікування даного захворювання.

Мета дослідження: За допомогою огляду вітчизняної та зарубіжної літератури переглянути ефективність різних методів хірургічного лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок для оптимізації лікування та реабілітації пацієнтів.

Ключові слова: Варикозна хвороба нижніх кінцівок, малоінвазивна хірургія, ендовенозна лазерна коагуляція (EVLT), радіочастотна абляція (RFA), склеротерапія, мініфлебектомія, якість життя, індивідуальний підхід, судинна хірургія.

Матеріали та методи: Ретроспективний та проспективний аналіз наявної літератури, вивчення фахової літератури.

Результати: Наявні сьогодні малоінвазивні методики демонструють не лише високу клінічну ефективність й косметичний результат, але й зменшують час реабілітації пацієнтів та зменшує больовий період, що в рази пришвидшує покращення якості їх життя, та дозволяє ефективніше використовувати медичні ресурси, оптимізуючи час медичного персоналу, наявності ліжкомісць, а також зменшує ризик приєднання внутрішньо-лікарняних інфекцій. EVLT I RFA забезпечують стабільний ефект за умови припустимих індивідуальних особливостей пацієнтів. При лікуванні варикозних вузлів і ретикулярних вен ефективні мініфлебектомія або склеротерапія. Флебосклерооблітерація, на відміну від інвазивного хірургічного втручання, характеризується меншою травматичністю й кращим косметичним результатом, а також має короткий період медико-соціальної реабілітації та доступну вартість, що робить даний метод затребуваним. Для вибору оперативних методів лікування слід використовувати диференційований підхід, що покращує безпосередні та віддалені підсумки лікування хворих на ВКНХ.

Висновки: Завдяки малоінвазивним методам хірургічного лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок та доступності в цій категорії збільшились можливості для лікування цієї категорії населення. Слід індивідуально обирати методику лікування для кожного пацієнта для оптимізації періоду відновлення та кращих результатів на віддалених етапах постоперативного періоду. Подальший розвиток малоінвазивних методів та впровадження їх у практику є актуальним напрямом судинної хірургії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лобода М. І., Жарінов О. Й. Хірургія: підручник. – Київ: ВСВ «Медицина», 2020. – 512 с.
2. Ткаченко О. В., Шевченко О. І. Сучасні підходи до лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок // Український медичний часопис. – 2022. – №3(143). – С. 45–49.
3. Bradbury A., Evans C.J. Varicose veins: current management and future developments // BMJ. – 2024. – Vol. 388. – Article ID: e081164. – DOI: 10.1136/bmj-2024-081164
4. Vasdekis S.N., Georgakarakos E.I. Modern techniques in the surgical treatment of varicose veins // Phlebology. – 2023. – Vol. 38(5). – P. 299–306.
5. Gibson K., Ferris B. Cyanoacrylate closure of incompetent great saphenous veins without the use of postprocedure compression: three-month data from a multicenter study // Vascular Disease Management. – 2020. – Vol. 17(5). – P. E85–E91.
6. Алексєєнко О. І., Снісар В. І. Переваги малоінвазивних методів лікування варикозної хвороби // Клінічна хірургія. – 2021. – №7. – С. 36–39.
7. Булдишкін В. В. Клініко-анатомічне обґрунтування вибору методів лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок / В. В. Булдишкін, П. В. Богданов, О. В. Мешкова // Scientific collection InterConf : Proc. of the 4th Intern. Scientific and Practical Conf., March 26–28, 2024, Warsaw, Poland. - Warsaw : InterConf, 2024. - N 194 : Diversity and Inclusion in Scientific Area. - P. 340–347.
8. Попович, Н. М. Сучасний підхід до лікування хворих на варикозну хворобу нижніх кінцівок та оцінки його ефективності / Н. М. Попович // Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Медицина / редкол.: С. С. Філіп (голов. ред.), К. Є. Румянцев, Р. М. Сливка та ін. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", – 2023. – Вип. 1 (67) – С. 27–30. – Бібліогр.: с. 29–30 (34 назви); рез. укр., англ.

*Івашина Катерина Ігорівна,
Мех Олександр Дмитрійович,
студенти,*

Дніпровський державний медичний університет

ЗАПАЛЬНА ОПТИЧНА НЕЙРОПАТІЯ ТА АТРОФІЯ ЗОРОВОГО НЕРВУ

Актуальність. Запальна оптична нейропатія та атрофія зорового нерва є одними з провідних причин втрати зору у молодих та працездатних пацієнтів. Це поліетіологічні стани з потенційно тяжким перебігом, які можуть призводити до стійкої інвалідизації. Ураження зорового нерва часто є раннім або єдиним симптомом аутоімунного процесу, інфекції чи системного васкуліту, а в окремих випадках – наслідком токсичного або ішемічного ураження, яке потребує термінового втручання. В сучасних умовах, особливо в Україні, ці патології набувають особливої актуальності з кількох ключових причин.

По-перше, в останнє десятиріччя зросла поширеність демієлінізуючих захворювань, ішемічних та постінфекційних невритів зорового нерва, зокрема в контексті глобальної пандемії COVID-19. Порушення судинної регуляції, ендотеліопатія, поствірусні аутоімунні реакції призвели до зростання кількості атипичних нейропатій та ішемічних форм, навіть у молодих людей.

По-друге, повномасштабна війна в Україні з 2022 року стала додатковим потужним чинником ризику, яка призвела до: різкого зростання судинних і стрес-індукованих розладів, зростання випадків токсичних уражень зорового нерва у зв'язку з отруєннями, погіршення доступу до спеціалізованої офтальмологічної та неврологічної допомоги, збільшення кількості пацієнтів із черепно-мозковими травмами та поєднаними ураженнями орбіти та зорових шляхів, погіршення якості харчування, зростання гіповітамінозів (зокрема В-групи).

По-третє, в Україні досі відсутні єдині національні протоколи ведення пацієнтів з оптичними нейропатіями, не створено державного реєстру таких хворих, а дані з клінічної практики мають фрагментарний характер.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є системне вивчення запальних уражень зорового нерва та їх ускладнень у вигляді атрофії в контексті сучасних міжнародних підходів і української клінічної практики. У межах роботи проаналізовано класифікаційні моделі та патофізіологічні механізми різних етіологічних форм, узагальнено дані щодо діагностичних технологій (МРТ, ОКТ, електрофізіологія, серологія), а також оцінено їхню ефективність та доступність в умовах національної системи охорони здоров'я. Проведено огляд клінічних випадків, що відображають динаміку запальних нейропатій в Україні за останні десять років, із урахуванням впливу COVID-19 та війни. Окрему увагу приділено ефективності терапевтичних стратегій, стратифікації ризику розвитку атрофії зорового нерва та формуванню рекомендацій щодо оптимізації міждисциплінарного ведення таких пацієнтів у кризових умовах.

Матеріали та методи дослідження. Дане дослідження є оглядово-аналітичним із елементами ретроспективного клінічного аналізу. Воно базується на багаторівневому вивченні публікацій, клінічних випадків та нормативних документів, що охоплюють період 2015–2025 рр. та стосуються української популяції. Джерельну базу склали рецензовані наукові статті офтальмологів і неврологів, матеріали медичних конференцій, клінічні протоколи МОЗ, дисертаційні дослідження, а також окремі клінічні спостереження з регіональних центрів (Київ, Одеса, Івано-Франківськ, Дніпро). Частково залучено дані зарубіжних джерел (PubMed, Scopus, Cochrane) для порівняльного аналізу. Методологія включала контент-аналіз клінічних даних, ретроспективний розбір опублікованих випадків ($n = 47$), статистичне узагальнення структурних характеристик, частоти ускладнень, ефективності лікування та зв'язку з судинними і постковідними чинниками. Використано також порівняльний метод для зіставлення українських підходів з міжнародними стандартами (AAO, EAN, ECTRIMS). До аналізу включалися джерела, що стосувалися українських пацієнтів віком 16–75 років з клінічно або інструментально підтвердженим діагнозом запальної нейропатії або атрофії зорового нерва.

Результати. У ході аналітичного та контент-оглядового дослідження, що охопило період 2015–2025 рр., були отримані комплексні результати, які демонструють сучасний клініко-епідеміологічний та патофізіологічний портрет запальної оптичної нейропатії та атрофії зорового нерва в українській популяції. Результати відображають структуровану інформацію про поширення, клінічні особливості, діагностичні підходи, перебіг та наслідки патологій, а також терапевтичні виклики в умовах пандемії COVID-19 та війни.

1. Епідеміологічні та демографічні особливості:

- Середній вік пацієнтів з невритом зорового нерва в Україні склав $34,5 \pm 8,1$ років для типових демієлінізуючих форм та $50,8 \pm 10,2$ років для ішемічних нейропатій.
- Співвідношення жінок і чоловіків при типових аутоімунних формах — 3:1, що узгоджується зі світовими тенденціями.
- Частота двобічного ураження зорового нерва становила 6,8% при класичному РС, 28,5% при NMO та 36% при MOG-асоційованих формах.
- Ішемічна передня нейропатія (АІОН) спостерігалась у пацієнтів 45–65 років, переважно з неконтрольованою гіпертензією, і в 81% випадків мала асоціацію з перенесеним COVID-19 (дослідження Одеси, $n = 85$).

2. Етіологічна структура згідно з аналізом 156 клінічних випадків та серій:

Етіологічний чинник	Частка випадків (%)
Демієлінізуючі (РС, NMO, MOG)	48,7%
Ішемічні (неартерійні, артерійні)	21,2%
Інфекційні (герпес, сифіліс, туберкульоз)	12,8%
Токсичні (метанол, етамбутол, алкоголь)	9,6%
Післяковідні (ізолювані, пост-COVID нейропатії)	4,5%
Ідіопатичні, CRION	3,2%

3. Діагностика та прогностичні ознаки:

● ОКТ продемонструвало критичне значення у виявленні раннього аксонального ушкодження:

● У 86% випадків, де товщина шару нервових волокон зменшувалась на >40% протягом 1 місяця після гострого невриту, розвивалась стійка атрофія зору.

● Випадки з первинним незначним стоншенням (<20%) мали тенденцію до повного функціонального відновлення.

● МРТ орбіт виявляло ділянки запалення в зоровому нерві у 74% пацієнтів із РС, однак при MOG-асоційованих формах — лише в 51%, що ускладнювало діагностику без серології.

● Визначення AQP4-IgG та MOG-IgG впроваджено лише у 5 центрах України; недоступність цих тестів ускладнює ранню диференціацію типу невриту.

4. Вплив COVID-19 та війни на динаміку захворюваності:

Збільшення частоти ішемічної оптичної нейропатії на 23% після 2020 року пов'язане з:

● Гіперкоагуляційними розладами;

● Зростанням неконтрольованої гіпертензії;

● Зниженням доступу до профілактичної терапії.

Війна сприяла:

● Зростанню кількості токсичних уражень через уживання сурогатного алкоголю (зокрема — метанолова сліпоту);

● Збільшенню інфекційно-асоційованих форм невриту у переселенців (пізніе звернення, гнійні ускладнення);

● Частішим випадкам атрофії через затримку лікування — час звернення після початку симптомів зростає до 10–14 днів замість оптимальних 2–3.

5. Лікування: ефективність та обмеження

● Високодозові стероїди були ефективними у 72% випадків типової демієлінізуючої форми, сприяючи повному/частковому відновленню зору.

● При НМО частота повного відновлення зору — <30%, навіть при застосуванні пульс-терапії. Кращі результати показав ритуксимаб, але він був доступний лише 1 з 5 пацієнтів.

● Нейропротекторна терапія (цитиколін, L-аргінін) в умовах ішемічних уражень підвищувала стабільність гемодинамічних показників ока та сприяла покращенню зору у 43% випадків (порівняно з 19% у контрольній групі).

● Плазмаферез застосовувався лише у 2 клініках в умовах важкого НМО, хоча міжнародні протоколи рекомендують його як другу лінію.

● Призначення високих доз вітамінів В-групи та антиоксидантів (мексидол, емоксипін) широко використовувалося при токсичних і метаболічних формах, проте результати залишались непередбачуваними.

6. Наслідки та інвалідизація:

Частка пацієнтів, у яких розвинулась повна або виражена атрофія зорового нерва (зір <0,1), становила:

● 8,2% при типовому невриті;

● 31,4% при ішемічному ураженні;

● 63,7% при НМО;

- >75% при метаноловому отруєнні.
- Серед пацієнтів, які отримали спеціалізовану допомогу в перші 72 години, збереження зору ($\geq 0,5$) досягнуто у 78% випадків.

Висновки. Запальна оптична нейропатія та атрофія зорового нерва — це серйозні захворювання, які можуть призвести до часткової або повної втрати зору. Найчастіше вони виникають у молодих людей на тлі розсіяного склерозу, інфекцій, ішемії чи аутоімунних процесів. У важких випадках ураження швидко переходить у атрофію — тобто незворотну загибель нервових волокон.

В Україні за останнє десятиріччя ці захворювання стали частішими через пандемію COVID-19, порушення доступу до медичної допомоги, зростання судинних і токсичних уражень у воєнний час. Своєчасна діагностика за допомогою МРТ, ОКТ та аналізу антитіл дозволяє зберегти зір, однак часто пацієнти звертаються запізно. Дослідження показало, що без чітких протоколів, мультидисциплінарної команди (офтальмолог + невролог), сучасного обладнання та доступу до імунотерапії, більшість важких випадків закінчуються інвалідизацією. Потрібне впровадження національного реєстру, державної підтримки діагностики та реабілітації для запобігання сліпоті в українській популяції.

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА

1. Артеменко В.М., Романенко О.Л., Бойко А.О. Сучасні підходи до діагностики та лікування оптичної нейропатії. Офтальмологічний журнал. 2021;1:33–39.
2. Базилевич К.В., Чумакова М.М. Зорові викликані потенціали у діагностиці оптичного невриту. Український неврологічний журнал. 2020;1:45–49.
3. Бойко Ю.І., Дудник М.О. Оптична нейропатія у хворих на розсіяний склероз: клініко-нейровізуалізаційний аспект. Здобутки клінічної та експериментальної медицини. 2019;3:78–84.
4. Ганжа І.В., Ткач О.Ю. Аутоімунні механізми ураження зорового нерву: роль AQP4- та MOG-IgG антитіл. Лікарська справа. 2021;5:41–46.
5. Дяченко Н.М. Судинна оптична нейропатія: діагностика, лікування, прогностичні чинники. Офтальмологічний журнал. 2017;2:20–25.
6. Коновалова Н.В., Петренко Л.В. Ішемічна оптична нейропатія після COVID-19: клініко-функціональний аналіз. Одеський медичний журнал. 2022;1:78–85.
7. Костенко А.О., Ільїна В.П. Оптична когерентна томографія у прогнозуванні атрофії зорового нерву. Офтальмохірургія і терапія. 2018;4:52–57.
8. Кузьменко С.В., Мельник І.Г. Токсична нейропатія зорового нерву: патогенез та особливості перебігу. Медична наука України. 2020;2(18):93–98.
9. Міністерство охорони здоров'я України. Протокол діагностики і лікування запальної оптичної нейропатії. Наказ МОЗ №1186 від 12.09.2020.
10. Мойсеєнко О.П., Венгер Н.В. Перехід гострого невриту зорового нерву в атрофію: клінічні маркери на ОКТ. Східноєвропейський журнал внутрішньої та сімейної медицини. 2022;4:14–19.
11. Олексюк С.Г., Шаповал Л.О. Хронічна рецидивуюча запальна оптична нейропатія (CRION): клінічний випадок. Офтальмологія. Східна Європа. 2021;3(17):37–42.

12. Pappas D., Ratchford J.N., Calabresi P.A. Optic neuritis: clinical and pathophysiological perspectives. *Neurologic Clinics*. 2020;38(1):29–45. doi:10.1016/j.ncl.2019.09.002.
13. Petzold A., Balcer L.J., Calabresi P.A. Retinal layer segmentation in multiple sclerosis: a systematic review and meta-analysis. *Lancet Neurology*. 2017;16(10):797–812. doi:10.1016/S1474-4422(17)30214-1.
14. Ramanathan S., Prelog K., Barnes E.H. Clinical course, prognosis and impact of treatment in optic neuritis associated with MOG antibodies. *Multiple Sclerosis Journal*. 2018;24(10):1394–1402.
15. Weinshenker B.G., Wingerchuk D.M. Neuromyelitis optica spectrum disorders. *Mayo Clinic Proceedings*. 2017;92(4):663–679.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Охріменко Олександр Володимирович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ*

МІСЦЕ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ПРОТИСТОЯННІ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року національна система безпеки зазнала суттєвих змін. Серед ключових інституцій, які взяли на себе функції із забезпечення правопорядку та боротьби з наслідками агресії, значну роль відіграють органи Національної поліції України[1]. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році органи Національної поліції України (НПУ) відіграли ключову роль у захисті державного суверенітету та безпеки громадян[2]. Окрім традиційних функцій правоохоронного органу, поліція взяла на себе нові обов'язки, пов'язані з військовою агресією. У цьому есе розглядаються основні напрями діяльності НПУ у протистоянні збройній агресії, їх взаємодія з іншими силовими структурами та виклики, з якими стикаються правоохоронці.

Органи Національної поліції у воєнних умовах стали не лише гарантом внутрішньої безпеки, а й елементом національного спротиву. Їх діяльність охоплює як традиційні функції, пов'язані з охороною громадського порядку, боротьбою зі злочинністю, так і нові виклики, спричинені воєнним станом: евакуація населення, документування воєнних злочинів, боротьба з диверсійно-розвідувальними групами, забезпечення безпеки на звільнених територіях.

У період збройного конфлікту НПУ виконує ряд критично важливих завдань:

- Забезпечення правопорядку у прифронтових та окупованих територіях;
- Боротьба з диверсійно-розвідувальними групами (ДРГ) та колабораціоністами;
- Документування воєнних злочинів (збір доказів для Міжнародного кримінального суду);
- Евакуація цивільного населення та гуманітарна допомога;
- Контроль за дотриманням воєнного стану (комендантська година, перевірки документів)[3].

Ці функції демонструють, що поліція стала одним із ключових елементів системи оборони України. Для ефективного протистояння агресії НПУ тісно співпрацює з:

- Збройними силами України (ЗСУ) – патрулювання спільними групами, захист критичної інфраструктури;
- Службою безпеки України (СБУ) – виявлення шпигунів, контррозвідувальні операції;

- Державною прикордонною службою – блокування нелегального переміщення через кордон[4].

Прикладом успішної взаємодії є створення спільних координаційних центрів, де оперативно обмінюються інформацією.

Особливо важливою є участь поліції у документуванні злочинів, вчинених окупантами, адже ці матеріали згодом ляжуть в основу кримінального переслідування воєнних злочинців у національних та міжнародних судах. Саме слідчі підрозділи поліції часто першими прибувають на місце воєнних злочинів, фіксують факти знищення цивільної інфраструктури, вбивства мирного населення, катувань та інших злочинів проти людяності.

Також важливим аспектом є робота поліції з підтримки правопорядку в умовах масового переміщення внутрішньо переміщених осіб, зростання рівня безробіття та соціальної напруги. Поліцейські забезпечують охорону об'єктів критичної інфраструктури, супровід гуманітарних вантажів, патрулювання в умовах комендантської години. Підрозділи Національної поліції, зокрема спецпризначенні, нерідко виконують завдання в зоні бойових дій пліч-о-пліч із військовими формуваннями.

Законодавчі зміни, внесені в період воєнного стану, розширили повноваження органів поліції, що дозволило їм ефективніше реагувати на виклики сьогодення. Зокрема, було врегульовано питання участі поліції у національному спротиві, взаємодії з територіальною обороною, а також посилено відповідальність за правопорушення у сфері державної безпеки[5].

Органи Національної поліції України довели, що є не лише правоохоронним органом, а й важливим гравцем у протистоянні збройній агресії. Їхня роль охоплює як бойові завдання, так і захист прав людини в умовах війни. Для подальшого посилення ефективності необхідно розвивати міжнародну підтримку, вдосконалювати технічне оснащення та піклуватися про психологічний стан співробітників.

Таким чином, Національна поліція України довела свою здатність ефективно діяти в умовах надзвичайної ситуації, зберігаючи при цьому легітимність та довіру з боку населення. Її роль у протистоянні збройній агресії російської федерації є беззаперечною та багатогранною — від захисту правопорядку до фіксації злочинів, які не мають терміну давності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41413> (дата звернення: 13.05.2025).
3. Національна поліція України. Офіційний вебсайт. – URL: <https://www.npu.gov.ua>.
4. Міністерство внутрішніх справ України. Роль Національної поліції у забезпеченні безпеки під час війни. – Режим доступу: <https://mvs.gov.ua> (дата звернення: 13.05.2025).
5. ZMINA. Центр прав людини. Аналітичний звіт щодо документування воєнних злочинів (2023). – Режим доступу: <https://zmina.ua> (дата звернення: 13.05.2025).

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Yuliia Shcherbyna

Sumy National Agrarian University

DIGITALIZATION OF EDUCATION AS A FACTOR OF FORMATION OF A BOUNDLESS EDUCATIONAL SPACE

The digital revolution has profoundly transformed all spheres of our lives, expanding the possibilities of exchanging, creating, processing, and storing information. Thanks to the Internet and mobile technologies, billions of people around the world have gained access to communication, education, and collaborative knowledge creation. Digitalization affects not only production and business but also the education system, encouraging constant knowledge renewal and professional development for citizens regardless of age or field.

In the current conditions of educational transformation, the concept of successful education is acquiring a new meaning. The notion of effective learning has changed significantly, leading to the widespread implementation of distance and blended learning models.

Among the key trends in modern education are the concepts of open science and open education. A well-known researcher in the field of open educational resources, David Wiley, emphasizes that open pedagogy is formed through the application of the “5Rs” principles: reuse, remix, redistribute, retain, and revise content. Wiley sees open pedagogy as a set of teaching and learning methods directly related to open educational resources [2]. However, the implementation of open textbooks in the educational process requires curriculum updates, teacher retraining, and adaptation of learning materials to specific course objectives.

The professional development of educators, as well as the increased motivation of students, is largely supported through access to open resources. A key condition for the effective functioning of electronic educational platforms is the ability to freely edit and reuse learning materials according to user needs.

The European Council, in turn, has adopted several regulatory documents governing the use of internet technologies in education [3, p.134].

The modern education system is increasingly integrating into the online space. One of the most popular platforms in online education is the American platform Coursera, which partners with more than 65 prestigious universities, including MIT, Stanford, Yale, Bocconi, and New York University [4, p.647].

Digital technologies are rapidly evolving, enabling people to communicate without knowing foreign languages and to access education from leading online universities or massive open online course platforms. For instance, Google’s Translatotron system operates on a sequence-to-sequence neural architecture that processes a voice message as a spectrogram—a visual representation of speech frequencies—and generates a translated spectrogram in the target language. This accelerates the translation process and reduces the risk of meaning loss or errors.

Mobile learning, or m-learning, is a combination of mobile technologies and e-learning. It means that educational materials and tools are available anytime and anywhere, enabling information search, communication, effective learning support, and knowledge assessment. In addition, m-learning promotes microlearning—the acquisition of knowledge in small chunks.

At the same time, the learner profile is also changing—more and more older adults are joining the learning process, and in many countries, universities of the third age are being established. At the intergovernmental level, educational spaces are being integrated, and unified digital markets are being formed to promote open science and implement open e-pedagogy principles.

Technology giants such as Google, Intel, Microsoft, and IBM provide users with digital tools for creating, sharing, and disseminating knowledge. In turn, social networks like Facebook, LinkedIn, ResearchGate, and Mendeley serve not only as communication tools but also as platforms for learning and academic collaboration, especially for educators and researchers [1, p.1283].

Blended learning incorporates a wide variety of methods, both traditional and interactive: lectures, lab work, computer presentations, e-learning, and online learning. It gives students the freedom to choose the time and place of learning, ensures constant access to necessary materials, and allows them to learn at their own pace [5, p.459]. Blended and distance learning have the potential to become the main form of education in the future, especially in response to the needs for inclusivity, flexibility, and lifelong learning.

Effective education in blended and distance formats is only possible if pedagogical approaches, technological capabilities, and cultural differences are comprehensively considered. Its success is determined not only by access to knowledge but also by the ability to flexibly adapt to learners' needs and the challenges of the modern world.

Thus, the digital transformation of education opens new horizons for both students and educators. It expands access to knowledge, fosters independence, and develops essential digital skills for the 21st century. However, the true success of digital education lies not only in technologies but in the ability of educational systems to provide flexible, inclusive, and high-quality learning tailored to individual needs. The future belongs to those who can learn throughout life—openly, freely, and with inspiration.

REFERENCES:

1. Camilleri, V., Busuttil, L., & Montebello, M. MOOCs: Exploiting Networks for the Education of the Masses or Just a Trend. 2014. C. 1282-1300. URL:<https://doi.org/10.4018/978-1-4666-4904-0.CH018> (дата звернення 13.05.2025).
2. Dermody R. Open Pedagogy for Teaching Structures. Building Technology Educators' Society 2019. Вип.1. URL: <https://doi.org/10.7275/s9xd-h436> (дата звернення 5.05.2025).
3. Kaltheuner N.-Estelle. The Virtual University. European Heart Journal. 2018. Вип 39. № 8. C. 645–648. URL: <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehy041> (дата звернення: 10.05.2025).
4. Kujumdzieva A., Nedeva T. New European View of Education: Implementation of ICT in Overall Education Process: Scopes and Limitations. Biotechnology & Biotechnological Equipment. 2007. Вип.21, C.133 - 136. URL:<https://doi.org/10.1080/13102818.2007.10817433> (дата звернення 10.05.2025).
5. Popescu A. Essential Aspects of Blended Learning. Ovidius University Annals: Economic Sciences Series. 2020. C. 457-462.

ОГЛЯД СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМИ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

У сучасних умовах глобалізації, європейської інтеграції та активного розвитку міжкультурної комунікації зростає значення іншомовної професійної компетентності (ІПК) як ключового складника підготовки фахівців технічних спеціальностей, зокрема майбутніх інженерів. Актуальність дослідження ІПК зумовлена необхідністю підвищення якості професійної іншомовної підготовки відповідно до запитів ринку праці, технологічного розвитку галузей та зростаючого міжнародного співробітництва.

Науковий інтерес до проблеми ІПК простежується як у вітчизняних, так і в зарубіжних дослідженнях. Лише за останнє десятиліття в Україні було захищено понад 50 кандидатських та докторських дисертацій з проблем іншомовної підготовки майбутніх фахівців у непрофільному ВНЗ, опубліковано понад 200 наукових статей у фахових виданнях України, а також реалізовано декілька міжнародних освітніх проєктів (зокрема Erasmus+), що стосуються розвитку мовної та професійної компетентності студентів інженерних спеціальностей.

Вітчизняні дослідження акцентують увагу на концептуалізації іншомовної професійної компетентності як складника професійної підготовки майбутніх фахівців у контексті модернізації освіти, інтеграції України у європейський освітній простір та зростання вимог до фахової комунікації іноземною мовою. У центрі уваги – оновлення змісту мовної підготовки, впровадження компетентнісного підходу, міждисциплінарність, а також поєднання мовних і професійних знань.

Зокрема, у роботах О. Д. Мельник (2020), Н. П. Клименко (2021), Н. М. Коломієць (2018), Л. С. Павлюк (2019), Т. І. Дудник (2020) визначено сутність іншомовної професійної компетентності як інтегрованого утворення, що поєднує мовну, комунікативну, соціокультурну та професійно орієнтовану складові. Вчені наголошують на необхідності орієнтації мовної підготовки на специфіку майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти.

У дослідженнях О. Є. Буренко (2016), І. І. Зимньої (2017), Л. М. Чернобай (2019), Ю. В. Комарницької (2020) розглядається реалізація міжпредметної інтеграції, зокрема метод CLIL, як ефективний засіб формування професійно орієнтованих мовних умінь. Водночас низка авторів (С. С. Климова, І. В. Кобиляцький, І. В. Костенко) аналізують роль ІКТ, онлайн-платформ та мультимедійних ресурсів у забезпеченні доступу до автентичних матеріалів і створенні професійно значущого іншомовного середовища.

Актуальними є праці, присвячені впровадженню цифрових інструментів та адаптації мовної підготовки до потреб інженерно-технічної освіти (О. С. Чернусь, М. М. Тарнавська, І. В. Мартинюк). Дослідники підкреслюють важливість формування

здатності майбутніх фахівців користуватись іноземною мовою для читання технічної документації, ведення фахової комунікації, участі у міжнародних проєктах.

Отже, загальними тенденціями українських досліджень з проблеми іншомовної професійної компетентності є орієнтація на професіоналізацію мовної освіти, інтеграцію мовної і фахової підготовки, активне впровадження CLIL та ІКТ, а також посилення практичної спрямованості навчання з урахуванням реальних потреб сучасного ринку праці та вимог міжнародної професійної взаємодії.

Зарубіжні дослідження більше зосереджені на міждисциплінарному підході до вивчення професійної іншомовної підготовки. Проблема іншомовної професійної компетентності розглядається у контексті глобалізації освіти, зростання ролі англійської мови як засобу міжнародної фахової комунікації, академічної мобільності та транснаціонального співробітництва. Особлива увага приділяється інтеграції мовного й фахового компонентів (CLIL, ESP), розвитку академічної писемності та використанню цифрових інструментів. Зокрема, роботи J. Coyle, D. Marsh та G. Hood (2010) визначили роль CLIL (Content and Language Integrated Learning) у розвитку іншомовної професійної компетентності. K. Hyland (2016) аналізує використання англійської мови у науковій комунікації як ключового компонента професійної компетентності. D. Graddol (2006) та H. Coleman (2011) акцентують на ролі англійської як глобальної мови вищої освіти і міжнародної професійної взаємодії; K. Hyland (2006) аналізує підходи до навчання академічної англійської мови для нефілологів.

Варто згадати також праці: C. G. Pan & G. Block (2011), які досліджують ефективність ESP (English for Specific Purposes) у технічній освіті; R. Ellis (2008), що розглядає роль інтеркультурної комунікації у формуванні професійної іншомовної компетентності; S. Starfield (2013), яка аналізує питання академічної писемності у професійних спільнотах.

Особливу увагу привертають останні роботи міждисциплінарної команди дослідників [24] з провідних університетів Китаю та США (2025) обґрунтовують позицію щодо ефективності використання великих мовних моделей (Large Language Models – LLMs), таких як GPT, як тьюторів або помічників у процесі навчання іноземних мов. Це дослідження має важливе значення для майбутнього лінгвістичної освіти, особливо у технічних вищах. Воно відкриває перспективи для широкого впровадження LLM як частини освітнього процесу, зокрема в рамках формування іншомовної професійної компетентності майбутніх інженерів.

Підсумовуючи, зазначимо, що у зарубіжних дослідженнях можна виділити такі провідні тенденції: професіоналізація мовної освіти, орієнтація на потреби конкретних галузей, зростання значення академічної комунікації, міжкультурної компетентності та впровадження інноваційних технологій, зокрема LLM, у процес формування іншомовної професійної компетентності.

Таким чином, аналіз наукової літератури свідчить про стійку тенденцію до зростання зацікавленості проблемою формування ІПК. Водночас актуальним залишається питання адаптації зарубіжного досвіду до умов української системи освіти, а також пошук ефективних моделей іншомовної професійної підготовки, зокрема з використанням міждисциплінарного, комунікативного та компетентнісного підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буренко О. Є. Методологічні засади формування іншомовної професійної компетентності студентів немовних спеціальностей. *Іноземні мови*, 2016. №3. С. 12–18.
2. Дудник Т. І. Професійно орієнтоване навчання іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах. *Науковий вісник Донбасу*, 2020. №2. С. 85–90.
3. Зимня І. І. Психолого-педагогічні засади формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2017. №23. С. 33–39.
4. Климова С. С. Інформаційно-комунікаційні технології у формуванні іншомовної професійної компетентності студентів технічних спеціальностей. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020. №2(76). С. 90–97.
5. Кобиляцький І. В. Застосування онлайн-ресурсів у професійно орієнтованому навчанні англійської мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2021. № 1(81). С. 112–118.
6. Костенко І. В. Використання мультимедійних засобів у процесі професійної іншомовної підготовки. *Молодий вчений*, 2020. №12. С. 45–49.
7. Клименко Н. П. Компетентнісний підхід у формуванні іншомовної професійної компетентності студентів технічних спеціальностей. *Педагогічні науки: теорія та практика*, 2021. №2. С. 56–61.
8. Коломієць Н. М. Формування іншомовної професійної компетентності студентів технічних спеціальностей засобами ESP. *Наукові записки Ніжинського університету*, 2018. № 1. С. 21–27.
9. Комарніцька Ю. В. Методичні основи інтегрованого навчання іноземної мови за професійним спрямуванням (CLIL). *Іноземні мови*, 2020. № 4. С.36–41.
10. Мартинюк І. В. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх інженерів засобами цифрових технологій. *Наукові записки Університету “КРОК”*, 2020. № 3. С. 54–59.
11. Мельник О. Д. Формування іншомовної професійної компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі професійно орієнтованого навчання. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*, 2020. №11. С. 17–24.
12. Павлюк Л. С. Модель формування іншомовної професійної компетентності майбутніх інженерів. *Іноземні мови в навчальних закладах*, 2019. №2. С. 60–65.
13. Тарнавська М. М. Роль цифрових ресурсів у навчанні англійської мови студентів технічних спеціальностей. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*, 2020. № 69(3). С. 112–116.
14. Чернобай Л. М. Міжпредметна інтеграція в процесі формування іншомовної професійної компетентності. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*, 2019. №10. С. 29–35.
15. Чернусь О. С. Формування іншомовної компетентності майбутніх інженерів у цифровому навчальному середовищі. *Освітній простір України*, 2021. № 2. С.48–53.
16. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Ellis, R. (2008). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

18. Graddol, D. (2006). English Next: Why global English may mean the end of 'English as a Foreign Language'. London: British Council.

19. Hyland, K. (2006). English for Academic Purposes: An Advanced Resource Book. London: Routledge.

20. Hyland, K. (2016). Academic Publishing: Issues and Challenges in the Construction of Knowledge. Oxford: Oxford University Press.

21. Coleman, H. (2011). Developing Countries and the English Language: Rhetoric, Risks, Roles and Recommendations. In H. Coleman (Ed.), *Dreams and Realities: Developing Countries and the English Language* (pp. 9–21). London: British Council.

22. Pan, C. G., & Block, G. (2011). English for Specific Purposes in Engineering Education: A Review of the Recent Research. *Journal of Technical Communication*, 23(2), 145–158.

23. Starfield, S. (2013). Critical Perspectives on ESP. In B. Paltridge & S. Starfield (Eds.), *The Handbook of English for Specific Purposes* (pp. 461–480). Oxford: Wiley-Blackwell.

24. Ye, J., Wang, S., Zou, D., Yan, Y., Wang, K., Zheng, H.-T., Xu, Z., King, I., Yu, P. S., & Wen, Q. (2025). Position: LLMs can be good tutors in foreign language education. arXiv preprint arXiv:2502.05467. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2502.05467>

Блиндюк Катерина Володимирівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ОПП Середня освіта (Географія)
Андрійчук Тамара Вячеславівна,
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри екології та географії
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ВИВЧЕННЯ ДУМКИ УЧНІВ ЩОДО ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ

Однією із засад Нової української школи є орієнтація на всебічний розвиток дитини та формування ключових компетентностей. Позакласна та позашкільна робота є важливим інструментом для досягнення цих цілей, оскільки надає можливості для практичного застосування знань, розвитку творчості, критичного мислення, командної роботи та інших важливих життєвих навичок [3; 5].

Позакласна робота з географії являє собою добровільну навчально-пізнавальну діяльність учнів, яка організовується вчителем у вільний від уроків час. Вона є продовженням і доповненням навчального процесу, але відрізняється більш гнучкими формами, методами та змістом, що враховують індивідуальні інтереси та здібності здобувачів. Основна її сутність полягає у створенні умов для активного залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності, розвитку їхньої ініціативи та творчості в географічній сфері [1; 2; 6].

Позашкільна робота з географії здійснюється за межами навчального закладу в спеціалізованих установах (центри дитячої та юнацької творчості, станції юних туристів, еколого-натуралістичні центри, музеї) або організовується школою у співпраці з цими установами, громадськими організаціями та батьками. Її сутність полягає у наданні учням ширших можливостей для задоволення їхніх інтересів у галузі географії та розвитку практичних навичок (орієнтування на місцевості, туризм, краєзнавство), залученні до дослідницької та природоохоронної діяльності [1; 4; 5].

Вивчення особливостей організації та проведення позакласної і позашкільної роботи з географії є не лише актуальним, але й вкрай важливим завданням для модернізації географічної освіти в Україні, підвищення її якості та формування компетентної, всебічно розвинутої особистості учня, готового до викликів сучасного світу.

З метою дослідження ставлення учнів до проведення позакласної та позашкільної роботи з географії, а також виявлення їхніх інтересів і побажань, розроблено опитування

у форматі Google Forms. Участь в опитуванні взяли 31 учень Дубрівського ліцею №1 Дубрівської сільської ради Житомирської області. З метою одержання об'єктивних відповідей опитування мало анонімний характер.

Результати проведеного опитування показали, що переважній більшості учнів ліцею подобається вивчати географію – 80,6%. Такі результати свідчать про те, що предмет викладається цікаво та ефективно, або ж сама дисципліна є привабливою для учнів. Це є досить обнадійливим фактом потенціалу для подальшого розвитку географічної освіти в ліцеї. Переважна більшість учнів (71,0%) виявляють чітке бажання поглиблювати свої знання з географії у позаурочний час, що відкриває широкі можливості для організації різноманітних цікавих заходів.

У будь-яких позакласних або позашкільних заходах з географії часто брали участь 51,6% учнів, 38,7% брали участь дуже рідко та 9,7% не брали взагалі. Ці результати показують, що більше половини учнів ліцею проявляють активність та залученість до позакласних і позашкільних заходів з географії. Це є гарною основою для подальшого розвитку позакласної роботи з географії в ліцеї.

Серед різних позакласних і позашкільних заходів з географії учням найбільше до вподоби географічні екскурсії та навчальні подорожі (136 балів), тематичні вечори присвячені географії (134 бали), зустрічі з географами та мандрівниками (127 балів) (рис. 1). Надання переваги географічним екскурсіям та навчальним подорожам свідчить про прагнення учнів до практичного навчання, безпосереднього знайомства з географічними об'єктами та явищами, а також про бажання поєднувати навчання з активним відпочинком та новими враженнями.

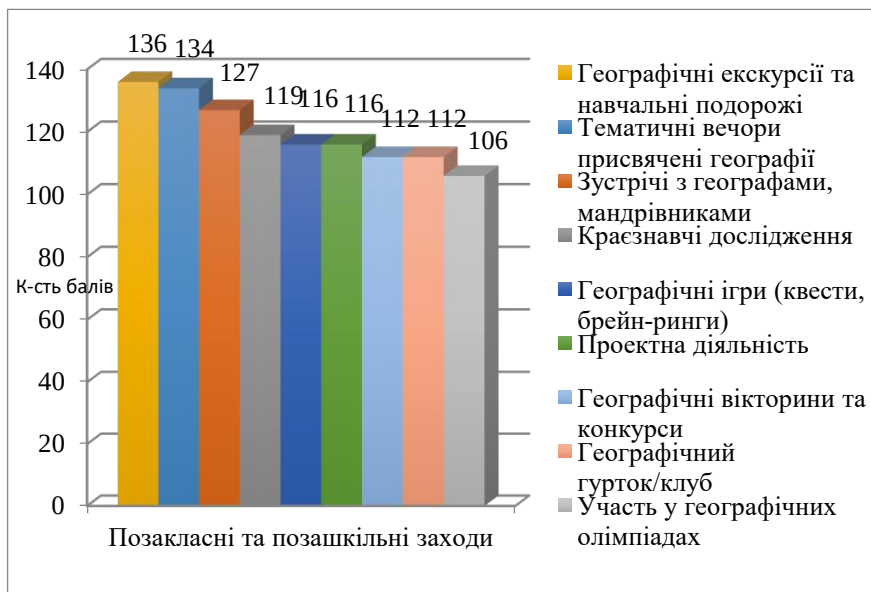

Рис. 1. Діаграма оцінювання учнями різних позакласних і позашкільних заходів з географії

Вибір тематичних географічних вечорів указує на інтерес учнів до неформального спілкування, творчого самовираження та поглиблення знань у розважальній формі. Такі вечори можуть включати вікторини, конкурси, перегляд фільмів, музичні номери, презентації тощо. Відвідування зустрічей з географами та мандрівниками демонструє бажання учнів дізнаватися про географію з перших вуст, отримувати практичні поради та розширювати свій кругозір.

Найсильнішим мотиватором учнів до участі в позакласних та позашкільних заходах з географії є бажання розвивати свої вміння та навички (32,3%), які можуть бути корисними як у навчанні, так і в майбутньому житті. Це може включати вміння працювати з картами, аналізувати дані, проводити дослідження, орієнтуватися на місцевості, робити презентації.

Пізнавальний інтерес залишається важливою рушійною силою. 25,8% учнів хочуть розширювати свій кругозір, дізнаватися про різні країни, природні явища, культурні особливості та інші аспекти географії, які не завжди детально розглядаються на уроках.

Важливим є елемент розваги та позитивних емоцій для залучення учнів. Позакласні заходи повинні бути не лише інформативними, але й захопливими та приємними. 12,9% учнів цінують можливість спілкуватися з тими, хто поділяє їхній інтерес до географії, обмінюватися думками та досвідом у неформальній обстановці.

Завдяки участі у позакласних та позашкільних заходах з географії 25,8% учнів змогли розширили свій кругозір у галузі географії. Це означає, що чверть опитаних учнів відчували, що їхні знання та розуміння географії стали ширшими та глибшими завдяки участі в цих заходах. Однакова кількість опитаних (22,6% учнів) під час заходів змогли дізнатися багато нової географічної інформації, поглибили свої знання та відкрили для себе нові теми в географії, а також оволоділи практичними навичками, які зможуть використовувати в майбутньому.

У межах опитування учням було запропоновано вказати, що на їхню думку можна було б покращити в організації позакласних та позашкільних заходів з географії. На їхню думку, було б чудово мати більше практичних занять, виїздів на місцевість або інтерактивних елементів. При цьому, для підвищення зацікавленості та збільшення візуалізації інформації, учні вважають що варто використовувати більше сучасних технологій та мультимедійних засобів. Ці пропозиції учнів є досить цінними та конструктивними, які вчителям слід враховувати при проведенні позакласних і позашкільних заходів з географії. Вони чітко вказують на напрямки, в яких організація позакласних географічних заходів може стати ще більш ефективною та привабливою.

Отримані результати опитування є підтвердженням того, що добре організовані позакласні та позашкільні географічні заходи мають значний позитивний вплив на учнів, сприяючи їхньому всебічному розвитку в галузі географії. Продовжуючи вдосконалювати їхню організацію та зміст, можна досягти ще більшого впливу на розширення кругозору та підвищення інтересу до географії серед учнів ліцею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кобернік С. Методика викладання географії в школі : навчально-методичний посібник. Київ : Стафед – 2, 2020. 320 с.
2. Коваленко М.О., Андрійчук Т.В. Організація позаурочної роботи з географії у формі краєзнавчих екскурсій. Theoretical methods of research of the latest problems. 2024. С. 134-139.
3. Концепція нової української школи: Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 02.05.2025).
4. Самойленко В.М., Вішнікіна Т.С., Япринець Л.П. Методика навчання географії : Навчальний посібник-практикум. Полтава : ПП Шевченко, 2014. 190 с.
5. Трегубенко О.М. Методика викладання географії : навч. посіб. Луганськ : Вид-во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 340 с.
6. Яковлева В.А., Власенко Р.П., Андрійчук Т.В. Методика позакласної роботи у закладах вищої освіти в процесі підготовки майбутніх вчителів географії. Академічні візії. 2024. Вип. 34. С. 1-11.

Васильченко Геннадій Юрійович
*к.п.н., доцент кафедри
транспортних технологій і судноремонту
Херсонська державна морська академія*

Татарінцева Юлія Геннадіївна
*ст.викладач кафедри
транспортних технологій і судноремонту
Херсонська державна морська академія*

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглядається комплекс проблем викладання дисциплін, які є базовими для технічної освіти, а також винесено на обговорення низку пропозицій щодо підвищення зацікавленості здобувачів вищої освіти (далі – ЗВО) при вивченні інженерних дисциплін.

В даний час особливо гостро стоїть питання про розвиток та відновлення промисловості, транспорту і т.ін. На виконання цих завдань потрібні грамотні інженерні кадри, інженери високої кваліфікації.

Підготовка інженера включає вивчення дисциплін, у тому числі базових. Це дисципліни як вища математика, хімія, фізика, інженерна графіка, теоретична механіка, опір матеріалів, теорія механізмів і машин, деталі машин. Вивчення цих дисциплін дозволяє створити міцну основу для подальшого професійного навчання [1].

Для інженерних дисциплін, що викладаються у закладах вищої освіти, основою є вивчення фізики, алгебри, математики, хімії та інформатики у межах середньої загальної освіти. До закладів вищої освіти приходять ЗВО, яких у рамках названих предметів не навчили аналізувати та систематизувати свої знання. Що разом із слабкими знаннями з предметів призводить до відсутності інтересу до вивчення інженерних дисциплін.

Проблеми, пов'язані із прийомом до закладу вищої освіти. Тут слід відзначити багаторічну дискримінацію інженерної освіти. У пріоритеті були економічна та юридична освіти. Ще одна причина у відсутності інтересу при вивченні інженерних дисциплін – слабе уявлення про обрану професію, професію інженера, професійні вимоги. Внаслідок чого відсутня мотивація до глибокого вивчення інженерних дисциплін.

Проблеми вивчення інженерних дисциплін у закладах вищої освіти. Курс «Теоретична механіка», а це основа для вивчення таких дисциплін, як «Опір матеріалів», «Теорія механізмів і машин», «Деталі машин та основи конструювання», вивчається один семестр. Виходить, що великий обсяг інформації, що освоюється в короткі терміни в сукупності зі слабкою шкільною підготовкою, призводить до втрати інтересу в освоєнні інженерних дисциплін. Також необхідно враховувати навички в навчанні сучасних ЗВО.

Як уже зазначалося раніше, сучасні ЗВО у своїй більшості мають труднощі з аналізом, систематизацією та узагальненням інформації. Їх здатність мислити можна назвати імпульсною, тобто, короткими періодами обробка інформації відбувається невеликими фрагментами. Щоб донести певний обсяг інформації до ЗВО, викладач змушений лекційні, практичні і лабораторні заняття проводити практично у формі диктанту. Тут слід звернути увагу, що викладач проводить заняття «класично», а студенти вже слабо сприймають подання інформації в такій формі. І виходить, що викладачі та ЗВО не розуміють один одного. Для певної кількості ЗВО слухати та записувати лекцію дві академічні години досить складно. Звичайно ж, потрібно змінюватися обом учасникам освітнього процесу. На даний момент незрозуміло як змінюватися, але це вже реальність нашого часу та пошук шляхів вирішення цього питання дуже актуальний [2].

Звідси випливає і така проблема – низька відвідуваність ЗВО навчальних занять.

Для покращення вивчення інженерних дисциплін у закладах вищої освіти, де за основу завдання стоїть зацікавленість ЗВО до навчання, пропонуються деякі заходи. А саме, починаючи з першого курсу необхідно залучати ЗВО до участі в олімпіадах, конкурсах, конференціях, наукових гуртках кафедри. Таким чином одночасно здійснюється процес роботи за індивідуальним планом, ознайомлення та навчання з оформлення документації, прищеплення до підготовки доповідей та виступом на наукових заходах.

В цілому, можна застосовувати й інші форми заходів, які б дозволили зацікавити ЗВО до обраної професії, але найголовніше – це все ж таки змусити їх приходити на навчальні заняття та прагнути отримати кваліфіковану професію на майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базелюк О. Основні тренди і виклики цифровізації у вищій освіті. Педагогічний дискурс: зб. наук. праць. Хмельницький, 2021. № 31. С. 36–44.
2. Головацький В.А. Методика викладання фізико-технічних дисциплін у вищій школі: методичні рекомендації. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2022. С. 69.

Ващук Н.А.

викладач англійської мови

Педагогічний фаховий коледж комунального закладу вищої освіти

«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»

Запорізької обласної ради

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В умовах сталого розвитку цифрових технологій та інтенсивного формування інформаційного суспільства відбувається постійна трансформація соціального та освітнього простору. Це зумовлює необхідність нових підходів до підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Однією з ключових компетентностей, що виходить на перший план, є креативність — здатність генерувати нові ідеї, критично мислити, знаходити нестандартні рішення, що мають практичну цінність у професійній сфері.

Формування творчого потенціалу здобувачів освіти є важливим завданням сучасної освіти. У цьому контексті медіаграмотність на заняттях іноземної мови виступає ефективним засобом активізації творчої діяльності. Вона є міждисциплінарною компетентністю, що поєднує мовну, культурну та інформаційну складові [1, с. 50].

Творчий потенціал здобувача освіти охоплює інтелектуальні здібності, гнучкість мислення, розвинену уяву та вміння до самовираження. Медіаграмотність, у свою чергу, передбачає активну взаємодію з різноманітними джерелами інформації, їхнє критичне осмислення та створення власного медіаконтенту, що сприяє розвитку саме цих якостей. Завдяки використанню сучасних цифрових інструментів (відео, подкасти, інтерактивні презентації, соціальні платформи тощо), заняття з іноземної мови перетворюються на динамічний освітній простір, де майбутні фахівці мають змогу реалізовувати свій креативний потенціал, розширювати межі власного досвіду та формувати реальні комунікативні навички [2, с. 35].

Основними напрямками реалізації медіаграмотності:

1. Медіаграмотність як засіб розвитку креативності, розвиває критичне мислення та нестандартний підхід до розв'язання мовних завдань. Для стимулювання мовленнєвої активності здобувачі освіти працюють з автентичними медіаресурсами. А також через аналіз медіатекстів формують рефлексивні навички.

2. Інтеграція мультимедійних засобів у навчальний процес відбувається через створення інтерактивних презентацій (Prezi, Canva), використання відео та аудіофайлів, а також проведення віртуальних екскурсій, платформ Edpuzzle, Padlet, Wordwall.

3. Медіапроекти як форма творчої самореалізації:

- створення власного контенту: відео, влогів, подкастів, постерів;
- командна та індивідуальна робота з акцентом на ініціативність і відповідальність;

- моделювання реальних комунікативних ситуацій.

4. Індивідуалізація навчання реалізується через адаптацію завдань до рівня підготовки, інтересів та потреб здобувачів освіти. В індивідуальному підході використовуються актуальні та автентичні джерела, які підвищують мотивацію вивчення мови, а також результати роботи з ними формують комунікативні навички та вміння.

5. У формуванні медіаграмотності викладач виконує роль фасилітатора медіапростору та організовує цифрове освітнє середовище із залученням інструментів Canva, Adobe Streak, Google Workspace та інші.

Застосування медіа у процесі вивчення іноземної мови виступає не лише інструментом формування мовної компетентності, але й ефективним засобом розвитку творчого підходу до вирішення комунікативних завдань. Нижче подано приклади вправ, які спрямовані на активізацію когнітивних процесів здобувачів освіти, ґрунтуючись на засадах інтеграції медіаграмотності з професійно орієнтованим навчанням іноземної мови [3, с. 7].

Приклади практичних вправ:

- Video Criminologist – перегляд відео з критичним аналізом сюжету;
- Create Your Viral Post – створення креативного медіаповідомлення;
- Audio Journey – прослуховування аудіо з виконанням завдань на корекцію помилок;
- Virtual Trip Report – онлайн-екскурсія з подальшим написанням огляду;
- Media Lexicon Chase – вивчення лексики в медіаконтексті;
- Media Reflect – відповіді на рефлексивні запитання після перегляду медіа.

Запропоновані вправи є прикладом інтегративного підходу, що поєднує мовну, медійну та когнітивну підготовку здобувачів освіти. Вони сприяють реалізації особистісно орієнтованої парадигми навчання, формуванню креативного потенціалу студентів, а також адаптації до вимог цифрового суспільства [4, с. 142].

Отже, Інтеграція медіаграмотності в освітній процес вивчення іноземної мови є інноваційним та перспективним напрямом, що дозволяє не лише ефективніше опанувати мову, а й розвивати особистість здобувача освіти в умовах інформаційного суспільства. Залучення цифрових інструментів, автентичного контенту та творчих завдань сприяє формуванню майбутніх фахівців, здатних критично мислити, ефективно комунікувати та креативно діяти у професійному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Близнюк Л., Сологуб Л., Марєєва Т. Методичні аспекти креативної діяльності викладача іноземної мови. Перспективи та інновації науки. 2022. № 6 (11). С. 50–60.
2. Бровко К., Дурдас А., Сопова Д., Андрощук К. Розвиток пізнавального інтересу студентів медіа засобами у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням: науково-етичний підхід. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2022. № 85 (5). С. 30-39.
3. Tan, C.-Y.; Chuah, C.-Q.; Lee, S.-T.; Tan, C.-S. (2021). Being Creative Makes You Happier: The Positive Effect of Creativity on Subjective Well-Being, p. 5-10.
4. M. Ismail, S., & Mohamed Kassem, M. (2022). Revisiting Creative Teaching Approach in Saudi EFL Classes: Theoretical and Pedagogical Perspective. World Journal of English Language, 12, p. 141-144.

Гайдай Сергій Сергійович,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 281
«Публічне управління та адміністрування»
Інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У сучасному світі право виконує роль основного регулятора суспільних відносин, а тому потреба в висококваліфікованих юристах не зменшується, а лише зростає. Підготовка майбутніх фахівців у сфері права в Україні має свої особливості, зумовлені як історичними, так і соціально-економічними чинниками, а також інтеграційними процесами, пов'язаними з європейським напрямом розвитку держави.

Однією з ключових особливостей підготовки юристів в Україні є поєднання фундаментальної теоретичної підготовки з практичними навичками. Студенти юридичних факультетів вивчають значну кількість нормативно-правових актів, набувають знання з різних галузей права — від конституційного до міжнародного. Разом з тим, у межах навчальних програм все більше уваги приділяється практичним аспектам: вирішенню кейсів, участі в судових дебатах, проходженню стажування у правозастосовних органах і юридичних установах[1].

Важливою характеристикою є також посилена увага до формування правової культури, етичних стандартів професії та соціальної відповідальності. Майбутні юристи мають не лише знати право, а й розуміти його дух, слугувати принципам справедливості та законності.

Юридична освіта в Україні є однією з найважливіших складових формування правової держави. Вона забезпечує підготовку фахівців, здатних ефективно працювати в різних галузях права, захищати права громадян та сприяти розвитку демократичного суспільства[2]. Сучасна система юридичної освіти в Україні має ряд особливостей, пов'язаних із законодавчими вимогами, методами навчання та інтеграцією у світовий освітній простір.

Підготовка юристів у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України регулюється:

Законом України "Про вищу освіту" (2014), який визначає загальні вимоги до освітніх програм[1];

Стандартами вищої освіти, затвердженими Міністерством освіти і науки України[2];

Професійними стандартами для юристів, що встановлюють кваліфікаційні вимоги до фахівців.

Ці документи закріплюють обов'язкові дисципліни (наприклад, цивільне, кримінальне, конституційне право) та вимоги до практичної підготовки студентів. Разом з тим, сучасна юридична освіта в Україні поєднує:

- теоретичну підготовку – вивчення правових концепцій, історії права, міжнародних стандартів;
- практичні заняття – участь у судових процесах, робота з реальними кейсами, юридичні клініки;

Міждисциплінарні підходи – інтеграція знань з економіки, політології, іноземних мов. Важливим елементом є проходження практики в судах, адвокатських об'єднаннях, правоохоронних органах.

Разом із цим, в Україні поступово відбувається реформування системи юридичної освіти відповідно до європейських стандартів. Йдеться про перехід до дворівневої системи освіти — «бакалавр» і «магістр», запровадження системи ECTS, орієнтацію на результат навчання та забезпечення мобільності студентів[3].

Окремо слід згадати роль Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, яке впроваджує нові підходи до акредитації юридичних програм, що стимулює конкуренцію між навчальними закладами та сприяє поліпшенню якості освітніх послуг[4].

Водночас існують і певні виклики. Серед них — надмірна теоретизація деяких дисциплін, нерівномірна якість викладання в регіональних закладах, недостатній рівень технічної та інформаційної підтримки, а також обмежена співпраця між закладами освіти та роботодавцями[5].

Отже, підготовка юристів у вищих навчальних закладах України має чітко виражену структуру та орієнтацію на європейські стандарти. Проте ефективність цієї підготовки потребує постійного вдосконалення — через реформування навчальних програм, зміцнення практичної складової освіти та підвищення професійного рівня викладачів. Лише за таких умов можливо сформувати покоління юристів, здатних відповідати на виклики сучасного правового суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.
2. Стандарти вищої освіти : Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/standarti-vishovi-osviti>
3. Єдиний державний кваліфікаційний іспит для спеціальності "Право" : Офіційний сайт. – URL: <https://eqe.gov.ua>
4. Юридичні клініки України. Мережа юридичних клінік України. – Режим доступу: <https://legalclinics.in.ua>
5. Кузнєцова Н. Сучасні виклики юридичної освіти в Україні // Юридична газета. – 2023. – № 4. – С. 12–15.

Голубєва І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету водного господарства та
природокористування

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Вимоги сучасного світу зумовлюють необхідність володіння іноземними мовами на високому рівні. Це стосується і підготовки фахівців у закладах вищої освіти, де іншомовна комунікативна компетенція є однією з ключових складових професійної компетентності. Однак, навчальний процес часто обмежений у часі, що створює значні труднощі для досягнення бажаного рівня володіння іноземною мовою. В умовах обмеженого навчального часу традиційні методи викладання іноземних мов здебільшого виявляються неефективними. Ці методи, орієнтовані на усередненого студента, не враховують значні відмінності в рівнях підготовки, навчальних потребах та індивідуальних стилях навчання студентів. Як наслідок, частина студентів не встигає засвоїти матеріал, відчуває труднощі у формуванні іншомовної комунікативної компетенції, тоді як інші можуть відчувати нудьгу через занадто повільний темп навчання. Таким чином, існує протиріччя між необхідністю досягнення високого рівня іншомовної комунікативної компетенції та обмеженими можливостями традиційної системи навчання.

У зв'язку з цим, актуальним стає питання пошуку ефективних методів навчання, які б дозволили максимально використати наявний час та забезпечити якісне оволодіння іншомовними навичками. Індивідуалізація навчання, що передбачає адаптацію навчального процесу до індивідуальних потреб, можливостей та стилів навчання студентів, розглядається як один з найбільш перспективних підходів до вирішення цієї проблеми [1, с. 187]. Саме тому, індивідуалізація навчання є ключовим фактором ефективного розвитку іншомовної комунікативної компетенції студентів в умовах обмеженого навчального часу.

Індивідуалізація навчання – це підхід, який передбачає адаптацію навчального процесу до індивідуальних особливостей кожного студента та ґрунтується на принципах врахування різниці в навчальних можливостях, стилях навчання, інтересах й потребах студентів. Ключовими методами індивідуалізації є:

- Диференціація навчання, що включає створення різних навчальних завдань та матеріалів, які відповідають різним рівням підготовки студентів.
- Надання студентам можливості вибору завдань, що сприяє підвищенню їхньої мотивації та відповідальності за результати навчання.

➤ **Забезпечення гнучкого темпу навчання**, що дозволяє кожному студенту заसвоювати матеріал у власному темпі, враховуючи його індивідуальні особливості.

Індивідуалізація навчання відіграє важливу роль у формуванні іншомовної комунікативної компетенції, яка включає декілька компонентів [2, с. 116]:

- *лінгвістична компетенція* (знання лексики, граматики, фонетики);
- *соціолінгвістична компетенція* (знання правил мовної поведінки в різних соціальних контекстах);
- *дискурсивна компетенція* (здатність будувати зв'язні та логічні висловлювання);
- *стратегічна компетенція* (здатність компенсувати прогалини у знаннях та використовувати комунікативні стратегії).

Іншомовна комунікативна компетенція має різні рівні сформованості, від початкового до професійного. Індивідуалізація навчання відіграє важливу роль у розвитку мовленнєвих навичок, оскільки дозволяє: враховувати індивідуальні сильні та слабкі сторони студентів у кожному компоненті іншомовної комунікативної компетенції; підбирати завдання, що відповідають рівню підготовки студента та сприяють розвитку саме тих навичок, які потребують удосконалення; забезпечити сприятливі умови для формування мовленнєвих навичок через використання різноманітних форм роботи та матеріалів.

Індивідуалізація навчання може бути реалізована за допомогою різноманітних стратегій та інструментів. Ось деякі з них [1, с. 189]:

➤ *Проектна робота*: Студенти виконують індивідуальні або групові проекти, що дозволяє їм самостійно досліджувати цікаві для них теми, розвивати творчі здібності та застосовувати набуті знання на практиці.

➤ *Портфоліо*: Студенти збирають портфоліо своїх робіт, які відображають їхні досягнення у вивченні іноземної мови. Портфоліо дозволяє студентам відстежувати свій прогрес, аналізувати свої сильні та слабкі сторони, а також планувати навчальну діяльність.

➤ *Онлайн-ресурси*: Використання онлайн-платформ, інтерактивних вправ та інших цифрових інструментів забезпечує студентам доступ до широкого спектру навчальних матеріалів, можливість вибирати завдання відповідно до своїх потреб та темпу навчання, а також отримувати індивідуальну підтримку та зворотний зв'язок.

Існує багато прикладів успішного застосування індивідуалізації навчання у вивченні іноземних мов. *Наприклад*, деякі викладачі використовують змішане навчання, поєднуючи традиційні аудиторні заняття з онлайн-навчанням, що дозволяє забезпечити гнучкість та індивідуальний підхід до кожного студента. Інші застосовують метод перевернутого класу, коли студенти вивчають теоретичний матеріал вдома за допомогою онлайн-ресурсів, а аудиторний час використовується для практичних занять та індивідуальної роботи з викладачем.

Проведене дослідження підтверджує ефективність індивідуалізації навчання як ключового фактора розвитку іншомовної комунікативної компетенції студентів в умовах обмеженого навчального часу. Індивідуалізація дозволяє врахувати індивідуальні відмінності студентів, оптимізувати процес навчання та забезпечити досягнення високих результатів навіть в умовах часових обмежень.

Для успішного впровадження індивідуалізованого навчання рекомендується:

- Проводити ретельний аналіз потреб та рівня підготовки студентів на початку навчання.
- Використовувати різноманітні методи та стратегії індивідуалізації, такі як диференціація завдань, проектна робота, портфоліо та онлайн-ресурси.
- Забезпечувати гнучкість у виборі форм роботи, темпу навчання та навчальних матеріалів.
- Створювати сприятливу атмосферу для самостійної роботи студентів, їхньої активної участі в навчальному процесі та взаємодії з викладачем.
- Постійно відстежувати прогрес студентів та коригувати навчальний процес відповідно до їхніх індивідуальних потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубєва І.В. Роль індивідуального навчання в розвитку навичок іншомовної комунікації студентів. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Мовознавство. Літературознавство. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип 62. Том 1. С. 185-190.
2. Юхно Н.В. Суть та структура іншомовної комунікативної компетентності фахівців. Наукові записки кафедри педагогіки. 2022. № 51. С. 113-119.

Загакайло Н.М.

студентка 4 курсу,

спеціальність 013 Початкова освіта

nzahakaylo@gmail.com

Науковий керівник: Ліпкевич О.Б.

спеціаліст вищої категорії

lipkevych@brodydk.ukr.education

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашикевича»

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Вивчення іноземних мов є необхідністю в сучасному світі, адже знання іншої мови сприяє розширенню світогляду, міжкультурній комунікації та професійному зростанню. Особливої уваги приділяють англійській мові, що є міжнародною мовою спілкування. Саме початкова школа стає важливою платформою для формування базових мовних навичок. Здатність дітей до вивчення мов значно перевищує аналогічну здатність дорослих. Це пояснюється високою пластичністю мовленнєвих центрів дитячого мозку, що забезпечує ефективне засвоєння та відтворення нових звуків, граматичних структур і лексичних одиниць. На цьому етапі надзвичайно важливо застосовувати методи, які не тільки викликають інтерес до предмета, але й сприяють ефективному засвоєнню матеріалу.

Одним із найпотужніших методів, який забезпечує активність учнів на уроках англійської мови, є ігрові технології. Гра сприяє створенню позитивної атмосфери, знижує рівень стресу та стимулює учнів до вивчення мови через взаємодію. Згідно з дослідженнями О. Вихованчук та О. Левчук, ігрові технології підвищують пізнавальну активність учнів, розвивають їхню креативність та навички співпраці, роблячи освітній процес більш привабливим і захоплюючим [1].

За словами О. Карпюк, використання ігор як методу інтерактивного навчання дозволяє створити умови для практичного застосування знань учнями в реальних комунікативних ситуаціях [2]. Таким чином, ігрові технології є важливою складовою сучасної освітньої практики.

Актуальність даної проблеми полягає у тому, що в умовах сучасної освітньої системи використання ігрових технологій у навчанні англійської мови молодших школярів є необхідною умовою. Це зумовлено тим, що сучасні діти характеризуються підвищеною збудливістю, емоційністю, досить швидкою стомлюваністю, нестійкістю уваги, ситуативною поведінкою, а ігри в свою чергу можуть стабілізувати дану ситуацію.

Гра на уроках англійської мови сприяє розвитку не лише мовних, але й когнітивних здібностей, таких як пам'ять, увага та мислення. Вона також допомагає сформувати комунікативні навички, необхідні для успішної соціалізації. Використання вправ та ігор комунікативного спрямування дозволяє створити природне середовище для практики мови, що сприяє підвищенню іншомовної компетентності школярів. Важливо, щоб ігрові технології впроваджувалися систематично та відповідали рівню знань і віковим особливостям дітей.

Незважаючи на численні переваги, використання ігрових технологій у навчанні англійської мови вимагає подальших досліджень. Необхідно розробити ефективні методики інтеграції ігрових елементів у навчальні програми та оцінити їхній вплив на успішність учнів. До того ж у сучасному освітньому середовищі ігрові технології є ключовим засобом мотивації та розвитку учнів, що підтверджує їхню актуальність. Подальші дослідження цієї теми сприятимуть вдосконаленню освітніх підходів, підвищуючи якість навчання в початковій школі.

Основна мета впровадження ігор у навчання англійської мови полягає у розвитку чотирьох основних мовних навичок: говоріння, слухання, читання та письма. Ігри дозволяють інтегрувати ці навички у природний освітній процес. Під час них діти спілкуються англійською мовою, слухають команди чи історії, читають інструкції та виконують письмові завдання. Це забезпечує комплексний розвиток іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів. Цей підхід є особливо важливим у початкових класах, де основна мета — це не тільки формування однієї навички, а й розвитку всіх аспектів мовлення.

Формування лексичних і граматичних навичок — це одне важливе завдання використання ігрових методів. Ігри дозволяють дітям активно опрацьовувати нову лексику та граматичні структури у контексті конкретних ситуацій. Наприклад, у рольових іграх діти мають можливість застосовувати нові мовні конструкції під час спілкування з однокласниками, що є важливим етапом у розвитку граматичних навичок. Ігрові ситуації сприяють тому, що діти використовують мову на практиці, що дає кращі результати в порівнянні з пасивним засвоєнням граматики.

Дидактичні ігри на уроках англійської мови в початковій школі можна використовувати на будь-якому етапі. Мета застосування гри варіюється залежно від етапу уроку та специфіки обраного ігрового методу. На початку уроку ігрові технології використовуються з метою введення учнів в іншомовне комунікативне середовище, активізації наявних знань і створення сприятливого емоційного клімату. На етапі вивчення нового матеріалу ігри застосовуються для презентації і засвоєння нової лексики, граматики, орфографії і фонетики у цікавій і доступній для молодших школярів формі. Основна мета ігрових технологій на етапі застосування набутих знань полягає у розвитку вільного використання вивченого матеріалу в комунікативних ситуаціях, наближених до реального життя. Також дидактичні ігри є чудовим інструментом для проведення ефективних і цікавих фізкультхвилинок, що поєднують фізичну і розумову активність. Ігрові форми контролю дають можливість оцінити рівень засвоєння знань учнями і виявити труднощі.

Пропонуємо детальніше розглянути шляхи практичної реалізації ігрових технологій на уроках англійської мови в початкових класах, зокрема використання лексичних ігор, ігор для засвоєння граматичних структур та ігрові технології для розвитку навичок аудіювання та говоріння.

Лексичну гру розглядаємо як організовану навчальну діяльність, спрямовану на покращення володіння мовою через ігрове та нестандартне використання лексики. Лексичні ігри мають на меті: тренувати учнів використовувати ЛО у ситуаціях, наближених до реальності; активізувати мовленнєво-розумову діяльність учнів; розвивати мовленнєву реакцію [4].

Наводимо приклади лексичних ігор, які можна використовувати на уроках англійської мови в початковій школі.

Гра "Memory game"

Мета гри: повторити і закріпити вивчений лексичний матеріал з певної теми, розвивати в учнів зорову пам'ять і увагу, активізувати усне мовлення учнів.

Необхідні матеріали та обладнання: флеш картки з певної теми, що вивчається (наприклад, тема «Іграшки»).

Правила гри. Для початку вчителю слід разом із учнями повторити раніше вивчені лексичні одиниці. Для цього вчитель тримає в руках стопку флеш-карток, показуючи їх одну за одною учням. Учні чітко називають слово.

Після повторення можна безпосередньо переходити до гри. Для цього із зібраної стопки флеш-карток вчитель непомітно забирає одну картку так, щоб учні не побачили що на ній зображено. Вчитель знову показує усі картки, що залишились одна за одною, а учні колективно називають їх. Завдання учнів – назвати картку, що була прибрана. Для цього вчитель запитує в учнів: «What is missing?». Учні дають відповідь.

Ця лексична гра чудово підходить для молодших школярів. Вона дозволяє творити цікаві умови для вивчення англійської мови, при цьому залучаючи усіх учнів до процесу.

Гра «Give me five»

Цю гру найдоречніше проводити під час мовленнєвої розминки, для введення учнів в іншомовне комунікативне середовище.

Мета гри: активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів, усне мовлення, повторити раніше вивчений лексичний матеріал.

Для даної гри вчителю слід приготувати маленькі аркуші паперу, на яких записані категорії для повторення лексики (наприклад, їжа, тварини, частини тіла, іграшки, професії, т.д.) і маленьку коробочку, у яку можна їх скласти.

Правила гри. Учень витягує листочок з тематикою. Вчитель озвучує завдання для учня, наприклад «Names of five body parts». Якщо той справився із цим завданням, вчитель промовляє: «Give me five!» і учень «дає п'ять». Якщо учні вже добре освоїли навички письма, можна пропонувати їм записувати ці слова на аркуші, а потім вже відповідати.

Формування міцних граматичних знань з англійської мови у молодшому шкільному віці є фундаментом для подальшого успішного володіння мовними навичками. Граматика, як система правил будови мови, забезпечує розуміння та продукування змістовних і граматично правильних висловлювань. Тому інтеграція граматичних знань

у процесі вивчення англійської мови у початковій школі є не просто бажаною, а необхідною умовою.

Проте традиційні методи заучування правил є нудними і малоефективними для дітей молодшого шкільного віку. Саме тому особливу цінність набувають граматичні ігри. Граматичну гру розглядаємо як навчальну діяльність, організовану у формі гри, спрямовану на засвоєння, закріплення або активізацію граматичного матеріалу.

Пропонуємо до уваги декілька прикладів таких ігор.

Гра «What is in the box?»

Мета гри: тренувати вживання граматичної структури «There is/there are», артиклів «a/an» в усному мовленні, активізувати лексичний запас школярів.

Необхідні матеріали і обладнання: дошка та крейда (або інтерактивна дошка).

Правила гри. Учні класу об'єднуються у дві групи. Вчитель записує на дошці незакінчене речення «There is a (an) _____ in the box». Вчитель пояснює правила гри: команди по черзі називатимуть літеру, а інша команда повинна закінчити речення словом, що починається на цю літеру. За правильну відповідь команда отримує бал. Наприклад, учень першої команди називає літеру «а». Перший учень з другої команди повинен швидко закінчити речення на дошці та вжити правильний артикль (наприклад, «There is an apple in the box»). Якщо відповідь правильна (правильне слово, правильний артикль), друга команда отримує один бал. Якщо відповідь неправильна (неправильне слово, неправильний артикль або його відсутність), право закінчити речення переходить до першої команди. Команди продовжують чергуватися, називаючи літери та закінчуючи речення. Після того, як кожна команда зробить певну кількість ходів (визначається вчителем), підраховуються набрані бали. Команда, яка набрала більшу кількість балів, оголошується переможцем.

Гра «What can you do?»

Мета гри: тренувати в учнів навички складання стверджувальних, запитальних і заперечних речень з модальним дієсловом «can», розвивати усне мовлення.

Правила гри. Усіх учнів класу потрібно об'єднати в 2 групи. Перша команда повинна скласти будь яку речення з «can», наприклад, «We can swim». Гравці іншої команди намагаються відгадати це речення задаючи питання: наприклад, «Can you read?», «Can you speak English?», «Can you play the piano?». На ці питання гравці першої команди повинні відповідати: «Yes, we can» або «No, we can't». Гра триває доти, поки гравці другої команди не відгадають задумане речення. Потім команди міняються ролями.

Використання ігрових технологій на уроках англійської мови у початковій школі відіграє одне з ключових значень у процесі розвитку навичок аудіювання і говоріння. Вони створюють цікаве середовище для тренування цих навичок, що підвищує мотивацію та ефективність процесу вивчення іноземної мови.

Пропонуємо розглянути апробовані нами дидактичні ігри, спрямовані на розвиток навичок усної взаємодії.

Гра «Simon says»

Мета гри: розвивати навички слухання, розуміння і фізичної реакції на почуте.

Правила гри. У цій грі учні повинні уважно слухати команди, що дає вчитель. Якщо команда починається словами «Simon says», учні повинні якомога швидше виконати цю дію.

Наприклад, вчитель каже «Simon says, jump» - учні підстрибують, «Simon says, touch your nose» - діти торкаються носа. Але якщо на початку речення не звучать ці слова, учні стоять нерухомо. З кожною командою можна збільшувати швидкість мовлення, щоб тренувати увагу і швидкість реакції молодших школярів. Цю гру можна також використовувати під час фізкультхвилинки, адже вона спонукає учнів до фізичної активності.

Гра «You can»

Мета гри: вдосконалювати навички говоріння й аудіювання, практикувати вживання граматичної структури «can» в усному мовленні.

Необхідне обладнання і матеріали: «чарівна» паличка.

Правила гри. Вчитель просить учнів уявити себе чарівниками і змусити своїх однокласників за допомогою «чарівної палички» виконувати їх команди. Гру починає вчитель. Він наводить паличкою на конкретного учня і називає команду, наприклад, «You can jump, ... (ім'я учня)». Якщо учень правильно виконує команду, то «чарівна паличка» передається йому і він продовжує гру. Вчителю важливо намагатися залучити якомога більше учнів до активної діяльності, тобто спонукати учнів щоразу обирати дітей, які ще не були задіяні у грі.

Отже, бачимо, що дидактичні ігри є ефективним інструментом для розвитку не тільки навичок усної взаємодії, а й лексичних і граматичних навичок, оскільки вони поєднують навчання з елементами розваги, що позитивно впливає на залученість та результативність навчального процесу. До того ж ігрові технології дозволяють створити середовище, в якому учні можуть активно взаємодіяти з мовним матеріалом, застосовувати його на практиці та вчитися через досвід. Використання ігор дає можливість організувати навчання так, щоб воно стало більш захоплюючим, що сприяє зниженню рівня стресу у дітей і підвищенню мотивації до вивчення англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вихованчук О. О., Левчук О. А. Роль ігрових технологій у вивченні англійської мови молодшими школярами. The 6 th International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society”(August 14-16, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Kyiv, Ukraine. 2023. 671 p. 2023. С. 257.
2. Карпук О.Д. Нова українська школа: методика навчання англійської мови у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Тернопіль: “Видавництво Астон”, 2020. 160 с.
3. Кміть О.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі. Конспект лекцій для студ. спеціальності 013 Початкова освіта, спеціалізації Іноземна мова (англійська), освітній ступінь-магістр. Чернівці : ЧНПУ, 2017. 117 с.
4. Nikishenko O. Teaching Vocabulary: Class Games / O. Nikishenko // English language & culture. Weekly. 2016. April, № 8. P. 8-10.

Казнадеї Сергій Олексійович

аспірант 2 курсу

*Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВМС ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Збройна агресія Російської Федерації проти України кардинально змінила пріоритети військової освіти та підготовки військовослужбовців. Особливої актуальності набуває питання професійної підготовки майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України (ВМС ЗСУ), які мають відігравати провідну роль у захисті морських кордонів, забезпеченні національної безпеки в Чорноморсько-Азовському регіоні та виконанні союзницьких зобов'язань у міжнародних операціях.

Професійна підготовка майбутніх офіцерів ВМС охоплює широкий спектр знань, умінь і компетентностей, які формуються на основі стандартів вищої військової освіти, бойового досвіду, взаємодії з партнерами по НАТО, а також із урахуванням національних традицій морської справи.

Метою професійної підготовки є формування всебічно розвиненого, морально стійкого, патріотично налаштованого офіцера, здатного ефективно діяти в умовах сучасних гібридних та асиметричних загроз. Основними завданнями підготовки є:

- формування фахових компетентностей у сфері морської безпеки;
- розвиток лідерських якостей, відповідальності та командної взаємодії;
- опанування тактичними, технічними, навігаційними знаннями та розвиток відповідних навичок;
- здатність до самостійного прийняття рішень у складних умовах обстановки, що стрімко змінюється;
- забезпечення високого рівня фізичної, моральної готовності до служби та психологічної стійкості.

Підготовка майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ є багаторівневою і включає: теоретичну підготовку (вивчення дисциплін загальновійськового, професійного та спеціалізованого спрямування); практичну підготовку (тренування на кораблях, участь у морських походах, польових виходах, використання симуляторів); фізичну підготовку (постійне вдосконалення витривалості, сили, швидкісно-силових якостей); психологічну підготовку (розвиток стресостійкості, уміння працювати в умовах підвищеного ризику); мовну підготовку (особлива увага приділяється володінню англійською мовою, що необхідно для взаємодії з силами НАТО).

Однією з ключових особливостей є активне впровадження бойового досвіду в освітній процес, а також: застосування компетентнісного підходу до навчання;

інтеграцію досвіду партнерів у програми підготовки; розвиток міжкультурної комунікації та міжнародного співробітництва.

Сучасні виклики, з якими стикаються офіцери ВМС, вимагають нових підходів до підготовки:

Гібридні загрози та інформаційні операції змушують включати в навчальні програми компоненти кібербезпеки, інформаційної гігієни, психологічної протидії.

Операції високої інтенсивності потребують швидкого реагування, роботи в умовах нестачі ресурсів, непередбачуваних ситуацій.

Реформа Збройних Сил України на сучасному етапі створюють нові вимоги до командирів, зокрема в аспектах управління персоналом, планування операцій, взаємодії з іншими видами сил.

Успішність підготовки офіцера неможлива без практики. Курсантів залучають до: стажування на бойових кораблях ВМС України та флотів партнерів; участі в міжнародних навчаннях (наприклад, Sea Breeze, Dynamic Move, Noble Partner); обміну досвідом у рамках програм НАТО DEEP та Erasmus+.

Такі форми діяльності сприяють адаптації майбутніх офіцерів до багатонаціонального середовища, розвитку мовної компетентності, розумінню спільних принципів ведення бойових дій.

Не менш важливим є формування морально-психологічної стійкості, лідерських якостей, почуття військового обов'язку. У цьому контексті важливу роль відіграють система наставництва, виховання на прикладах героїзму сучасних захисників, підтримання військових традицій та ритуалів, патріотичне виховання на основі української ідентичності та цінностей державності.

Для подальшого вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів ВМС доцільно активніше залучати іноземних інструкторів до викладання в українських закладах вищої військової освіти. Також необхідно модернізувати матеріально-технічну базу, включаючи корабельні тренажери та морські симуляційні комплекси. Розвиток наукових досліджень у сфері військово-морської справи є необхідною складовою у вдосконаленні підготовки майбутніх офіцерів ВМС. Академічна мобільність курсантів та викладачів також сприятиме вдосконаленню підготовки майбутніх офіцерів ВМС.

Професійна підготовка майбутніх офіцерів ВМС ЗС України – це складний, багаторівневий процес, який охоплює не лише засвоєння спеціальних знань, а й формування особистості, здатної до ефективного командування та дій в умовах бойових дій. Успішність цієї підготовки залежить від поєднання сучасних освітніх технологій, практичного досвіду, морально-психологічної підтримки та стратегічного бачення. Тільки таким чином можливо сформуванню кадровий потенціал, спроможний забезпечити оборону морських рубежів України в сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беньковська Н. Б. Особливості професійної діяльності та змісту підготовки офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Хмельницький, 2022. Вип. № 3(30). С. 59 – 70. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadsps>

Костюк Соломія Василівна

студентка 3 курсу

спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

solomiakostuk699@gmail.com

Науковий керівник : **Гай Вікторія Романівна**

викладач вищої кваліфікаційної категорії

КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний

коледж ім. Маркіяна Шашкевича»

(м. Броди, Україна)

ІГРОВІ МЕТОДИКИ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

В сучасному дошкільному закладі логопедична робота зосереджена не тільки на корекції мовленнєвих порушень, а й на створення зручних умов для гармонійного розвитку дитини. Ефективним та природним методом у роботі з дітьми є ігровий метод. Гра — це провідний вид діяльності дошкільника, який дозволяє формувати мовлення в невимушеній, цікавій для дитини атмосфері та формі.

Сутність ігрових методик в логопедії

Ігрові методи — це спеціально організовані ігрові форми, методи і прийоми, що мають навчально-корекційну мету. Вони враховують вікові особливості дітей, активізують мислення, увагу, пам'ять і, найголовніше, — стимулюють мовленнєву активність.

До таких методик належать:

дидактичні ігри з мовленнєвими завданнями ;

сюжетно-рольові ігри з логопедичним наповненням ;

рухливі мовленнєві ігри ;

використання логопедичних ігор на планшетах чи інтерактивній дошці ;

театралізовані ігри з участю казкових героїв.

Переваги ігрового методу

Діти охочіше виконують завдання, якщо вони представлені у формі цікавої гри.

В ігровій формі діти не бояться помилок і почуваються впевненіше.

Гру легко адаптувати до рівня розвитку конкретної дитини.

Діти вчаться слухати одне одного, ставити питання, відповідати, домовлятися.

Приклади логопедичних ігор

"Хто загубив звук?" — дитина слухає ряд слів і знаходить ті, в яких є або немає певний звук.

"Чарівний мішечок" — на дотик визначити предмет, назвати його, описати.

"Виправ помилку героя" — логопед озвучує фрази з помилками, а дитина виправляє їх.

"Склади казку" — діти за картками або підказками створюють власну історію.

Ігрові методи у логопедичній роботі не лише сприяють розвитку правильного мовлення, а й роблять процес корекції цікавим, емоційно насиченим та ефективним. Завдяки грі діти розвиваються гармонійно, адже вона формує не лише мовлення, а й загальні психічні процеси. Важливо, щоб логопед постійно оновлював ігровий арсенал, враховуючи інтереси дітей та сучасні можливості.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бабина Н. В. Логопедія: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 328 с.
2. Колупасва А. А., Синьова Є. І. Спеціальна педагогіка. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 456 с.
3. Мастюкова Є. Є. Дитяча логопедія: навчальний посібник. Харків: Ранок, 2019. 304 с.
4. Савченко О. Я. Теорія і методика навчання дітей з порушеннями мовлення. Львів: Світ, 2021. 275 с.
5. Синьова Є. І. Логопедія як наука: історія, структура, завдання. Дефектологія. 2022. № 1. С. 35–41.
6. Закон України «Про освіту» // zakon.rada.gov.ua
7. Державний стандарт дошкільної освіти України. 21:28

Костюк Соломія Василівна
Студентка спеціальності 012 “Дошкільна освіта”
Дубина Любомира Михайлівна
Викладач другої категорії
КЗЛОР “Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича”
(м. Броди, Україна)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

У статті розкрито зміст компетентнісного підходу як провідного спрямування сучасної дошкільної освіти, зокрема у сфері мовленнєвого розвитку дітей. Окреслено теоретичні основи мовленнєвої компетентності, засоби її формування та практичні шляхи реалізації в освітньому процесі. Особлива увага приділена ролі педагога у створенні мовленнєво-розвивального середовища.
Ключові слова: компетентнісний підхід, мовленнєва компетентність, дошкільна освіта, комунікація, мовленнєвий розвиток, педагогічна діяльність.

Вступ. Сучасні освітні трансформації в Україні вимагають оновлення підходів до навчання та виховання дітей дошкільного віку. Особливого значення набуває компетентнісний підхід, котрий спрямований на формування здатності використовувати знання, вміння та навички в реальних життєвих ситуаціях. Однією з ключових компетентностей, що формуються в дошкільному віці, є мовленнєва — основа успішної соціалізації, навчання та міжособистісної взаємодії.

За дослідженнями А.М. Богуш, мовленнєва компетентність формується не ізольовано, а в процесі активної діяльності дитини: гри, пізнання, спілкування, художньо-естетичного сприймання. Тобто мова виступає не лише об’єктом навчання, а й способом опанування навколишнього світу.

Форми та методи реалізації мовленнєвої компетентності в ЗДО:

сюжетно-рольові ігри, котрі створюють природне середовище для мовленнєвого самовираження; читання художньої літератури та обговорення змісту творів; творчі завдання — складання розповідей, казок, діалогів; ігри з правилами, спрямовані на розвиток словника та граматичної правильності мовлення.

Що таке компетентний підхід? Що включає в себе мовленнєва компетентність? Чим важливе мовлення в дошкільному віці? Які теоретичні засади в цьому підході? Як це можна практично реалізувати?

1. Компетентнісний (або компетентний) підхід — це сучасна освітня стратегія, що спрямована не лише на засвоєння знань, а на формування в дітей здатності застосовувати знання, вміння, навички та особистісні якості в реальних життєвих обставинах.

Компетентний підхід у дошкільному віці — це не просто навчати дітей окремих слів або віршів, а розвиток здатності правильно використовувати мовлення в різних життєвих обставинах.

Основна мета — щоб малюк вмів висловлювати свої думки, почуття, спілкуватися з іншими.

Основні риси компетентного підходу :

орієнтація на результат — важливі не лише знання дитини, а й вміння володіти знаннями;

інтеграція знань і дій — знання об'єднуються з досвідом, ставленням та емоціями;

формування основних компетентностей такі як: мовленнєва, комунікативна, соціальна, пізнавальна, особистісна, здоров'язберенжувальна;

особистісно орієнтоване навчання — врахування індивідуальних особливостей дітей.

2. Мовленнєва компетентність включає в себе :

вміння спілкуватися з іншими, задавати питання, відповідати на питання, підтримати співрозмовника в бесіді; багатий словниковий запас, дитина повинна знати та вживати нові та знайомі слова; правильна побудова речень, граматично; діти повинні усвідомлено володіти рідною мовою, бути здатними до спілкування в різних формах таких як діалог, монолог, запитання-відповідь; розвинений фонематичний слух.

Комунікативні якості, тобто вічливість, здатність слухати та ставити питання.

Основні принципи мовленнєвої компетентності :

Дитиноцентризм — це врахування індивідуальних мовленнєвих потреб, можливостей та особливостей дитини .

Інтеграція — це розвиток мовлення в поєднанні з іншими видами діяльності такі як гра та ін. Існують інтегровані заняття — це заняття в яких для прикладу до заняття з мрм додали природознавство або образотворчу діяльність. Тобто суміш двох занять .

Ситуативність — мовленнєва діяльність організовується в важливих для дитини життєвих подіях.

Поступовість і систематичність — навчання повинно бути згідно віку дітей, перші заняття легкі для сприймання дітьми і в подальшому додавати складності новими словами та важкістю побудови речень. Заняття повинні бути на постійній основі .

Завдання розвитку мовлення в рамках компетентнісного підходу :

Формування зв'язного мовлення.

Розвиток фонетичного сприймання, звуковимови.

Збагачення та активізація словникового запасу .

Формування граматичної правильності мови .

Розвиток мислення, уяви та пам'яті.

Виразна вимова, правильна артикуляція та інтонація.

3. Мовлення — це фундамент для розвитку інтелекту, комунікації, уяви, самовираження та подальшого навчання .

Мовлення важливе в дошкільному віці тим що — це основний засіб передавання інформації, допомагає розвивати мислення та пізнання світу, внутрішнє мовлення.

4. Основу цього підходу складають кілька ключових наукових положень: Особистісно зорієнтований підхід — дитина розглядається як активний суб'єкт пізнання, що має власні інтереси, здібності, індивідуальні темпи розвитку. Цю ідею розвивали Софія Русова, Василь Сухомлинський, Олександра Савченко.

Діяльнісний підхід — мовлення формується у процесі практичної діяльності, особливо у грі, спостереженнях, спілкуванні. Дитина навчається мовленню не шляхом механічного запам'ятовування, а через активну участь у мовленнєвих ситуаціях. Цей підхід підтримували такі вчені як О. Кононко, І. Бех, Л. Шелестова.

Комунікативний підхід — мовлення трактується як головний інструмент соціальної взаємодії. У процесі розвитку мовлення важливо не тільки засвоювати лексико-граматичні конструкції, а й навчати дитину ініціювати діалог, слухати співрозмовника, домовлятися, висловлювати емоції. Наукові засади цього підходу обґрунтовували Н. Гавриш, Т. Поніманська, О. Кісельова.

Компетентнісна парадигма освіти — передбачає інтеграцію знань, умінь, досвіду й цінностей у цілісний результат — компетентність. У дошкільній освіті це реалізується через засвоєння мовленнєвих дій у повсякденному житті, створення ситуацій мовленнєвої активності, у яких дитина вчиться застосовувати мову як засіб пізнання та взаємодії. Ці засади є науковим підґрунтям для організації мовленнєвого розвитку дітей відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти України (2021), у якому мовлення визначено як одну з ключових компетентностей дитини дошкільного віку.

5. Для реалізації важливо зрозуміти методи роботи, такі як:

Ігри (сюжетні, мовленнєві, рольові).

Читання казок, переказування та розповідь, бесіда по казці.

Бесіда на різні теми, про сім'ю, погоду, пору року, події в садочку.

Складання розповідей по ілюстрації, з особистого досвіду.

Застосування сучасних технологій, перегляд відео, слухання аудіо записів, інтерактивні завдання.

Перед усім важливо створити затишне середовище для дітей, щоб їм хотілося говорити. Не менш важливий приклад педагога, який говорить чітко, виразно, правильно, інтонаційно та впевнено. Ви повинні пам'ятати, що вихователь безсилий, якщо вдома не займаються дитиною, тому потрібно залучати батьків до продовження навчання в дома.

Принципи практичної реалізації компетентнісного підходу:

Індивідуалізація – врахування рівня мовленнєвого розвитку кожної дитини.

Інтеграція – поєднання мовленнєвого розвитку з іншою діяльністю.

Інтерактивація – активне залучення дітей до спілкування.

Висновок

Компетентнісний підхід у сучасній дошкільній освіті є головною методологічною базою, яка спрямовує педагогів на формування в дитини не тільки знань умінь, а здатності успішно застосовувати їх у життєвих обставинах. У контексті мовленнєвого розвитку це означає цілеспрямоване формування мовленнєвої компетентності — здатності дитини грамотно, логічно, доцільно і виразно спілкуватися з оточенням. Теоретичне підґрунтя компетентнісного підходу становлять ідеї особистісно

орієнтованого, діяльнісного та комунікативного підходів, що знайшли відбиток в працях вітчизняних педагогів і психологів, таких як С. Русова, В. Сухомлинський, О. Кононко, І. Бех, Л. Шелестова, Н. Гавриш. Основна увага зосереджується на створенні умов для мовленнєвої активності дитини в різних видах діяльності: грі, спостереженні, комунікації, художній творчості. Практична реалізація компетентнісного підходу в мовленнєвому розвитку передбачає організацію освітнього процесу, де дитина виступає активним учасником мовленнєвої взаємодії, має можливість вільно висловлювати думки, ставити запитання, описувати явища, розповідати про власні переживання. Ефективними є інтегровані заняття, мовленнєві ігри, театралізована діяльність, робота з дитячою літературою, мовленнєві ситуації, що наближені до реального життя. Отже, впровадження компетентнісного підходу до розвитку мовлення в закладах дошкільної освіти сприяє всебічному розвитку особистості дитини, формуванню її комунікативної, соціальної, пізнавальної та емоційної готовності до подальшого навчання та життя в суспільстві.

ДЖЕРЕЛА :

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). – Київ: МОН України, 2021. (Офіційний документ, який визначає мовленнєву компетентність як ключову складову дошкільної освіти)
2. Гавриш Н. В. Теоретико-методичні засади мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. – Луганськ: Альма-матер, 2010
3. Кононко О. Л. Дитина в дошкільні роки: розвиток, виховання, навчання. – Київ: Літера ЛТД, 2013.
4. Шелестова Л. В. Розвивальне навчання звуковимови дітей п'ятого року життя. – Київ: Шкільний світ, 2015.
5. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: теорія і технології. – Київ: Либідь, 2003.
6. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: теоретичні й методичні засади. – Київ: Педагогічна думка, 2011.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник. – Київ: Академвидав, 2012.
8. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори. – Київ: Радянська школа, 1997.
9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – Київ: Радянська школа, 1977.
8. Богущ, А. М. (2012). Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. Київ: Либідь.
9. Єфіменко, Л. Ф. (2017). Теорія і методика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Київ: Слово.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2025 роки. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Strategy-booklet.pdf>

Костюк Соломія Василівна
студентка спеціальності 012”Дошкільна освіта”

Гай Вікторія Романівна
викладач вищої кваліфікації категорії

*КЗЛОП “Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна
Шашикевича”
(м. Броди, Україна)*

ЛОГОПЕДІЯ ЯК НАУКА ТА ПРАКТИКА: ОСНОВИ, ЗАВДАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ

Актуальність теми.

У нинішньому світі зростає потреба у своєчасному виявленні та корекції дефектів. Саме логопедія, як наука та практична діяльність, відіграє ключову роль у формуванні правильної мовленнєвої функції, сприяє гармонійному розвитку особистості дитини, її успішній соціалізації та навчальній діяльності. Проблема мовленнєвих порушень набуває актуальності через збільшення кількості дітей із різними видами мовленнєвих вад, що потребує професійної допомоги логопеда.

Мета статті — охарактеризувати логопедію як науку, розкрити її основні завдання, напрями роботи та значення для розвитку дитини.

Основний зміст.

Логопедія — це галузь педагогічної науки, яка вивчає порушення мовлення, їх причини, прояви, механізми, а також розробляє способи діагностики, профілактики та корекції. Об'єктом вивчення логопедії є особи з порушеннями усного та писемного мовлення, а предметом — закономірності їх мовленнєвого розвитку, способи відновлення мовленнєвої функції.

Основними завданнями логопедії є:

- виявлення та діагностика порушень мовлення;
- визначення причин і механізмів порушень;
- розробка ефективних методів і засобів корекції;
- профілактика мовленнєвих порушень;
- організація логопедичної допомоги у закладах освіти;
- консультування батьків та педагогів щодо розвитку мовлення дітей.

Методи дослідження в логопедії охоплюють клінічні, психолого-педагогічні та лінгвістичні підходи. Логопед проводить індивідуальне обстеження дитини з урахуванням вікових, психологічних та фізіологічних особливостей. Використовуються спостереження, бесіди, тестування, аналіз продукції мовлення (усного та писемного), а також спеціальні методики визначення рівня сформованості мовленнєвих функцій.

Залежно від характеру порушень мовлення, логопед підбирає відповідні корекційні методики. Наприклад, для подолання фонетико-фонематичних порушень застосовуються вправи на розвиток артикуляційної моторики, фонематичного слуху, автоматизації звуків у словах. При порушеннях лексико-граматичної сторони мовлення проводиться робота над збагаченням словникового запасу, розвитком граматичних структур та зв'язного мовлення.

Особливе місце в логопедичній роботі посідає співпраця з іншими спеціалістами: педагогами, психологами, дефектологами, лікарями. Такий міждисциплінарний підхід забезпечує комплексний вплив на розвиток дитини, дозволяє враховувати всі аспекти її становлення.

Сучасна логопедія активно використовує інноваційні технології. З'являються комп'ютерні програми, мобільні додатки, інтерактивні платформи для діагностики й розвитку мовлення. Це дозволяє зробити навчання більш цікавим і доступним для дітей, а також забезпечити дистанційне консультування батьків.

Логопедія також тісно пов'язана з інклюзивною освітою. Діти з мовленнєвими порушеннями мають право на повноцінне навчання у звичайних закладах освіти за умови створення індивідуальних умов і підтримки з боку фахівців. Логопедична допомога є невід'ємною частиною корекційного супроводу таких дітей.

Висновки.

Логопедія — це важлива галузь педагогічної науки, що забезпечує повноцінний мовленнєвий розвиток дітей з вадами. Її роль у вихованні, навчанні та соціалізації дошкільників є надзвичайно важливістю. Професійна діяльність логопеда спрямована не лише на корекцію мовлення, а й на створення сприятливого середовища для розвитку особистості дитини.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бабина Н. В. Логопедія: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 328 с.
2. Колупаєва А. А., Синьова Є. І. Спеціальна педагогіка. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 456 с.
3. Мастюкова Є. Є. Дитяча логопедія: навчальний посібник. Харків: Ранок, 2019. 304 с.
4. Савченко О. Я. Теорія і методика навчання дітей з порушеннями мовлення. Львів: Світ, 2021. 275 с.
5. Синьова Є. І. Логопедія як наука: історія, структура, завдання. Дефектологія. 2022. № 1. С. 35–41.
6. Закон України «Про освіту» (зі змінами та доповненнями) // zakon.rada.gov.ua
7. Державний стандарт дошкільної освіти України.

*Лелеко Тетяна Сергіївна,
студенка 4 курсу факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського
УДУ імені Михайла Драгоманова
Холоденко Вікторія Олександрівна,
канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
мистецтва та фортепіанного виконавства
УДУ імені Михайла Драгоманова
<https://orcid.org/0000-0002-3122-116X>*

РОЗВИТОК АРТИСТИЗМУ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ХОРЕОГРАФІЧНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасному суспільстві, орієнтованому на технологічний прогрес, зростає потреба в духовному та культурному збагаченні, у формуванні всебічно розвинутих особистостей, здатних до самовираження та творчого підходу до життя. Заклади позашкільної освіти відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки саме тут підлітки отримують можливість розвивати свої таланти, виходячи за межі шкільної програми. Хореографічне навчання, будучи синтезом мистецтва та педагогіки, є одним із найефективніших способів формування творчої особистості, зокрема через розвиток артистизму. Артистизм допомагає молодим людям виражати свої емоції, думки та переживання, що є критично важливим у період підліткового віку, коли відбувається пошук ідентичності та можливостей самовираження. Заняття танцями, вивчення хореографії дозволяють молодим людям імпровізувати, фантазувати та створювати нові образи, що сприяє розвитку їхньої креативності та нестандартного мислення. Однак, у сучасних хореографічних закладах позашкільної освіти часто домінує зосередженість на техніці виконання і не приділяється увага виразності. Це зумовлює необхідність розробки нових форм і методів роботи з учнями, що поєднували б технічну досконалість із емоційною виразністю, індивідуальністю та сценічною переконливістю. Отже, обрана для дослідження тема є актуальною.

Артистизм як педагогічне, психологічне, художнє явище, а також його складові – емоційність, виразність, здатність до перевтілення, творчу уяву та сценічну культуру – вивчали у своїх працях різні науковці. Зокрема, Н. Терещенко висвітлювала загальні підходи до естетичного та творчого виховання учнівської молоді [10]. Педагогічні умови та методи розвитку творчого потенціалу підлітків у хореографії аналізувала Ю. Тараненко [9]. Вона підкреслювала важливість позашкільної освіти у формуванні особистісних і сценічних якостей учнів. Аспекти акторської майстерності у

хореографічній підготовці вивчала В. Сосіна, яка вказувала на важливість поєднання технічної майстерності з емоційною виразністю [8]. Попри наявність окремих досліджень, проблема розвитку артистизму підлітків саме у контексті позашкільної хореографічної освіти залишається недостатньо систематизованою, що зумовлює необхідність подальшого вивчення та практичного осмислення даного питання.

Метою нашого дослідження є обґрунтування сучасних теоретичних та практичних аспектів розвитку артистизму підлітків у процесі хореографічного навчання в закладах позашкільної освіти. Це включає аналіз сутності артистизму як наукової категорії, визначення вікових особливостей підлітків, що впливають на формування їхніх творчих здібностей, а також розробку й обґрунтування методичних підходів і практичних інструментів, які сприятимуть розвитку емоційної виразності, сценічного перевтілення та здатності до творчого самовираження у хореографічній діяльності. Дослідження спрямоване на створення рекомендацій для педагогів-хореографів щодо вдосконалення навчального процесу та подолання проблем, що виникають у ході формування артистизму підлітків.

«Артист – 1. хто досяг високої майстерності в будь-якій галузі; митець. 2. Артистизм – висока майстерність, віртуозність» [2, с.25]. Артистизм – це сукупність творчих здібностей та художніх навичок, які дозволяють людині створювати оригінальні та цінні художні твори. Артистизм охоплює не лише технічні навички, але й здатність виражати свої ідеї та емоції через мистецтво [7].

Підлітковий вік є одним з найважливіших етапів життя людини. В ньому багато джерел і починань всього подальшого становлення особистості. Це час емоційної вразливості, активного самопізнання, становлення особистої ідентичності [3]. Підлітковий вік – це період значних змін, що охоплюють фізіологічні, психологічні та соціальні аспекти розвитку. Саме в цей період танець може стати не лише засобом фізичного розвитку, а і способом вираження почуттів, мислення, протесту або пошуку гармонії [5].

Формування ідентичності та самооцінки підлітка тісно пов'язане з артистизмом. Висока самооцінка сприяє впевненому вираженню емоцій, тоді як низька може проявлятися в демонстративній поведінці як способі компенсації. Артистизм допомагає підліткам експериментувати з ролями, шукати себе через танець, театр чи створення контенту в соцмережах. Він проявляється в жестах, інтонаціях, креативних проєктах і сценічній діяльності, сприяючи подоланню сором'язливості та розвитку комунікативних навичок.

Танець як вид діяльності впливає не лише на сценічні навички, але й на формування образного мислення, естетичного смаку, здатності до емпатії. Артистичність у цьому контексті – це здатність не лише виконати рух, а й передати зміст і стан, зробити виступ емоційно переконливим. Позашкільні заклади відіграють особливу роль у розвитку артистизму підлітків. На відміну від академічної освіти, вони дозволяють більш гнучко будувати навчальний процес, враховуючи індивідуальні особливості дітей, їхню мотивацію та потреби.

Заняття в таких колективах часто проходять у формі творчої співпраці, що дозволяє учням не лише вивчати техніку, а й долучатися до створення номерів, образів, композицій. Це сприяє формуванню активної позиції, розвитку відповідальності та самостійності. Крім того,

участь у концертах, фестивалях, конкурсах створює ситуацію публічного виступу, що є важливим для виховання впевненості, артистизму й сценічної свободи.

Для розвитку артистизму в хореографії серед методів, що застосовуються педагогами-практиками і є адаптованими до вікових особливостей підлітків, можна виокремити три ключові.

Імпровізація: розвиває спонтанність, креативність і впевненість, дозволяючи підліткам створювати унікальні рухи без страху помилок. Вона тренує уяву, робить виконання природним і допомагає знайти індивідуальний стиль. Для ефективності потрібен безпечний простір, де учнів не критикують, і чіткі завдання. Приклади вправ: робота з усвідомленістю: учні повторюють імпровізаційну фразу або виконують її реверсом; робота з музикою: імпровізація під ритм, вокал чи без музики, створюючи власний ритм (плескання, тупіт); кола уваги: фокус на тілі, просторі чи зовнішньому світі; групові структури: «Ромб» (ведучий імпровізує, група повторює), «Еквалайзер» (передача рухів у колоні), «Лабіринт» (взаємодія в позах). Імпровізацію рекомендують вводити з раннього віку в ігровій формі, а для підлітків (з 10 років) – додавати контактну імпровізацію.

Акторська майстерність: акторські техніки допомагають наповнити танець емоціями, розвинути емпатію та подолати скутість. Вони вчать підлітків поєднувати внутрішній стан із рухами, створюючи переконливі сценічні образи. Вправи включають: передачу емоцій через міміку чи тіло (наприклад, радість через стрибки); створення образів (танець «самотнього мандрівника»); роботу з уявними ситуаціями («ти загубився в лісі»); «емоційне дихання» для входження в потрібний стан; дзеркальну гру в парах для розвитку чутливості до емоцій інших.

Саморефлексія та аналіз виступів: допомагають підліткам осмислити свою роботу, побачити прогрес і визначити цілі. Методи: перегляд відеозаписів для оцінки виразності та синхронності; групові обговорення, де учні дають конструктивний зворотний зв'язок; ведення щоденника для фіксації емоцій і досягнень; вивчення хореографічних здобутків професійних танцівників (Маріанела Нуньес, Піна Бауш) для натхнення; порівняння власних виступів у різний час для відстеження росту [1, 4, 8].

Для ефективного формування артистизму важливим є не лише використання вищезазначених методів, але й дотримання певних умов: створення безпечного і підтримувального середовища для експерименту і вираження почуттів; надання учням свободи вибору в інтерпретації образу; визнання і підтримка емоційної індивідуальності кожного виконавця; гнучкий педагогічний підхід, адаптований до вікових особливостей та рівня готовності учнів [11, 12].

Незважаючи на високий потенціал позашкільної хореографії, розвиток артистизму стикається з низкою труднощів. *Недостатня технічна база:* відсутність спеціально обладнаних залів для навчання (з дзеркалами, відповідним покриттям підлоги, наявністю танцювальних станків та іншого інвентарю). *Брак педагогів:* нестача кваліфікованих викладачів, які володіють і хореографічною, і акторською майстерністю. *Складна соціально-економічна ситуація:* обмеження в доступі до занять в умовах війни, для родин у сільській місцевості. *Вплив соцмереж:* популярність танцю як масової розваги формує у підлітків поверхневе уявлення про глибину мистецтва. Також існує тенденція до

шаблонності у виконавських підходах, коли педагог зосереджується на уніфікованому результаті, а не на внутрішньому самовираженні кожного учня.

Ці чинники потребують системного підходу: з боку держави – у формі фінансування, підтримки педагогів, розвитку культурної інфраструктури; з боку позашкільних закладів освіти – в адаптації програм до сучасних реалій [6].

Артистизм виконує не лише художню, а й глибоку соціальну функцію. Через сцену підліток отримує можливість бути почутим, показати свої емоції, знайти прийняття. Це особливо важливо в період психологічної нестабільності або емоційної ізоляції. Успішний виступ на сцені стає для підлітка джерелом впевненості, самоповаги та віри у власні сили. Колективна творча діяльність формує комунікабельність, дисципліну, емпатію – риси, що мають ключове значення для становлення особистості.

Теоретична частина дослідження показала, що артистизм – це складна якість, яка формується під впливом психологічних, соціальних і культурних факторів. Підлітковий вік, з його пошуком себе, бурхливими емоціями та розвитком уяви, робить хореографію особливо цінною. Танець допомагає молодим людям експериментувати з образами, долати невпевненість і вчитися спілкуватися без слів. У цей період артистизм проявляється не тільки на сцені, але й у повсякденному житті – у жестах, розмовах, навіть у створенні відео для соцмереж. Він стає способом заявити про себе, подолати сором, язливість і відчувати свою унікальність.

Практичне дослідження виявило, що позашкільна хореографічна освіта в Україні має великий потенціал, але стикається з труднощами. Старі зали, брак досвідчених педагогів, обмежений доступ до занять у селах, а також наслідки війни та економічної кризи гальмують розвиток. Соцмережі, як-от TikTok чи Instagram, роблять танці популярними, але часто зводять їх до яскравих роликів, де важливіша картинка, ніж глибина. Водночас хореографія набуває нового значення – вона стає арт-терапією, допомагаючи підліткам переживати складні часи й знаходити емоційну опору.

Запропоновані методи – імпровізація, акторські вправи та саморефлексія через аналіз виступів – добре працюють для розвитку артистизму. Імпровізація вчить бути спонтанним, не боятися помилок і довіряти своїм відчуттям. Акторські техніки, наприклад, робота з мімікою чи створення образів, допомагають наповнити рухи емоціями та зробити танець живим. Аналіз власних виступів, особливо через перегляд відео чи обговорення з групою, дозволяє підліткам бачити свої сильні сторони, працювати над слабкими й відчувати прогрес. Ці підходи враховують, що кожен учень – унікальний, і створюють атмосферу, де можна вільно творити.

Отже, розвиток артистизму в хореографічній діяльності – це більше, ніж навчання танцям. Це про виховання сміливих, чутливих і творчих людей, які вміють виражати себе й співпереживати іншим. Щоб позашкільна освіта могла це забезпечити, потрібні зміни: нові зали, відповідна підготовка педагогів, поєднання танців зі шкільною програмою та використання технологій, як-от відеоаналіз чи онлайн-уроки. Важливо також не забувати про українські традиційні танці, поєднуючи їх із сучасними стилями, щоб зберегти культурну спадщину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко О. П. Методика аналізу хореографічних виступів у підготовці педагогів / О. П. Василенко // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. – 2021. – № 3. – С. 45-52.
2. Великий тлумачний словник української мови. – К.: Перун. – 2001. – с. 25.
3. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко., Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
4. Гринько В. В. Розвиток емоційної виразності танцівників через саморефлексію / В. В. Гринько // Мистецтвознавчі записки. – 2020. – Вип. 37. – С. 78-85.
5. Кодацька С.М. Морфофункціональні й психофізіологічні особливості підліткового віку // Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/84826404.pdf>
6. Мельниченко Т. В. Особливості формування творчої особистості у хореографії // Актуальні проблеми мистецької педагогіки. – 2020. – № 4. – С. 45-50.
7. Попсуйшапка С. В. Сутність поняття «артистизм» в науковій літературі / С. В. Попсуйшапка // Час мистецької освіти. Теорія і методика виховання художньо обдарованої особистості у закладах мистецької освіти: збірник статей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 17-18 жовтня 2019 р.) / заг. ред. В. В. Фомін. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. – Ч. 1. – С. 37-40.
8. Сосіна В.Ю. Теорія і практика акторської майстерності : тези лекцій (для студентів V курсу з дисципліни «Теорія і практика акторської майстерності») / В.Ю. Сосіна ; Львів. держ. ун-т фіз. культури ім. І. Боберського, каф. хореографії та мистецтвознавства. – Львів, 2022. – 28 с.
9. Тараненко Ю. П. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку на хореографічних заняттях / Ю. П. Тараненко // Проблеми сучасної педагогічної освіти : [збірник статей]. Серія : Педагогіка і психологія. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 44. – Ч. 4. – С. 203-208.
10. Терещенко Н. В. Формування художньо-образного мислення майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Наталія Володимирівна Терещенко ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 2008. – 236 с. – Режим доступу: https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/Tereshenko_dis.pdf
11. Холоденко В.О. Творчий потенціал особистості: зміст, структура та передумови успішної реалізації у мистецькій освіті // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: 3б. наук. праць. – Вип. 26. (30). – К.: НПУ, 2019. – С. 22-28
12. Холоденко В.О. Творчість як основа мистецької освіти (теоретичні аспекти) // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: 3б. наук. праць / Матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конференції „Гуманістичні орієнтири мистецької освіти”, 25-27 квітня 2017 року. – Вип. 22. (27). – ч. 1. – К.: НПУ, 2017. – С. 37-43

Оринянський Ярослав Андрійович,
здобувач фахової передвищої освіти комп'ютерного відділення
Науковий керівник: Крисак Лариса Василівна,
к.п.н., викладач англійської мови
Вінницький технічний фаховий коледж, Україна

ШЛЯХИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОЛЕДЖІ

Постановка проблеми: Вивчення англійської мови має надзвичайно важливе значення для майбутніх фахівців у будь-якій сфері. Знання мови підвищує конкурентоспроможність на ринку праці, адже багато роботодавців вимагають від кандидатів хоча б базового рівня володіння англійською. Крім того, саме англійською мовою доступна велика частина професійної літератури, наукових статей, інструкцій, технічної документації та онлайн-курсів. Це відкриває студентам можливість самостійно поглиблювати знання, слідкувати за новітніми світовими тенденціями у своїй галузі та підвищувати власну кваліфікацію.

Знання англійської мови дає змогу брати участь у міжнародних освітніх програмах, конференціях, тренінгах, проходити стажування за кордоном, навчатися в університетах інших країн. Крім того, мова сприяє розвитку комунікативних та міжкультурних навичок, що є важливими в сучасному глобалізованому світі. Спілкування з іноземними партнерами чи клієнтами, вміння презентувати себе або свою ідею англійською мовою значно розширює професійні горизонти [1].

Виклад основного матеріалу:

З метою активізації мотивації студентів до вивчення англійської мови та підвищення рівня їхньої мовленнєвої компетентності у Вінницькому технічному фаховому коледжі у 2024-2025 н.р. було реалізовано проєкт – Рік англійської мови, що передбачав проведення серії тематичних майстер-класів. До основних завдань проєкту належали:

- підвищення інтересу студентів до англійської мови як інструмента міжкультурної комунікації;
- демонстрація практичного значення володіння іноземною мовою у професійній діяльності;
- створення умов для інтерактивного навчання шляхом залучення до ігрових, рольових та комунікативних форм роботи.

Тематика майстер-класів охоплювала широке коло питань: від розвитку навичок усного мовлення до вивчення професійної лексики, необхідної для майбутньої спеціальності. Застосування інноваційних методик та мультимедійних засобів сприяло підвищенню ефективності засвоєння матеріалу, а також стимулювало самостійну пізнавальну діяльність студентів. За цей рік викладачами іноземної мови коледжу було

проведено понад 50 майстер-класів, квестів, ігор. Проведена олімпіада з англійської мови серед здобувачів 1 та 2 курсів.

Проведення серії майстер-класів з англійської мови у коледжі має низку вагомих переваг. Насамперед, такий формат сприяє підвищенню мотивації студентів до вивчення мови завдяки поєднанню навчального матеріалу з інтерактивними формами подачі [2].

Майстер-класи дозволяють зосередитися на практичних аспектах використання англійської мови, орієнтуючись на професійні інтереси здобувачів освіти, що, у свою чергу, забезпечує актуальність і прикладну спрямованість отриманих знань.

Однією з ключових переваг є розвиток комунікативних навичок: студенти активно залучаються до роботи в парах і групах, беруть участь у рольових іграх та дискусіях, що формує вміння ефективно спілкуватися англійською мовою.

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема цифрових платформ, інтерактивних презентацій та мультимедійного контенту, сприяє підвищенню ефективності засвоєння матеріалу [2].

Важливою перевагою є інклюзивність: участь у майстер-класах можлива незалежно від початкового рівня володіння мовою, що забезпечує рівні умови для всіх студентів. Додатково, майстер-класи сприяють формуванню міжкультурної компетентності, оскільки знайомлять студентів із культурними, соціальними та професійними особливостями англійськомовних країн. Нарешті, реалізація таких ініціатив позитивно впливає на імідж навчального закладу, демонструючи його прагнення до інноваційності, відкритості та відповідності сучасним освітнім тенденціям.

Висновок: Популяризація англійської мови у коледжі є важливою складовою сучасного освітнього процесу, що відповідає вимогам глобалізованого суспільства та ринку праці. Проведення серії майстер-класів виступає ефективним інструментом активізації навчального інтересу студентів, розвитку їхніх мовленнєвих та міжкультурних компетентностей, а також сприяє формуванню позитивної мотивації до самостійного вивчення мови. Залучення інноваційних підходів та створення умов для практичного застосування англійської мови в межах майстер-класів дозволяє не лише підвищити якість мовної підготовки здобувачів освіти, а й покращити загальний імідж навчального закладу як відкритої, сучасної й конкурентоспроможної освітньої установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аношкова Т. Інноваційні тенденції у викладанні іноземної мови в контексті Євроінтеграції. [Електронний ресурс] URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/anoshkova_innovatsiini.pdf.
2. Полікарпова Ю. Сучасні тенденції у викладанні англійської мови в Україні. Народна освіта. 2017. Вип. 2. С. 60–65 р.

Кирило ПЕРЕПЕЛИЦЯ

ст. викладач кафедри іноземних мов

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

k.perepelytsia@ukma.edu.ua

АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТА

Питання активізації навчання належать до найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. Реалізація принципу активності в навчанні іноземних мов має велике значення, оскільки навчання і розвиток мають діяльний характер, і якість навчання впливає на результат навчання, а також на розвиток і виховання студентів. Ключовою проблемою у вирішенні задачі підвищення ефективності і якості навчального процесу є активізація навчання студентів. Її особливе значення полягає в тому, що навчання спрямоване не лише на сприйняття навчального матеріалу, але й на формування позитивного ставлення студентів до власне пізнавальної діяльності. Перетворюючий характер діяльності завжди пов'язаний з активністю суб'єкта. Знання, отримані в готовому вигляді, як правило, викликають у студентів певні труднощі під час їх застосування або під час вирішення конкретних завдань, що зумовлено формальним вивченням теоретичних положень і невмінням застосовувати їх на практиці.

Потреба активізації самостійності зумовлена необхідністю мобілізації освітнього потенціалу студентів, оновлення мовного, міжкультурного та професійного досвіду. Можна дійти логічного висновку, що самостійність як цінність людини є комплексною передумовою й чинником її активної залученості до творчої діяльності. Йдеться про такі особистісно-психологічні складові діяльності як емоційно-цільова, мотиваційно-ціннісна, когнітивно-операційна, рефлексивно-оціночна. Самостійність пов'язана з проявом вольових зусиль, високим ступенем свідомості та організованості, внутрішньої свободи під час оволодіння іншомовною компетенцією. Активізація самостійності стає компонентом іншомовної освіти студента. Швидкі темпи розвитку суспільства, його інформатизація вимагають від студентів, майбутніх випускників, умінь працювати з великим обсягом іншомовної інформації під час проходження виробничої практики, стажування, практичної та наукової професійної діяльності.

Самостійність – це особливі форми прояву активності як суб'єктної характеристики. Її розглянуто як особистісну рису студентів, що виробляється під час розвитку їхньої іншомовної компетенції в закладах освіти та визначається стійкістю мотиваційного, оціночно-регуляторного, організаційно-діяльнісного компонентів (2. с.23).

Мотиваційний компонент є складовою професійно-ціннісних наукових орієнтирів, він пов'язаний зі здатністю вибирати ціннісні та смислові установки для своїх дій під час виконання професійно орієнтованих мовних завдань, визначати імовірності використання отриманої інформації, знань, навичок, умінь, мовного та мовленнєвого

досвіду, використовувати позитивні судження про власні знання, навички, уміння, здібності, мовний досвід як фактор мотивації, а також аналізувати мотиви своєї іншомовної та професійної діяльності.

Оціночно-регуляційний компонент пов'язаний із самоконтролем досягнутих результатів оволодіння мовою, прагненням завершити розпочате, стійкістю, планомірною реалізацією намірів, відповідальністю за навчальну діяльність, незалежністю від зовнішніх оцінок, критичністю, рефлексією виконуваної діяльності, труднощів, оцінюванням себе в діяльності, використанням зворотного зв'язку в ситуації навчання, контролем іншомовних знань, навичок, умінь, аналізом та корекцією процесу оволодіння іноземною мовою.

Організаційно-діяльнісний компонент передбачає формулювання мети, оцінювання реальності її досягнення, моделювання, організацію та планування засвоєння матеріалу, навчальну роботу, вибір стратегії навчання, оптимізацію використання часу залежно від результатів самопізнання, незалежність у виборі засобів, вміння орієнтуватися в ситуації, пошукові, проектувально-прогностичні вміння, вміння навчатися, застосування отриманих знань, наступництво знань.

Кожний компонент включає:

а) знання, навички, вміння, здібності та досвід використання в мовному контексті усно та письмово, рецептивно та продуктивно індивідуальних ресурсів лексики, граматики та фонетики (лінгвістичний);

б) адекватне розуміння іноземної мови, обумовлене культурними особливостями носіїв мови;

в) використання культурно обумовлених одиниць під час міжкультурного спілкування (соціокультурний);

г) розпізнавання, використання та перетворення мовних форм, виходячи з ситуації спілкування (соціолінгвістичний);

д) визначення логічних зв'язків між мовними елементами, вибудовування смислового ряду;

е) лінгвістичне моделювання;

ж) структурування, класифікації, узагальнення (дискурсивний);

з) використання вербальних засобів, необхідних для компенсації у разі мовних, міжкультурних, інформаційних, загальних, професійних збоїв комунікації;

и) реконструкцію мовного матеріалу;

к) структурне, семантичне, асоціативне прогнозування (стратегічний).

Механізмом, що забезпечує розвиток іншомовної компетенції студентів на основі активізації самостійності, є система методичного супроводу з боку викладача на всіх етапах навчання. Такий супровід передбачає: а) відбір змісту навчання з урахуванням циклічності формування мотиваційних комплексів, стратегій та прийомів навчання студентів мотивації, рефлексії, саморегуляції та самоорганізації; б) інтегрування навчання всіх видів іншомовної діяльності під час професійно орієнтованого спілкування (3). Таке навчання особливо сприяє розвитку читання як основного різновиду мовної діяльності, що вимагає максимальної самостійності від студентів, а також є засобом формування та контролю мовних навичок та умінь.

Методика навчання студентів іноземної мови є механізмом, що забезпечує взаємозумовленість процесів розвитку іншомовної компетенції студентів та активізації їхньої самостійності. Згідно з Національною рамкою кваліфікацій України, формування іншомовної комунікативної компетентності характеризується як поступове поглиблення рівня володіння комунікаційною стратегією, що визначається від нульового до дев'ятого рівня, тобто від уміння ситуативно взаємодіяти за допомогою елементарних фраз-відповідей на прості повідомлення до вільного діалогового компетентного спілкування іноземною мовою (1. с.239). Іншомовна комунікативна компетентність є концептуальною основою розвитку іншомовної компетенції на підставі активізації самостійності та складається з взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів, до яких належать цілі, підходи, принципи, організаційно-дидактичні умови, способи їх реалізації, зміст, етапи, критерії та результати навчання у вигляді сформованих компетенцій.

Отже, організація навчального процесу здатна сформувати позитивну мотивацію навчання, від мотивації ж студентів залежить вибір методів і способів педагогічного впливу на них. Найвищим ступенем прояву пізнавальної самостійності можна вважати творчу самостійність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейко Я. В. Іншомовна професійна комунікативна компетенція. Педагогічні науки. 2018. Вип. 63. С. 238–241.
2. Івах Світлана. Самостійність як показник суб'єктності дитини. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 1, No. 4, 2022, pp. 23-31. doi:10.46299/j.isjel.20220104.01
3. Kopzhasarova U. I., Manuilova N. A. DEVELOPMENT OF STUDENTS INDEPENDENT WORK AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES. International Journal Of Applied And Fundamental Research. 2016. Vol.1. URL: www.science-sd.com/463-24967 (10.02.2017)

Прокопенко В.В.

*Фаховий медико-фармацевтичний коледж
Полтавського державного медичного університету*

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність. У сучасному освітньому просторі цифровізація стала ключовим вектором трансформації всіх ланок освіти, зокрема, фахової передвищої освіти. Інформаційно-цифрова компетентність викладача перестала бути факультативною навичкою, перетворившись на обов'язковий елемент його професійної діяльності. Різне зростання ролі дистанційного навчання, інтеграція хмарних сервісів, онлайн-платформ і штучного інтелекту в освітній процес вимагають від педагогів не лише базового володіння цифровими інструментами, а й здатності критично оцінювати, адаптувати й ефективно використовувати їх для досягнення освітніх цілей.

Особливої актуальності ця тема набуває в умовах реформування системи освіти України, орієнтації на Європейські стандарти, а також у зв'язку з викликами воєнного часу, коли цифрові технології стали більш-менш надійним каналом взаємодії між викладачем та здобувачем освіти. Однак, попри значний прогрес, все ще залишаються нерозв'язаними низка проблем: нерівномірність цифрової готовності викладачів, недостатнє методичне забезпечення, обмежений доступ до сучасних ресурсів, а також психологічна та професійна неготовність до змін. Це зумовлює потребу в аналізі викликів та перспектив формування і розвитку інформаційно-цифрової компетентності викладачів закладів фахової передвищої освіти.

Таким чином, мета нашої статті полягає у висвітленні змісту поняття інформаційно-цифрова компетентність викладача закладу фахової передвищої освіти, через призму основних викликів та перспектив, що постають перед ним у процесі впровадження цифрових технологій в освітній процес.

У сучасному світі, де цифрові технології проникають у всі сфери життя, освіта не може залишатися осторонь. Особливо це стосується закладів фахової передвищої освіти, які покликані готувати фахівців середньої ланки до реального виробничого та технологічного середовища. У цьому контексті ключовою стає інформаційно-цифрова компетентність викладача - здатність ефективно використовувати цифрові ресурси й технології для забезпечення якісного освітнього процесу [1, с.158].

Інформаційно-цифрова компетентність охоплює не лише навички користування комп'ютером чи базовими програмами. Це ширше поняття, яке включає:

- вміння шукати, аналізувати та критично оцінювати інформацію;
- застосування цифрових технологій для організації навчання;
- створення цифрового контенту;

- дотримання етичних норм і цифрової безпеки;
- комунікація та співпраця в цифровому середовищі [1, с.159].

У контексті фахової передвищої освіти важливо, щоб викладачі не лише опановували технології, а й розуміли їхній потенціал для розвитку професійних компетентностей здобувачів. Адже незважаючи на актуальність, існує низка труднощів, що уповільнюють формування інформаційно-цифрової компетентності викладачів. На нашу думку, до них можна віднести наступні:

1. Відсутність системного підходу до підвищення кваліфікації (багато закладів не мають чітких програм або ресурсів для цифрового навчання педагогів).
2. Нерівний доступ до цифрових ресурсів (як у містах, так і в сільській місцевості спостерігається цифровий розрив у технічних засобах навчання та підходах до їх впровадження в освітній процес).
3. Психологічний бар'єр і страх перед новими технологіями (деякі викладачі сприймають діджиталізацію як загрозу напрацьованих роками методів та підходів до навчання, а не як можливість розширення власного методичного інструментарію та удосконалення процесу викладання).
4. Навантаження та брак часу (викладачам важко знайти час для самонавчання у власному розкладі роботи).

Та незважаючи на виклики, які постали перед викладачами закладів освіти, в Україні поступово формується сприятливе середовище для більш активного впровадження та подальшого розвитку інформаційно-цифрових технологій. Усю цю сукупність заходів, які впроваджуються в цьому напрямку на державному рівні, нами було згруповано до таких різновидів:

- Державні ініціативи — реалізуються програми цифровізації освіти, зокрема в межах цифрової трансформації країни.
- Платформи для підвищення кваліфікації — такі як «Дія.Цифрова освіта», Prometheus, EdEra та інші.
- Участь у проєктах Erasmus+ та інших міжнародних ініціативах, що сприяють впровадженню інноваційних підходів до викладання.
- Розвиток хмарних технологій (Google Classroom, Moodle тощо), які полегшують організацію дистанційного й змішаного навчання.

Крім того, зростає усвідомлення важливості цифрової компетентності серед самих педагогів, особливо після викликів, пов'язаних із пандемією COVID-19.

Висновки. Виходячи із усього вищесказаного, слід констатувати, що у сучасних умовах цифровізації освіти інформаційно-цифрова компетентність викладача закладу фахової передвищої освіти постає не як додаткова перевага, а як обов'язкова складова його професійної діяльності. Вона охоплює не лише технічні навички роботи з цифровими інструментами, а й педагогічну майстерність у створенні якісного освітнього контенту, ефективну комунікацію зі здобувачами освіти та критичне осмислення інформаційних потоків. Заклади фахової передвищої освіти, на наш погляд, мають стати осередками цифрової культури, де кожен педагог має можливість та мотивацію до безперервного розвитку в цій сфері.

Незважаючи на значні виклики, які постали перед сучасними викладачами, вони водночас відкривають шлях до інновацій, креативності та нової якості української освіти. Успішна їх реалізація можлива лише за умови системної підтримки на державному, інституційному та індивідуальному рівнях. Адже майбутнє належить тим, хто готовий навчатися та змінюватися разом зі світом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фонарюк О.В., Ульянова В.С., Партико Н.В. Інформаційно-цифрова компетентність викладача як запорука успішного електронного навчання студентів. Інноваційна педагогіка. Випуск 52. Том.2. 2022. С.157-161.

НАТАЛІА ОЛЕГІВНА СЕРГІЄНКО

ст. викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету радіоелектроніки

e-mail: natalia.serhiienko@nure.ua

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ НА БАЗІ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ В ЗАКДАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вища освіта визначається сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією що регулюється Законом України “Про вищу освіту” від 28 вересня 2017 року № 1556-18 (1).

У часи стрімкого розвитку ІТ-технологій заклади вищої освіти повинні створювати належні умови для здобувачів освіти, які вже зі школи мають високий рівень володіння цифровими технологіями. Для молоді покоління зумерів, які виростили на технологіях інтернету та не уявляють життя без нього; мають сторінки у соцмережах та необмежений доступ до інформації, класична вища освіта не може забезпечити достатній рівень компетентності та softskills. Отже, комп’ютерні ігри є альтернативним видом навчання, а отже, мають стати основою освітнього процесу. Не менш важливими причинами для пошуку та впровадження інноваційних методів викладання стали світова пандемія та війна в Україні, розпочата російською федерацією, які змусили заклади освіти переходити на дистанційне та змішане навчання, тому використання методу гейміфікації у науковому просторі; аналізу специфіки імплементації цього методу в освітній процес при викладанні філологічних дисциплін (української та іноземної мови) має велике значення. Для вивчення явища гейміфікації, варто визначитися з термінологічним апаратом, що дасть можливість сформулювати цілісне уявлення про гейміфікацію. Науковиця С.Переяславська розглядає «гейміфікації», як використання ігрових елементів та методів ігрового дизайну в неігрових контекстах, що сприяє залученню користувачів та підвищенню їхньої активності». Тому можна стверджувати, що гейміфікація – це використання окремих ігрових елементів у неігрових ситуаціях, при цьому ігрові елементи інтегруються в реальні ситуації, щоб мотивувати учасників процесу до певних дій, підвищення візуалізації, мотивації навчання та, відповідно, рівня засвоєння теоретичного матеріалу, тобто зворотного зв’язку зі студентом. Гейміфікація може покращити викладання філологічних дисциплін (української чи іноземної мови) у багатьох аспектах.(3, с. 252).

1. Гейміфікація допомагає виявити лідера та визначити рівень підготовки здобувача освіти з певного питання (дисципліни).

2. Об’єднує здобувачів спільною мовно-літературною ідеєю і спрямовує їхні зусилля на її розкриття та репрезентацію.

3. Дає можливість знизити рівень конфліктності, підвищує ефективність освітнього процесу.

4. Надає ефективний та інтерактивний навчальний досвід і можливості.

5. Зміцнює мотивацію, залучення та задоволення майбутніх фахівців.

6. При викладанні філологічних дисциплін здобувачі свідомо збагачують словниковий запас та вміння застосовувати знання на практиці відповідно до ситуації спілкування.

7. Гейміфікація дає можливість формування лексикологічної субкомпетентності шляхом впровадження методів веб-квестів.

Вважаємо за необхідне звернутися до дослідження К. Вербаха та Д. Хантера [4], які пропонують наступні кроки для успішного впровадження гейміфікації при викладанні іноземної мови в закладах вищої освіти, а саме:

1. Конкретна, вимірювана, досяжна, релевантна, обмежена в часі мета гейміфікації; мета визначає конкретні завдання.

2. Продумана поведінка для кожного учасника гри (що робити? як досягти мети? який зворотній зв'язок?).

3. Чітко визначені описи гравців та їхня роль у грі.

4. Розробка системи гейміфікації, побудованої на макрорівні за принципом «мотив – дія – зворотний зв'язок» та мікрорівні на основі «подорожі гравця» за певним сценарієм, на якому базується вся система гейміфікації.

5. Забезпечення механізмів гейміфікації та відчуття задоволеності від успішності проходження гри.

Це свідчить про використання досить великої кількості сервісів для впровадження гейміфікації в систему освіти. Наведемо деякі з них, які будуть корисні викладачам, педагогам та науково-педагогічним співробітникам при викладанні філологічних дисциплін:

1. Kahoot! (<https://kahoot.com/>) – це безкоштовний онлайн-сервіс для створення інтерактивних навчальних ігор. Kahoot! – ігрова навчальна платформа, що використовується в школах та інших навчальних закладах. На сайті надано каталог ігор – «Kahoots» – кожна з яких є вікториною, що містить питання з декількома варіантами відповідей.

2. MinecraftEdu (<https://www.minecraft.net/>) – це онлайн-симулятор, в якому гравці можуть створювати ігрові світи з блоків, а також взаємодіяти з іншими гравцями.

3. Duolingo. Величезна онлайн-спільнота, яка поєднує в собі можливість вивчення мови через інтернет з платним сервісом для перекладу текстів.

4. Coursera (<https://www.coursera.org/>). Являє собою освітній майданчик і соціальну компанію, яка співпрацює з провідними університетами, щоб перетворити деякі з їхніх програм в онлайн курси для безкоштовного доступу всім бажаним. Система містить багато різних курсів: від гуманітарних наук і мистецтва до інженерії та бізнесу. Курси представлені у вигляді коротких відео-лекцій з різних тем і завдань, які зазвичай виходять щотижня.

5. Quizlet (<https://quizlet.com/subject/quizlet-5/>). Гра, яка допомагає перевіряти рівень знань та термінів у здобувачів освіти.

6. Learningapps (<https://learningapps.org/login.php>). Це безкоштовний онлайн-конструктор. З його допомогою можна створювати інтерактивні ігрові завдання з будь-якої дисципліни. Для цього слід лише обрати шаблон і вписати свої завдання.

Мультимовний сервіс, який можна налаштувати мовами. Комбінуючи окремі блоки, можна створювати інтерактивні завдання для здобувачів освіти у формі вікторини, пазлів, гри-перегонів, стрічки часу, інтерактивного зображення.

Проведені на сьогодні дослідження чітко переконують нас у тому, що гейміфікація має великі переваги у освітньому процесі. Зокрема, встановлюється тісна психоемоційна взаємодія між викладачем та здобувачем, активізується мислення, увага, ува, самоосвіта, самоорганізація; з'являється можливість передавати навчальну інформацію в стислій формі; здобувачі освіти покращують навички міжособистісної комунікації та вільно висловлюють власну думку. Під час проведення практичних занять з української та англійської мови, запропоновано проходити підсумкові завдання з певних модулів у вигляді гри. Варто зазначити, що вагомою є перевага підключення відео посилань на обрану тему, тобто здобувачі можуть паралельно переглянути відео в ютуб.

При проведенні ігрових практичних занять викладачі використовували ментальні карти з QR-кодами; обговорення текстового матеріалу, яке супроводжувалось демонстрацією медіатекстів, презентацій. Варто зазначити, що програма Quizlet базується на можливостях вивчення лексики за допомогою карток. Вона розширює концепцію навчання і на мобільне навчальне середовище, що досить зручно здобувачам, включаючи додаткові дії з письма, орфографії та встановлення відповідності. Іншими словами, додаток добре підходить для інтеграції в курси словникового запасу (2).

Після проведених практичних занять з використанням ігор, здобувачі освіти зазначають, що Quizizz привернув їхню увагу своїми гейміфікованими онлайн-вікторинами, де вони могли виконувати індивідуальні і групові завдання як вдома у формі тестів із заповненням пустих місць,

В процесі проведення практичних робіт викладачі може налаштувати модулі та контрольні запитання відповідно до своїх цілей та рівня володіння англійською мовою здобувачів. У програмі Quizizz можна додавати таймер, переміщати запитання та відповіді, додавати меми та музику, відображати таблицю лідерів наприкінці кожного тесту. Здобувачі можуть бачити свої результати в реальному часі та оцінки вікторини після тесту. Викладачі після проведених занять повинні провести опитування серед здобувачів щодо зацікавленості до заняття з елементами гейміфікації та перспективи впровадження їх при викладанні дисциплін з вивчення української та англійської мов.

Гейміфікація, інтеграція елементів гри в освіту, привернула увагу як багатообіцяючий підхід до покращення вивчення мови. У зв'язку з тим, що комп'ютерні ігри є провідною частиною діяльності сучасного покоління здобувачів вищої освіти, їх адаптація до процесу навчання та практичної діяльності на практичних (лабораторних) заняттях філологічних дисциплін набуває особливого значення. Встановлено, що гейміфікація сприяє активному навчанню та взаємодії з інтерактивними заходами, пов'язаними із засвоєнням словникового запасу, граматичною практикою, лексикою та постановкою мови. Вона надає здобувачам безпечний простір для експериментів, застосування знань і розвитку лінгвістичних навичок. Співпраця та соціальна взаємодія сприяють гейміфікації, заохоченню командної роботи та зворотньому зв'язку, що покращує мовні та міжособистісні навички. Миттєвий зворотній зв'язок і відстеження прогресу в гейміфікації пропонують цінні можливості для навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про вищу освіту” від 28 вересня 2017 року № 1556-18. <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/rivni-vishchoi-osviti-ta-naukovi-stupeni>
2. Пасічник О. О. Гейміфікація процесу навчання іноземної мови студентів студентів вищих навчальних закладів. Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць. Кам’янецьПодільський пр. 2018. Випуск 24, частина 2. С. 344–349
3. Переяславська С., Смагіна О. Гейміфікація як сучасний напрям вітчизняної освіти. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2019. Спецвип. С. 250–260.
4. Werbach K., Hunter D. Wharton Digital Press, 2012. URL:<https://senteo.net/game-theory/forthe-win/> (дата звернення 10.09.2023)

Сумик Мар'яна

здобувач середньої спеціальної освіти

відділення початкової освіти

КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича»

Науковий керівник – Бердичевська Ірина Валентинівна

викладач

КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича»

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглядається роль онлайн-інструментів Wordwall, LearningApps і Genially у викладанні англійської мови в початковій школі. Визначено їх основні можливості та переваги для розвитку мовленнєвих навичок, підвищення мотивації та активізації навчальної діяльності молодших школярів. Акцент зроблено на доцільності поєднання різних платформ залежно від мети й етапів уроку.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання онлайн-інструментів Wordwall, LearningApps, Genially у викладанні англійської мови в початковій школі та визначення їх можливостей для підвищення ефективності навчального процесу.

Сучасна початкова школа вимагає нових підходів до навчання, особливо у викладанні іноземних мов. Молодші школярі краще сприймають інформацію через гру, наочність та інтерактивні методи. Саме тому використання цифрових інструментів, таких як Wordwall, LearningApps та Genially, стає ефективним засобом навчання англійської мови. Ці сайти допомагають зробити уроки різноманітними, цікавими та доступними для учнів.

У контексті Нової української школи (НУШ) навчання іноземної мови в початковій школі орієнтоване на формування комунікативної, соціальної та цифрової компетентностей, а також розвиток критичного мислення, креативності й умінь вчитися.

Онлайн-інструменти гармонійно інтегруються в сучасні методи навчання, зокрема:

- **ігрові підходи**, які підвищують мотивацію;
- **CLIL**, що дозволяє вивчати мову в контексті інших предметів;
- **інтерактивне навчання**, де цифрові ресурси сприяють активній участі учнів.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, онлайн-інструменти:

- сприяють формуванню ключових компетентностей (мовної, цифрової, підприємницької);
- забезпечують доступ до мультимедійних ресурсів;

- підвищують залучення та активність учнів;
- створюють умови для самостійного навчання, рефлексії та самовираження;
- формують цифрову грамотність, необхідну для успішної адаптації в інформаційному суспільстві.

Використання інтерактивних технологій навчання сприяє розвитку у здобувачів освіти навичок співробітництва, розширює реалізацію творчого потенціалу, активізує навчально-пізнавальну діяльність, дає змогу у режимі реального часу взаємодіяти як між собою, так із викладачами, що суттєво збільшує ефективність навчання, особливо в умовах дистанційного та змішаного навчання [3].

Переваги використання онлайн-інструментів у початковій школі

Використання інтерактивних цифрових технологій у роботі з молодшими школярами має низку суттєвих переваг:

- **Ігровий формат.** Підвищує мотивацію та залучення учнів до навчальної діяльності.
- **Візуалізація.** Яскраві зображення, анімації та інтерактивні елементи полегшують сприйняття та засвоєння матеріалу.
- **Індивідуалізація навчання.** Учні можуть виконувати завдання у власному темпі.
- **Розвиток ключових компетентностей.** Формуються мовленнєва, комунікативна та цифрова компетентності.
- **Зворотний зв'язок.** Миттєва перевірка результатів дозволяє здійснювати самоконтроль і корекцію.

Найпопулярніший інструмент серед українських вчителів – це онлайн-сервіси для опитувань: 66,4% – Google Forms, 64,5% – LearningApps. Для візуалізації даних 74,3% опитаних освітян використовують платформу Canva та 22,9% – платформу Prezi. Для створення інтерактивних аркушів, плакатів 60,3% вчителів використовують дошку Jamboard, 47,7% – платформу Padlet [4].

Онлайн-інструменти, які використовуються у викладанні англійської мови в початковій школі, можна умовно класифікувати за дидактичними цілями на кілька основних груп:

▪ **Інструменти для презентації нового матеріалу.** Ці ресурси дають змогу вчителю подавати мовний матеріал у цікавій, візуально привабливій формі. Сюди належать інтерактивні презентації, відео, навчальні анімації (наприклад, *Genially*, *Nearpod*, *YouTube for Kids*).

▪ **Інструменти для практики мовленнєвих навичок.** Вони використовуються для формування та вдосконалення аудіювання, говоріння, читання та письма. Це можуть бути мовні тренажери, інтерактивні вправи, діалогові платформи та чат-боти (наприклад, *LearningApps*, *Wordwall*, *LyricsTraining*, *Voki*).

▪ **Інструменти для ігрового навчання (edutainment).** Ігри є потужним мотиваційним засобом, особливо для молодших школярів. Онлайн-ігри, квести, вікторини сприяють засвоєнню лексики та граматики у невимушеній формі (*Kahoot!*, *Quizizz*, *Baamboozle*, *ClassTools*).

▪ **Інструменти для творчих завдань і самовираження.** Ці платформи стимулюють творче мислення та дозволяють учням створювати власні продукти – комікси, постери, відео, мініпрезентації (*Book Creator, Canva, Pixton, ChatterPix*).

▪ **Інструменти для організації навчального процесу та взаємодії.** До них належать цифрові платформи для комунікації, спільної роботи, збору зворотного зв'язку й моніторингу прогресу учнів (*Google Classroom, Padlet, Mentimeter, ClassDojo*).

▪ **Інструменти для самооцінювання та рефлексії.** Вони допомагають учням відстежувати власний прогрес, розвивають навички самостійного навчання і критичного осмислення результатів (*Formative, Quizlet, EdPuzzle*).

Ми можемо розглянути такі онлайн-інструменти:

1. Wordwall

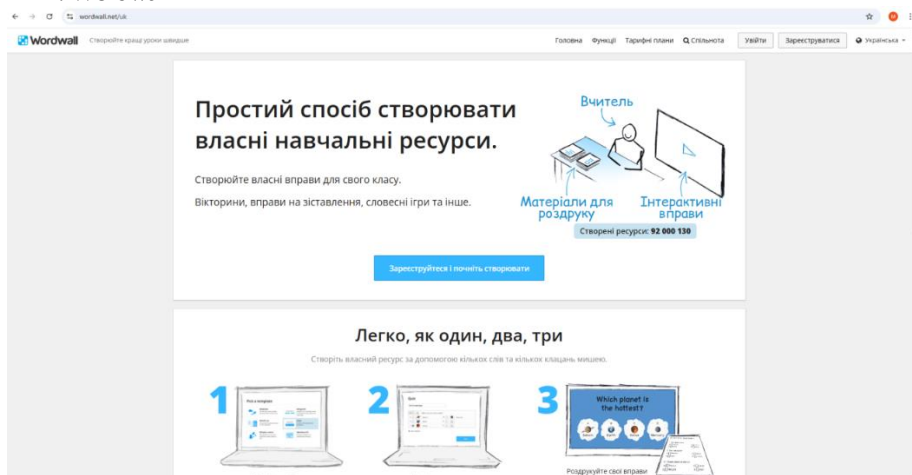

Рис.1. Інтерфейс Wordwall.

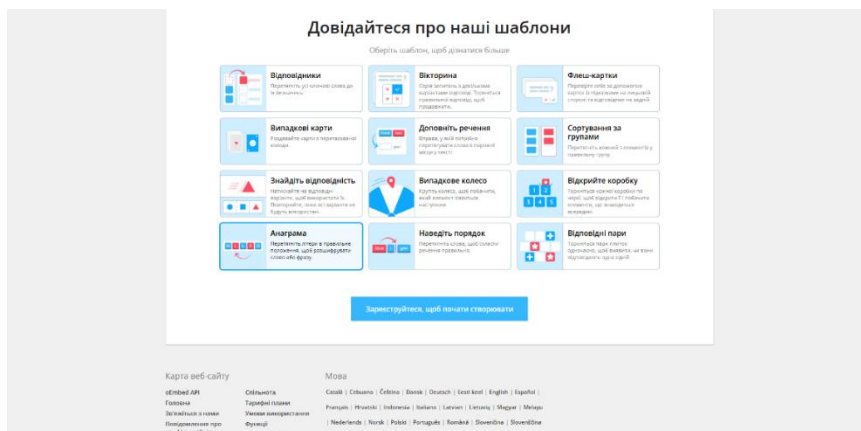

Рис.2. Шаблони Wordwall.

Wordwall дозволяє створювати інтерактивні вправи та ігри, які можна застосовувати на різних етапах уроку: актуалізація знань, закріплення лексики, перевірка засвоєного матеріалу.

Цей багатофункціональний інструмент пропонує 35 шаблонів для створення онлайн вправ, 19 з яких можна роздруковувати, але кількість доступних шаблонів залежить від вартості підписки. Вправи можна виконувати на будь-якому пристрої, що має доступ до Інтернету. Вправи для друку можна роздруковувати з пристрою або зберігати в форматі PDF. На платформі також є готові вправи, створені іншими користувачами, які можна використовувати та редагувати. Серед інших доступних функцій є зміна шаблону вже створеної вправи, що дозволяє опрацьовувати навчальний матеріал в різних форматах. Крім того, можна обирати різні теми: графіку, шрифт, звук [1]. Серед популярних форматів - вікторини, кросворди, вправи на співставлення. Наприклад, на уроці з теми “My family” учитель може запропонувати гру “Match up”, де учні поєднують слова з відповідними зображеннями.

2. LearningApps

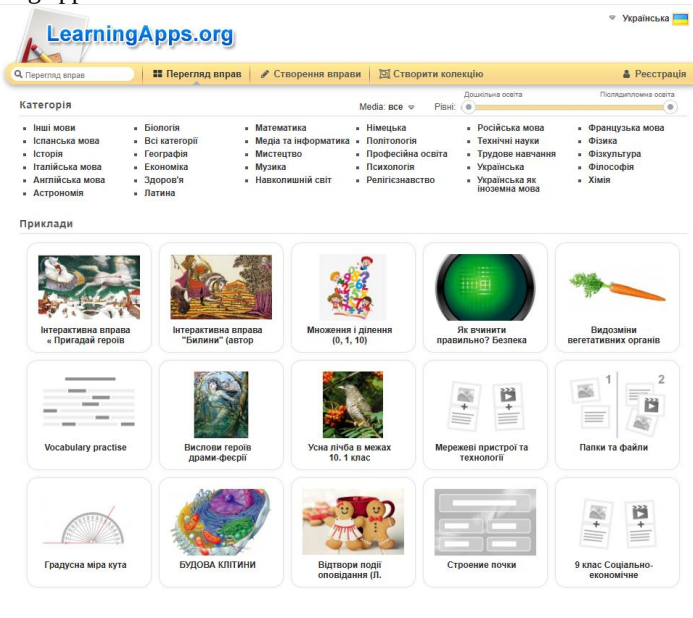

Рис.3. Інтерфейс LearningApps.

LearningApps - загальнодоступний безкоштовний онлайн сервіс, заснований на роботі з готовими шаблонами-заготовками для заповнення, призначений для створення інтерактивних завдань різного рівня складності, тематики та формату [2]. Застосовується для розвитку лексичних і граматичних навичок. Наприклад, на уроці «My daily Routine» учні виконують вправу «Побудуй речення», де розставляють слова у правильному порядку.

3. Genially

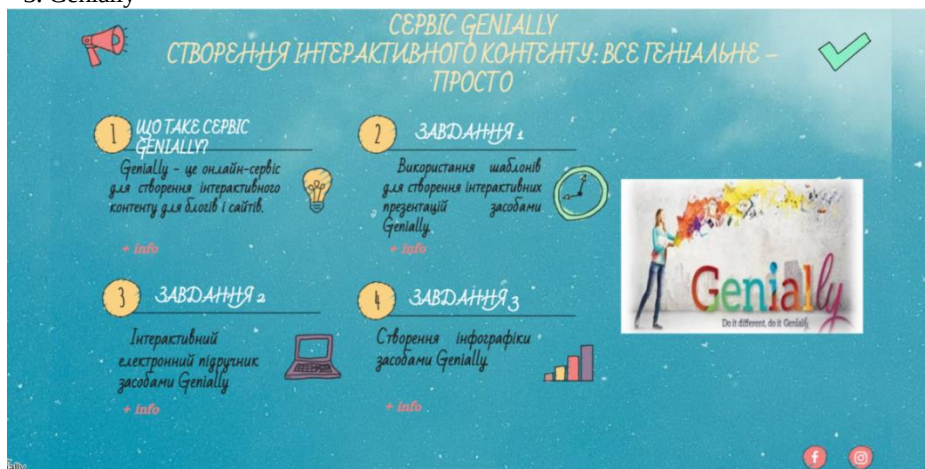

Рис.4. Інтерфейс Genially.

Genially – інструмент для створення інтерактивних презентацій і плакатів.

Особливо ефективний для інтегрованих уроків та проектної роботи. Підходить для візуалізації матеріалу та створення віртуальних екскурсій. Наприклад, для теми «Travelling» можна створити інтерактивну презентацію з завданням «знайди правильну відповідь», що мотивує учнів до вивчення нової лексики.

Використання онлайн-інструментів доцільне:

- При вивченні нової лексики
- Для закріплення граматичних структур
- Під час підготовки до тематичного оцінювання
- У проектній діяльності
- Для організації інтерактивних домашніх завдань

Учитель може комбінувати ці платформи залежно від мети уроку. Наприклад, пояснення нового матеріалу - через Genially, закріплення - за допомогою - Wordwall, а контроль знань - через LearningApps.

Висновки. Використання онлайн-інструментів у викладанні англійської мови в початковій школі є ефективним засобом підвищення якості освітнього процесу. Платформи Wordwall, LearningApps та Genially дозволяють реалізовувати принципи діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентісного підходів, активізують навчальну діяльність учнів, розвивають комунікативні й цифрові компетентності, формують мотивацію до вивчення мови.

Інструменти забезпечують візуальну привабливість, інтерактивність та можливість адаптації завдань до індивідуальних потреб учнів. Завдяки миттєвому зворотному зв'язку та роботі у власному темпі учні стають більш самостійними, що особливо важливо в умовах дистанційного та змішаного навчання. Використання цифрових платформ на

різних етапах уроку сприяє ефективному засвоєнню матеріалу, а також формуванню позитивного ставлення до навчання.

Таким чином, інтеграція сучасних онлайн-інструментів у процес вивчення англійської мови в початковій школі створює сприятливе, мотивувальне освітнє середовище та відповідає вимогам сучасної освіти. Подальше підвищення цифрової компетентності педагогів сприятиме ефективнішому впровадженню таких інструментів у практику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бирюк О., Стеченко Т. Шляхи використання онлайн сервісу Wordwall у процесі навчання майбутніх учителів іноземних мов. URL: <https://cutt.ly/lrxCB1mx> (дата звернення: 16.05.2025).
2. Іванова О. Особливості використання сервісу LearningApps у початковій освіті // Науково-методична робота. URL: <https://cutt.ly/ErxVeVZz> (дата звернення: 16.05.2025).
3. Фендьо О. Сучасні онлайн-інструменти для організації інтерактивного навчання / Національний авіаційний університет. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/APSE/article/view/17749/25051> (дата звернення: 16.05.2025).
4. Яковлева І. Використання освітніх платформ в освітньому середовищі. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/619/592> (дата звернення: 16.05.2025).

Цабак Наталя Олегівна,
здобувач фахової передвищої освіти комп'ютерного відділення
Науковий керівник: Крисак Лариса Василівна,
к.п.н., викладач англійської мови
Вінницький технічний фаховий коледж, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОЛЕДЖІ

Постановка проблеми: У сучасному світі знання англійської мови є необхідною умовою для успішної професійної діяльності та міжкультурної комунікації. Коледжі активно впроваджують інноваційні методи викладання, спрямовані на підвищення мотивації студентів та розвиток їхніх мовних компетенцій. Проте традиційні методи викладання часто не відповідають новим освітнім викликам та не забезпечують належного рівня практичних мовленнєвих навичок.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю модернізації мовної освіти у коледжах відповідно до європейських стандартів, запровадження інноваційних методів навчання та створення сприятливого освітнього середовища, орієнтованого на активне використання англійської мови у реальних ситуаціях. Особливої ваги набуває впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, комунікативного підходу, змішаного навчання та інтегрованих курсів англійської мови з фаховими дисциплінами (CLIL), що дозволяє краще підготувати студентів до сучасного ринку праці.

Коротко розглянемо ці тенденції:

Комунікативний підхід залишається основою сучасного викладання англійської мови. Його мета – формування здатності студентів ефективно спілкуватися в реальних життєвих ситуаціях [1]. Цей підхід акцентує увагу на розвитку навичок говоріння, слухання, читання та письма через інтерактивні завдання, рольові ігри та обговорення.

Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Сучасні технології відіграють ключову роль у викладанні англійської мови. Використання онлайн-платформ, мобільних додатків та інтерактивних ресурсів дозволяє створити динамічне навчальне середовище. Зокрема, адаптивні навчальні системи, що використовують штучний інтелект, забезпечують індивідуалізований підхід до кожного студента, аналізуючи його успіхи та прогалини у знаннях.

Змішане навчання (Blended Learning). Змішане навчання поєднує традиційні аудиторні заняття з онлайн-ресурсами, що дозволяє студентам навчатися у зручному для них режимі. Такий підхід сприяє розвитку автономності студентів, дозволяє враховувати їхні індивідуальні потреби та стилі навчання.

Гейміфікація та ігрові технології. Використання елементів гри у навчальному процесі підвищує мотивацію студентів та сприяє кращому засвоєнню матеріалу [1].

Ігрові завдання, конкурси та симуляції створюють позитивну атмосферу на заняттях, розвивають креативність та критичне мислення.

Інтегроване навчання (CLIL). Метод CLIL (Content and Language Integrated Learning) передбачає викладання фахових дисциплін англійською мовою. Такий підхід сприяє розвитку міжпредметних зв'язків та готує студентів до роботи в міжнародному середовищі.

Висновки.

Сучасні тенденції у викладанні англійської мови в коледжах спрямовані на створення ефективного, інтерактивного та студент-центричного навчального процесу. Інтеграція новітніх технологій, використання комунікативного підходу, змішаного навчання, гейміфікації та CLIL сприяють підвищенню якості освіти та підготовці конкурентоспроможних фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білошицька Т.Ю. Інтерактивні технології у викладанні іноземної мови у ВНЗ. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/26805/1/47.pdf>. (дата звернення: 18.05.2025 р.)

Шак Антон Іванович,
*здобувач вищої освіти ступеня «магістр»
природничо-математичного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
a.shak@ukr.net
Науковий керівник – Дедович В. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізики та астрономії
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ В ШКОЛІ: ІНТЕГРАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІТАРНОГО КОМПОНЕНТА НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ

У світлі євроінтеграційних прагнень та орієнтації на якісну освіту, здатну формувати критичне мислення та міждисциплінарні компетентності, актуальність системної інтеграції гуманітарного компонента в навчання природничих наук у школах України є беззаперечною. Це зумовлено не лише внутрішніми дидактичними потребами, але й вимогами суспільства щодо виховання освічених, відповідальних громадян, здатних до розуміння складних наукових і соціальних процесів. Відтак важливість використання гуманітарного складника у навчанні природничих наук стає дедалі очевиднішою в умовах сучасних освітніх викликів.

До найбільш важливих аспектів актуалізації зазначеної проблеми належать необхідність подолання фрагментарності знань здобувачів середньої освіти, орієнтація на розвиток критичного мислення та міждисциплінарних компетентностей, підвищення мотивації та зацікавленості, формування ціннісних орієнтацій та громадянської позиції через усвідомлення соціальної значущості природничих наук, а також відповідність сучасним освітнім тенденціям, зокрема, зростанню інтересу до інтегрованого навчання, що розглядається як ефективний спосіб формування ключових компетентностей учнів, необхідних для успішної самореалізації в інформаційному суспільстві.

У загальнотеоретичному розумінні інтегративний потенціал гуманітарного компонента навчальних планів з природничих наук полягає насамперед у його здатності органічно поєднувати знання, методи та цінності з різних галузей гуманітарних наук зі змістом та процесом вивчення природничих дисциплін, збагачуючи тим самим освітній досвід учнів та сприяючи досягненню ширшого спектру навчальних цілей. Практична

реалізація гуманітарної складової в навчальному плані природничих наук передбачає інтеграцію елементів соціальних, етичних, культурних і філософських дисциплін у вивчення природничих предметів. Це підхід, який спрямований на те, щоб учні не лише здобували наукові знання, а й розуміли їхні культурні та соціальні наслідки.

Зазначену проблему інтеграції гуманітарного компонента у навчання природничих наук у контексті розвитку міждисциплінарних підходів всебічно розглядають у своїх авторитетних наукових публікаціях провідні вітчизняні дослідники теоретичних та методичних засад навчання природничо-науковим дисциплінам, такі як Т. Засєкіна [3], В. Ільченко [5; 6], М. Мартинок [7], М. Опачко [10], В. Савченко [13] та багато інших. Водночас вагомий внесок у дослідження інтегративних процесів у природничій освіті, зокрема питань поєднання наукового знання з гуманітарним контекстом, зробили і відомі зарубіжні науковці, серед яких можна відзначити праці Джона Дьюї з філософії прагматизму та холістичного підходу до навчання [2], Джерома Брунера, який акцентував увагу на важливості культурного контексту в освіті та спіральному навчанні [15], а також науковий доробок Лева Виготського щодо соціокультурної теорії розвитку та ролі соціальної взаємодії в навчанні [11]. Їхні ідеї та напрацювання знаходять відображення і в сучасних дослідженнях інтегративного навчання природничих наук [1; 4; 8; 9; 12; 14].

Гуманітарну складову навчальних планів з природничих наук утворюють такі елементи, як:

- *етика науки*, тобто ознайомлення учнів з етичними аспектами наукових відкриттів та технологій, наприклад, при вивченні ядерної фізики, яка відкриває доступ до атомної енергії, що може бути використана як для виробництва електроенергії, так і для створення ядерної зброї. Етичні питання тут стосуються відповідальності вчених і суспільства за використання атомної енергії, баланс між її мирним і військовим застосуванням, а також екологічні наслідки ядерної енергетики. Також знання з фізики використовуються для створення різних видів зброї, включаючи лазерні системи, ракетні технології та роботизовані бойові машини, і в цьому сенсі етична складова навчального плану містить очевидне питання про те, де закінчується наука і починається відповідальність за наслідки її застосування у військових цілях, а також про те, як обмежити негативний вплив цих технологій на людство. Крім того, фізичні теорії та технології відіграють ключову роль у розвитку промисловості, транспорту та енергетики, які можуть чинити значний вплив на навколишнє середовище. Відповідно, етичні питання тут охоплюють відповідальність за забруднення атмосфери, кліматичні зміни, надмірне використання природних ресурсів та необхідність розробки екологічно чистих технологій;

- *історичний контекст*, тобто розгляд історії наукових досягнень, впливу науки на суспільні процеси, роль видатних учених у світовій культурі тощо. Це допомагає учням краще розуміти взаємовплив і взаємозв'язок наукових знань із відповідними культурно-історичними процесами суспільного розвитку. Прикладом може слугувати вивчення на уроках астрономії геліоцентричної моделі світу Миколая Коперника, відкриття якої порушило усталені релігійні та наукові уявлення доби Відродження, що базувалися на геоцентризмі Птолемея, у фізиці – закону всесвітнього тяжіння Ісаака Ньютона у XVII ст., що заклав основи класичної механіки, підтвердивши принцип геліоцентризму й створивши основу для подальших технічних і промислових досягнень, відкриття

радіоактивності на зламі XIX-XX ст. А. Беккерелем, М. та П. Кюрі, яке призвело до розвитку ядерної фізики і в подальшому – до створення атомної енергетики та зброї і т. д.;

- *культурні аспекти* вивчення того, як різні культури підходять до наукових знань і технологій, як культурні уявлення, потреби, вірування та цінності впливають на сприйняття науки в різних країнах, і це може бути особливо важливим у темах екології та сталого розвитку. Так, наприклад, розвиток астрономії багато в чому завдячує культурно-релігійній традиції ісламу у період з VIII по XIV ст.; знання вчених середньовічного Китаю про магнітні властивості металів дозволили їм винайти компас, який став чи не вирішальним інструментом для світової історії в епоху Великих географічних відкриттів; під час індустріальної революції XIX ст. в Європі зростала потреба в нових технологіях, і відкриття Д. Менделєєвим нових елементів та розроблені Р. Бунзеном методи хімічного аналізу заклали підвалини урбанізації, масового виробництва й розвитку торгівлі; сучасні уявлення про екологію та біорізноманіття беруть свій початок у традиційних знаннях багатьох культур корінних народів про природу, екосистеми та взаємодію людини з довкіллям, які лягли в основу численних практик агролісівництва або методів відновлення екосистем;

- *міждисциплінарність* як важлива гуманітарна складова навчального плану передбачає відхід від традиційного ізольованого вивчення предметів. Натомість пропонуючи інтегрований підхід до розуміння складних явищ та проблем, що постають перед сучасним суспільством. Такий підхід дає змогу поєднати знання з природничих наук, гуманітарних дисциплін, мистецтва (літератури, живопису, архітектури тощо) і соціальних наук, допомагаючи учням усвідомити, що реальні життєві ситуації не завжди мають однозначні розв'язки і часто вимагають всебічного аналізу із залученням інструментів з різних наук. Опора на гуманітарні цінності у процесі навчання природничо-наукових дисциплін відкриває можливість не лише для опанування технічної сторони наукових відкриттів, але й для глибокого розуміння їхнього впливу на суспільство, етичних наслідків та культурної значущості. Наприклад, вивчаючи розділ «Електромагнетизм» у шкільному курсі фізики, можна звернутися до історії відкриттів Фарадея та Максвелла, розкриваючи не лише їхній науковий геній, але й соціальний та економічний вплив їхніх розробок, що призвели до промислової революції та появи сучасних засобів зв'язку. При цьому можна обговорити етичні питання, пов'язані з використанням електроенергії та розвитком технологій, їх вплив на довкілля та соціальну нерівність. Досліджуючи оптичні явища, можна не обмежуватися законами відбиття та заломлення світла, а розглянути розвиток мистецтва живопису та його залежність від розуміння принципів світла й тіні, проаналізувати внесок фізиків у створення фотографії та кінематографу як важливих культурних феноменів. У контексті вивчення термодинаміки можна обговорити історичний розвиток парових машин та їхню роль у промисловій революції, а також сучасні екологічні проблеми, пов'язані з використанням теплових двигунів та пошуком альтернативних джерел енергії, розглядаючи соціальні та політичні аспекти енергетичної безпеки та сталого розвитку, тощо.

На нашу думку, залучення гуманітарних аспектів до навчання природничо-наукових дисциплін виходить далеко за межі простого розширення світоглядних горизонтів здобувачів освіти; воно закладає міцний фундамент для формування їхньої здатності до

глибокого та комплексного аналізу навколишнього світу. Інтегруючи етичні, культурні, історичні та соціальні компоненти у вивчення природничих наук, ми допомагаємо школярам проникнути за завісу сухих формул і технічних описів, щоб усвідомити глибокий моральний та суспільний резонанс наукових відкриттів і технологічних інновацій. Гуманітарна складова, органічно вплітаючись у тканину природничих наук, стає потужним каталізатором розвитку критичного мислення, спонукаючи учнів ставити запитання, всебічно аналізувати інформацію з різних точок зору та формувати власні обґрунтовані судження.

Більше того, такий інтегрований підхід сприяє глибшому розумінню глобальних викликів сучасності – від екологічних криз та пандемій до питань соціальної справедливості та етичних дилем, пов'язаних з розвитком штучного інтелекту та біотехнологій. Розуміння наукових основ цих проблем у поєднанні з гуманітарним контекстом дозволяє учням відчути особисту відповідальність за майбутнє людства та спонукає до пошуку свідомих і гуманних шляхів їх вирішення.

Не менш важливою є роль гуманітарної складової у стимулюванні творчості та розвитку нестандартного мислення. зіштовхуючись із міждисциплінарними проблемами, які часто вимагають синтезу знань з різних галузей, учні вчаться генерувати нові ідеї, знаходити оригінальні підходи та розробляти інноваційні рішення. Компетентності, сформовані завдяки такому інтегрованому навчанню, стануть безцінним активом у їхньому майбутньому, незалежно від обраної професії, адже здатність мислити широко, враховувати різні контексти та знаходити нестандартні рішення є ключем до успіху у складному та мінливому світі.

Таким чином, гуманітаризація природничих наук постає не просто освітньою тенденцією, а нагальною потребою часу, спрямованою на виховання покоління освічених, відповідальних та творчих особистостей, здатних ефективно відповідати на виклики майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. Полтава: Довкілля-К, 2006. 472 с.
2. Дьюї Дж. Демократія і освіта / пер. з англ. Г. Пехник, М. Олійник, І. Босак. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
3. Засекина Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/monografiya_integrachia-1.pdf (дата звернення: 18.03.2025).
4. Збірник завдань для розвитку природничо-наукової компетентності учнів у форматі PISA / авт. кол.: О. М. Антонів, Л. К. Бобряк, П. А. Британський та ін. ; за заг. ред. О. М. Топузова ; уклад. Л. М. Калініна. Київ: Педагогічна думка, 2022. 124 с.
5. Ільченко В. Р., Гуз К., Олійник І. Інтеграція змісту освіти як виклик часу. Витоки педагогічної майстерності. 2019. Вип. 24. С. 85–89. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/14247/1/LCHENKO.pdf> (дата звернення: 10.03.2025).

6. Ільченко В. Р. Роль інтеграції в реформуванні змісту загальної середньої освіти. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України). Київ: ВД «Сам», 2017. С. 206–210. URL: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/Zbirnik_NAPN_Ukr.pdf (дата звернення: 17.03.2025)

7. Мартинюк М. Т., Декарчук М. В., Хитрук В. І. Теоретичні і методичні засади підготовки вчителя в контексті реалізації інтегративного освітньо-галузевого підходу до підготовки вчителів природничо-наукових дисциплін. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Сер.: Педагогічна. 2013. Вип. 19. С. 299–301. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/627730> (дата звернення 12.03.2025)

8. Мирошніченко О. Розвиток когнітивних навичок дітей в концепції Джерома Сеймура Брунера. Молодий вчений. 2019. № 3(67). С. 94–96. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2790/2763> (дата звернення: 23.04.2025)

9. Мірошнікова А. Словник НУШ: Інтегроване навчання. URL: <https://osvitoria.media/experience/slovyk-nush-integrovane-navchannya/> (дата звернення: 17.04.2025)

10. Опачко М. В. Системний та інтегративний підходи в освіті : навч.-метод. посібник. Ужгород: УжНУ, 2016. 69 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21502/1/%D0%A1%D0%B8%D1%81_i%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80_%D0%BF-%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8.pdf (дата звернення: 20.03.2025).

11. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127 с.

12. Пушкарьова Т. О., Топузов О. М. Інтегративно-діяльнісна педагогіка : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2019. 304 с.

13. Савченко В. Ф. Гуманітаризація як засіб активізації навчального процесу з фізики в загальноосвітній школі. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 116. С. 134–139.

14. Теоретичні та методичні засади інтеграції природничо-наукової освіти основної школи : посібник / В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз, О. Г. Ільченко та ін. Київ: ВД «Сам», 2017. 320 с.

15. Bruner, J. S. The process of Education. Harvard University Press, 1960. 92 p.

Ящук Богдан Валерійович,
*аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

ДЕМОКРАТИЧНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі освіта виконує не лише функцію передачі знань, а й відіграє провідну роль у формуванні громадянської активності та демократичних цінностей. Особливої ваги ця функція набуває для України, яка переживає складний етап трансформації та реформування суспільних інституцій на шляху до зміцнення демократії.

Ідеї демократії мають глибоке історичне підґрунтя. Ще античні мислителі – Перікл, Аристотель, Демокріт – наголошували на важливості участі громадян у суспільному житті. Їхні ідеї отримали подальший розвиток у працях сучасних філософів, таких як Р. Арон, К. Ясперс, Ю. Хабермас, К. Поппер, Х. Аренд, які розкривали суть демократії через концепти свободи, прав людини та залучення до ухвалення рішень [3].

Сучасне розуміння демократії виходить за межі політичної системи – це насамперед спосіб життя, що передбачає активну громадянську позицію. Л. Діамант визначає чотири ключові складові демократичного устрою: вільні вибори, громадянську участь, захист прав людини та верховенство права. У свою чергу, Рада Європи акцентує на тому, що демократія є не лише формою управління, а й стилем соціального співжиття, заснованим на принципах солідарності та справедливості.

У науковому дискурсі сформувалося два підходи до трактування демократії: «вузьке» зосереджується на виборчому процесі та інститутах, тоді як «широке» охоплює громадянську активність, соціальну справедливість і солідарність як базові орієнтири демократичного суспільства [6].

У цьому контексті демократична освіта виступає не лише засобом формування відповідального громадянина, а й самостійною цінністю. Вона сприяє розвитку критичного мислення, взаємоповаги, здатності до діалогу та співпраці. За Ю. Вагідом, демократія в освіті – це і мета, і метод, що забезпечують рівність, довіру та партнерство між учасниками освітнього процесу [2].

Західні дослідження вказують на необхідність підвищення професійної компетентності педагогів і залучення всіх учасників навчального процесу до практик демократичного співжиття. Це дозволяє створити навчальне середовище, в якому реалізуються принципи відкритості, толерантності та особистісного зростання.

Історично в Україні ідеї демократичної освіти не є новими. Уже в XIX столітті освітні товариства, зокрема «Просвіта», сприяли розвитку національної свідомості, громадянської відповідальності та просвітництва. Після проголошення незалежності у 1991 році особливої актуальності набула потреба реформування освітньої сфери,

подолання радянської авторитарної спадщини та впровадження гуманістичних, громадянсько зорієнтованих підходів [6].

Сучасний український педагогічний дискурс зосереджується на відході від директивної моделі навчання, зверненні до ідей національних мислителів (Г. Сковороди, М. Драгоманова, І. Франка, С. Русової, В. Сухомлинського) та інтеграції європейського й американського досвіду демократичного навчання.

Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародне співробітництво. Зокрема, проекти DOCCU та ініціативи Європейського Центру ім. Вергеланда сприяють поширенню принципів демократії, прав людини та громадянської освіти в українських школах. Їх практичні результати засвідчують можливість формування демократичного освітнього простору в умовах сучасних викликів.

Одним із ключових стратегічних документів у цій сфері є «Концепція Нової української школи», яка орієнтує освітню реформу на розвиток громадянських компетентностей, критичного мислення та соціальної відповідальності. У центрі уваги – особистість, здатна до активної участі в житті громади, рівноправного діалогу та відповідального прийняття рішень.

Таким чином, демократична освіта є необхідною умовою для розбудови сучасного громадянського суспільства. Вона не лише формує компетентного, свідомого та відповідального громадянина, а й створює підґрунтя для сталого розвитку демократичної культури. Успішна реалізація цих підходів потребує злагодженого партнерства між усіма учасниками освітнього процесу, підвищення професійної майстерності вчителів, а також постійного оновлення змісту освіти відповідно до принципів прав людини, поваги, рівності та участі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Впровадження шкільної громадянської освіти: млявий процес і мінімальний результат., 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://lb.ua/blog/svetlana_topalova/422053_vprovadzhennya_shkilnoi.html>.
2. Голлоб, Р., Крапф, П., Олафсдоттір, О., Вайдінгер, В., 2011. Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів / ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер: пер. з англ. та адапт. Л. І. Парашенко. Київ: Основа, 2011. Т. 1. 164 с.
3. Д'юї, Д., 2003. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 294 с.
4. Biseth, H., 2018 Norwegian Teacher Educators Attentiveness to Democracy and their Practices. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research, 17 (7), 26-42. [Електронний ресурс]. Доступно: <[URL:https://doi.org/10.26803/ijlter.17.7.2](https://doi.org/10.26803/ijlter.17.7.2)>.
5. Spring of nations. Revolution1848–1849 in Galicia. [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://www.aus-ugr.narod.ru/37.html>>.
6. Zyngier, D., 2012. Rethinking the Thinking on Democracy in Education: What are educators Thinking (and Doing) about Democracy? Education Sciences, 2(4), P. 1–2

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Елла Бабич

*Поліський Національний Університет
асистент кафедри психології*

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану суттєво впливають на психологічну готовність здобувачів освіти до навчання, що вимагає комплексного підходу до її формування, з урахуванням емоційного стану, мотивації та потреб у психологічній підтримці.

Становлення психологічної готовності до навчання є важливою умовою ефективної освіти, особливо в кризових ситуаціях. В умовах воєнного стану значна кількість здобувачів освіти стикається з тривалим стресом, втратами, евакуацією та переїздами. Усе це знижує мотивацію до навчання, концентрацію уваги, емоційну стабільність, що безпосередньо впливає на якість освітнього процесу. Воєнний стан в Україні спричинив глибокі трансформації у сфері освіти, що поставило перед учасниками освітнього процесу нові виклики.

В умовах повномасштабної війни система освіти функціонує в кризовому режимі. Навчальний процес супроводжується постійним емоційним напруженням, нестабільністю та загрозою життю, що суттєво впливає на психологічний стан студентів. Це обумовлює необхідність переосмислення та оновлення підходів до забезпечення психологічної готовності до навчання.

У тезі розкрито сутність поняття «психологічна готовність до навчання», проаналізовано основні психологічні бар'єри в умовах воєнної нестабільності, основні психологічні чинники, що впливають на формування навчальної готовності у здобувачів освіти в умовах війни, та можливості психологічної підтримки в освітньому середовищі.

Психологічна готовність до навчання включає в себе мотиваційний, емоційно-вольовий та когнітивний компоненти. У період нестабільності важливо забезпечити підтримку кожного з них. Науковці відзначають, що емоційна виснаженість, тривожність та порушення відчуття безпеки є ключовими бар'єрами для навчання в умовах війни.

Воєнний стан створює екстремальні умови функціонування системи освіти, що вимагає нових підходів до організації навчального процесу та підтримки здобувачів освіти. Психологічна готовність до навчання в таких умовах визначається як інтегративна характеристика особистості, що включає мотиваційну, емоційну, вольову та когнітивну компоненти.

Згідно з дослідженнями, в умовах постійної тривожності, невизначеності та можливого травматичного досвіду у студентів може знижуватися рівень мотивації, порушуватися здатність до концентрації уваги, виникати емоційне вигорання.

Психологічна підтримка в навчальному середовищі в цей період є не менш важливою, ніж академічна підготовка.

Психологічна готовність до навчальної діяльності — це динамічний стан особистості, що забезпечує активне включення в пізнавальну діяльність за наявності:

- внутрішньої мотивації,
- здатності до саморегуляції,
- стресостійкості,
- адаптації до змін.

Компоненти психологічної готовності:

- Мотиваційний - орієнтація на досягнення навчальних цілей, усвідомлення цінності освіти;
- Емоційний - уміння керувати емоціями, зберігати емоційну стабільність.
- Когнітивний - наявність знань та навичок, необхідних для навчання;
- Вольовий - здатність долати труднощі, виявляти цілеспрямованість та наполегливість.

Формування психологічної готовності до навчання в умовах воєнного стану включає психологічну підтримку — організація онлайн-консультування, тренінгів із саморегуляції; навчальну гнучкість — адаптація програм до індивідуальних потреб і можливостей студентів; мотиваційне зміцнення — розвиток внутрішньої мотивації через проєктну діяльність, створення умов для взаємопідтримки.

Актуальні виклики в умовах воєнного стану. Згідно з дослідженнями психологів, молодь, яка навчається в умовах війни, стикається з низкою психологічних труднощів, серед яких:

- підвищена тривожність та депресивні стани, що сприяють емоційному вигоранню;
- зниження когнітивної продуктивності, зокрема уваги та пам'яті, що ускладнює процес засвоєння матеріалу;
- втрата відчуття перспективи та загроза майбутньої стабільності;
- труднощі адаптації до змішаних або дистанційних форматів навчання, що потребують нових підходів та засобів комунікації;
- відчуття соціальної ізоляції та брак підтримки з боку оточення.

Формування психологічної готовності до навчання в умовах воєнного стану вимагає системного підходу, який поєднує психолого-педагогічну підтримку, організаційну адаптацію та розвиток стресостійкості. Важливою є комплексна взаємодія між педагогами, психологами та здобувачами освіти, що сприяє збереженню освітньої цілісності у кризовий період.

Таким чином, психологічна готовність до навчання в умовах воєнного стану є важливим чинником збереження ефективності освітнього процесу та розвитку особистісної стійкості молоді. Її формування потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує психологічну підтримку, освітні стратегії та соціальний захист.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Москаленко, В.В. (2022). Психологічні аспекти освіти в умовах війни. Практична психологія та соціальна робота, № 6, с. 10–14.
2. Ващенко В. І. (2023). Вплив війни на психологічний стан студентів: виклики для освіти. Психологія і педагогіка: проблеми та перспективи, №1, с. 24–30.
3. Бех, І.Д. (2023). Психологічна безпека особистості в умовах соціальної напруги. Науковий вісник НПУ імені М. П. Драгоманова, Серія 12(1), с. 21–27
4. Заверико Ю. В. (2023). Психологічна допомога студентам у період воєнного конфлікту. Вісник психології і педагогіки, №2, с. 33–38.
5. Кочубей Л. І. (2022). Особливості емоційного стану студентської молоді в умовах війни. Психологія і суспільство, №1, с. 56–61.

Ємець Максим Олександрович,
*здобувач освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*
Науковий керівник: Гуменюк Оксана Григорівна,
*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та
фізичного виховання*

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ: ЯК ПОВЕРНУТИСЬ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Повернення до цивільного життя після участі у бойових діях — це не просто зміна форми на цивільний одяг чи зміна місця проживання. Це складний, тривалий і багатокомпонентний процес, що охоплює психологічні, соціальні та професійні аспекти. Для українського суспільства, яке тривалий час перебуває у стані війни, проблема психологічної адаптації демобілізованих військовослужбовців стала не лише медичною чи соціальною, але й гуманітарною проблемою національного масштабу. Метою цього дослідження є психологічний аналіз проблеми адаптації демобілізованих осіб.

Повернення до мирного життя вимагає комплексної міждисциплінарної реабілітації, яка включає не лише медичну та психологічну підтримку, а й освітню, професійну, соціально-правову та культурну допомогу. Для забезпечення повноцінної адаптації варто застосовувати кілька складових, серед яких можна виділити психофізіологічну, когнітивну, практичну, соціально-психологічну та соціально-побутову. Ці компоненти мають бути пов'язані із конкретними програмами допомоги, що реалізуються через державні або муніципальні центри [1].

Як відзначають К. Майстренко та С. Леженко, існуюча нормативна база адаптаційних програм є достатньою, але її реалізація має фрагментарний характер, особливо у віддалених регіонах України. Серед інших проблем, також можна виокремити недостатню координацію між установами, дефіцит спеціалістів, нестачу психологічної допомоги у громадах, низьку поінформованість ветеранів про свої права та можливості [2].

Майже усі демобілізовані мають проблеми із психічним здоров'ям. Одним із найбільш поширених психічних розладів серед осіб, які повернулися із зони бойових дій, є посттравматичний стресовий розлад. Звертаючись до статистики, хронічні посттравматичні стани переживає близько чверті військовослужбовців. Такі стани супроводжується високим рівнем тривожності, збудливості, агресією, нічними кошмарами, униканням соціальних контактів та іншими проявами, що перешкоджають

нормальному функціонуванню в суспільстві. Науковці у своїх працях зазначають, що такий розлад часто має відстрочений характер і може проявитися навіть через роки після демобілізації [3]. Саме тому адаптація потребує тривалої підтримки й динамічного нагляду.

Серед практик психологічної підтримки особливу ефективність демонструє травмофокусована когнітивно-поведінкова терапія. Саме ця методика дає змогу безпечно опрацювати травматичний досвід, знижуючи емоційне навантаження та змінюючи шкідливі мисленнєві патерни. Така терапія не лише полегшує симптоми ПТСР, а й сприяє формуванню нової ідентичності — уже не військової, а громадянської [4]. Групова терапія та психоедукація також відіграють важливу роль, формуючи у ветеранів усвідомлення природи їхніх симптомів та механізмів подолання.

Не можна не згадати про феномен посттравматичного зростання, який виникає у частини демобілізованих. Він проявляється у вигляді зміцнення особистісної стійкості, перегляду життєвих цінностей, посилення емпатії, бажання допомагати іншим [5]. Проте важливо не романтизувати війну — посттравматичне зростання не є обов'язковим, а скоріше потенційною позитивною траєкторією розвитку за умов якісної допомоги.

Таким чином, психологічна адаптація демобілізованих осіб є глибоким, системним процесом, який не завершується через місяць чи рік після повернення. Вона потребує узгоджених зусиль держави, громадянського суспільства, професійної психологічної спільноти, а також самих ветеранів. Лише за умов поєднання медичних, психотерапевтичних, соціальних та правових механізмів можна створити умови для повернення воїна до повноцінного, гідного та безпечного життя у мирному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Марченко Ю. В., Шеленкова Н. Л.. Особливості соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. 2024. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/17711/1/OSOBLIVOSTI_SOTSIALNO-PSYKHOLONICHNOI_REABILITATSI.pdf (дата звернення: 24.04.2025 р.)
2. Майстренко К., Леженко С. 2024. Психологічна та соціальна реабілітація військовослужбовців під час війни: механізми підтримки та реабілітації. Публічне управління та місцеве самоврядування. 3. С. 43–49. 2024.
3. Орловська О. А. Особливості адаптації військовослужбовців до умов цивільного життя. «Young Scientist». 2019. № 8 (72). 45–49.
4. Лисогор В. Соціально-психологічна адаптація та психологічна допомога особам, які брали участь у військових конфліктах. Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць за заг. ред. Л.В. Помиткіню, О.М. Ічанської. К. : «Кафедра». 2021. С. 210–215.
5. Харитоновна Н. Посттравматичне зростання, як основа психологічного супроводу ветеранів російсько-української війни. Психологічні травелоги. 2023. № 1. С. 167–189.

Зворигіна Наталія Георгіївна

*Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівню
спеціальності 053 Психологія*

Науковий керівник: Гарькавець Сергій Олексійович,

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та соціології*

*Східноукраїнського національного університету імені В. Даля,
м. Київ.*

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОЛОДІЖНИХ РУХІВ ТА ЇХНЬОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В останні десятиліття молодіжні рухи стали відчутно впливати на соціальний, культурний та політичний контекст суспільства. Психологія молодіжних рухів досліджує не лише мотивацію їхніх учасників, а й психологічні наслідки, що супроводжують участь у таких рухах. У сучасному світі молодь є основним рушієм змін, що потребує глибшого розуміння психологічної природи молодіжних рухів.

З'ясовано, що незважаючи на те, що в Україні молодіжні рухи мають глибоке корені, вивчення проблем їхнього розвитку потребує подальшого вивчення. Необхідність проведення досліджень процесу інституціалізації молодіжних рухів обумовлена потребою у визначенні місця і ролі молодіжних об'єднань у системі політичної та соціальної організації суспільства. Однією із основних проблем для дослідження у цій царині залишається дослідження соціально-психологічних особливостей молодіжних рухів, що впливають на формування особистості молодої людини, її цінностей та ідентичності.

Зазначено, що молодіжні рухи визначаються як організовані дії молоді, що переслідують спільні цілі – соціальні, політичні, культурні, екологічні тощо. Т. Черкашина зазначає, що молодіжні рухи є важливим механізмом соціальної мобільності, формуючи нові соціальні практики [4].

З'ясовано, що мотивація виступає ключовим фактором участі молоді у різних рухах. Молодь, як правило, мотивована бажанням змінювати суспільство, знайти однодумців, побудувати своє власне соціальне середовище [2]. Молоді люди часто шукають спосіб знайти себе, свою ідентичність, що стає потужним стимулом до участі в діяльності рухів. Соціальна ідентичність є ще одним аспектом участі молоді в рухах. Як зазначає К. Терещенко, ідентифікація з групою допомагає молоді визначити власні цінності та погляди [3]. Це може бути як конструктивним, так і руйнівним фактором, що значно залежить від цілей того або іншого руху.

Встановлено, що емоційні аспекти також здійснюють свій вплив, який може бути, як позитивний, так й негативний. Як зазначає Н. Гончарова, почуття солідарності, протесту,

надії або несправедливості стають рушійною силою участі в громадських ініціативах і молодіжних рухах, а також впливають на сталість участі. При цьому, позитивні емоції пов'язані з відчуттям приналежності та спільності, в той час як негативні можуть виникати в процесі конфлікту з можливістю маніпуляцій [1].

Таким чином, аналіз соціально-психологічних особливостей молодіжних рухів надає можливість визначити їхню значущість для формування соціальної активності молоді. Молодіжні рухи не лише відображають поточні соціальні зміни, але й впливають на формування особистості молодого людини, її ідентичності. Участь у таких рухах допомагає молоді знайти своє місце в суспільстві та зрозуміти власні бажання та цілі.

Отже, ми можемо зробити такі висновки:

1. Молодіжні рухи сприяють формуванню соціальної ідентичності їхніх членів, оскільки забезпечують молоді умови для самовираження, самореалізації та належності до спільноти однодумців.

2. Мотиваційні чинники участі в рухах пов'язані із прагненням до змін, соціального визнання та побудови власного середовища, що формує активну громадянську позицію та ціннісні орієнтири особистості.

3. Соціальне середовище та групова належність мають вирішальне значення для психологічного розвитку молоді, оскільки впливають на встановлення норм, стилів поведінки та міжособистісних зв'язків.

4. Емоційна залученість відіграє ключову роль у підтримці активності, формуючи почуття солідарності, протесту або надії, але може також призводити до стресу або маніпуляцій у разі деструктивного впливу.

5. Молодіжні рухи стають важливим каналом соціалізації та мобілізації, зокрема в умовах соціальних трансформацій, впливають як на особистісний розвиток їхніх членів, так і на трансформацію суспільних цінностей у часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончарова Н. В. Психологія емоцій молоді: участь у соціальних рухах. Київ: НПУ, 2021.
2. Мітлош А. В. Мотиваційні детермінанти участі сучасної студентської молоді у громадському русі. III Міжнародна інтернет-конференція молодих учених та студентів “Актуальні проблеми фундаментальних і прикладних досліджень”. Універсальна платформа для наукової спільноти. inforum.in.ua, 2021. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/16/26/175>
3. Терещенко К. В. Соціальна ідентифікація в контексті організаційного розвитку. Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. ред. кол. : С. Д. Максименко (гол. ред.) та ін. К. : Наук. світ, 2008 URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnnbpccajpcgiclfendmkaj/> <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1687/1/T21.pdf>
4. Черкашина Т. О. Молодіжні рухи як суб'єкт суспільно-політичних процесів. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : зб. наук. праць ДонДУУ. Серія : Соціологія. Донецьк : ДонДУУ, 2010.т URL: https://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/5319?utm_source=chatgpt.com

Казанчук Дмитро Васильович,
здобувач освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Гуменюк Оксана Григорівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та
фізичного виховання

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Актуальність теми дослідження обумовлена наявністю того факту, що в умовах повномасштабної війни, яку переживає Україна з 2022 року, питання психічного здоров'я громадян набуло винятково важливого значення. Воєнні дії, насильство, втрата домівок, втрата близьких, вимушене переміщення, тривожність за майбутнє — усе це чинники, які глибоко травмують психіку людини. Враховуючи масштабність впливу, психологічна підтримка населення не може залишатися лише сферою медичних чи гуманітарних ініціатив, а має бути інтегрована у систему публічного управління. Враховуючи актуальність теми, нами визначена мета дослідження: психологічна підтримка населення в системі публічного управління під час війни та повоєнного відновлення.

Сутність публічного управління у цьому контексті полягає не лише в оперативному реагуванні на виклики, а й у формуванні довгострокових стратегій, здатних забезпечити стійке функціонування суспільства, у тому числі через механізми психологічної допомоги. Органи влади всіх рівнів мають бути не лише виконавцями адміністративних функцій, а й активними координаторами процесів, пов'язаних із захистом психічного здоров'я.

Згідно з дослідженнями, понад 70% громадян України на тлі війни переживають стрес і тривогу, а понад 90% мають щонайменше один симптом тривожного розладу [1]. У цих умовах особливої уваги потребують найбільш вразливі групи населення — внутрішньо переміщені особи, діти, жінки, ветерани та люди похилого віку. Їхній психологічний стан безпосередньо впливає не лише на особисте благополуччя, а й на соціальну стійкість суспільства загалом.

У відповідь на ці виклики, в Україні реалізуються масштабні ініціативи, зокрема Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, ініційована Оленою Зеленською. Програма передбачає створення всеукраїнської системи допомоги, яка включає міжвідомчу співпрацю, підготовку фахівців, створення реєстрів і забезпечення доступності допомоги у всіх регіонах країни. Важливою особливістю цієї програми є її інтеграція в публічне управління, що дозволяє втілювати принципи сталості, системності та підзвітності [1].

Крім того, особливу роль відіграють навчальні ініціативи. Зокрема, Вища школа публічного управління започаткувала курси підвищення кваліфікації для державних службовців, які включають теми емоційної витривалості, управління стресом і запобігання професійному вигоранню. Такі знання необхідні не лише для роботи з громадянами, а й для збереження психічної стабільності самих службовців, які працюють у надзвичайно складних умовах [2].

Слід також відзначити роль міжнародної допомоги. Завдяки підтримці організацій, таких як *Médecins Sans Frontières*, UNICEF, WHO та ОБСЄ, в Україні функціонують мобільні бригади психологічної допомоги, здійснюються тренінги для соціальних працівників, розробляються методичні матеріали. Наприклад, ОБСЄ впроваджує програми для тренування персоналу, який працює з потерпілими від війни, зокрема в контексті запобігання ПТСР, тривалим депресивним станам та соціальній ізоляції [3; 4].

Незважаючи на успіхи, система психологічної підтримки в публічному управлінні стикається з низкою проблем. Найбільш критичними серед них є нестача кваліфікованих фахівців, особливо у віддалених громадах; низький рівень інформування населення про наявні послуги; наявність стигматизації психічних розладів; відсутність законодавчо закріплених стандартів психосоціальної підтримки в умовах воєнного часу.

У цьому контексті важливо вдосконалювати законодавчу базу. Як зазначають дослідники, правове регулювання психологічної допомоги потребує уточнення з урахуванням умов війни, специфіки роботи з цивільним населенням, правових гарантій і чіткої координації між відомствами [5].

Таким чином, психологічна підтримка населення у системі публічного управління є не лише гуманітарним, а й стратегічним завданням, від якого залежить стабільність суспільства, успішність повоєнного відновлення та довіра громадян до держави. Публічне управління має стати тим інституційним простором, де психічне здоров'я розглядається як пріоритет на рівні з безпекою, економікою та інфраструктурою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кабінет Міністрів України. (2023). Психологічні послуги мають бути доступними, якісними та безоплатними. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/psykholohichni-posluhy-maiut-but-y-dostupnymy-iakisnymy-ta-bezoplatnymy-viktor-liashko>
2. Вища школа публічного управління. (2024). Психологічна та емоційна підтримка. URL: <https://hs.gov.ua/en/announcements/psychological-and-emotional-support>
3. Médecins Sans Frontières. (2023). Protecting mental health amidst trauma of war in Ukraine. URL: <https://www.msf.org/protecting-mental-health-amidst-trauma-war-ukraine>
4. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). (2023). Підвищення спроможності національних зацікавлених сторін. URL: <https://www.osce.org/osce-secretariat-exb-support-programme-for-ukraine/548110>
5. Dufynets V., Shcherban T., Hoblyk V., Bretsko I., Varha V. (2024). Психологічна допомога цивільному населенню в контексті негативного впливу війни: проблема вдосконалення законодавства. Scientific and Legal Studies, 7(2). URL: <https://sls-journal.com.ua>

Колеснікова Поліна Миколаївна
*здобувачка освіти на бакалаврському рівні
факультету публічного управління
Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова*

ІНДИВІДУАЛЬНІ ПРОЯВИ ВИДІВ ПАМ'ЯТІ

Актуальність теми дослідження полягає у наявності того факту, що пам'ять є одним з пріоритетних пізнавальних процесів, який дозволяє людині успішно оволодіти професійною діяльністю.

Пам'ять відіграє ключову роль у діяльності людини, забезпечуючи збереження та використання набутого досвіду. Вона дозволяє навчатися, накопичувати знання та розвивати професійні навички. Завдяки пам'яті людина може аналізувати минулі події, робити висновки та приймати обґрунтовані рішення. Вона також формує особистість, впливаючи на поведінку, соціальну взаємодію та емоційний стан. Без пам'яті неможливе ефективне функціонування людини у повсякденному житті, навчанні та професійній діяльності.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена мета дослідження: проаналізувати види пам'яті як важливої психічної функції людини та розкрити їх практичне значення для навчання та розвитку особистості. У результаті передбачається визначити роль пам'яті у формуванні інтелектуальних та пізнавальних можливостей людини. Пам'ять – це складний психічний процес, який охоплює запам'ятовування, збереження, відтворення та забування досвіду людини. Вона є невід'ємною частиною пізнавальної діяльності особистості та однією з ключових функцій психіки [1].

Вчені з давніх часів (філософи, психологи та фізіологи) приділяли особливу увагу вивченню пам'яті, оскільки саме вона забезпечує можливість накопичувати знання та повертатися до подій минулого, навіть коли вони вже не існують у реальності. На думку видатного психолога А. Р. Лурії, пам'ять – це здатність зберігати відбитки наших переживань та вражень, які можуть знову ставати актуальними завдяки певним обставинам [2].

Узагальнення теоретичних джерел дозволяє стверджувати, що пам'ять виконує ряд важливих функцій, серед яких:

- накопичення особистого досвіду;
- збереження цілісності й ідентичності власного «Я»;
- підтримка та розвиток інтелектуальної діяльності.

Щодо класифікації видів пам'яті, то існує кілька підходів залежно від різних ознак. Зупинимось на їх характеристиці детальніше.

За змістом виділяють чотири основні види пам'яті: образну, словесно-логічну, рухову та емоційну [3]. Образна пам'ять характеризується здатністю зберігати уявлення про конкретні предмети, явища, їх властивості та зв'язки. Вона може бути зоровою, слуховою, тактильною, смаковою або нюховою залежно від того, яким чином

сприймається інформація. Найчастіше в людей переважають зоровий та слуховий типи образної пам'яті. Словесно-логічна пам'ять полягає у запам'ятовуванні думок, понять і суджень, відтворенні інформації за допомогою мови. Це характерно виключно для людини і пов'язано з мисленням та мовною діяльністю. Рухова пам'ять проявляється у фіксації і відтворенні рухів. Вона формує основи навичок, що зумовлюють такі прояви, як хода, почерк або манери поведінки. Емоційна пам'ять дозволяє запам'ятовувати почуття, які виникають у відповідь на певні ситуації, хоча частіше фіксуються не самі емоції, а об'єкти, які їх викликали. При повторній зустрічі з такими об'єктами людина знову переживає подібні емоції.

За тривалістю зберігання інформації пам'ять поділяється на: сенсорну, короткочасну, довготривалу та оперативну [4]. Сенсорна пам'ять триває лічені частки секунди та допомагає орієнтуватися в оточенні. Короткочасна пам'ять зберігає інформацію від кількох секунд до хвилини та дозволяє людині оперувати обмеженим обсягом даних (приблизно 5–9 елементів одночасно). Довготривала пам'ять передбачає збереження знань, умінь і навичок на довгі роки, іноді на все життя. Ця пам'ять ґрунтується на повтореннях та закріпленні матеріалу. Оперативна пам'ять необхідна для збереження інформації, потрібної в конкретний момент часу для виконання певної діяльності.

Отже, пам'ять є важливим пізнавальним процесом, що забезпечує накопичення знань, розвиток навичок та особистісну цілісність. Розмаїття видів пам'яті (образна, словесно-логічна, рухова, емоційна) сприяє гнучкості пізнавальної діяльності. Класифікація пам'яті за тривалістю (сенсорна, короткочасна, довготривала, оперативна) допомагає розуміти процеси збереження інформації. Пам'ять впливає на інтелектуальний розвиток, поведінку та емоційний стан людини. Розуміння різновидів пам'яті важливе для покращення навчання та особистої ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Людська пам'ять. Які види пам'яті існують та як покращити запам'ятовування. ITMed [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://itmed.org/articles/lyudska-pam-yat-yaki-vidi-pam-yati-isnyuyut-ta-yak-pokrashchiti-zapam-yatovuvannya/> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Пам'ять людини. Класифікація пам'яті за різними критеріями [Електронний ресурс] / Studfile. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5259411/page:14/> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Пам'ять. Основні види та особливості [Електронний ресурс] / Studentam.net.ua. – Режим доступу: <https://studentam.net.ua/content/view/10836/86/> (дата звернення: 01.04.2025).
4. Пам'ять: визначення, види, функції [Електронний ресурс] / Київський університет ім. Бориса Грінченка. – Режим доступу: <https://fku.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/uk/PDF/pamat1.pdf> (дата звернення: 01.04.2025).

Крицька Ірина Сергіївна,
здобувачка вищої освіти факультету підготовки
фахівців права, управління та економічної безпеки
irinakricka988@gmail.com
Науковий керівник: **Чорноус Оксана В'ячеславівна,**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
trollly@ukr.net
Донецький державний університет внутрішніх справ

МОВА ВОРОЖНЕЧІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Вивчення «мова ворожнечі» не втрачає своєї актуальності із середини ХХ століття. Вважається, що вперше в науковій обіг термін-аналог «antilocution» («антилокуція») був уведений американським психологом Г. Олпортом у 1954 році на позначення жартів, спрямованих на представників національних меншин за будь-якими ознаками [3, с. 278]. Загалом різні аспекти мови ворожнечі вивчали як зарубіжні дослідники (С. Вакс, В. Ганссен, С. Хан-Рюф, Е. Барендт, К. Макбрайд, А. Шефлер), так і українські вчені (І. Богданова, А. Глушко, В. Гнатюк, Г. Колесник, О. Лептуга, Т. Ісакова), у фокусі уваги яких була саме національна специфіка цього явища [2, с. 16].

Спостереження науковців щодо обмеженого представлення слів «дискримінація», «мова ворожнечі» у словниках попередніх років можуть послугувати вказівкою на відносну «новизну» проблеми на теренах нашої держави. Так, Г. Мацюк зауважує, що тлумачний словник сучасної української мови ознаку «дискримінація на мовному ґрунті» не розкриває, однак фіксує значення слова «дискримінація» як обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за расовою або національною належністю, політичними та релігійними переконаннями тощо [5, с. 113].

У чинному законодавстві про дискримінацію та мову ворожнечі йдеться в ст. 161 Кримінального кодексу України, яка фіксує відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, а також у ст. 436, що стосується пропаганди війни, публічних закликів до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту [4].

Нормативні джерела визначають «мову ворожнечі» як «усі її прояви, які підбурюють, пропагують, поширюють чи виправдовують насильство, ненависть або дискримінацію щодо особи чи групи осіб або паплюжать їх через їхні реальні чи приписані особисті характеристики або статус як-от: «раса», колір шкіри, мова, релігія, національність,

національне або етнічне походження, вік, інвалідність, стать, гендерна ідентичність і сексуальна орієнтація» [1, с. 7].

«Мову ворожнечі» слід відрізняти від нецензурної лайки, образ чи погроз, оскільки вона характеризується агресивною лексикою, спрямованою на людину саме через її належність до певної соціальної групи за політичними, релігійними, етнічними чи іншими ознаками, однак якщо негативна оцінка дій чи погрози стосуються конкретної особи, але без ототожнення її з конкретною соціальною групою, то в такому разі про «мову ворожнечі» не йдеться [3, с. 279].

Досліджуючи поняття та специфіку цього явища, науковці також активно працюють над тим, щоб пояснити природу «мови ворожнечі». Так, у науковій спільноті в результаті емпіричних досліджень сформувалася думка, що мова ворожнечі є природним соціальним явищем, зумовленим внутрішньою потребою людей висловлювати упередження щодо меншин; також її пояснюють з позицій теорії соціальної категоризації: «мова ворожнечі» спирається на вроджену схильність людини класифікувати інших за статтю, расою, етносом, поділяючи світ на «своїх» і «чужих», причому під час війни ксенофобія автоматично зростає [2, с. 18].

Показниками «мови ворожнечі» є вербальні та невербальні (жести, міміка, поведінка, меми, символи, фотожаби) засоби, з-поміж яких цілком передбачувано привертають увагу прийоми: наприклад, цілеспрямоване послуговування прийменником «на» замість «в» у конструкції «в Україні» для демонстрації зневажливого ставлення до країни та заперечення в такий спосіб державності, а також використання в текстах англійською мовою зневажливого «the Ukraine», де означений артикль також указує на несамотійність країни [3, с. 281].

Дослідниця «мови ворожнечі» Г. Колесник окреслює кілька основних способів її творення, ілюструючи низкою прикладів: 1) асоціація з історичними фактами або постатями (наприклад, їуда, фашист тощо); 2) ототожнення із соціальними групами, етносами або расами (кацап, село, хохол, чорномазій); 3) за допомогою порівняльних характеристик (хитрий, як жид; брудний, як циган тощо); 4) дегуманізація аутгрупи (укроп, колоради, чурки, тощо); 5) непривабливий ракурс (руський мир); 6) ототожнення з літературними персонажами (Казанова); 7) утворення слів ворожнечі за допомогою контамінації (лугандонія, рашисти тощо) [3, с. 281].

Для того, щоб боротися з «мовою ворожнечі», держава має запровадити ефективні механізми підтримання її жертв, надавати безоплатну юридичну, медичну та психологічну підтримку, забезпечувати захист їхньої фізичної та психологічної безпеки, створювати безкоштовні національні гарячі лінії, а також постійно відстежувати й аналізувати мову ворожнечі, щоб розробляти ефективні політики та законодавство для її запобігання тощо [1, с. 45–47].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боротьба з мовою ворожнечі. Рада Європи, 2022. 50 с. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2022-16-on-combating-hate-speech-ukrainian-versi/1680a9b672> (дата звернення: 10.05.2025).

2. Коковіхіна О. Функціонування мови ворожнечі в умовах мирного і воєнного часу. Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки». 2022. Вип. 14. С. 15–23.
3. Колесник Г. О. «Мова ворожнечі» як соціальний та лінгвістичний феномен. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». 2021. Т. 32 (71). № 4. Ч. 3. С. 278–283.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B5%D1%87%D1%96#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
5. Мацюк Г. Розвиток теорії соціолінгвістики: формування змісту поняття «мова ворожнечі» як форми дискурсивної дискримінації. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2015. Vol. 3. С. 111–122.

Матківська Анна Михайлівна
студентка, здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна
matkivska57@gmail.com

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА ВАШЕ МИСЛЕННЯ ТА ПОВЕДІНКУ

Мислення та поведінка людини формуються під впливом численних зовнішніх факторів, які постійно взаємодіють з її внутрішнім світом[1]. Фізичне оточення, соціальні зв'язки, культурні традиції, засоби масової інформації та навіть кліматичні умови — усе це створює контекст, у якому особистість розвивається, приймає рішення та адаптується до змін. Ці фактори не лише впливають на наші думки та дії, але й формують систему цінностей, життєві орієнтири та соціальні ролі.

Особливо значущим є соціальне середовище: родина, школа, друзі, колеги та інші соціальні групи. Воно визначає норми поведінки, очікування та моделі взаємодії, які ми засвоюємо з дитинства. Крім того, сучасні засоби масової комунікації, зокрема соціальні мережі та медіа, мають потужний вплив на формування наших уявлень про світ, часто нав'язуючи певні стандарти та стереотипи. Актуальною темою дослідження є те, як у сучасному світі людина постійно перебуває під впливом різноманітних зовнішніх факторів - соціальних, інформаційних, культурних та екологічних. Ці чинники здатні суттєво змінювати наше мислення, прийняття рішень і поведінкові реакції. Психологічні феномени, такі як ефект Пігмаліона[2], конформізм, групове мислення та соціальне зараження, демонструють, наскільки сильно соціальне середовище може впливати на індивідуальну свідомість. Дослідження цих впливів є надзвичайно актуальним у контексті зростання інформаційного навантаження, соціальних мереж та глобальних змін.

Метою дослідження є дослідити та проаналізувати, яким чином зовнішні фактори — соціальні, інформаційні та культурні — впливають на мислення та поведінку людини, а також визначити механізми цього впливу.

Об'єкт дослідження: психологічні процеси мислення та поведінки людини

Предмет дослідження: вплив зовнішніх факторів (соціального тиску, інформаційного середовища, культурних норм) на когнітивні процеси та поведінкові реакції особистості.

Гіпотези дослідження

1. Зовнішні соціальні фактори, такі як очікування оточення та груповий тиск, можуть змінювати індивідуальне мислення та поведінку, спричиняючи ефекти конформізму та групового мислення.

2. Інформаційне середовище, включаючи мас-медіа та соціальні мережі, впливає на формування переконань та рішень, сприяючи явищам соціального зараження[3].

3. Культурні норми та цінності визначають рамки прийнятної поведінки, впливаючи на індивідуальні когнітивні процеси та дії[4].

У дослідженні взяли участь 60 студентів, віком від 18-19 років, з яких 83.3% становили жінки, 16.7%-чоловіки. Збір даних проводився через онлайн опитування серед студентів психологів. Опитувальник був створений самостійно, який складався з 10 питань.

Аналіз проводився на основі кореляційного аналізу Пірсона

Змінні дослідження	Як часто на вас впливає думка оточуючих людей?	Як часто ви змінюєте свої погляди, коли дізнаєтесь нову інформацію від інших людей?	Чи впливають на ваші рішення соціальні мережі та медіа?	Як часто ви робите покупки, орієнтуючись на рекламу чи рекомендації інших людей?	Чи ви піддаєтесь тиску з боку друзів або колег у виборі вашої поведінки?	Чи змінюєте ви свою думку про людину, якщо її підтримує велика кількість людей?	Як часто на вашу поведінку впливає ваш настрій у даний момент?	Як часто важливо для вас бути схожим на інших у соціальному середовищі?	Чи реагуєте ви на критику або похвалу з боку інших людей?	Чи ви змінюєте свої плани або рішення, коли дізнаєтесь про нові тенденції або модні тренди?
Як часто на вас впливає думка оточуючих людей?	1.0	0.37	0.55	-0.03	0.52	0.33	0.12	0.44	0.01	0.44
Як часто ви змінюєте свої погляди, коли дізнаєтесь нову інформацію від інших людей?	0.37	1.0	0.34	0.35	0.07	0.24	0.14	0.33	-0.01	0.34
Чи впливають на ваші рішення	0.55	0.34	1.0	-0.07	0.32	0.39	0.18	0.29	-0.09	0.33

соціальні мережі та медіа?										
Як часто ви робите покупки, орієнтуючись на рекламу чи рекомендації інших людей?	-0.03	0.35	-0.07	1.0	0.1	0.03	0.14	0.03	0.16	0.24
Чи ви піддаєтесь тиску з боку друзів або колег у виборі вашої поведінки?	0.52	0.07	0.32	0.1	1.0	0.31	0.03	0.26	-0.02	0.27
Чи змінюєте ви свою думку про людину, якщо її підтримує велика кількість людей?	0.33	0.24	0.39	0.03	0.31	1.0	0.15	0.46	-0.23	0.23
Як часто на вашу поведінку впливає ваш настрій у даний момент?	0.12	0.14	0.18	0.14	0.03	0.15	1.0	0.29	0.21	0.17
Як часто важливо для вас бути схожим на інших у соціальному середовищі?	0.44	0.33	0.29	0.03	0.26	0.46	0.29	1.0	-0.04	0.55
Чи реагуєте ви на критику або похвалу з боку інших людей?	0.01	-0.01	-0.09	0.16	-0.02	-0.23	0.21	-0.04	1.0	0.09

Чи ви змінюєте свої плани або рішення, коли дізнаєтесь про нові тенденції або модні тренди?	0.44	0.34	0.33	0.24	0.27	0.23	0.17	0.55	0.09	1.0
---	------	------	------	------	------	------	------	------	------	-----

Джерело: розроблено автором

Кореляційний аналіз Пірсона показав наявність статистично значущих позитивних зв'язків між низкою змінних, що характеризують соціальну адаптивність та сприйнятливність до зовнішнього впливу. Зокрема, було виявлено, що такі показники, як частота зміни планів під впливом модних тенденцій, важливість бути схожим на інших, вплив думки оточення, соціальних мереж і тиск з боку друзів чи колег, демонструють помірні рівні кореляції. Це свідчить про те, що ці аспекти поведінки тісно взаємопов'язані та можуть розглядатися як прояви схильності до конформної поведінки в соціальному середовищі.

Також деякі змінні, зокрема реакція на критику або похвалу, виявили слабкий або відсутній зв'язок з іншими показниками, що може вказувати на їх відносну автономність у структурі соціально-психологічної адаптації особистості. Таким чином, отримані результати підтверджують, що соціальна адаптація особистості є багатовимірним явищем, в основі якого лежить як здатність до підлаштування під соціальні вимоги, так і індивідуальні особливості реагування на зовнішні впливи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чалдіні, Р. Б. Психологія впливу / Р. Б. Чалдіні ; пер. Надія Коваль, Андрій Зорницький. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. — 608 с. — ISBN 978-617-129-625-1.
2. Фабрічева, М. Ефект Розенталя або ефект Пігмаліона / М. Фабрічева. — Режим доступу: <https://www.fabrichева.com.ua/magazin/testy-i-metodiki/effekt-rozentalya-ili-effekt-pigmaliona>.
3. Маклюєн, М. Розуміння медіа : зовнішні розширення людини / М. Маклюєн ; пер. В. Г. Миколаєв. — 2003. — Режим доступу: <https://magicbook.com.ua/uk/product-558408.html>. MagicBook™
4. Москаленко, В. В. Соціалізація особистості / В. В. Москаленко. — Київ : Фенікс, 2013. — 1 с. — Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5319>.

Науменко Данііл Вікторович
курсант навчальної групи ДР-343
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Король Катерина Сергіївна**
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ І ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВИЙ ПІДХІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БОЙОВОЇ ГОТОВНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Психологічна стійкість особового складу є одним із основних факторів, що визначають бойову готовність підрозділів сектору безпеки та оборони України. Вона є безпосередньо пов'язаною з тим, наскільки ефективно військовослужбовці можуть виконувати свої завдання в умовах стресу, психологічних навантажень та бойових дій. Завдяки розвитку цих якостей, особовий склад здатний утримувати високий рівень морального духу навіть у найбільш складних умовах, що сприяє забезпеченню безперервності та ефективності виконання завдань.

Не менш важливим аспектом є інтеграція гендерно чутливого підходу в організацію сектору безпеки та оборони. Це дозволяє створити інклюзивне середовище, в якому враховуються потреби та можливості всіх військовослужбовців, незалежно від їх статі. Такий підхід сприяє розвитку здорової атмосфери взаємоповаги та підтримки серед членів колективу, що в свою чергу зміцнює командну згуртованість і дозволяє досягати кращих результатів у виконанні бойових завдань [3, с.83].

Психологічна стійкість, як складова бойової готовності, включає низку важливих аспектів. До них належать емоційна стабільність, здатність до самоконтролю, адаптивність, а також мотивація. Ці якості дозволяють військовослужбовцям ефективно реагувати на непередбачувані ситуації, підтримувати високий моральний дух у складних умовах і виконувати бойові завдання в екстремальних умовах [4, с.92].

Впровадження гендерно чутливого підходу в систему підготовки особового складу стає важливою складовою стратегії розвитку сектору безпеки. Це включає розробку спеціалізованих навчальних програм, які враховують гендерні аспекти в усіх сферах

діяльності. Тренінги з гендерної рівності, інклюзивності та взаємоповаги допомагають військовослужбовцям краще розуміти важливість таких аспектів і усвідомлювати свою роль у створенні позитивного середовища в підрозділах.

Інтеграція гендерного підходу у сферу безпеки та оборони передбачає не лише усунення дискримінації на основі статі, але й активну підтримку різноманіття у складі підрозділів. Створення рівних умов для всіх військовослужбовців, забезпечення їх прав і можливостей допомагає ефективно використовувати повний потенціал команди. Це дозволяє командувачам, незалежно від їх статі, зібрати найбільш кваліфіковані кадри для виконання завдань на різних етапах бойових дій та операцій [5, с.2].

Інтеграція гендерного підходу сприяє також покращенню морально-психологічного клімату в підрозділі. Військовослужбовці, які відчувають рівність і справедливість, мають вищий рівень задоволення від служби, що зменшує стрес та тривогу. Це забезпечує більшу стійкість в екстремальних умовах та покращує результати бойових завдань. Командний дух, який формується через взаємоповагу та підтримку, стає основою успішної взаємодії під час виконання завдань, що особливо важливо у ситуаціях, коли кожен член колективу покладається на іншого [2, с.71].

Психологічна підтримка є важливою складовою механізму підтримки психологічної стійкості. Для цього важливо організувати доступ до психотерапевтичної допомоги, індивідуальних консультацій та груп підтримки. Такий підхід дозволяє військовослужбовцям отримати необхідну допомогу у вирішенні особистих або професійних проблем, що можуть впливати на їхню психологічну стійкість. Важливою є доступність психологічної підтримки для всіх без винятку осіб, з урахуванням специфічних потреб кожної групи, що дозволяє кожному члену підрозділу отримати необхідну допомогу в разі потреби.

Роль командирів у формуванні психологічної стійкості підлеглих є ключовою. Вони не лише повинні створювати умови для психологічного розвитку, але й надавати постійну підтримку, мотивувати військовослужбовців та створювати атмосферу взаєморозуміння і довіри. Командири повинні бути прикладом для своїх підлеглих, демонструючи емоційну стійкість і професіоналізм, а також сприяти розвитку та самореалізації кожного члена підрозділу [1, с.55].

Вивчення міжнародного досвіду в сфері психологічної підготовки та гендерної рівності є важливим елементом для адаптації найкращих практик до українських умов. Особливо корисним є досвід країн НАТО та їхніх партнерів, який можна використовувати для покращення якості підготовки особового складу в Україні. Адаптація передових методик дозволяє не тільки покращити психологічну підготовку, а й забезпечити високий рівень боєздатності та стійкості підрозділів під час виконання завдань.

Для ефективності впроваджених заходів важливо проводити постійний моніторинг та оцінку результатів. Це дозволяє вчасно коригувати стратегії, виявляти слабкі місця та удосконалювати програми підготовки. Постійний збір і аналіз даних про рівень психологічної стійкості, задоволеність умовами служби та ефективність тренінгів дозволяє впроваджувати інновації та вдосконалювати процеси, що в результаті підвищує ефективність роботи підрозділів та боєздатність військових формувань [4, с.94].

Отже, забезпечення психологічної стійкості особового складу, інтеграція гендерно чутливого підходу та впровадження передових практик у сфері безпеки є основою для забезпечення високої боєздатності та ефективності сектору безпеки та оборони України. Ці заходи сприяють створенню сильних, стійких та згуртованих підрозділів, готових до будь-яких викликів. Системний підхід до цих питань є важливим для підтримки бойової готовності та морального духу українських військових у будь-яких умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клочков В. Поняття та структура психологічної стійкості військовослужбовців до виконання бойових завдань. Вісник Національного університету оборони України. 2022. Вип. 68. С. 52–63.
2. Кокур О. М., Клочков В. В., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій: методичний посібник. Київ-Одеса: Фенікс, 2022. 128 с.
3. Мороз В. Огляд досвіду формування і забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців армії США. Вісник Національного університету оборони України 2022р. 80-88с.
4. Осьодло В. І., С. М. Грилюк, Л. Л. Тютюнник. Сучасний стан і перспективи психологічного забезпечення в Збройних Силах України. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права №1 2021р. 89-98с.
5. Чижевський С. О. Особливості психологічного відновлення військовослужбовців в умовах повномасштабного російського вторгнення. Вісник Національної академії педагогічних наук України №5.2 2023р. 1-5с.

Сидорак Ярослава Богданівна

студентка 2 курсу

Національний університет «Львівська політехніка»

Навчально-науковий інститут права,

психології та інноваційної освіти

Кафедра теоретичної та практичної психології

E-mail: jaroslavasydorak1984@gmail.com

МЕТАФОРИЧНІ ОБРАЗИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХУ САМОВИРАЖЕННЯ В КАЗКОВОМУ НАРАТИВІ

Казкотерапія – виховна система, мета якої – передавання життєвого досвіду, спосіб взаємодії з внутрішнім «Я», терапія особливою казковою обстановкою. У середньому шкільному віці у дітей часто формується страх самовираження, зумовлений зростаючою критичністю соціального середовища, нестачею емоційної підтримки та негативним досвідом комунікації. Це обмежує їхню творчу ініціативу, соціальну активність і впевненість у собі. У практичній роботі з дітьми психолог усе частіше стикається з труднощами їх адаптації до швидкоплинних умов середовища. Криза в сучасному суспільстві провокує виникнення негараздів у сімейному житті та заважає становленню особистості дитини, підштовхуючи її до неадекватної поведінки. Травматичні ситуації в сім'ях і виховних закладах викликають у дитини негативні емоційні переживання. [1]

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що казкотерапія дає можливість використовувати гнучкі форми психотерапії в роботі психолога з дітьми. Ефективність застосування мистецтва, зокрема казки, у контексті психологічної допомоги ґрунтується на тому, що воно дає можливість експериментувати з емоціями та почуттями, досліджувати їх і висловлювати на символічному рівні. Казкотерапія, як один із напрямів арттерапії, використовує метафоричні образи, які безпосередньо впливають на підсвідомість дитини, міняючи раціональний опір, що робить її ефективним інструментом подолання внутрішніх бар'єрів, зокрема страху самовираження.

Отже, можна сказати, що застосування метафоричних образів у казковому наративі в рамках казкотерапії сприяє зниженню рівня страху самовираження у дітей середнього шкільного віку, оскільки дозволяє їм проектувати власні емоції на казкових героїв, безпечно виражати внутрішні конфлікти та формувати нові моделі поведінки.

За мету було обрано дослідити вплив метафоричних образів у казковому наративі на зниження рівня страху самовираження у дітей середнього шкільного віку.

Матеріали і методи дослідження: теоретичні – аналіз, порівняння й узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження; емпіричні – розповідь казки й аналіз дитячої реакції; презентація дитячої улюбленої казки; спонтанно придумана дитиною казкова

історія; метафорична проблемна ситуація (експеримент, спостереження); тестування та обробка результатів опитування за методикою « Тест шкільної тривожності Філіпса».

Казкотерапія як метод використовує казкову форму для інтеграції особистості в соціальне середовище, сприяє розвитку творчих здібностей, розширює свідомість, удосконалює взаємодію з мікро- та макросередовищем. І. В. Вачков вважає казкотерапію одним із найважливіших інструментів роботи дитячого психолога [2]. Також її можна розглядати як процес перенесення казкових змістів у реальність, процес утворення зв'язків між поведінкою в реальному житті й казковими подіями. Терапія казкою спрямована на виявлення першопричин психологічних проблем і розкриття життєвого потенціалу особистості [3]. Сучасна казкотерапія почала формуватися у другій половині 20 століття. Психоаналітики, такі як Зигмунд Фройд і Карл Юнг, зробили значний внесок у розуміння символізму та архетипів, що містяться у казках. Юнг особливо підкреслював значення архетипів та колективного несвідомого, що стало основою для використання казок у терапії. На сьогоднішній день казкотерапія є визнаним і широко застосовуваним методом психотерапії, який використовується для роботи з найширшим спектром проблем, від дитячих страхів і тривог до складних емоційних проблем дорослих. Вона також знаходить застосування в освіті та соціальній роботі.

Казкотерапія значно впливає на емоційне благополуччя, виконуючи ряд ключових функцій:

1. Емоційне вираження та саморозуміння. Казки надають безпечне середовище для вираження та дослідження емоцій. Через ідентифікацію з персонажами казок діти краще розуміють та виражають свої власні переживання та почуття.

2. Обробка травм та конфліктів. Казкотерапія допомагає обробляти внутрішні конфлікти та травматичні спогади. Символізм і метафори казок дозволяють акуратно підходити до складних та болючих тем.

3. Розвиток емпатії та соціальних навичок. Слухаючи та аналізуючи казки, діти вчаться розуміти та співчувати іншим, що сприяє розвитку соціальних навичок та глибокому міжособистісному розумінню.

4. Стимулювання творчого мислення та уяви. Казкотерапія активізує уяву, сприяючи творчому мисленню та спонтанності, що позитивно впливає на психологічний стан.

5. Зміцнення самооцінки та самосвідомості. Робота з казками може допомогти покращити самооцінку та самосвідомість, оскільки діти вчаться бачити у собі позитивні якості та сили, відображені у персонажах казок.

6. Надання втіхи та надії. Казки часто містять теми подолання труднощів із щасливим кінцем, що може надихати та приносити втіху у важкі періоди.

7. Підтримка у процесі особистісного розвитку. Казкотерапія сприяє особистісному зростанню, пропонуючи моделі поведінки та стратегії вирішення проблем, які можна застосовувати у реальному житті.[4] Таким чином, казкотерапія пройшла довгий шлях розвитку від простих народних оповідань до складної та багатогранної психотерапевтичної практики.

У рамках емпіричного дослідження, в комунальному закладі Львівської обласної ради " Підбузький мистецький ліцей ім. Е. Миська ", проведеного серед учнів 5-6 класів, в кількості 31 дитини (18 дівчат та 13 хлопців), було проведено казкотерапевтичний

тренінг на тему « Чарівний світ спокою: як почуватися впевнено в школі». Завдання дослідження передбачали:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння страху самовираження у дітей середнього шкільного віку в контексті психології розвитку.

2. Описати психологічні механізми впливу метафоричних образів у казках на емоційну сферу дитини.

3. Дослідити рівень страху самовираження у дітей середнього шкільного віку за допомогою психодіагностичної методики.

4. Розробити й апробувати цикл казкотерапевтичних занять, спрямованих на трансформацію страху самовираження за допомогою метафоричних образів.

5. Оцінити ефективність використання казкотерапії в роботі з дітьми середнього шкільного віку шляхом порівняння діагностичних результатів до і після психокорекційного впливу.

6. Сформулювати практичні рекомендації для психологів і педагогів щодо використання метафоричних образів у казковому наративі для зниження страху самовираження в учнів.

Результати опитування школярів за методикою « Тест шкільної тривожності Філіпса» до проведення терапевтичних занять з казкотерапії, підраховані згідно ключів до тесту, представлені в таблиці 1, у відсотковому відношенні кількості учнів.

Табл.1

Описова статистика першого зрізу, (%)

№ Шкали	Низький рівень (%)	Середній рівень (%)	Високий рівень (%)
Тривожність у школі	74.2	9.67	16.12
Переживання соціального стресу	32.2	48.38	19.3
Фрустрація	90.3	6.45	3.22
Страх самовираження	38.7	41.9	19.3
Страх ситуації перевірки знань	25.8	58.06	16.14
Страх не відповідати очікуванням оточуючих	64.5	22.56	12.9
Низька фізіологічна опірність стресу	90.32	6.45	3.22
Проблеми і страхи у відносинах з вчителями	45.6	51.61	3.22

У дітей, які брали участь у казкотерапевтичних заняттях, спостерігалось зниження показників страху самовираження, підвищення рівня впевненості у власних силах, активізації фантазії та покращення навичок комунікації. Метафоричні образи (герої,

події, чарівні предмети) стали для дітей безпечним простором для проєкції власних переживань і знаходження нових моделей поведінки. Після проведення тренінгу протягом одного тижня, було проведено ретестування за допомогою тесту Філліпса. Для кращого розуміння даних була проведена описова статистика, яка представлена у таблиці 2.

Таблиця 2.

Описова статистика другого зрізу, (%)

№ Шкали	Низький рівень (%)	Середній рівень (%)	Високий рівень (%)
Тривожність у школі	80.6	16.12	3.22
Переживання соціального стресу	64.5	32.2	3.22
Фрустрація	93.5	3.22	3.22
Страх самовираження	74.2	19.3	6.45
Страх ситуації перевірки знань	64.5	25.8	9.67
Страх не відповідати очікуванням оточуючих	83.8	12.9	3.22
Низька фізіологічна опірність стресу	90.3	4.45	3.22
Проблеми і страхи у відносинах з вчителями	58.6	38.7	3.22

Зафіксовані значущі відмінності між показниками, отриманими у першому і другому зрізах, а саме: «тривожність у школі», «переживання соціального стресу», «страх самовираження», «проблеми і страхи у відношенні з вчителями».

Отже, казкотерапія, побудована на метафоричному наративі, є дієвим засобом трансформації страху самовираження у дітей середнього шкільного віку. Вона сприяє формуванню внутрішньої підтримки, розвитку емоційної сфери та зростанню психологічної стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шестопа І. Казкотерапія як ефективний метод роботи психотерапевта з дітьми [Електронний ресурс] / І. Шестопа // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. – 2022. – № 2(7). – С. 94–99. – Режим доступу: <https://journals.oa.edu.ua/Psychology/article/view/2770>
2. Вачков І. В. Введение в сказкотерапию или Избушка, избушка, повернись ко мне передом. М. : Генезис, 2011. 288 с.

3. Бреусенко-Кузнєцов О. А. Казкотерапія. Теоретичні основи і застосування в освіті та соціальній роботі : зб. статей. К., 2008. № 20 (23). С. 3–12.
4. Казкотерапія: 10 методів застосування казок у психології [Електронний ресурс] // Психолог Онлайн. – 2022. – Режим доступу: <https://psihologonline.pro/kazkoterapiya-zastosuvannya-kazok-u-terapiyi/>
5. Шахова О., Марінушкіна А. Художня творчість як ресурс у роботі групи психологічної підтримки [Електронний ресурс] / О. Шахова, А. Марінушкіна // Гештальт в Україні. – 2023. – № 4. – Режим доступу: https://higip.com/kazka_gestalt/
6. Петренко Г. Казкотерапія як метод соціально-психологічної роботи з дітьми з затримкою психічного розвитку [Електронний ресурс] / Г. Петренко // Academia.edu. – 2023. – Режим доступу: <https://www.academia.edu/115230351/>
7. Bettelheim B. The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales / B. Bettelheim. – New York: Vintage Books, 1977. – 328 p.

Тарасенко Дмитро Миколайович,
курсант 2 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного
Університету внутрішніх справ

Тарута Даніл Віталійович,
курсант 2 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного
Університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Серафимова Олена Миколаївна,**
викладач кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ

THE ROLE OF THE PSYCHOLOGICAL FACTOR IN POLICE ACTIVITIES IN WARTIME

Martial law is an extreme situation that affects all spheres of society, including the activities of law enforcement agencies. The police, as one of the key elements of the security system, is under special pressure, because it is they who are entrusted with the task of ensuring law and order, fighting crime and assisting the civilian population in conditions of armed conflict.

The success of these tasks largely depends on the psychological resilience and readiness of police officers to work in extreme conditions. War places increased demands on their personality, professional skills and psychological state. Therefore, research into the role of the psychological factor in police activities in wartime is extremely relevant and important.

In conditions of military operations, the police face many challenges, because it is on their shoulders that the responsibility for fighting crime, which often increases in such times, falls. Police officers must be particularly vigilant and ready to respond immediately to any offense, despite the constant threat of being shot at or injured. This increased responsibility and constant stress can lead to serious psychological consequences, including the development of chronic stress. Like military personnel, police officers in wartime are daily exposed to shelling, sabotage, and other dangers associated with armed conflict. This creates a constant sense of fear, anxiety, and tension, which can

lead to the development of chronic stress, post-traumatic stress disorder (PTSD), and other serious psychological problems. War is characterized by chaos, uncertainty, brutality, and a large number of tragic events. Police officers working in such conditions are constantly exposed to significant stress and emotional strain. This can lead to emotional burnout, depression, anxiety disorders, and other psychological problems that require professional help. In wartime, the situation can change very quickly, and police officers often have to make decisions under limited time and insufficient information. This requires high concentration, the ability to quickly analyze the situation, assess risks and make informed decisions, which is an additional psychological burden. Mistakes made in such conditions can have serious consequences [1, p. 309].

Police officers are often the first to find themselves on the scene of tragedies, where they see human suffering, death and destruction. Working with victims and witnesses of traumatic events can cause serious psychological trauma, especially if police officers do not have sufficient training to work in such conditions. They may feel helpless, traumatized and emotionally exhausted.

It is important to note that all these psychological challenges can interact with each other and reinforce each other, creating a complex picture of the psychological state of police officers in wartime. Therefore, timely and comprehensive psychological assistance is extremely important to ensure effective police work and maintain the psychological health of personnel.

For police officers to effectively perform their duties under martial law, comprehensive and high-quality psychological training is necessary. It should cover various aspects aimed at developing the necessary skills and qualities, as well as providing psychological support [2, p. 330].

The development of stress resistance and emotional regulation is critically important. Police officers working under martial law are constantly exposed to significant psychological stress. Therefore, it is important to teach them to effectively cope with stress, control their emotions and maintain psychological stability even in extreme situations. To do this, it is necessary to develop and implement special training and curricula that would include relaxation and self-regulation techniques, the development of cognitive strategies and training in emotion management.

Training in decision-making skills in extreme situations is also necessary. In wartime, police officers often have to make decisions quickly and under conditions of uncertainty. These decisions can have serious consequences, so it is important that police officers are prepared for this. This requires training that simulates real-life situations they may encounter during war. This training should include situation analysis and risk assessment, decision-making under pressure, and accountability for decisions made.

Post-traumatic stress disorder training is another important aspect. Police officers working in martial law often encounter traumatic events, such as death, destruction, and violence. This can lead to serious psychological trauma, so it is important for police officers to be prepared for this. This requires special training that teaches them how to provide psychological first aid, how to manage their own emotions, and how to seek professional help.

Providing psychological support is an integral part of training. Police officers working under martial law require constant psychological support. To do this, it is necessary to create a system of psychological assistance that would include individual consultations, group trainings, and other forms of support [3, p. 81].

The psychological factor plays a decisive role in the activities of the police in martial law. Effective psychological training of police officers is the key to the successful performance of official tasks, preservation of the life and health of personnel and maintenance of law and order in conditions of armed conflict. The state should pay special attention to the psychological training of police officers, providing them with the necessary knowledge, skills and support for successful work in martial law.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ (у порядку згадування в тексті)

1. Пономаренко Ю. С. (2024) «Психологічні аспекти агресії серед працівників міліції», Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, 106(3), С. 308-319.
2. Помиткіна Л., Помиткіна Є., Яковицька Л. (2024). Вплив професійно важливих якостей працівників патрульної поліції на стратегію прийняття рішень. Інсайт: Психологічні виміри суспільства, (11), 321-341.
3. Бартол, К. Р. (1996). Поліцейська психологія: тоді, зараз і далі. Кримінальне правосуддя та поведінка, 23 (1), 70-89.

Шляга Вікторія Антонівна,
*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні
юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.

Коли ми говоримо про фізичне виховання в університеті, то зазвичай уявляємо собі спортзал, викладача в спортивному костюмі й традиційні нормативи, які чекають на нас кожного семестру. Проте з початком пандемії COVID-19 і переходом на дистанційне навчання, ці уявлення довелося переглянути. І хоча минув уже не один рік, питання ефективності фізичного виховання онлайн залишається відкритим — бо, чесно кажучи, “віджимання перед камерою” ще не стало синонімом системного підходу до здоров’я[**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Проблема, на мою думку, не лише в технічних обмеженнях — хоча вони, безумовно, відіграють роль. Не кожен студент має вдома достатньо простору, інвентар чи навіть елементарну мотивацію. Особливо, якщо врахувати, що в умовах карантину, а згодом — загального цифрового перевантаження, фізкультура стала “найлегшим” предметом у сенсі контролю й вимог. У результаті — фізична активність з обов’язкового компонента освіти перетворилася на формальність: поставив камеру, зробив пару присідань — і залік у кишені[**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Однак фізичне виховання — це не лише про навантаження чи нормативи, а й про певну культуру здоров’я, яка формується через живий контакт, приклад викладача, взаємодію в групі. І тут дистанційка показала свої слабкі сторони. Коли студент сам-один, без підтримки та середовища, де всі рухаються, набагато легше “забити”, ніж дійсно щось робити. Хоч і є платформи типу Zoom чи Google Meet, вони не дають того відчуття залученості, яке виникає, коли ти серед однолітків у спортзалі[5].

Цікаво, що в нормативно-правовому полі України все ж закріплено, що фізичне виховання є обов’язковою частиною освітнього процесу. Наприклад, у Законі України «Про освіту» прямо вказано на важливість гармонійного розвитку особистості, включно з фізичним. Та чи виконується це в реальності — питання риторичне. Навіть Методичні рекомендації МОН з організації освітнього процесу на період дистанційного навчання не дають чітких алгоритмів саме для фізичного виховання. Тобто викладачі змушені самі “вигадувати велосипед” — хто як може[3].

У моїй практиці — та й серед знайомих — були викладачі, які дійсно старалися зробити заняття цікавими. Наприклад, одна викладачка з Полтавського педуніверситету записувала відеоуроки з домашнім інвентарем — замість гантелей використовували пляшки з водою, замість лавки — табурет. І це працювало: бо було з гумором, по-

людськи, без пафосу. Інші ж обмежувались відеозвітами: “запиши, як ти стрибаєш на скакалці — і досить”. І тут питання не в тому, хто “поганий”, а в тому, що немає єдиної моделі, яка справді була б ефективною та гнучкою під сучасні умови[1].

Мені здається, що варто змінити саму філософію фізичного виховання для дистанційного формату — менше зосереджуватись на формальних вправах, більше — на індивідуальній мотивації, саморозвитку. Можна було б, наприклад, впровадити персональні спортивні плани (із можливістю вибору активності: біг, йога, танці) й оцінювати прогрес не по відео, а через самоспостереження, динаміку пульсу, самопочуття, можливо — з елементами гейміфікації[5].

Отже, дистанційне фізичне виховання — це виклик, який оголив системні слабкості, але водночас відкрив і нові можливості. Все залежить від того, наскільки ми готові мислити не шаблонно, а по-людськи. І якщо студент справді вийде з лекції — хай навіть онлайн — з бажанням розім’ятись, то, можливо, ми все робимо не даремно[1].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Биков В.Ю. (ред.). Технологія розробки дистанційного курсу: Навчальний посібник. К.: Міленіум, 2008. 324 с.
2. Гахович С.В. Теоретичні та практичні аспекти використання системи дистанційного навчання. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка: 36.н.пр. (55). 2017. С. 186-192.
3. Даниско О.В. Освітні можливості віртуальної кімнати Google Classroom. Ресурсноорієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка. 2018. URL:<https://rbl3d.ukraine7.com/t95-topic>
4. Інформаційно-аналітична довідка про результати опитування щодо стану використання технологій дистанційного навчання у закладах вищої освіти. URL:<http://www.sqe.gov.ua/images/materials/опитування/зво/>
5. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. (ред.) Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія. Харків:. Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с. URL:https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Management/2020/monograph_ekstr_dyst_navch.pdf

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Мельник Людмила Пилипівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка

Лисак Богдана Валентинівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,

спеціальності Соціальне забезпечення,

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Особливості соціального забезпечення молоді в Україні зумовлені поєднанням її вікових та соціальних характеристик, а також складними викликами, що постали перед державою в умовах повномасштабної війни. Збройний конфлікт суттєво ускладнив ситуацію: значно обмежено доступ до освіти, стабільного працевлаштування, належних житлових умов і якісної психологічної підтримки. У такій реальності потреба в ефективній системі соціального забезпечення молодого покоління стає надзвичайно актуальною і вимагає пріоритетної уваги з боку державних інституцій.

Науковий інтерес до цієї теми представлений у працях таких дослідників, як С. Баняс, К. Гусов, Ю. Тарабукін, Б. Сташків, Я. Ситар, І. Соколюк, Л. Хомко, А. Черниш та ін. Їхні дослідження мають значну теоретичну цінність, однак нинішні реалії потребують осучаснення підходів, перегляду висновків і доповнення результатів із урахуванням змін у соціальній політиці держави.

Актуальним у цьому контексті є розгляд базових концепцій соціального забезпечення. Так, К. Гусов трактує його як інструмент реалізації соціальної політики, орієнтований на підтримку вразливих верств населення через бюджетні ресурси або спеціальні фонди [2]. Водночас Б. Сташків акцентує увагу на правових механізмах надання матеріальної допомоги особам, які втратили джерела існування з причин, що не залежать від них [5].

Окреме місце в науковому дискурсі займає проблема соціального захисту молоді. Зокрема, С. Баняс і Л. Хомко розглядають соціальне забезпечення як одну зі складових соціального захисту, що має на меті зниження ризиків, пов'язаних із нестабільністю життєвого становища молодих людей [1]. Ю. Тарабукін підкреслює виховну функцію

соціального захисту, розглядаючи його як засіб формування в молоді гідності, впевненості у власних силах та мотивації до самореалізації [6].

Молодь як соціально-демографічна група вирізняється специфічними рисами, зумовленими етапом становлення особистості, професійного самовизначення та інтеграції в суспільне життя. Саме тому для глибокого розуміння соціального забезпечення цієї категорії необхідне міждисциплінарне вивчення. У науковій літературі вона визначається як «суспільна», «вікова» або «соціально-демографічна» група, проте правові аспекти її соціального захисту залишаються недостатньо розробленими.

До ключових характеристик системи соціального забезпечення молоді в Україні належить її вразливість до зовнішніх чинників. Молодь (традиційно у віці від 14 до 35 років) перебуває в періоді активного особистісного, професійного, сімейного та громадянського розвитку, що зумовлює підвищену потребу в державній підтримці. У період воєнного конфлікту ці потреби стали ще більш нагальними.

Серед найсерйозніших проблем слід виділити труднощі із працевлаштуванням, дефіцит доступного житла, обмежений доступ до якісної освіти, медичних послуг і психологічної допомоги. Повномасштабна війна посилила ці виклики, спричинивши масову внутрішню та зовнішню міграцію, руйнування інфраструктури та високий рівень стресу серед молоді.

Додатковим ускладненням є фрагментарність існуючої системи соціального забезпечення. Більшість соціальних програм орієнтовані на інші групи населення – дітей, осіб з інвалідністю, людей похилого віку – тоді як потреби молоді залишаються недостатньо врахованими. Відсутність цілісної молодіжної соціальної політики ускладнює реалізацію ефективних заходів підтримки.

Окрім того, існуючі державні програми часто не відповідають очікуванням молоді: вони короткострокові, недостатньо фінансовані або реалізуються формально. Це знижує довіру до державних інститутів і спонукає молодь шукати альтернативи, зокрема за кордоном.

Особливої уваги потребує молодь, яка постраждала внаслідок війни – військовослужбовці, волонтери, студенти, молоді батьки. Вони потребують не лише фінансової підтримки, а й доступу до психологічної реабілітації, можливостей професійного перенавчання та адаптації до нових умов життя. Це зумовлює необхідність створення системи комплексного соціального супроводу та програм підтримки ментального здоров'я.

У відповідь на зазначені виклики актуальним є формування інтегрованого підходу до вирішення молодіжних проблем. Ефективна модель соціального забезпечення має базуватись на співпраці державних структур, органів місцевого самоврядування, освітніх установ, громадських організацій та бізнесу. Така взаємодія сприятиме створенню середовища, в якому молодь зможе розвиватися, реалізовувати власний потенціал і інтегруватися в суспільство.

Разом з тим, нагальним завданням є оновлення нормативно-правової бази у сфері соціального забезпечення молоді. Врахування сучасних викликів, євроінтеграційних процесів і змін на ринку праці вимагає перегляду чинних норм та впровадження нових ефективних механізмів державної підтримки.

Отже, соціальне забезпечення молоді в Україні потребує гнучкого і системного оновлення, здатного враховувати як наслідки війни, так і трансформації соціально-економічного простору. Йдеться не лише про розширення обсягів допомоги, а й про забезпечення її якості, цільової спрямованості та тривалого ефекту. У центрі такої політики має бути молода людина – як активний суб'єкт суспільних змін і рушійна сила відбудови держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баняс С.М., Хомко Л.В. Соціальне забезпечення молоді: окремі аспекти. Актуальні проблеми реформування законодавства про працю та у сфері соціального захисту: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (21 травня 2020 року). Львів: ЛьвДУВС, 2020. 219 с.
2. Гусова К.Н. Право социального обеспечения: учебное пособие. М.: «Проспект», 1999. С. 10. 6.
3. Лаврухін В.В. Соціальний захист населення: понятійно- категоріальний аналіз. Державне управління: теорія та практика. 2014. № 1. С. 65
4. Ситар Я.С., Соколюк І.Ю. Соціальний захист молоді в Україні: стан та перспективи. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/234/5923/13236-1>
5. Сташків Б. І. Поняття права соціального забезпечення. Віче. 2000. №7. С. 24–26. 21.
6. Тарабукін Ю.О. Соціологія молоді: Курс лекцій. К.: Фітосоціо Центр, 2011. 230 с.
7. Черниш А.Р. Поняття та ознаки соціального забезпечення молоді. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/21.pdf>

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Камєнєва Юлія,
здобувач освіти 3 курсу
факультету інформаційних технологій і математики
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Пастернак Ярослав,**
доктор фіз.-мат наук,
професор кафедри комп'ютерних наук та кібербезпеки
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

НАБОРИ ІНСТРУМЕНТІВ DEVOPS ДЛЯ КЕРУВАННЯ ЖИТТЄВИМ ЦИКЛОМ МІКРОСЕРВІСІВ: ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ГНУЧКОЇ ПОСТАВКИ СЕРВІСІВ

Постановка проблеми. Архітектура мікросервісів революціонізувала розробку програмного забезпечення, забезпечуючи високу модульність, масштабованість та незалежне розгортання сервісів. Проте, управління їхнім життєвим циклом ускладнюється складними залежностями, частими розгортаннями та потребою в безперервній інтеграції та доставці. Ланцюжки інструментів DevOps стали ефективним підходом для подолання цих труднощів, сприяючи співпраці між розробниками та операціями. Незважаючи на це, оптимізація та інтеграція DevOps toolchains для ефективного управління життєвим циклом мікросервісів, що відповідає динамічним вимогам сучасної розробки, залишається актуальною проблемою, що потребує всебічного дослідження.

Мета дослідження. Метою цієї роботи було розробити інтегрованої структури для оптимізації використання наборів інструментів DevOps (DevOps toolchains) в управлінні життєвим циклом мікросервісів. Дослідження спрямоване на виявлення ключових принципів, інструментів та практик DevOps, які найбільш ефективно сприяють гнучкій поставці сервісів в умовах складності, зумовленої архітектурою мікросервісів, частими розгортаннями та потребою в безперервній інтеграції та доставці.

Результати дослідження. Для аналізу ефективності ланцюжків інструментів DevOps в управлінні мікросервісами ми застосовуємо змішаний метод, що поєднує якісний аналіз, оцінку кейс-стаді та експериментальну валідацію. Дослідження структуровано на три фази.

У першій фазі ми проводимо систематичний огляд академічної та галузевої літератури для виявлення інструментів DevOps, які зазвичай використовуються в

контексті мікросервісів. Огляд зосереджується на рецензованих журналах, офіційних документах, технічних блогах та документації інструментів для забезпечення всебічного розуміння сучасних практик і тенденцій.

У другій фазі ми проводимо кейс-стаді трьох організацій, які впровадили архітектури мікросервісів, що підтримуються ланцюжками інструментів DevOps. Організації різняться за розміром та галуззю, включаючи фінтех-стартап, постачальника ІТ-послуг у сфері охорони здоров'я та велику платформу електронної комерції. Дані збираються за допомогою інтерв'ю, системних журналів та архітектурної документації для оцінки інтеграції, продуктивності та проблем ланцюжків інструментів у реальних умовах.

У третій фазі ми розробляємо прототип застосунку, що складається з кількох мікросервісів, реалізованих за допомогою Spring Boot та розгорнутих на кластері Kubernetes. Застосунок інтегровано з кастомним ланцюжком інструментів DevOps, що включає GitHub для контролю версій, Jenkins для CI/CD, Docker для контейнеризації, Kubernetes для оркестрації та Prometheus-Grafana для моніторингу. Ми імітуємо цикли безперервного розгортання, відновлення після збоїв та події масштабування для оцінки стійкості та швидкості реагування ланцюжка інструментів.

Огляд літератури підтверджує ключову роль ланцюжків інструментів DevOps у життєвому циклі мікросервісів шляхом автоматизації та стандартизації процесів між розробкою та експлуатацією. Однак ефективність цих ланцюжків значною мірою залежить від їхньої інтеграції та узгодження з конкретними організаційними робочими процесами.

Кейс-стаді показують, що організації, які впровадили цілісні, добре інтегровані ланцюжки інструментів, досягли значних поліпшень у частоті розгортань, часі відновлення після збоїв та операційній прозорості. У фінтех-стартапі, наприклад, використання конвеєрів GitLab CI/CD у поєднанні з Docker і Kubernetes уможливило щоденні випуски в продакшн з майже нульовим часом простою. На противагу цьому, постачальник ІТ-послуг у сфері охорони здоров'я спочатку зіткнувся з різноманітністю інструментів та розрізненими конфігураціями, що призвело до вузьких місць у розгортанні та прогалів у моніторингу[1].

Експериментальні результати розгортання прототипу підтверджують висновки, отримані в ході кейс-стаді. Кастомний ланцюжок інструментів DevOps продемонстрував ефективні цикли збірки-тестування-розгортання із середнім часом виконання конвеєра CI/CD менше п'яти хвилин. Автоматичне масштабування через Kubernetes реагувало на зміни навантаження протягом 30 секунд, а відновлення сервісу після штучно викликаних збоїв відбувалося в середньому за 45 секунд. Prometheus і Grafana надавали інформацію про стан системи в режимі реального часу, сприяючи швидкій діагностиці та вирішенню проблем з продуктивністю[2].

Примітно, що дослідження підкреслює важливість спостережуваності та проактивного моніторингу в управлінні мікросервісами. Традиційного моніторингу на основі логів недостатньо для розподілених систем. Інтеграція інструментів трасування, таких як Jaeger або Zipkin, з ланцюжком інструментів значно покращує видимість міжсервісної комунікації та проблем з затримкою[3].

Ще одним ключовим висновком є роль IaC (Infrastructure as Code) у забезпеченні консистентності між середовищами розробки, тестування та продакшн. Такі

інструменти, як Terraform, уможливили відтворюване provision інфраструктури, зменшуючи розбіжності в середовищах та спрощуючи процедури відкоту. Безпека також була підвищена завдяки автоматизованому застосуванню політик з використанням таких інструментів, як Open Policy Agent (OPA), інтегрованих у конвеєри CI/CD.

Однак дослідження також виявляє проблеми, включаючи складність ланцюжка інструментів, круті криві навчання та управління залежностями. Організації повинні інвестувати в навчання команд та впроваджувати модульні архітектури ланцюжка інструментів, щоб задовольняти мінливі потреби, не перевантажуючи операційні команди.

Висновки. На основі представлених результатів можна зробити висновок, що конвергенція DevOps та мікросервісів являє собою парадигмальний зсув у розробці програмного забезпечення, уможливлюючи безперервну інновацію, масштабованість та операційну стійкість. Ланцюжки інструментів DevOps є ключовими каталізаторами цього переходу, забезпечуючи автоматизацію та інтеграцію, необхідні для управління динамічним життєвим циклом мікросервісів.

Це дослідження представляє цілісний аналіз ланцюжків інструментів DevOps для управління життєвим циклом мікросервісів, що включає аналіз літератури, висновки з кейс-стаді та емпіричну валідацію. Результати підкреслюють стратегічну цінність цілісних, добре оркестрованих ланцюжків інструментів у підвищенні гнучкості, скороченні часу виходу на ринок та підтримці надійності сервісів.

Майбутні дослідження повинні вивчити інтеграцію AI/ML у ланцюжки інструментів DevOps для підтримки прогностичної аналітики, виявлення аномалій та інтелектуальної автоматизації. Крім того, зусилля зі стандартизації та фреймворки інтероперабельності матимуть вирішальне значення для управління зростаючою складністю ланцюжків інструментів у різноманітних технологічних екосистемах.

Оскільки організації продовжують масштабно впроваджувати мікросервіси, принципи та практики, викладені в цьому дослідженні, слугуватимуть фундаментальним керівництвом для впровадження та оптимізації ланцюжків інструментів DevOps, сприяючи культурі безперервної доставки та операційної досконалості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. V.R.Gudelli. (2023). CloudFormation and Terraform: Advancing Multi-Cloud Automation Strategies. International Journal of Innovative Research in Management, Pharmacy and Sciences (IJRMPS), 11(2). URL: <https://doi.org/10.37082/IJRMPS.v11.i2.232164>;
2. V.R.Gudelli. (2023). Containerization Technologies: ECR and Docker for Microservices Architecture. International Journal of Innovative Research in Management, Pharmacy and Sciences (IJRMPS), 11(3). URL: <https://doi.org/10.37082/IJRMPS.v11.i3.232165>;
3. Gudelli,V.R. (2023). AI-powered insights for performance optimization in AWS cloud environments. International Journal of Scientific Research and Applications, 10(2). URL: <https://doi.org/10.30574/ijrsra.2023.10.2.1033>.

Селих О.І.

аспірант,

Інститут правотворчості та

науково-правових експертиз

Національної академії наук України,

Рада молодих вчених,

м. Київ, Україна

«ЗАСТОСУВАННЯ ШІ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД»

У статті досліджується застосування штучного інтелекту (ШІ) у сфері юридичного регулювання будівництва, зокрема в контексті розподілу відповідальності та ефективності нормативного регулювання. Здійснено порівняльний аналіз трьох юрисдикцій: Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ), Китаю та Європейського Союзу. Основну увагу приділено ініціативам ОАЕ у впровадженні ШІ для аналізу світового законодавства та адаптації найефективніших норм.

Україна перебуває на етапі масштабного відновлення інфраструктури в умовах повоєнної реконструкції, що супроводжується необхідністю максимальної прозорості, ефективності та дотримання міжнародних стандартів. Впровадження штучного інтелекту у правове регулювання будівництва може стати ключовим інструментом зменшення корупційних ризиків, оптимізації процедур та запобігання порушення норм безпеки.

Ключові слова: *Штучний інтелект (ШІ), юридична відповідальність, будівництво, нормативне регулювання, цифровий контроль, регуляторна відповідальність, етика штучного інтелекту, превентивне правозастосування.*

Інтеграція штучного інтелекту в юридичну сферу стає рушійною силою трансформації правового регулювання, особливо в технічно складних галузях, таких як будівництво. Водночас виникає необхідність переосмислення понять правової відповідальності, достовірності алгоритмів, а також дотримання прав людини при автоматизованих правових рішеннях.

Будівництво – є однією із найризикованіших галузей економіки, де помилки в розрахунках, порушення безпекових вимог або юридичні прогалини можуть призводити до катастрофічних наслідків.

У 2020-2025 роках розпочалась масштабна інтеграція ШІ у сферу управління будівельними контрактами, плануванням, ліцензуванням, дотриманням стандартів безпеки та судовим розглядом будівельних спорів. Це вимагає нових підходів до юридичної відповідальності, оскільки традиційна модель відповідальності – людина/підприємство не охоплює складні ланцюги ухвалення рішень за участю ШІ.

У 2025 році ОАЕ стали першою країною, яка оголосила про створення Офісу регуляторного інтелекту, покликаного застосовувати ШІ для розробки та оновлення

законодавства (Financial Times, 2025). Йдеться не лише про автоматизацію рутинних юридичних процесів, а й про аналітичне порівняння правових норм у різних країнах із подальшою адаптацією найефективніших моделей до внутрішнього правопорядку.

Уряд ОАЕ презентував новий модуль у рамках Офісу регуляторного інтелекту, який займається порівняльним аналізом будівельного законодавства у понад 60 країнах. Система використовує машинне навчання для оцінки норм будівельного права, рівня безпеки, відповідальності підрядників і проєктувальників, визначаючи найефективніші правові підходи.

Юридична практика Дубайського міжнародного фінансового центру (DIFC) включає також ІІІ у судові процеси, переклад, віртуальні слухання (Chambers and Partners, 2024). Крім того, в Абу-Дабі діє Рада з питань ІІІ, яка координує правові, інвестиційні та технологічні стратегії в цій галузі.

У нормативному полі ОАЕ передбачено:

- Пряму відповідальність розробника ІІІ-рішення, якщо воно було впроваджено без достатнього тестування або якщо були допущені помилки у юридичному моделюванні.
- Солідарну відповідальність замовника (девелопера) у випадках, коли рішення ІІІ вплинуло на процес будівництва (наприклад, недоцільна сертифікація або невчасна перевірка).
- Введено поняття «розумної належності» до перевірки алгоритму перед його застосуванням.

Згідно з Керівними принципами Верховного народного суду КНР, до 2025 року всі суди мають запровадити цифрові ІІІ-системи для підтримки суддівської роботи (Supreme People's Court of China, 2022). Мета — створення уніфікованої національної платформи ІІІ, що дозволить оптимізувати судочинство, пришвидшити ухвалення рішень і забезпечити їх об'єктивність.

Китай також сформував концепцію «керованої безпеки ІІІ», яка передбачає постійний аудит алгоритмів, контроль навчальних даних і дотримання правил захисту критичної інформації (Eversheds Sutherland, 2024). Ця країна активно інтегрує ІІІ в усі рівні управління будівництвом. Завдяки «розумним містам» та платформам “AI + urban infrastructure”, КНР запровадила обов'язкове використання ІІІ в аналізі проєктної документації, оптимізації розміщення інженерних систем та правовому супроводі закупівель.

Адміністративна відповідальність у Китаї лежить на державних органах, які погоджують використання ІІІ-систем. Якщо система дає збій, відповідальність несуть керівники відповідного департаменту. У деяких випадках існує колективна юридична відповідальність команди розробників, якщо встановлено, що порушено державні стандарти щодо етичного використання ІІІ. Також передбачено створення єдиної реєстраційної бази алгоритмів, які застосовуються у державно-будівельних проєктах.

У 2024 році Європейський Союз прийняв Закон про штучний інтелект (AI Act), який є першою у світі повною законодавчою системою щодо ІІІ, яка передбачає рівень захисту в контексті прав людини та безпеки. Особливої уваги заслуговує категорія «високий ризик», яка охоплює системи, застосовувані в юридичних, будівельних та адміністративних процесах. У сфері будівництва, будь-яка система, що має вплив на безпеку або рішення щодо проєктування, визнається високо ризиковою і підлягає сертифікації. Регламент накладає обов'язки на розробників щодо якості даних, прозорості алгоритмів, системного моніторингу

та правового аудиту. Це створює єдину правову основу для відповідальності при використанні ІІІ в критичних галузях, зокрема будівництві.

Юридична відповідальність покладається на постачальника ІІІ, який повинен забезпечити її відповідність, прозорість, документованість рішень. Якщо рішення ІІІ призвело до аварії або економічної шкоди, потерпілий має право на відшкодування, навіть якщо точну вину неможливо встановити – застосовується принцип «відповідальність без вини». У будівництві передбачено обов'язковий аудит ІІІ-рішень, що використовується у проектуванні конструкцій, моніторингу стін, систем опалення, тощо.

Можливості для України щодо впровадження ІІІ у сфері будівництва, особливо в умовах повоєнного відновлення, стикається з численними викликами: потребою у швидкому темпі відбудови, суворим дотриманням нормативних стандартів, дефіцитом фахівців та високим ризиком правопорушень у процесі забудови. У цьому контексті впровадження штучного інтелекту може стати стратегічним чинником трансформації галузі.

Інструменти ІІІ можуть аналізувати значні обсяги нормативних актів (ДБН, Закони України, підзаконні акти) та порівнювати їх міжнародною практикою. Це дозволить:

- Автоматизувати оновлення будівельних регламентів відповідно до найкращих світових практик;
- Уникати юридичних колізій у містобудівному законодавстві;
- Підвищити якість та адаптивність норм у надзвичайних ситуаціях (війна, післякризове відновлення).

Прогнозування правових ризиків у забудовах на базі даних Державної архітектурно-будівельної інспекції, реєстрів судових рішень та аналітики тендерів ІІІ може формувати: індекс юридичної надійності проекту, ймовірність виникнення спорів, попередження щодо недобросовісних підрядників. Це могло б забезпечити превентивну відповідальність і мінімізувати ймовірність юридичних порушень ще на етапі проектування.

Впровадження алгоритмічного контролю може дозволити автоматизувати перевірки ліцензій сертифікатів, дозволів. Наприклад, ІІІ може щомісяця моніторити терміни дії дозволів, перевіряти відповідність виконавців будівництва до чинного правового поля, повідомляти регулятор про виявлені аномалії.

Впровадження інтелектуальних систем аналізу судової практики, подібних до китайських «інтернет-судів», дозволить шукати релевантні рішення у спорах між забудовниками, державою та підрядниками, формувати юридичні висновки, допомагати судам у вирішенні однотипних справ.

Підсумовуючи, можна сказати, що юридичне застосування ІІІ у сфері будівництва демонструє різні підходи до розподілу відповідальності та державного регулювання. ОАЕ реалізують інноваційну модель з активним використанням світового законодавчого досвіду, Китай впроваджує глибоку цифровізацію судової системи, а ЄС встановлює строгі вимоги до відповідальності і прозорості. Україна має унікальну можливість стати регіональним лідером у сфері правового застосування ІІІ в будівництві, спираючись на досвід ОАЕ, ЄС, Китаю, але адаптуючи ці підходи до національного контексту повоєнного розвитку. Для цього необхідно сформувати комплексну стратегію цифровізації галузі, із чіткими юридичними рамками відповідальності за дії ІІІ та механізмами контролю.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Chambers and Partners. (2024). Artificial Intelligence 2024 – UAE Law & Practice. Retrieved from <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/artificial-intelligence-2024/uae>
2. Eversheds Sutherland. (2024). Global AI Regulatory Update – November 2024. Retrieved from <https://www.eversheds-sutherland.com/en/united-arab-emirates/insights/global-ai-regulatory-update-november-2024>
3. European Commission. (2024). Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal>
4. Financial Times. (2025). UAE set to use AI to write laws in world first. Retrieved from <https://www.ft.com/content>
5. Supreme People's Court of China. (2022). Guiding Opinions on Strengthening the Application of Artificial Intelligence in the Judicial Field. Retrieved from https://english.court.gov.cn/2022-12/12/c_838810.htm
6. Wikipedia contributors. (2024). Artificial Intelligence Act (European Union). Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Artificial_Intelligence_Act
7. The Times. (2024). Call for human right to have legal case heard by a person, not AI. Retrieved from <https://www.thetimes.co.uk/article/call-for-human-right-to-have-legal-case-heard-by-a-person-not-ai-lq5vb3k22>

Шеянова Еліна Дмитрівна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
National Technical University
«Kharkiv Polytechnic Institute»
Ukraine

RESEARCH, DESIGN, AND DEVELOPMENT OF SOFTWARE COMPONENTS FOR AN INTELLIGENT ENERGY EFFICIENCY SUPPORT SYSTEM OF A SMART HOME

The concept of SMART homes is becoming increasingly relevant due to their ability to improve comfort, enhance safety, and reduce energy consumption. As more devices are integrated into a single SMART ecosystem, the need for intelligent automation grows. Manual control of such systems is inefficient, especially with large volumes of sensor data and individual user preferences. Artificial Intelligence (AI) enables automatic management of household appliances based on real-time conditions and user behavior. This enhances not only energy efficiency but also the overall usability and responsiveness of the home environment [1].

This paper focuses on integrating AI methods into SMART home systems, particularly intelligent agents, fuzzy logic, and machine learning. Intelligent agents adapt to changing environments and monitor events in real time. Fuzzy logic enables decision-making with uncertain or imprecise data, such as in comfort-related systems like heating or ventilation. Machine learning automates tasks like lighting or temperature control by learning from user activity patterns. These approaches work together to create a system that learns, adapts, and improves its decisions over time.

An adaptive artificial neural network (ANN) is proposed to optimize device behavior. The algorithm automatically determines the number of layers and neurons based on layer saturation. The model evolves during retraining, following principles similar to genetic algorithms. Neurons are labeled in the format X.Y, where X is the layer and Y is the neuron number [2]. The adaptive structure ensures that the system remains efficient even as new types of sensor input and usage scenarios are introduced.

The system aims to minimize energy costs while maintaining comfort. It calculates consumption based on device usage and energy prices, and considers user presence and room temperature to adjust performance. The software was implemented using JavaScript and Node.js, with TensorFlow.js handling the ANN. Data is transmitted via Bluetooth, and the system is deployed on AWS with MySQL for storage. The client application runs on a Raspberry Pi, making the system lightweight, low-cost, and suitable for local installation.

Petri nets are used to model the logical behavior of the system and control valid state transitions. This ensures structured and error-resistant operation of the automation logic. Functional requirements include user registration, manual configuration, state monitoring, and data collection. Non-functional requirements cover performance, reliability, scalability, and security.

In conclusion, the system effectively combines AI, cloud technologies, and Petri nets to create a scalable and adaptive SMART home solution. It offers real-time responsiveness and automation, making it suitable for practical deployment and future development. The proposed architecture can serve as a basis for further research into intelligent building management and energy optimization.

LIST OF REFERENCES:

1. Mohammad, H. Cloud computing uncovered: A research landscape / [H. Mohammad, T. Ladan] // *Advances in Computers*. – 2012. – Vol. 86 - P. 41- 85.
2. Russell, S.; Norvig, P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 3rd ed.; Prentice Hall Press: Upper Saddle River, NJ, USA, 2009.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Голішевська Тетяна,
здобувач освіти 4 курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
спеціальності «061 Журналістика»
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
науковий керівник: Дюжева Катерина
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри журналістики, реклами та PR,
Житомирського державного університету
імені Івана Франка*

ЦИКЛ МАТЕРІАЛІВ ПРО БЛАГОДІЙНІ ПРОЄКТИ НА ЖИТОМИРЩИНІ

В умовах воєнного стану, гуманітарної кризи та економічних викликів тема благодійності набула особливого значення в українському суспільстві. Благодійні ініціативи стали не лише джерелом матеріальної підтримки для вразливих категорій населення, а й засобом консолідації громад. При цьому важливою передумовою ефективної благодійної діяльності є її якісне висвітлення у засобах масової інформації, що здатне формувати культуру взаємодопомоги, довіру до організацій і залучення нових учасників.

Житомирщина – один із регіонів, який активно розвиває благодійний сектор, реалізуючи численні ініціативи на підтримку військових, внутрішньо переміщених осіб, дітей-сиріт, людей з інвалідністю та інших соціально вразливих груп. Попри це, тема благодійності в регіональних медіа не завжди отримує належну увагу, а подекуди подається поверхнево або з порушенням журналістських стандартів. Саме тому розробка циклу професійних матеріалів про благодійні проєкти на Житомирщині є актуальним завданням.

Мета дослідження – проаналізувати стан висвітлення благодійних ініціатив у медіапросторі Житомирщини, розробити концепцію циклу журналістських матеріалів на цю тематику та оцінити їхній вплив на цільову аудиторію.

Завданням дослідження є: вивчити світові практики та тенденції висвітлення благодійності у ЗМІ; проаналізувати стан ринку подання соціальних тем в українських та житомирських медіа; визначити техніко-економічні та жанрові особливості підготовки журналістських матеріалів на тему благодійності; сформулювати концепцію циклу публікацій про благодійні ініціативи на Житомирщині; окреслити портрет цільової

аудиторії таких матеріалів та методи взаємодії з нею; запропонувати ефективні стратегії просування медіапродукту та методики оцінки його результативності.

Об'єктом дослідження є процес висвітлення благодійних ініціатив у регіональних засобах масової інформації.

Предмет дослідження – зміст, структура, формат і вплив журналістських матеріалів про благодійні проекти на громадську думку.

Серед використаних **методів** дослідження: контент-аналіз медійних матеріалів регіональних ЗМІ; анкетування для вивчення ставлення аудиторії до теми благодійності; порівняльний аналіз українських та закордонних медіапрактик; узагальнення результатів практичної реалізації циклу журналістських матеріалів; оцінка впливовості та ефективності через кількісні (перегляди, охоплення, взаємодії) й якісні (зворотний зв'язок, коментарі, запити від аудиторії) показники.

Аналізуючи у дослідженні тенденції, ми дійшли до висновку, що у світовій практиці висвітлення благодійності акцент робиться на прозорості, результативності та емоційності. Найефективніші кампанії використовують інтерактивні формати: подкасти, відео, спецпроекти з глибоким контекстом. В Україні ці формати лише частково інтегруються в регіональні ЗМІ. На Житомирщині благодійна тематика здебільшого представлена у вигляді новин, повідомлень про збори коштів або звітів про проведені заходи. Глибокий аналіз, розслідування та героїчні історії залишаються радше винятком.

В аспекті дотримання журналістських стандартів виявлено, що багато матеріалів у регіональних медіа не відповідають базовим вимогам: відсутність балансу думок, поверховість, подача без перевірки фактів. Це знижує довіру до медіа та самих благодійних ініціатив. Цикл створених авторських публікацій базувався на принципах точності, верифікації джерел, використанні експертних коментарів і дотриманні етичних норм.

У процесі підготовки наукової роботи було реалізовано серію із 6 тематичних матеріалів, кожен із яких висвітлював окрему історію або напрям благодійності:

- допомога ветеранам та пораненим бійцям;
- підтримка дітей-сиріт та малозабезпечених родин;
- проекти для людей з інвалідністю;
- ініціативи громад, які приймають ВПО;
- діяльність молодіжних волонтерських рухів;
- історії успіху завдяки благодійній підтримці.

У матеріалах використовувались елементи сторітелінгу, якісний візуальний супровід, фото- та відеоконтент, що сприяло емоційному залученню читача. Щодо аналізу аудиторії, то він здійснювався шляхом анкетування, у якому взяло участь 147 осіб, серед яких:

- 62% респондентів читають матеріали на соціальну тематику у локальних медіа;
- 71% надають перевагу історіям конкретних людей, а не загальній статистиці;
- 49% респондентів після ознайомлення з матеріалами почали слідкувати за діяльністю благодійної організації або зробили донат.

Це свідчить про реальний вплив якісного контенту на поведінку аудиторії.

Розміщення матеріалів у локальних та соціальних медіа забезпечило понад 22 000 переглядів і понад 800 реакцій. Залучення місцевих блогерів, партнерських сторінок і таргетованої реклами збільшило охоплення вразливої аудиторії.

Таким чином, ЗМІ мають потенціал стати активним учасником розвитку культури благодійності. Якісний, зворушливий і правдивий контент здатен формувати довіру до ініціатив і стимулювати участь громадян. Потрібна системна співпраця між медіа, громадськими організаціями та аналітичними центрами для підвищення стандартів подачі соціальної тематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз стану благодійності в Житомирській області. Житомир, 2022.
2. Мельничук, А. Комунікації фонду Сергія Притули під час війни. Маркетинг в Україні. 2022. № 5.
3. Байдак, Т. М. Особливості сприйняття інформаційних повідомлень різними групами. Вісник ЖДУ. 2023. № 1.
4. Українські медіа та війна. Підсумки моніторингів ІМІ 2023 року. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/-i58282>

Гречка Микола Геннадійович

I курс навчання, третій рівень вищої освіти,

спеціальність ВІІ Філологія

Одеський національний університет

імені І.І. Мечникова,

місто Одеса, Україна

billimilligan271@ukr.net

Науковий керівник: Ковалевська Тетяна Юрійвна

професор, доктор філологічних наук,

завідувач кафедри української мови та

мовної підготовки іноземців

Одеський національний університет

імені І.І. Мечникова,

місто Одеса, Україна

tetiana.kovalevskaya@gmail.com

РОЗУМІННЯ ЮРИДИЧНОЇ МОВИ ТА ЇЇ ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Розуміння юридичної мови, або так званої «мови права», визнається неймовірно важливим в сучасних соціальних умовах, які виникли в нашій державі. Але особливістю юридичної мови є те, що її розуміння визнається доволі складним для пересічного громадянина, в силу обтяження такої мови складною термінологією, структурою текстів і т.д.. Тож важливо розглянути основні аспекти та характерні риси юридичної мови.

Юридичні тексти часто виявляються складні для розуміння через використання спеціалізованої мови. Термінологія, яка застосовується в законах, статутах, судових рішеннях і договорах для передачі правової доктрини, часто отримує назву «термінів мистецтва». Незважаючи на різноманіття походження і призначення цих термінів, вони, як правило, розділяються на три основні категорії: спеціалізована, іноземна та архаїчна термінологія. Спеціалізована термінологія використовується для словникового опису юридичних понять і є характерною для юридичної професії. Деякі терміни створені в межах правової системи для передачі значень, що є типовими для нормативно-правових актів. «Прикладами є показання під присягою, делікт, письмовий судовий наказ та судовий процес. Інші терміни у цій категорії виникли в юридичній професії, надаючи їм новий контекст, такі як подання, відшкодування збитків і пропозиції» [1, с. 196].

Мова юридичної науки є особливою системою термінів, стилістичних особливостей і мовних засобів, що використовуються у правових текстах для точного, чіткого й однозначного формулювання правових понять, норм і відносин. Вона має формалізований, чіткий і виразний характер, що вирізняє її серед інших видів мовлення. Мова права поєднує в собі два основні елементи — мову та право, кожен з яких додає їй специфічних рис, утворюючи унікальний мовний феномен.

У правовому контексті термін «мова» має декілька значень. По-перше, це сукупність діалектів, які використовуються народом як засіб повсякденного спілкування. По-друге, йдеться про літературну мову, що є мовою художніх творів, науки й освіти. По-третє, це державна мова, яка використовується в законотворчості, державному управлінні, судочинстві та офіційній документації. Мову права можна аналізувати з двох основних ракурсів — вертикального та горизонтального.

Вертикальний аналіз включає у себе дослідження ієрархії мовних одиниць, які утворюють мовну структуру. Проведення аналізу цих одиниць базується на філологічних дисциплінах, зокрема лінгвістиці. Горизонтальний аспект вивчає функціонування мови права у конкретній сфері [2].

Мова права не підлягає класифікації за тими ж принципами, що й національні мови, оскільки є функціональним різновидом природної мови. Вона має власну сферу застосування та відзначається особливими лінгвістичними нормами — зокрема, специфічною фразеологією, лексикою, термінологічною структурою та змістовою ієрархією. З погляду морфології, синтаксису, семантики та прагматики мова права має характерні риси. Її застосування пов'язане з конкретними соціальними функціями, як-от подання позовів, участь у кримінальних або адміністративних провадженнях, а також захист у судовому процесі.

Ключові особливості мови юридичної науки включають:

1. Термінологічна специфіка — використання фахових термінів, які часто мають інше значення, ніж у загальній мові, що дозволяє уникати двозначності.
2. Точність і чіткість — кожне слово має конкретне юридичне значення, що забезпечує однозначність правових формулювань.
3. Нормативна спрямованість — головна мета юридичної мови полягає у формулюванні та передачі норм, які регулюють суспільні відносини.
4. Формалізованість — широке використання офіційних мовних конструкцій і стандартних виразів.
5. Юридичні кліше й формули — застосування сталих фраз, як-от «від імені», «враховуючи викладене», «на підставі чого», які структурують текст і додають йому нормативного звучання.
6. Стилiстичні особливості — часте вживання повторів і архаїчних форм, що підкреслює формальність і важливість повідомлення.

Юридична мова характеризується надзвичайною точністю у використанні термінології, що забезпечує її головне завдання — повне охоплення правової реальності. Чітке значення термінів сприяє ефективній юридичній комунікації. На семантичному рівні адвокати прагнуть до максимальної точності, ретельно добираючи слова й вирази. У правовій мові саме точність вважається головною чеснотою. Для належного

функціонування правових норм важливо дотримуватися послідовності та смислової чіткості, що передбачає уникнення синонімів: один термін має вживатися стабільно, без варіацій, аби уникнути неоднозначного тлумачення. У сучасному праві юридичні визначення виконують роль інструментів тлумачення, які допомагають зменшити невизначеність і забезпечити змістову послідовність. «Через це створення правових дефініцій вважається одним із найскладніших аспектів формулювання норм» [3, с. 25]..

Мова і право нерозривно пов'язані: правові норми формулюються мовними засобами, що відображають специфіку юридичного мислення, ментальних категорій і понять, які можуть значно відрізнятися залежно від правової системи. Тому роль мови як творчого та рефлексивного інструмента особливо важлива у правовій сфері. Майже всі правові концепції виражаються через мову — закон реалізується у виголошенні судового рішення (*verum dicere*) й тісно пов'язаний з юрисдикцією. «Проте не можна стверджувати, що право не існує поза межами мови: прикладом цього є звичаєве право, яке хоча й може бути виражене словами, виявляється у практичних діях і конкретних життєвих ситуаціях» [4, с. 86].

У підсумку, мову права слід розглядати як унікальне явище, що виникає в результаті взаємодії мовних і правових чинників, які формують соціально й історично зумовлену систему засобів та правил для вираження правових понять і категорій. Ця система створена для впорядкування правових відносин між учасниками суспільного життя. Таким чином, мова права постає як інструмент реалізації правової діяльності, а також інших суспільно значущих процесів. Вона не лише передає юридичну інформацію, а й формує специфічне сприйняття дійсності, тим самим відображаючи й підкреслюючи особливості правової системи, в якій функціонує. Без мови всі ключові елементи, що розглядаються у правознавстві, залишалися б абстрактними та відірваними від реального життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лазарев В. В. Поняття «юридична мова»: сучасні наукові інтерпретації. Нове українське право, (3). 2021. С. 194–197.
2. Ляшук А. В. Обумовленість мови права соціокультурними процесами. 2019. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39776/1/%D0%9E%D0%91%D0%A3%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%90%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90.pdf>. (дата звернення: 02.05.2025).
3. Карпенко Р. В. Мова права як підсистема літературної мови. Умань НУС. 2022, С. 24–27.
4. Ляшук А. В. Стилiстичнi рiзновиди мови права. Юридична технiка у правотворчостi та правозастосуваннi: Всеукраїнська науково-практична iнтернет-конференцiя. 2021. С. 85–90

Гудзь Софія Олександрівна,
здобувачка фахової передвищої освіти, спеціальність 123
Комп'ютерна інженерія
Вінницький технічний фаховий коледж,
Україна
Науковий керівник: Кучинська Олександра Григорівна,
викладачка української мови
Вінницький технічний фаховий коледж,
Україна

АРХАЇЗМИ І НЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСТІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Українська мова є живим організмом, що постійно змінюється під впливом історичних, соціальних, культурних і технологічних процесів. Одним із найпомітніших аспектів її розвитку є співіснування архаїзмів та неологізмів. Архаїзми є свідченням минулих епох, збережених у мові, тоді як неологізми демонструють її здатність до адаптації та інновацій. Дослідження цих мовних явищ дозволяє не лише простежити історичний розвиток української мови, а й зрозуміти механізми її збагачення.

Архаїзми: мовні пережитки минулого

Архаїзми — це слова, словосполучення або мовні конструкції, які вийшли з активного вжитку та були замінені сучаснішими відповідниками. Вони збереглися у мові переважно завдяки художній літературі, історичним текстам, релігійним писанням та фольклору. Їх використання додає урочистості й особливого колориту мовленню.

Архаїзми поділяються на такі основні групи:

1. **Лексичні архаїзми** — це слова, які вийшли з ужитку, але мають сучасні відповідники. Наприклад:

- "перст" (палець)
- "врата" (ворота)
- "челядь" (слуги)
- "рамена" (плечі) [1].

2. **Фонетичні архаїзми** — це слова, які зберегли давні форми звучання. Наприклад, у староукраїнській мові вживали "мльніє" замість сучасного "блискавка" [1].

3. **Морфологічні архаїзми** — це форми слів, які вийшли з ужитку. Наприклад:

- "ректи" (говорити)
- "оный" (той)
- "се" (це) [1].

4. **Синтаксичні архаїзми** — це старі мовні конструкції, що більше не використовуються. Наприклад:

- "видати за жону" (одружити)
- "дати ладу" (навести порядок) [2].

Використання архаїзмів у сучасній мові

Хоча архаїзми вийшли з повсякденного вжитку, вони відіграють важливу роль у літературі, особливо в історичних романах, поезії та фольклорних творах. Вони допомагають створювати автентичну атмосферу давніх часів, додають тексту емоційної насиченості та стилістичного забарвлення. Наприклад, у творах Тараса Шевченка, Лесі Українки та Івана Франка можна знайти велику кількість архаїзмів, що підкреслюють історичну тяглість української культури [2].

Також архаїзми використовуються в офіційній та урочистій мові, особливо в юридичних, релігійних і дипломатичних текстах. Наприклад, в урочистих промовах можуть зустрічатися слова "достойний", "вельмишановний", "славний", які мають архаїчний відтінок [2].

Неологізми: нові слова в сучасній українській мові

Неологізми — це нові слова або фрази, що з'являються в мові у відповідь на зміни в суспільстві, технологіях та культурі. Вони можуть бути створені шляхом запозичення, словотвору або зміни значення вже існуючих слів.

Основні групи неологізмів:

1. **Технічні неологізми** — виникають через появу нових технологій:
 - "смартфон"
 - "дрон"
 - "штучний інтелект"
 - "блокчейн" [3].
2. **Соціальні та політичні неологізми** — слова, що з'являються під впливом суспільних змін:
 - "волонтерство"
 - "діджиталізація"
 - "краудфандинг"
 - "екопідхід" [3].
3. **Культурні неологізми** — терміни, що пов'язані з мистецтвом та стилем життя:
 - "стріт-арт"
 - "фестивальність"
 - "подіум"
 - "влог" [4].
4. **Інтернет-неологізми** — терміни, що виникли у цифровому просторі:
 - "блогер"
 - "мем"
 - "хайп"
 - "фоловер" [4].

Вплив неологізмів на українську мову

Неологізми свідчать про динамічний розвиток мови та її відкритість до нових понять. Вони відіграють ключову роль у формуванні сучасного мовлення, допомагаючи адаптувати українську мову до нових реалій. Багато з них швидко входять до словникового складу, стаючи звичайною частиною комунікації [3].

Висновок. Архаїзми та неологізми є невід'ємними елементами розвитку української мови. Архаїзми зберігають історичну пам'ять, підтримують культурну спадщину та допомагають у відтворенні минулих епох. Водночас неологізми дозволяють мові залишатися актуальною та відповідати на виклики сучасності. Їх співіснування демонструє багатство та гнучкість української мови, її здатність змінюватися та пристосовуватися до нових умов, залишаючись при цьому носієм національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архаїзми в українській мові: визначення та приклади. URL: <https://ukrlit.com/articles/archaizmy> (дата звернення: 09.03.2025)
2. Використання архаїзмів у сучасній літературі. URL: <https://language.history.ua/archaizmy> (дата звернення: 09.03.2025)
3. Неологізми в українській мові: тенденції розвитку. URL: <https://neologisms.ua/research> (дата звернення: 09.03.2025)
4. Інтернет-лексика: неологізми та їх роль. URL: <https://modernlanguage.com.ua/internetwords> (дата звернення: 09.03.2025)

Завалій Юлія Степанівна
студентка I курсу відділення «Початкова освіта»
Науковий керівник: Свиріпа Людмила Кирилівна
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Комунального закладу Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

РОЛЬ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті зосереджено увагу на важливості розвитку монологічного та діалогічного мовлення учнів початкових класів, досліджується важливість вивчення лексичних засобів та їх роль у формуванні та збагаченні словникового запасу. Розкриваються особливості використання діяльнісного підходу в процесі вивчення теми.

Ключові слова: *Державний стандарт початкової освіти, лексичні засоби мовлення, словниковий запас.*

Мета статті: проаналізувати та розкрити вагомість впливу лексичних засобів на розвиток мовлення молодших школярів, дослідити ефективність та актуальність методів, що сприяють поглибленню словникового запасу дітей.

Постановка проблеми дослідження. Важливим завданням виховання молодших школярів на сучасному етапі є формування діалогічного та монологічного мовлення учнів, поповнення та збагачення словникового запасу.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти реалізація мовленнєвої лінії на заняттях з української мови на одне з чільних місць висуває роботу над словом з огляду на ту важливу роль, яку відіграє лексика в комунікативно спрямованому оволодінні мовою.

Робота над вивченням лексичного матеріалу в початкових класах має велике загальноосвітнє і практичне значення. Вивчення його розширює знання учнів про мову, ознайомлює з одиницею мови – словом, що є головним джерелом збагачення словника школярів. Адже вивчення лексики розвиває увагу учнів до значення й уживання слів у власному мовленні, виховує потребу в доборі необхідного слова для точного висловлювання думки, розвиває чуття мови.

У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема вміння побудувати зв'язну розповідь дітьми початкових класів, саме тому через інтерес до лексики виховується інтерес до мови в цілому [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукову розробку проблеми формування мовлення молодших школярів вагомий внесок зробили такі науковці як Биндіна Т. В., Васильківська Н. А., Ващуленко М. С., Виготський Л. С., Дубовик С. Г., Жинкін М. І., Костенко О. К., Полуденко Н. П., Савченко О. Я., Шевцова Л. С. та інші.

Академік М. С. Вашуленко зауважує: »Знання лексичного значення слова і вміння його визначати відіграють важливу роль у поповненні словникового запасу молодших школярів, у їхньому мовленнєвому розвитку. Адже зв'язне учнів має ґрунтуватися на їхньому словниковому запасі, на вмінні знаходити для вираження думки відповідні лексичні засоби та співвідносити їх зі сферою вживання, з орієнтацією на стилеву особливість створювання тексту» [1, с.158]. Роль вивчення лексики в початковій школі проаналізувала Н. Полуденко. Дослідниця зазначає: «У процесі оволодіння лексикою учні знайомляться зі словом як лексичною одиницею, із значенням слова, багатозначністю, прямим і переносним значенням, омонімами, синонімами, антонімами, знайомляться з лексичними шарами української мови з погляду походження і продуктивності вживання (спільнослов'янські, власне українські, запозичені слова, неологізми і застарілі слова), з погляду функціонування в мовленні (загальноновживані слова, професіоналізми і діалектизми)» [7, с.119]. А вивчати інші розділи шкільного курсу мови молодшим школярам (такі як фонетику, граматику, словотвір, фразеологію, стилістику) можливо лише на широкій лексичній основі.

Науковці Т. Биндіна та О. Костенко звертають особливу увагу на вивчення синонімів та антонімів, що, на їхню думку, допомагає яскравіше, повніше, змістовніше та експресивніше передавати свої думки, будувати речення та поєднувати їх у зв'язне висловлювання. Дослідники надають важливого значення вивченню паронімів та омонімів у початкових класах, що дає можливість не лише засвоїти значення слова, але й точно вживати одностовні, подібні за вимовою та написанням слова у мовленні, збагачуючи та поповнюючи словниковий запас.

Завдяки науковим дослідженням М. Баранова було уточнено мету і завдання словникової роботи на уроках рідної мови в початковій школі, розроблено типологію вправ лексичного характеру, методику їх проведення. Сьогодні особлива увага вчених-методистів приділяється мовленнєвій спрямованості вивчення слова в початковому курсі української мови, удосконаленню комунікативних умінь і навичок молодших школярів як на рівні сприйняття чужого мовлення, так і на рівні створення власних зв'язних висловлювань різних типів і стилів.

Однак питання ефективних методів поповнення, збагачення та розвитку словникового запасу молодших школярів у процесі вивчення рідної мови в початкових класах ще недостатньо висвітлено в науково-педагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу. На думку В. О. Сухомлинського, саме в початкових класах необхідно ввести дітей у сад, назва якому – рідне слово, зробити все можливе, щоб кожна дитина пережила відчуття здивування, відкриваючи красу рідного слова. Тому надзвичайно важливою умовою мовленнєвого розвитку учнів початкових класів є робота над збагаченням й увиразненням їхнього словника, вміння правильно формувати, точно й образно використовувати лексичний склад української мови під час творення власних висловлювань. Змістом початкового навчання мови, як зазначається в Державному стандарті, є «слово, його лексичне значення, багатозначні слова, найуживаніші синоніми, антоніми, омоніми» [2]. Учні повинні «вміти пояснювати пряме значення вживаних у мовленні слів і переносне (у найпростіших випадках), розпізнавати в текстах синоніми, антоніми та найуживаніші омоніми» [2]. З метою успішного розв'язання цих завдань, учитель сам повинен добре знати словникову систему мови та ті процеси, що в ній відбуваються.

Зі словом, як одиницею мовлення, учні зустрічаються з перших днів свого перебування в школі. У початковій школі склалася така етапність процесу вивчення лексики: пропедевтичний (підготовчий) етап (1 – 2 класи), спеціальний (3 клас), аспектний, або етап удосконалення лексикологічних умінь (4 клас). Ще в період навчання грамоти вчитель пояснює першокласникам значення окремих слів, практично (без уживання термінів), школярі спостерігають явища омонімії (*коса, лисички, лист*), багатозначності (*іде, дзвоник*), синонімії (*йде, поспішає, біжить*) та антонімії (*великий – малий*). Важливо саме в цей період привчати дітей стежити за власним мовленням, доречно, правильно та точно вживати слова у мовленні. Для пояснення терміну антонімії використовуються малюнки: *мед солодкий – лимон ...; сосна висока – куц ...* [3, с. 18]; термін омонімії також розкривається за допомогою малюнків (*ключ у дверях – ключ журавлиний*) [3, с.13]. Цікавим є текст, що не тільки розширює знання з природознавства, але й засвоює лексичні засоби (без назв термінів), розвиває діалогічне та монологічне мовлення (*коник-стрибунець і морський коник: - Що ти дізнався про коників?; - Розкажи, де живе кожен з них; - Як називаємо коника, що живе в морі?; - Якого коника тобі доводилося бачити?*) [3 с. 41]. Аналогічне завдання розглядається і на с. 18 (*малюнок риби йоржжа і щітки йоржжа (для миття посуду з вузьким горлом)*). Ось тут цікаво, що подається ще додаткова інформація про Тлумачний словник, з якого можна дізнатися значення слова. Омографи (без вживання терміну) також вивчаються дітьми. Наприклад: «Розглянь малюнки. Прочитай назви предметів. Чим цікаві ці слова? *Замок – замок, мука – мука*» [3, с.95.] Важливо, що діти самі роблять відповідний висновок: слова співпадають в написанні, але розрізняються значенням та вимовою.

У 2 класі школярі спостерігають за вживанням образних слів і висловів у текстах. Найбільше уваги приділяється роботі над значенням слова. Учнів ознайомлюють із такими лексичними явищами як омонімія, полісемія (без уживання термінів), синонімія, антонімія, відзначають роль таких слів у мовленні з метою усунення повторення в текстах тих самих слів, закріплюється та поглиблюється вивчене у 1 класі. Наприклад: «Прочитайте виділені слова. На що вони вказують? *Запишіть слова парами.*» [4, с. 40]; «*Випишіть виділені слова. Доберіть до них слова з протилежним значенням (теплим, сумувало). Доповніть речення за змістом: дерево високе, а куц - ...; літо тепле, а зима - ...; сніг білий, а вугілля - ...*»; «*Робота в групах. Гра «Протилежне значення: 1 група називає слова, а друга підбирає протилежні: спокійне життя – (бурхливе) життя; спокійний хлопець – (жвавий); спокійне море – (штормове); свіжий хліб – (черствий); свіжий комірець – (брудний); свіже повітря – (забруднене)*» [4, с. 41]; «*Знайди зайве слово: говорить, розказує, повідомляє, каже, співає; сміливий, хоробрий, відважний, веселий, мужній; сумувати, журитися, втішати, вішати голову; говорить, базикає, мовчить, теревенить; іде, плентається, шкандибає, біжить*» [4, с.42]; «*Спиши прислів'я, підкресли слова, близькі за значенням*» [4, с.42]; «*Робота з таблицею. Робота в парах. Домовтеся та складіть два речення зі словами, які вжиті в прямому та переносному значенні*» [4, с.43]; «*Що зображено на малюнках? – Склади та запиши речення зі словами-назвами зображених предметів. – Підкресли слова, які звучать і пишуться однаково, а значення мають різне. – Склади речення із виділеними словами.*» [4, с. 44].

У 3 класі продовжується спостереження за значенням слів, прямим і переносним, випадками багатозначності, із синонімами, антонімами, учні виконують практичні

завдання з найуживанішими омонімами. З цією метою до програми введено вивчення теми «Значення слова». Школярі мають можливість засвоювати лексичні засоби практично, формуючи та розвиваючи власне мовлення. Також поглиблюються відомості про лексикографію (різні види словників): «Сучасний тлумачний словник», «Повний словник антонімів української мови», «Словник синонімів», «Сучасний фразеологічний словник української мови». Звичайно, завдання складніші для виконання, відбувається ознайомлення з термінологією. Наприклад: «-Скільки значень має слово *обрій*? – Склади і запиши речення зі словом *обрій*.» [5, с.21]; «Прочитайте вірш Т. Петровської. Зверніть увагу на виділені слова. – Що означає слово *любисток*? Прочитайте у словнику. – Яке лексичне значення слова *дорога*? – Скільки значень має це слово? Зробіть висновок. Опрацюйте правила. Зробіть висновок» [5, с.23]; «Розгляньте малюнки. Складіть речення зі словом *ручка* в різних значеннях» [5, с. 24]. При подальшому вивченні тем «Пряме і переносне значення слова», «Слова – антоніми», «Слова – синоніми» поглиблюють та закріплюють уявлення про антоніми, синоніми, багатозначні слова; формуються в дітей уміння використовувати такі слова у своєму мовленні, добирати пари антонімів, синонімічний ряд, багатозначні слова, користуватися відповідними словниками, розвивати мислення, збагачується мовлення дітей новими словами, сприяє вихованню культури мовлення та спілкування. З цією метою можливе використання завдань, наприклад: «З'єднайте частини прислів'їв за змістом. Підкресліть антоніми. – *Добрий* доброго навчає, (а *злий* на зле наvertsає). – *Добрий* плаче від радості, (а *злий* від заздрості).- *Добрим* словом мур проб'єш, (а *лихим* у двері не ввійдеш); «*Гра* «Навапки» (усно). Доберіть антоніми: *свіжий хліб* – (*черствий*); *солодке яблуко* – (*кисле*); *повне відро* – (*порожнє*); *тепліший вітер* – (*холодний*); *молодий хлопець* – (*старий дідусь*); «Знайдіть пару, склавши синонімічний ряд. Запишіть парами. – *Варта, вітер, вогнище, відраза, врода, в'язниця, їжа, приятний*. – *Уважний, харчі, сторожа, буревій, тюрма, багаття, огида, краса*»; «Розгляньте таблицю та обговоріть її зміст. Підберіть слова у переносному значенні. – *Пряме значення: сережки у вусі – (сережки на дереві); скляні двері – (металічні); залізні деталі – (дерев'яні)*»; «Прочитайте текст. – Як називаємо підкреслені слова? Чому? (*сумно, журливо, невтішно*). – Як називаємо виділені слова? Чому? (*маленька – велика*). – *Хто зображений на першому малюнку? На другому? Що їх об'єднує?* – Як називаються слова, що які звучать і пишуться однаково, а значення мають різні? – *Випиши із тексту антоніми, синоніми та багатозначні слова за зразком: морська зірка – небесна зірка.... – Яку цікаву інформацію повідомив вам Медіагід і про кого?»* [5, с. 28 -29].

У 4 класі знання учнів про слово розширюється внаслідок практичного використання різних лексичних засобів в усному та писемному мовленні і спостереження за їх уживанням у художніх текстах: складання речень і текстів за опорними словами, заміна слів у реченнях відповідними синонімами та антонімами, редагування поданих текстів. На основі вищеназваних завдань не тільки збагачується словниковий запас, розвивається мовлення, а й виховується увага до значення слів, висловів, доречного їх використання, а це є передумовою успішної роботи над розвитком мовленнєвих умінь молодших школярів. Також в 4 класі вводяться нові теми «Фразеологізми-синоніми», «Фразеологізми-антоніми», що поглиблюють, розширюють та урізноманітнюють роботу над словом. Для засвоєння матеріалу використовуються різні форми та методи роботи:

творче списування; робота в групах; робота в парах; гра «Укажіть фразеологізми-синоніми, фразеологізми-антоніми»: (*легкий на руку, як кіт наплакав, кури не клюють, заснуло серце, серце крається, прокинулась душа, душа болить*); спостереження й аналіз лексичних явищ; творче завдання: скласти по два речення з фразеологізмами синонімами, фразеологізмами-антонімами: *брати до серця, зарубати на носі* тощо [6, с. 19-20]. Тлумачення фразеологізмів подано у фразеологічному словнику, що використовується на заняттях.

Висновки. За словами Виготського Л. С., «мовлення не існує поза мисленням, як і мислення – поза мовленням. Розумові операції вдосконалюються за допомогою мови, значення слова є мовленням і мисленням водночас, тому що воно є одиницею мовного мислення». Тому цілком зрозумілим є те, що робота над словом в початкових класах розглядається в системі розумового розвитку дитини, а всі заняття з рідної мови будуються на такій першооснові. Адже багатий словник забезпечує в подальшому широкі можливості вибору лексичних засобів і більш точного, оригінального, виразного, експресивного вираження й оформлення думки. Отже, поза сумнівом, кількісний склад словникового запасу, його упорядкованість, активність, виразність, точність розглядаються сьогодні як умова успішного формування та розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Літера ЛТД, 2012. 364 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти <https://vseosvita.ua/library/derzavnij-standart-pocatkovoi-osviti-365749.html> (дата звернення: 18.04.2025р.)
3. Захарійчук М. Д. Українська мова. Буквар: у 2-х частинах. Частина 1: підручник для 1 кл. закл. загальн. середн. освіти / М. Д. Захарійчук. Київ: Грамота, 2018. 112 с.
4. Захарійчук М. Д. Українська мова та читання: підручник для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Частина 1: Українська мова / Мар'яна Захарійчук. Київ: Грамота, 2019. 112 с.
5. Захарійчук М. Д. Українська мова та читання: підручник для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Частина 1: Українська мова / Мар'яна Захарійчук. Київ: Грамота, 2020. 160 с.
6. Захарійчук М. Д. Українська мова та читання: підручник для 4 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Частина 1 Українська мова / Мар'яна Захарійчук. Київ: Грамота, 2021. 160 с.
7. Полуденко Н. П. Лінгводидактичні основи роботи над словом у початкових класах. Гуманітарно-педагогічна освіта: здобутки, проблеми, перспективи: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ конф. 2021. С. 118-121.

*Анастасія Кузнєцова,
студентка групи 41 Бд-Фнім, ННІ іноземної філології
Науковий керівник: Свириденко І.М
кандидат пед. наук, доцент
ЖДУ імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ГЮНТЕРА ГРАСА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ НАТАЛКИ СНЯДАНКО (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «МОЄ СТОРІЧЧЯ»)

Постановка проблеми. У сучасному перекладознавстві зростає інтерес до збереження ідіостилю автора як важливого елементу художнього твору, що забезпечує його стилістичну цілісність, емоційне забарвлення й естетичний вплив на читача. Особливо це актуально у перекладі творів авторів із яскраво вираженим стилем письма, як-от Гюнтер Грас – німецький письменник, лауреат Нобелівської премії, відомий складністю мовлення, поліфонією текстів, інтертекстуальністю й насиченістю соціально-політичними алюзіями.

Роман «Моє сторіччя» є яскравим прикладом поліфонічного наративу, у якому кожен розділ подано з погляду різного оповідача, часто зі зміненою граматикою, лексикою, ритмом і стилістичним тоном. Ці особливості створюють додаткові труднощі для перекладу, оскільки перекладач має не лише зберегти зміст, а й відтворити мовну багатогранність, стилістичну мозаїку й ідіолект кожного з оповідачів.

Оскільки в українському перекладознавстві дослідження зосереджуються переважно на загальних аспектах передачі стилістичних особливостей, відсутність глибокого аналізу перекладацьких стратегій щодо ідіостилю Гюнтера Граса створює певну наукову лакуну. Це обумовлює потребу в комплексному дослідженні особливостей передачі індивідуального стилю автора у перекладі, зокрема у контексті українського культурно-мовного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика відтворення ідіостилю письменника в художньому перекладі є одним із ключових напрямів сучасного перекладознавства, що перебуває у фокусі уваги як українських, так і зарубіжних дослідників. У межах лінгвістичних студій поняття «ідіостиль» розглядається як індивідуально-авторська система мовних засобів, яка реалізується на всіх рівнях мовної структури — від фонетичного до текстового [6, с. 22]. Ідіостиль вважається виразом особистого мовного світобачення митця та його когнітивно-прагматичної позиції у творенні тексту [7, с. 12].

Вивченню мовних рівнів ідіостилю присвячені роботи Янишиної Л.С. [9, с. 53], яка акцентує увагу на лексичних домінантах, та Павловського Я.В. [7, с. 15], що розглядає синтаксичні маркери індивідуального стилю. Значний внесок у розуміння стилістичних параметрів авторської манери зробили також Бузько С.А. [2] та Арабаджи А.Г. [1, с. 30], які виокремлюють лексичні та фразеологічні особливості як ключові носії ідіостилю.

Актуальним напрямом сучасних досліджень є квантитативний і стилеметричний підходи до аналізу ідіостилю, які забезпечують об'єктивність висновків щодо частотності та функціонального навантаження певних мовних засобів у текстах оригіналу та перекладу (Ноговська С.Г., Вороняк У. [3, с. 282–289]). Крім того, когнітивно-дискурсивний та лінгвокультурологічний аналізи (Плотнікова Н.В. [8], Домніч О.В. [5]) дозволяють розглядати ідіостиль як репрезентацію світоглядних домінант автора в контексті національної культури.

Дослідження ідіостилю в німецькомовній літературі займає важливе місце у германістиці, однак саме творчість Гюнтера Граса, попри велику літературну та соціально-політичну вагу його творів, ще не отримала системного аналізу в контексті перекладу українською мовою. Існуючі праці переважно фокусуються на загальній стилістиці його прози, залишаючи поза увагою специфіку передачі ідіостилю в перекладацькій інтерпретації.

Таким чином, дослідження відтворення ідіостилю Гюнтера Граса в українському перекладі Наталки Сняданко є логічним продовженням попередніх наукових пошуків у галузі стилістики й перекладознавства та заповнює певну лакуну в сучасному україномовному літературознавчому дискурсі. Воно поєднує в собі як теоретичне осмислення феномену ідіостилю, так і прикладний аналіз перекладацьких рішень у межах конкретного художнього тексту.

Метою статті є аналіз відтворення індивідуального стилю Гюнтера Граса в українському перекладі роману «Моє сторіччя», здійсненому Наталкою Сняданко. У центрі уваги — вивчення мовних, стилістичних і композиційних особливостей авторського письма, які формують його унікальну художню манеру, а також дослідження того, якими засобами ці особливості збережено в іншомовному перекладі.

Зокрема, стаття зосереджується на таких аспектах: особливості лексики, синтаксису, метафорики, ритміки, наративної структури, а також на використанні діалектизмів, неологізмів та історико-культурних маркерів. Важливим завданням є аналіз перекладацьких стратегій і тактик, що дозволяють передати індивідуальні риси стилю Граса українською мовою, не втрачаючи смислової глибини й емоційного впливу тексту.

Результати дослідження сприятимуть кращому розумінню механізмів художнього перекладу складних модерністських творів і можуть бути корисними для перекладачів, філологів та дослідників стилістики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження ідіостилю Гюнтера Граса в романі «Моє сторіччя» дозволяє виявити багатство індивідуально-авторських мовних засобів, що поєднують історичну конкретику з метафоричною образністю. У своїй оповіді автор постійно змінює фокус розповіді, змінює мовні реєстри, стилістику та композиційні форми, створюючи багатоголосий, поліфонічний текст.

Метафора є провідним засобом авторського стилю. Її функція полягає не лише у художній виразності, а й у когнітивному осмисленні історичних подій: „Das Jahrhundert lag wie ein vermintes Gelände vor mir“ ("Століття лежало переді мною як заміноване поле"). Цей вираз демонструє не лише образність, а й напружене ставлення автора до ХХ століття. Перекладачка Наталка Сняданко зберігає метафору в повному обсязі, передаючи як лексичну, так і емоційну насиченість оригіналу.

У структурі тексту переважають складнопідрядні речення (42,3%), що забезпечує багаторівневість наративу. Гюнтер Грас створює довгі, розгалужені речення, які вимагають особливої перекладацької уваги: „Weil ich glaubte, dass das, was ich erzählen wollte, niemand hören wollte, schwieg ich zuerst und fing später zu spät an zu reden“ («Оскільки я вважав, що ніхто не захоче слухати те, що я хотів розповісти, я спочатку мовчав, а потім заговорив — запізно.») Перекладачка зберігає синтаксичну складність, а також логіку і емоційний ритм висловлювання, вдаючись до граматичної адаптації та інтонаційної компенсації.

Грас активно використовує лексичні одиниці, що мають політичну чи історичну конотацію, — вони виступають елементами історичного колориту: "Machtergreifung" («захоплення влади»), "Wirtschaftswunder" («економічне диво»). Збереження таких одиниць через прямі відповідники демонструє точність і виваженість перекладацького рішення при роботі з історично значущими концептами.

Грас широко використовує мовні елементи соціальних і регіональних діалектів, які Сняданко відтворює шляхом стилістичних заміन, що зберігають функцію: „Die parteiiche Stellung zum vorliegenden Problem“ («Партійна позиція щодо наявної проблеми»), „Total hip, dieser Trip!“ («Цілком забійний цей тріп, чувак!«). У цих прикладах видно, як перекладачка адаптує вирази відповідно до мовного середовища цільової культури, не втрачаючи змісту й колориту оригіналу.

Словотворча діяльність Граса — ще один вияв його стилю. Наприклад: "geschichtenmachende Zeit" ("час, що творить історії") або "vergangenheitsbewältigt" ("подолавший минуле") [5, с. 124; 7]. Перекладачу вдається до калькування та створення нових словоформ, максимально наближених до стилістики оригіналу, що є свідченням її креативного та професійного підходу.

Аналіз ідіостилю Гюнтера Граса на основі роману «Моє сторіччя» засвідчив багаторівневу мовностилістичну структуру тексту. Переклад Наталки Сняданко демонструє високу ступінь адекватності та вірності оригіналові, з урахуванням функціональних та культурних відповідностей. Через поєднання граматичних трансформацій, компенсацій, калькування, реметафоризації та адаптацій, переклад зберігає як зміст, так і стилістичну оригінальність німецького тексту.

Висновки. Узагальнення, отримані в результаті цього аналізу, дають підстави для формулювання низки теоретичних і прикладних висновків.

По-перше, встановлено, що ідіостиль Граса являє собою багатопланову систему індивідуально-авторських засобів, у якій взаємодіють складні синтаксичні структури, насичені метафоричністю лексичні одиниці, звукова організація, неологізми, алюзії та міжтекстові зв'язки. Стилiстична палiтра автора забезпечує багатоголосність тексту, що відображає поліфонічну структуру німецької історії XX століття.

По-друге, аналіз перекладу Наталки Сняданко засвідчив високу якість перекладацької інтерпретації оригіналу. Перекладачці вдалося не лише адекватно передати фактичний зміст тексту, але й зберегти емоційний, прагматичний і стилістичний потенціал ідіостилю Граса. Особливої уваги заслуговує її здатність до лексико-семантичної адаптації, синтаксичного моделювання, креативного калькування неологізмів та стилістично вмотивованого відтворення культурно-історичних маркерів.

Аналіз ідіостилю Гюнтера Граса на основі роману «*Моє сторіччя*» засвідчив багаторівневу мовностилістичну структуру тексту. Переклад Наталки Сняданко демонструє високу ступінь адекватності та вірності оригіналові, з урахуванням функціональних та культурних відповідностей. Через поєднання граматичних трансформацій, компенсацій, калькування, реметафоризації та адаптацій, переклад зберігає як зміст, так і стилістичну оригінальність німецького тексту.

По-третє, використання фрагментів оригіналу й перекладу в процесі аналізу дозволяє ілюструвати ефективність застосованих перекладацьких стратегій. Серед них найрезультативнішими виявилися: контекстуальна заміна, стилістичне уподібнення, реметафоризація, компенсація та динамічний еквівалент.

Таким чином, відтворення ідіостилю Гюнтера Граса українською мовою є складним, але здійсненним завданням, що потребує високого рівня перекладацької компетентності, чутливості до стилю й культури, а також методологічної озброєності. Досвід перекладу роману «*Моє сторіччя*» може слугувати прикладом успішного перенесення складного модерністського тексту в інше мовне й культурне середовище. Це дослідження також відкриває перспективи для подальших студій з проблематики ідіостилю в художньому перекладі, зокрема — у порівнянні різних інтерпретацій одного й того ж автора.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арабаджи А. Г. Особливості ідіостилю Р. Бредбері (на матеріалі художньої прози) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2020. 86 с.
2. Бузько С. А. Поняття стилістичної маркованості мовних одиниць (загально-теоретичний аспект). *Філологічні студії: Науковий вісник КДПУ*. 2018. Вип. 17. С. 110–124.
3. Вороняк У. Методи співставлення ідіостилю оригіналу і перекладу художнього твору на квантитативному рівні. *Editorial Board*. 2022. С. 282–289.
4. Грас, Гюнтер. *Моє сторіччя* / пер. з нім. Наталки Сняданко. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 400 с., <https://www.yakaboo.ua/ua/moe-storichchja.html?srsltid=AfmBOOp4bS6nO8vNfq20bEPazdg9MgnjzoBbQlqjHCR8hII4REIb-qT1>
5. Гоняк О. І. Відтворення ідіостилю Дена Брауна в українському художньому перекладі: інтерсеміотичний аспект : дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2022. 230 с.
6. Кикоть В. М., Опанасенко Ю. В. Ідіостиль автора в художньому перекладі. *Вісник ЧНУ. Серія: Філологічні науки*. 2018. Вип. 2. С. 22–34.
7. Павловський Я. В. Номінативна і комунікативна організація складнопідрядного речення у художньому дискурсі (на матеріалі Г. Грасса) : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 "Філологія" / наук. керівник П. І. Яценко. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 47 с.
8. Плотнікова Н. В. Теоретичні засади лінгвоконцептології як науки про концепти. *Publishing House "Baltija Publishing"*, 2020. С. 415–433.
9. Янишина Л. С. Процеси неологізації у словниковому складі англійської мови XIX століття (на матеріалі прозових літературних творів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Нац. акад. наук України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ, 2017. – 203 с.
10. Grass, Günter. *Mein Jahrhundert*. Verlag: Steidl, 1999. 374 S., <https://biblioteket.stockholm.se/titel/475038?text=MEIN%20JAHRHUNDERT>

**Харчук Яна,
Ярема Олена**

*КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЗАСОБІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сучасна освітня система України орієнтована на інтеграцію інноваційних методів навчання, які відповідають потребам розвитку інформаційного суспільства. Одним із важливих напрямів модернізації освітнього процесу є використання медіазасобів у навчанні іноземних мов. У рамках Нової української школи (НУШ) особлива увага приділяється формуванню навичок ефективної комунікації, критичного мислення та самостійного пошуку інформації, що робить медіатехнології незамінним інструментом у досягненні цих цілей.

Медіазасоби надають можливість зробити навчання іноземних мов динамічним, інтерактивним і відповідним до запитів сучасних учнів. У першу чергу, це забезпечує індивідуалізацію навчання, адже завдяки використанню цифрових платформ, мобільних додатків та інтерактивних ресурсів вчитель може адаптувати матеріали до потреб і рівня підготовки кожного учня. Наприклад, платформи на зразок Duolingo або Memrise, які пропонують різноманітні вправи та враховують різні рівні знань учнів і їхні темпи навчання. Цей підхід сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу, оскільки дозволяє учням вивчати мову у зручний для них спосіб.

Окрім того, медіазасоби стимулюють розвиток критичного мислення, адже більшість сучасних цифрових ресурсів створюють ситуації, у яких учень повинен аналізувати, порівнювати та робити висновки. Наприклад, відеоматеріали на платформі YouTube, які представляють діалоги носіїв мови, допомагають учням не лише розуміти мовні конструкції, а й аналізувати культурний контекст висловлювань. Яскравим прикладом є відеоуроки з англійської мови, де акцент робиться на реальних життєвих ситуаціях, таких як спілкування в магазині чи подорож.

Іншим важливим аспектом є можливість використання віртуальної реальності (VR) та доповненої реальності (AR) у навчанні іноземних мов. Ці технології дозволяють створювати імітоване мовне середовище, яке стимулює учнів до активного використання вивчених мовних одиниць. Наведемо приклад: за допомогою VR-технологій учень може "потрапити" у віртуальний ресторан у Лондоні, де він повинен зробити замовлення англійською мовою. Такий досвід сприяє формуванню практичних навичок, які важко здобути у традиційній класній кімнаті.

Крім того, медіазасоби відкривають можливості для міжкультурного спілкування, яке є невід'ємною частиною навчання іноземних мов. Використання платформ для відеозв'язку, таких як Skype або Zoom, дає змогу організовувати спільні проекти з учнями

з інших країн. Таким чином, школярі мають змогу не лише вдосконалити свої мовні навички, а й дізнатися більше про культуру інших народів, розвиваючи толерантність та розуміння різноманітності. У межах програми eTwinning українські школярі можуть працювати над спільними завданнями з однолітками з Європи, обговорюючи проекти англійською, німецькою чи французькою мовами.

Особливу увагу варто звернути на роль мобільних додатків у навчанні. Завдяки їм учні можуть самостійно розширювати свої знання, виконуючи вправи або слухаючи подкасти в будь-який час. Додаток BBC Learning English пропонує широкий спектр матеріалів: від коротких лекцій із граматики до подкастів із практики вимови. Водночас учитель може рекомендувати учням конкретні додатки, які відповідають їхнім потребам.

Ще одним вагомим інструментом є електронні книги (e-books), які надають доступ до автентичних текстів, адаптованих для різних рівнів знань. Завдяки функціям аудіосупроводу учні можуть працювати не лише над читанням, а й над покращенням слухових навичок. Наприклад, серія електронних книг "Oxford Bookworms" пропонує адаптовані тексти із супровідним аудіо, що дозволяє одночасно тренувати різні мовні аспекти.

Використання соціальних мереж має велике значення. Створення класного блогу англійською мовою або ведення спільної сторінки у Facebook мотивує учнів до практичного застосування мови. Вони можуть публікувати короткі пости, писати коментарі або створювати фотоальбоми з підписами іноземною мовою. Така діяльність стимулює учнів використовувати мову не лише у межах навчальної програми, а й у повсякденному житті.

Застосування подкастів також сприяє покращенню аудіювання та розвитку мовленнєвих навичок. Подкасти, створені носіями мови, пропонують багатий матеріал для занурення в автентичне мовне середовище. Серія "The English We Speak" від BBC роз'яснює сучасні ідіоми та вирази, що робить мову живою та актуальною для учнів.

Наступним важливим напрямом використання медіазасобів у навчанні іноземних мов є впровадження онлайн-платформ для спільного виконання завдань. Ці платформи, такі як Google Classroom, Edmodo, чи Microsoft Teams, створюють зручне середовище для організації навчального процесу, зокрема для взаємодії між учнями та вчителем, обміну матеріалами та колективного виконання проєктів. Завдяки їм учитель має змогу швидко поширювати навчальні матеріали, організовувати обговорення та проводити тести в режимі реального часу. Наприклад, під час вивчення лексики англійської мови, учні можуть використовувати інтерактивні картки, завантажені на платформу, що дозволяє значно пришвидшити процес запам'ятовування.

Окрему увагу варто приділити створенню відеоконтенту, що є потужним інструментом для розвивання мовленнєвих умінь. Учні можуть брати участь у зйомці коротких відеороликів іноземною мовою, демонструючи свої знання у реальних ситуаціях. Це сприяє подоланню мовного бар'єру, адже виконання завдань перед камерою вимагає чіткої та впевненої артикуляції. Яскравим прикладом є запис відеопроєктів на теми, пов'язані з культурою англомовних країн, де учні відтворюють сценки з життя або представляють цікаві факти.

Іншим ефективним способом інтеграції медіатехнологій у навчання є використання інтерактивних тестів та вікторин. Інструменти на зразок Quizizz, Kahoot! або Socrative

дозволяють перевіряти знання учнів у цікавій та ігровій формі. Це не лише допомагає закріпити вивчений матеріал, а й створює атмосферу змагальності, яка стимулює активність учнів. За допомогою Kahoot! можна організувати тематичну вікторину з граматики або словникового запасу, що робить процес перевірки знань більш привабливим і мотивуючим.

Не менш важливим є використання інтерактивних дошок, таких як Padlet чи Jamboard, які дозволяють учням одночасно працювати над спільними завданнями. Це особливо корисно під час групової роботи, коли кожен учень може внести свій вклад у створення проєкту, наприклад, підготувати інфографіку англійською мовою або написати колективне есе. Наведемо приклад: створення віртуальної карти світу на платформі Padlet, де учні позначають англomовні країни та коротко описують їхні особливості.

Особливу роль у розвитку навичок аудіювання відіграє використання онлайн-радіо та мовних потокових сервісів. Це можуть бути як спеціалізовані ресурси для вивчення мов, так і загальнодоступні платформи, такі як Spotify чи TuneIn. Учні слухають автентичний контент – новини, інтерв'ю, музичні передачі – що сприяє зануренню у мовне середовище. Слухання подкасту про історичні події англійською мовою, після чого учні виконують завдання на розуміння змісту або відтворення ключових моментів.

Важливим аспектом є використання спеціалізованих мультимедійних програм для вивчення вимови. Ресурси на кшталт Rosetta Stone або Pronunciation Coach надають можливість не лише слухати правильне звучання слів, а й аналізувати власну вимову за допомогою технологій розпізнавання голосу. Це дозволяє учням удосконалювати акцент і контролювати свою артикуляцію. Яскравим прикладом є практика повторення за диктором у таких програмах, що допомагає досягти чіткого відтворення звуків іноземної мови.

Окремо слід згадати про освітні блоги, які стають платформою для розкриття творчого потенціалу учнів. Ведення блогів іноземною мовою стимулює розвиток писемного мовлення, адже вимагає чіткої структури тексту, правильного використання лексики та граматики. Наприклад, створення кулінарного блогу англійською мовою, де учні описують рецепти страв різних країн, сприяє не лише покращенню мовних навичок, а й формуванню міжкультурної компетенції.

Варто зазначити, що медіазасоби сприяють розвитку креативності. Використання програм для створення презентацій, анімацій чи інтерактивних історій мотивує учнів до самостійного пошуку інформації та її нестандартного представлення. Під час роботи з програмою Canva учні можуть створити презентацію про визначні пам'ятки Лондона, використовуючи англійські написи та інфографіку.

Інтеграція медіазасобів у процес вивчення іноземних мов дозволяє вирішувати широкий спектр завдань, пов'язаних із формуванням навичок критичного мислення, міжкультурної компетенції та ефективної комунікації. Одним із перспективних напрямів є використання цифрових симуляцій і навчальних ігор. Ці інструменти створюють ігрове середовище, яке стимулює учнів до активного засвоєння нової інформації. Завдяки залученню до інтерактивних сценаріїв учні вчаться розпізнавати мовні конструкції та застосовувати їх у відповідних контекстах. Наприклад, у грі "SimCity EDU", яка адаптована для навчальних цілей, школярі можуть управляти містом, використовуючи іноземну мову для вирішення різноманітних завдань.

Ще однією важливою складовою є використання платформ для створення інтерактивних книг і історій. Інструменти, такі як StoryJumper або Book Creator, дають змогу учням створювати власні оповідання або казки іноземною мовою. Це сприяє розвитку творчих здібностей, розширенню словникового запасу та формуванню граматичних навичок. Учні можуть створити історію про пригоди у вигаданій країні, використовуючи вивчені слова і вирази. Такий підхід не лише покращує мовленнєві вміння, а й дозволяє застосовувати мову у практичній діяльності.

Наступним ефективним інструментом є інтерактивні вебквести, які дають змогу учням досліджувати певну тему через виконання серії завдань. Вебквести зазвичай включають пошук інформації в інтернеті, аналіз текстів і створення власних презентацій. Це допомагає розвивати навички самостійної роботи, критичного оцінювання джерел і комунікації. Виконання вебквесту про культурні традиції різних країн, у ході якого учні аналізують англomовні ресурси, а потім представляють свої висновки у вигляді інтерактивної карти.

Значну роль у вивченні іноземних мов відіграють онлайн-бібліотеки та архіви. Вони забезпечують доступ до автентичних текстів, аудіо- та відеоматеріалів, які учні можуть використовувати для вдосконалення навичок читання, слухання та мовлення. Одним із прикладів є ресурс Project Gutenberg містить тисячі книг різними мовами, що дозволяє учням вибирати матеріали відповідно до свого рівня. Це не лише збагачує їхній словниковий запас, а й дозволяє ознайомитися з літературною спадщиною інших культур.

Використання штучного інтелекту (ШІ) у навчанні іноземних мов є ще одним інноваційним підходом. Інструменти на основі ШІ, такі як ChatGPT або Grammarly, дозволяють учням практикувати мовлення, писемність і коректність мовного оформлення у режимі реального часу. Під час написання есе англійською мовою учень може отримувати рекомендації щодо стилістики та виправлення помилок, що значно підвищує якість його роботи.

Важливим аспектом також є організація віртуальних екскурсій, які дозволяють зануритися в атмосферу країни, мову якої вивчають учні. За допомогою ресурсів, таких як Google Arts & Culture, школярі можуть досліджувати музеї, пам'ятки архітектури та культурні об'єкти, слухаючи супровід іноземною мовою. Наприклад, під час віртуальної подорожі до Британського музею учні можуть вивчати англійські терміни, пов'язані з мистецтвом і культурою.

Потрібно згадати і про застосування персоналізованих чат-ботів, які допомагають учням тренувати навички діалогового мовлення. Такі боти, як Replika чи Mondly, здатні імітувати живе спілкування, відповідаючи на запитання та задаючи теми для обговорення. Яскравим прикладом є використання Mondly для вивчення діалогів, пов'язаних із подорожами, де учень може відпрацьовувати розмову в аеропорту чи ресторані.

Підсумовуючи, слід зазначити, що медіазасоби відкривають перед учнями широкі можливості для самореалізації та вдосконалення мовних навичок. Вони сприяють інтеграції інноваційних технологій у освітній процес, що відповідає основним завданням Нової української школи – підготовці учнів до викликів сучасного світу та формуванню компетентностей XXI століття.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Апалат Г. П., Максимова О. П. Ефективність використання відеоматеріалів на уроці англійської мови в старшій школі. Наукові записки національного університету "Острозька академія". Серія : Філологія. 2019. Вип. 6. С. 154- 157. Режим доступу: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2477>
2. Білоус С. О. Особливості початкового етапу вивчення англійської мови в умовах нової української школи. The 10 th International scientific and practical conference "Scientific research in the modern world"(July 26-28, 2023) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2023. 217 p. 2023. С. 81.
3. Концепція НУШ https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf
4. Кушнір Н. М. Застосування медіазасобів в освітньому процесі початкової школи // The III International Scientific and Practical Conference «Innovative methods in education, science and business: challenges and opportunities», September 16-18, 2024, Antwerp, Brussels. 169 p. Text Copyright© 2024 by the European Conference (<https://eu-conf. com/>). Illustrations© 2024 by the European Conference. – С. 119.
5. Пастухова Ю. С. До питання викладання англійської мови у початковій школі НУШ. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник студентських наукових робіт. 2022. №. XV. С. 214-217.
6. Петрик Л. Методичні можливості застосування медіазасобів на уроках іноземних мов. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 10(2). С. 48–54. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_10\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_10(2)_10)
7. Регешук К. Ю., Бляшевська А. В. Інформаційно-комунікаційні технології в процесі вивчення англійської мови в початковій школі. 2023. С. 69.
8. Твердохліб Г. Роль мовного портфоліо у розробці та реалізації медіапроектів на уроках англійської мови. Перспективи та інновації науки. 2024. №. 12 (46).
9. Харченко Т., Гостіщева Н. Освітній потенціал цифрового сторітелінгу в навчанні англійської мови. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2024. Т. 1. №. 32. С. 230-237.
10. Хомишак О., Когут М. Сучасні підходи в навчанні англійської мови в початковій школі. Головний редактор.2023, С. 406.

Н.С. Часова

О.А. Мащенко

Дніпровський Національний Університет

імені Олеся Гончара

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ КЕЙГО НОСІЯМИ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ ТА ТИМИ, ХТО ЇЇ ВИВЧАЄ.

Серед японських дослідників, Іноуе (井上, 1999), Мацумото (松本, 2022) та Ямамото (山本, 2023) вивчали специфіку використання кейго. Серед іноземних дослідників Барешова, професорка університету Палацького, також проводила дослідження на цю тему. Теоретичні питання, які вони розглядали, допомагають зрозуміти суть кейго та специфіку його використання як невід'ємної частини японської мови.

Однак ці дослідження не демонструють відмінностей у використанні кейго між носіями японської мови та тими, хто її вивчає. Тому в даній роботі ми порівнюємо використання кейго серед цих двох груп.

Метою цього дослідження є виявлення та порівняння особливостей використання кейго серед носіїв японської мови та тих, хто вивчає японську як іноземну. Цей звіт складається з вступу, основної частини, яка містить три розділи, висновків та списку цитованої літератури й джерел. Кікучі, магістр мистецтв Токійського університету, у своїй роботі 『敬語』 [keigo] (1997) визначає кейго як мовні конструкції, що виражають повагу до співрозмовника або третіх осіб. Японська мова має три основні види кейго: «тейнейго» (ввічлива мова), «сонкейго» (поважна мова) та «кенджьоґо» (скромна мова). Водночас сучасні дослідження, зокрема робота Барешової (2015), пропонують розширену класифікацію, яка включає «бікаґо» (красива мова) та «кенджьоґо II».

Кейго як явище є унікальним для японської мови, оскільки воно базується на складній системі соціальних ієрархій та контекстів. Правильне використання кейго відображає рівень мовної компетентності та культурної освіченості мовця. Складність цього явища також обумовлена історичним розвитком японської мови, у якій формувалися різні рівні ввічливості відповідно до соціального статусу співрозмовника. Крім того, кейго має значний вплив на ділову комунікацію, оскільки у корпоративному середовищі існують суворі правила використання ввічливих форм. Неправильне використання кейго може спричинити непорозуміння або навіть негативне враження про мовця.

Згідно з дослідженням Citi Мухарамі Малаю (Students' Ability in the Use of Speech Act (Keigo): A Comparative Study on Two Japanese Study Programs in North Sumatera and Riau, 2019), професорки університету Північної Суматри, японські студенти часто відчують складність у використанні кейго через те, що у них немає багато досвіду спілкування японською мовою з носіями мови. Вони також зазначають, що вони не завжди розуміють правильне використання кейго, що може призвести до серйозних помилок у спілкуванні. Основні труднощі, які студенти зазвичай відчують:

- Складність розрізнити поважну мову (сонкейго [sonkeigo]) та скромну мову (кенджого [kenjōgo]) у контексті речення.

- Складність змін форм і правил використання. Кейго [keigo] не часто використовується в повсякденних розмовах, і замість нього використовуються стандартні дієслова.

Також, як зазначає доцент університету Мейджі Токума у своїй роботі 『日本語学習者の敬語学習への向き合い方と敬語教育のあり方』 (2019), проблема складності кейго є типовою для японських студентів, що вивчають японську мову. Зокрема, студенти часто говорять, що «занадто багато форм кейго, тому важко їх запам'ятати», «коли я намагаюся використовувати кейго, мене можуть звинуватити в її надмірному використанні», «не хочу принижувати себе» або «кейго створює дистанцію, і це некомфортно», «якщо я просто використовую форму 'desu/masu', цього достатньо» або «японці теж роблять помилки», «я боюся, що, якщо я помилюсь, мене неправильно зрозуміють».

Вивчення кейго серед студентів іноземців відбувається по-різному. Якщо вони використовують підручники, то на етапі середнього рівня вивчають кейго системно. Однак часто цього недостатньо для того, щоб студенти здобули практичні навички в реальному спілкуванні, що призводить до того, що в пам'яті залишається лише враження про складність кейго.

На основі теоретичного аналізу наукових робіт про кейго було виявлено, що ніхто раніше не досліджував проблеми використання кейго як японцями, так і іноземцями, а також труднощі, з якими вони стикаються. Кейго є ситуативною частиною мови, і його правильне використання може бути складним не лише для іноземців, але й для самих японців. Незважаючи на численні дослідження цього мовного явища, не було виявлено наукових робіт, які б безпосередньо аналізували труднощі, пов'язані із застосуванням кейго у різних соціальних контекстах. Відсутність таких досліджень і зумовлює актуальність цієї роботи, яка має на меті виявити специфічні труднощі у використанні кейго та можливі шляхи їх подолання.

Для аналізу використання кейго було проведено опитування серед носіїв японської мови та студентів, які вивчають японську. В опитуванні взяли участь 21 особа: 10 носіїв мови та 11 студентів з рівнем N2 і вище (JLPT), які навчаються в Японії.

Анкета містила 15 запитань, що поділялися на три категорії:

- 1) загальне розуміння кейго,
- 2) використання кейго у конкретних ситуаціях,
- 3) труднощі та способи їх подолання.

Запитання розміщувалися в логічній послідовності: спочатку оцінювався загальний рівень знань, далі тестувалася здатність застосовувати кейго на практиці та аналізувалися труднощі, з якими стикаються респонденти.

У ситуації, де потрібно було відкрити захід із культурного обміну, 50% носіїв японської мови використали форму "いたします" [itashimasu] (робити у ввічливій формі), тоді як 60% студентів застосували менш доречну форму "させていただきます" [sasete itadakimasu] (дозвольте мені зробити це). В іншій ситуації, де потрібно було пояснити робочий графік компанії, носії японської мови рівномірно розподілили відповіді між "ています" [te imasu] (форма теперішнього часу) та "ております" [te orimasu] (ввічлива форма "ています"), тоді як студенти переважно вибрали "ております", уникаючи

інших варіантів.

При формулюванні питань до керівника компанії 40% носіїв японської мови використали "されています" [sarete imasu] (ввічлива форма "робити"), тоді як серед студентів цей вираз вибрали лише 18%, а 9% використали некоректну форму "やります" [yarimasu] (звичайна форма "робити"). У ситуації обслуговування клієнтів 40% носіїв японської мови використовували "でございます" [de gozaimasu] (ввічлива форма "です" [desu] – бути), що є найбільш формальним варіантом, тоді як 30% студентів віддали перевагу "です", що є менш шанобливою формою.

На запитання "Чи вважаєте ви кейго складним?" 80% носіїв японської мови відповіли "はい" [hai] (так), серед студентів цей показник становив 91%. Основними труднощами японці назвали варіативність форм залежно від ситуації, тоді як студенти зазначили велику кількість правил та довжину виразів. Додатково з'ясувалося, що студенти часто уникають використання кейго через страх помилитися, що вказує на необхідність інтеграції додаткових навчальних практик.

Коли респонденти не знають правильну форму кейго, 50% носіїв японської мови шукають інформацію в Інтернеті, 10% уникають складних виразів. Серед студентів 36% шукають інформацію, 36% змінюють вираз, а 18% просять співрозмовника використовувати простішу мову, що не характерно для носіїв японської мови.

Результати дослідження дозволяють порівняти використання кейго серед носіїв японської мови та учнів японської мови. Відповіді на перші чотири питання опитування показали, що носії японської мови використовують більш правильний кейго, ніж учні японської мови. Це означає, що навіть при вивченні кейго за допомогою підручників, учні не завжди можуть правильно застосовувати ці знання в конкретних ситуаціях. Також стало очевидно, що як носії японської мови, так і учні мають схильність уникати використання кейго в деяких випадках.

Як носії японської мови, так і учні японської мови вважають кейго складним, але причини цього є різними. Більшість носіїв японської мови відзначають, що важко застосовувати кейго в певних ситуаціях чи умовах. Серед учнів японської мови деякі вважають, що кейго складне через велику кількість варіантів і ситуацій, де воно використовується, а також через довжину виразів. Проте серед носіїв японської мови таких відповідей не було.

Також стало очевидно, що не всі носії японської мови завжди правильно розуміють, як використовувати кейго в повсякденному житті. Однак серед учнів японської мови таких осіб більшість. Коли вони не знають, як правильно використовувати кейго, більшість носіїв японської мови шукають правильне застосування в Інтернеті. Тільки серед учнів японської мови більшість відповіли, що попросили б співрозмовника використовувати простіший японський, замість складного кейго.

Результати цього дослідження дозволяють зрозуміти, як носії японської мови та учні використовують кейго, але серед учнів японської мови, навіть після вивчення за підручниками, недостатньо освоєна практична сторона використання цього мовного рівня. У майбутньому дослідження повинні зосередитися на тому, як допомогти учням ефективніше вивчати кейго та його застосування в реальних ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barešova I. On the categorization of the Japanese honorific system Keigo. Topics in Linguistics. 2015. Issue 15.
2. Malayu S. M. Students' Ability in the Use of Speech Act (Keigo): A Comparative Study on Two Japanese Study Programs in North Sumatera and Riau. International Journal of Research & Review. 2019. Pp. 92–92.
3. 井上史雄. 敬語はこわくない. 講談社, 1999.
4. 井上史雄. その敬語では恥をかく. PHP研究所, 2007.
5. 魏春娥. 日本人と外国人日本語学習者の敬語使用に関する考察: 敬語表現調査の結果の分析を中心に. 山口国文. 2014. 第37号. Pp. 52–64.
6. 奥秋義信. 勘違い敬語の事典. 東京堂出版, 2007.
7. 菊地康人. 敬語. 講談社, 1997.
8. 北原保雄. 問題な日本語. 大修館書店, 2004.
9. 島岡晴香. 若者の敬語意識: アルバイト敬語を参考に. 国文研究. 2012. 第57号. Pp. 150–120.
10. 滝浦真人. 日本語敬語および関連現象の社会語用論的研究. 北海道大学大学院文学研究科, 2017. 文の要約
11. 徳間晴美. 日本語学習者の敬語学習への向き合い方と敬語教育のあり方. The Annual Report of the MGU Institute for Liberal Arts. 2019. Pp. 21–22.
12. 文化審議会. 敬語に関する具体的な指針の作成について (答申). 2007.2.2.
13. 松本悠太, 林崎由, 北山晃太郎, 舟山弘晃, 三田雅人, 乾健太郎. 日本語学習者支援のための敬語変換タスクの提案. 人工知能学会全国大会論文集 JSAI2022. 2022. P. 239.
14. 三ツ野薫. 敬語のおさらい. 自由国民社, 2012.
15. 山本幸子. 今どきの気になる日本語、問題な日本語 —「令和4年度 すぎと町民大学」講義より. 2023.

Шуневич Карина
студентка 41Бд-Фнім групи
здобувач/ка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
науковий керівник: **Прищеп Олена Петрівна**

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ СКЛАДНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ Г. ГЕССЕ «ГРА В БІСЕР»

Постановка проблеми. Переклад художніх творів філософського спрямування, таких як роман Германа Гессе «Гра в бісер», становить особливий інтерес у сучасному перекладознавстві через поєднання глибоких ідейних змістів, складної мовної структури та інтертекстуальних зв'язків. У перекладі подібних текстів перекладач стикається з необхідністю зберегти художній стиль автора та чітко передати філософські, культурні та символічні коди оригіналу.

Ефективним інструментом досягнення адекватності перекладу виступають перекладацькі трансформації – свідомі зміни, що вносяться у текст для забезпечення еквівалентності на змістовому, стилістичному й функціональному рівнях. Переклад роману «Гра в бісер» вимагає залучення різних видів трансформацій – від лексичних до синтаксичних і концептуально-культурних, що робить це дослідження актуальним для подальшої розробки теоретичних основ художнього перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження перекладацьких трансформацій здійснювали такі відомі науковці, як В. Лобода, Є. Корнелієва та інші [4; 5]. І. Рева досліджувала синтаксичні трансформації в романі «Гра в бісер» [7]. У своїх дослідженнях українські науковці акцентують увагу на різних аспектах роману Германа Гессе «Гра в бісер». Л. Гапонова досліджує роман як зразок інтелектуальної прози, акцентуючи на його жанрових особливостях [1].

Мета статті – класифікація перекладацьких трансформацій у перекладі роману Г. Гессе «Гра в бісер» та аналіз їхньої ролі в адекватній передачі змісту, стилю й філософської концепції оригіналу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні існує низка класифікацій перекладацьких трансформацій. Найбільш відомими та визнаними є класифікації, запропоновані українськими вченими О. Пріщенко, О. Кривенко та О. Цимбалістою [6]. Вони виділяють наступні види трансформацій (рис. 1).

Рис. 1. Види перекладацьких трансформацій

Усі три типи перекладацьких трансформацій (лексичні, граматичні та синтаксичні) відіграють важливу роль у процесі міжмовної передачі художнього тексту. Вони забезпечують адекватність та точність перекладу, дозволяють зберегти цілісність смислу, стилістичну виразність і художню цінність оригіналу. Завдяки вміло застосованим трансформаціям перекладач має змогу адаптувати текст до мовної картини світу реципієнтів – носіїв цільової мови.

Роман Германа Гессе «Гра в бісер» вирізняється глибоко інтелектуальним стилем письма, в якому відчутна філософська спрямованість, аналітичність мислення та символізм. У творі поєднуються елементи художньої прози, есеїстики, біографічного наративу, поетичних текстів, що зумовлює його жанрову багатшаровість. Така форма подачі відображає основну ідею роману – синтез науки, мистецтва і духовного досвіду.

Мова роману складна, витончена, часто наближена до науково-філософського дискурсу. Автор широко використовує абстрактну лексику, терміни з різних галузей знання (музики, математики, філософії, культурології), що слугує підкресленню інтелектуального рівня касталійського світу. Синтаксична структура речень тяжіє до складнопідрядності, що сприяє передачі логічної послідовності думок і внутрішніх міркувань героїв.

Стилістично роман поєднує урочистість, строгість та стриманість із поетичністю й образністю. Часто вживаються алегорії, метафори, символи. Сама «Гра в бісер» є багатозначним символом, що може тлумачитися як метафора духовного пізнання, універсальної мови культури або навіть ритуалу пошуку істини.

Роман Г. Гессе «Das Glasperlenspiel» відзначається складною синтаксичною структурою, використанням довгих, багаторівневих речень і глибоким філософським змістом. Перекладачеві доводиться передавати смислові нюанси, й адаптувати складні граматичні конструкції до норм української мови.

Лексико-граматичні зміни дозволяють зберегти смислову й естетичну цілісність оригіналу при адаптації до мовних норм цільової мови. У романі «Гра в бісер» Германа Гессе, який належить до складних філософських творів XX століття, перекладач стикається з численними викликами, що потребують використання широкого спектра лексико-граматичних трансформацій.

Головною лексичною зміною у перекладі роману з німецької мови на українську є лексична конкретизація. Це пояснюється тим, що у німецькій мові часто використовуються абстрактні поняття, тоді як український переклад вимагає уточнення значення для кращого розуміння. Наприклад, німецьке слово *Spiel*, яке в контексті роману означає не лише «гра», а й складну інтелектуальну систему, у перекладі часто потребує розширення через додаткові пояснення (наприклад, «інтелектуальна гра», «гра в бісер» тощо).

Ще одним важливим аспектом є граматичні трансформації, зокрема зміна структури речень. Граматичні трансформації – це зміни, що здійснюються на рівні граматичної структури речення з метою досягнення граматичної та стилістичної відповідності перекладу нормам мови-реципієнта. До основних типів граматичних трансформацій належать: заміна частин мови, зміна порядку слів, зміна виду речення (розповідне –

питальне тощо), членування та об'єднання речень, зміна граматичних категорій (часу, способу, роду, числа тощо).

У німецькій мові поширені складні синтаксичні конструкції з багатьма підрядними реченнями, тоді як українська мова віддає перевагу більш простим і чітким синтаксичним побудовам. Тому при перекладі відбувається розчленування складних речень або їх перебудова з метою збереження логіки викладу та ритмічної гармонії тексту [2, с. 209].

Синтаксичні трансформації у процесі перекладу художніх творів, дають змогу адаптувати структуру речень іншомовного тексту до норм синтаксису мови перекладу. У перекладі роману Германа Гессе «Гра в бісер» українською мовою простежуються різноманітні синтаксичні зміни, які здійснено з метою забезпечення змістової точності, стилістичної адекватності та природності звучання. У випадку з романом Гессе часто доводиться передавати мудровані конструкції німецької мови українською так, щоб текст лишався читабельним і зрозумілим.

Окремо слід згадати про лексичні заміни, що зумовлені культурною специфікою тексту. У романі Гессе вживаються терміни, пов'язані з вигаданим світом Касталії та Гри в бісер, які не мають прямих відповідників в українській мові [3, с. 20]. Перекладач змушений або вводити нові слова (неологізми), або добирати максимально наближені еквіваленти, що відповідають загальному тону твору й уникають зайвої екзотизації.

Значну роль відіграє трансформація частин мови, що виникає у зв'язку з відмінностями між німецькою й українською граматичними системами. Переклад іменників, які в німецькій мові можуть використовуватись у функції дієслів або навпаки, потребує зміни частини мови для збереження граматичної правильності й стилістичної відповідності в українському тексті.

У романі Германа Гессе «Гра в бісер» спостерігаються своєрідні лексико-граматичні особливості, які зумовлені як змістом твору, так і його філософською та стилістичною складністю. Основні зміни при перекладі представлені у табл. 1.

Теоретичне підґрунтя висвітлює, що ці трансформації класифікують як перестановки, членування/об'єднання речень та інші граматичні зміни, які служать для відтворення смислу та стилю оригіналу у перекладі. Практичний аналіз на конкретних прикладах засвідчує, що український перекладач активно використовує перелічені типи змін – від розчленування складних конструкцій до синонімічних перефразувань – аби забезпечити адекватність і природність тексту. Слід зазначити, що такі трансформації посідають важливе місце у художньому перекладі «Гри в бісер»: вони необхідні для передавання філософського та естетичного змісту роману в умовах структурних відмінностей німецької і української мов.

Лексико-граматичні трансформації у перекладі роману «Гра в бісер» Г. Гессе забезпечують точність відтворення змісту, сприяють передачі авторського стилю, інтелектуальної глибини та філософської складності твору. Вони виконують функцію своєрідного мосту між двома мовними культурами, зберігаючи цілісність художнього світу роману.

Таблиця 1

Приклади трансформацій у перекладі роману «Гра в бісер»

№ п/п	Фрагмент оригіналу (нім.)	Переклад (укр.)	Тип трансформації
1.	Es war eine der schwierigsten Zeiten seines Lebens, da er täglich mit dem Gedanken spielte, den Orden zu verlassen.	Це був один з найважчих періодів його життя. Щодня він розмірковував над тим, щоб покинути Орден.	Членування складного речення
2.	Er trat ein. Er sah sich um. Niemand war da [2, c. 15].	Він увійшов і озирнувся – нікого не було.	Об'єднання речень
3.	Als er das Buch öffnete, fühlte er sofort eine tiefe Ehrfurcht.	Коли він відкрив книгу, його одразу охопила глибока пошана	Зміна категорії часу та підмета
4.	Die Regeln des Spiels wurden von den Meistern streng bewahrt [2, c. 29].	Майстри суворо зберігали правила гри.	Заміна пасивної конструкції
5.	Mit großer Begeisterung widmete er sich dem Studium.	Він із захопленням поринув у навчання.	Заміна частин мови (іменник – прислівник)
6.	Das Glasperlenspiel war keine Erfindung eines Einzelnen.	Гра в бісер не була винаходом однієї людини.	Зміна порядку слів
7.	Er war klug, bescheiden, schweigsam.	Він був розумним, скромним і мовчазним.	Додавання сполучника
8.	Wir wollen uns bemühen, sein Werk fortzusetzen [2, c. 41].	Ми прагнутимемо продовжити його справу.	Зміна способу дієслова

Висновки. Проаналізувавши український переклад роману «Гра в бісер», можна виявити низку перекладацьких трансформацій, які зумовлені складністю філософського дискурсу, багатшаровістю художнього тексту та високим рівнем абстракції. На рівні лексики спостерігаються випадки заміни термінів, метафоричних конструкцій та авторських неологізмів з метою адаптації до українського мовно-культурного середовища. Граматичні й синтаксичні трансформації дозволяють вирівняти структуру речень відповідно до норм української мови, зберігаючи водночас логічну й емоційну цілісність тексту.

Особливу увагу заслуговують трансформації, пов'язані з передачею філософських категорій та символів, що репрезентують авторське бачення світу, місця людини у ньому та значення духовного самовдосконалення. Застосування таких трансформацій потребує від перекладача мовної та концептуальної компетенції, що передбачає глибоке розуміння контексту та інтертекстуальних зв'язків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапонова Л. «Інтелектуальний роман» Г. Гессе «Гра в бісер». Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 46, том 1. 2021. С. 126-129.
2. Гессе Г. Гра в бісер : Роман / Герман Гессе; пер. з нім. Є. О. Поповича; передм. Д. В. Затонського. Харків : Фоліо, 2001. 510 с.
3. Затонський Д. Герман Гессе і його роман «Гра в бісер». Гра в бісер. Спроба опису життя магістра гри Йозефа Кнехта разом з його творами. Харків : Фоліо. 2020. С. 5-28.
4. Корнєлаєва Є. Перекладацькі трансформації під час відтворення концептуальних метафор медіа-дискурсу. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». 2021. № 9. С. 123-128.
5. Лобода В. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія. 2019. № 43. Т. 4. С. 72-74.
6. Пріщенко К. В. Роль перекладацьких трансформацій у процесі перекладу художнього тексту. Журнал Науковий огляд. 2020. Т. 8, № 71. URL: <https://surl.li/gmfjyr>.
7. Рева І. Синтаксичні трансформації в романі «Гра в бісер» Г. Гессе. Humanities science current issues. 2020. Т. 3, № 29. С. 122-127. URL: <https://surl.li/mhbpkf>.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Олефір Марія Сергіївна,

студентка факультету торгівлі та маркетингу

m.olefir_ftm_5_24_b_d@knute.edu.ua

Науковий керівник: Красільнікова Олена Василівна,

канд. іст. наук, доцент кафедри

філософії, соціології та політології

o.krasilnikova@knute.edu.ua

Державний торговельно-економічний університет,

Україна

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЙОГО РОЛЬ У ЕФЕКТИВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У нашому світі комунікація є основою взаємодії у всіх сферах життя – від роботи до особистих стосунків, а відтак дедалі більше уваги приділяється не лише знанням чи логіці, а й емоційному інтелекту (ЕІ). Він стабільно входить до переліку найзатребуваніших *soft skills*, оскільки здатність розуміти та керувати емоціями, як власними, так і оточуючих, стає вирішальним фактором успіху в міжособистісних відносинах та професійній діяльності.

Поняття емоційного інтелекту як сукупності психічних властивостей було введено в психологію американськими вченими у 1990-х роках. Однак, питання про те, чи є емоції й інтелект суміжними поняттями поставало ще в часи Античності. Розглядаючи філософські ідеї Сократа та Платона, можна зробити висновок, що саме вони започаткували західну традицію, яка протягом століть віддавала перевагу розуму над емоціями. Інтелект асоціювався переважно з логікою, раціональністю, здібностями до аналізу та вирішення завдань. Емоції ж вважалися більш хаотичними, особистими, а іноді навіть перешкодою для раціонального мислення. Своєю чергою Арістотель суттєву роль в індивідуальному пізнанні відводив емоціям. Вчені наголошують, що інші філософи давнини ще не виділяли почуття в особливу сферу психічного життя й об'єднували їх з інтелектуальними процесами. Проте аналіз досліджень з історії релігії, філософії засвідчує, що ідея співвідношення почуттів і розуму як сутнісних проявів людини є наскрізною на всіх етапах історії людства, її корені є більш глибинними та сягають часів первісного суспільства [1, с. 37]. Нині поняття емоційного інтелекту активно вивчається: розробляються теоретичні підходи до його структури, оцінюється практичне значення, створюються методики для глибинних досліджень цього явища.

Уведенню терміну «емоційний інтелект» у наукову літературу передувала поступова зміна суджень щодо пояснення емоційних явищ [2, с. 107]. Вчений Л. Виготський вважав, що емоції розвиваються шляхом їх усвідомлення та відокремлюються від інстинктів, переходячи на психологічний рівень. Він доводив, що емоції тісно пов'язані з інтелектом: вони інтелектуально опосередковані, взаємодіють із мисленням, впливають на його мотивацію та є його незамінною частиною. Виготський підкреслював, що мислення не можна розглядати окремо від емоцій, оскільки саме афективні фактори (мотиви, потреби, інтереси) визначають напрямки і причини мисленнєвих процесів. Відтак афекти більше не вважалися спонтанними викидами емоцій, а розглядалися як фактор, що може вплинути на сприйняття людиною предметів та їх властивостей. Іншими словами, мова йде про емоційне регулювання мислення [2, с. 108].

Ефективна комунікація – це процес спілкування, в якому співрозмовники демонструють взаємоповагу, а людина, що слухає, сприймає зі сказаного саме те, що має на увазі мовець. Правильна інтерпретація повідомлення залежить від багатьох факторів: освіта, рівень соціальної адаптації людини, попередній досвід спілкування, логічна структура повідомлення, проте не варто забувати й про емоційний складник. Емоційний стан як мовця, так і адресата здатен спотворювати суть переданої інформації, призводити до непорозумінь та хибних тлумачень. Можна сказати, що кожна людина реагує власними емоціями залежно від власного життєвого досвіду переживань, системи цінностей, які формують особливості ставлення людини до певної ситуації чи події [3, с. 261].

Однією з ключових переваг емоційного інтелекту є вміння слухати співрозмовника. Людина, яка має високий рівень емоційного інтелекту, здатна відчувати настрій, інтонацію та навіть мотиви іншої особи через невербальну комунікацію. Така уважність дозволяє будувати довірливі стосунки, знижує ймовірність конфліктів, сприяє досягненню взаєморозуміння. У професійному середовищі це може проявлятися у вмілому веденні переговорів, розв'язанні кризових ситуацій чи ефективному керівництві командою.

Однак емоційний інтелект – це не лише про «читання» інших. Це також і про самопізнання: вміння визначити свої емоції, прийняти їх, а за потреби – стримати чи перетворити. Ці навички позначаються терміном «самотивація». Вона допомагає досягнути поставлених цілей, забезпечує успішність та продуктивність [3, с. 262]. Регулятивна функція емоційного інтелекту сприяє стану емоційної комфортності та забезпечує адекватність зовнішнього вираження емоцій людини [4]. Наприклад, у момент напруги людина з розвиненим ЕІ здатна не допустити агресії, а натомість обрати конструктивний спосіб вираження думок. Це робить комунікацію не лише ефективною, а й гуманною.

У бізнесі емоційному інтелекту приділяють окрему увагу. Працівники, що мають високий рівень ЕІ, більш злагоджено працюють у команді та краще розуміють потреби клієнтів. Ця навичка допомагає керівникам швидко виявляти та вирішувати конфлікти між співробітниками, а також ефективно знаходити підхід до кожного працівника (наприклад, хтось імпульсивний, а хтось більш обачний), що значно підвищує товариськість роботи та зниження загального рівня стресу та напруги у команді. Незалежно від того, чи прагнете ви підвищити креативність, чи працювати ефективніше, ЕІ разом із розумовим розвитком виявляється напрочуд корисним інструментом [5].

Зовнішні організаційні комунікації важливі не лише обміном інформацією або її передачею зацікавленим сторонам, але й формуванням стійких партнерських взаємин та залученням учасників до реалізації спільних проєктів. У зв'язку з цим актуалізується необхідність урізноманітнення каналів і засобів комунікації, зміцнення довіри між потенційними партнерами, а також підвищення ефективності змістового компонента комунікаційного процесу – за що відповідає емоційний інтелект. Особливого значення при цьому набуває особистісний чинник, що безпосередньо впливає на якість взаємодії та рівень партнерської взаємозалежності. «Щодо внутрішніх організаційних комунікацій, то вони покликані, поряд з професійною підготовкою, інформуванням, інструктуванням створити сприятливий психологічний мікроклімат в організації, групі задля якісного виконання поставлених завдань» [6, с. 41].

Отже, емоційний інтелект – це не просто тренд, а необхідність, де успіх залежить від здатності поєднувати раціональність з емоційною гнучкістю. Його роль важко переоцінити: саме завдяки йому ми чуємо і відчуваємо одне одного, що врешті веде до гармонійного суспільства. Від античності до сучасності ставлення до емоцій еволюціонувало: від протиставлення їх розуму до усвідомлення їхньої ключової ролі в мисленні та прийнятті рішень. Не дарма сьогодні емоційний інтелект визнається ключовим *soft skill*, що характеризує ефективність комунікації, командної роботи та міжособистісної взаємодії в усіх сферах життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ракітянська Л. Становлення та розвиток поняття «емоційний інтелект»: історико-філософський аналіз. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки. Випуск 3/4 (56/57), 2018. С. 36-42.
2. Фролова Г. С. Наукові підходи до визначення феномену «емоційний інтелект». URL: http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2018/22.pdf
3. Подофей С. О. Емоційний інтелект особистості та особливості його становлення. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/45/43>
4. Емоційний інтелект (EI). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82
5. Сухорукова Г. Сила емоційного інтелекту у бізнесі. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/syla-emocijnogo-intelektu-u-biznesi>
6. Тихонович В. Емоційний інтелект як фактор підвищення ефективності міжособистісних комунікацій в організації. Україні. Вісник Львівського університету. Серія: психологічні науки. Випуск 16, 2023. С. 39-45. URL: http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2018/22.pdf

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Асабіна Дар'я Сергіївна,
курсант 3-го курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*

*Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Питання правового регулювання праці жінок є важливою складовою сучасного трудового права, оскільки воно напряму стосується забезпечення гендерної рівності, реалізації соціальних гарантій та дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини. Жінки становлять значну частину економічно активного населення України, однак у процесі працевлаштування, проходження служби, професійного зростання та звільнення часто стикаються з прихованою дискримінацією, обмеженнями та порушеннями прав. Незважаючи на закріплену в Конституції України рівність прав жінок і чоловіків у сфері праці, фактична реалізація цих прав потребує належного правового механізму та ефективного контролю з боку держави. Окреме значення має правове регулювання умов праці жінок, які поєднують професійну діяльність із виконанням сімейних обов'язків, зокрема у період вагітності, пологів і догляду за дитиною.

Правове регулювання праці жінок в Україні базується на поєднанні норм Конституції України, Кодексу законів про працю (далі - КЗпП), міжнародних договорів, а також спеціальних законів і підзаконних актів. Одним із ключових нормативно-правових актів, що забезпечує трудові права жінок, є КЗпП України, який містить норми щодо обмеження нічної, надурочної роботи та роботи у вихідні дні для вагітних жінок, жінок із дітьми, а також передбачає право на додаткові відпустки, гнучкий режим робочого часу, соціальні гарантії тощо. Особливого значення набуває також імплементація

міжнародно-правових стандартів, зокрема конвенцій Міжнародної організації праці, таких як Конвенція № 100 про рівну винагороду чоловіків і жінок за працю рівної цінності та Конвенція № 111 про дискримінацію в галузі праці та занять. Україна як держава-учасниця цих конвенцій зобов'язана забезпечити їх реалізацію на національному рівні. Україна, як член міжнародного співтовариства, зобов'язана створювати сприятливе середовище для жінок та матерів, яке забезпечує їх права з дотриманням принципів демократії, рівності, миру та соціальної справедливості [1, с.186].

Попри наявність гарантій, на практиці жінки досі стикаються з проблемами працевлаштування, необґрунтованими відмовами в прийомі на роботу, заниженим рівнем заробітної плати, неможливістю суміщення професійної діяльності з материнством та кар'єрними обмеженнями. Крім того, в умовах воєнного стану правове регулювання праці жінок зазнає певних змін і викликів: змінюється характер зайнятості, зростає рівень неформальної праці, посилюються ризики для працівниць, які змушені змінювати місце проживання або поєднувати роботу з доглядом за родиною в складних умовах.

Окрему увагу в контексті правового регулювання праці жінок заслуговує проблема насильства та домагань на робочому місці. Насильство на роботі може проявлятися у фізичній, психологічній або сексуальній формі та створювати небезпечне або принизливе середовище, що негативно впливає на продуктивність працівниці, її здоров'я та самореалізацію. Насильство щодо жінок виступає одним з головних порушень прав людини, причини якого пов'язані з нерівним розподілом ресурсів та повноважень між жінками та чоловіками [2, с.133].

Відповідно до статті 178 КЗпП вагітним жінкам відповідно до медичного висновку знижуються норми виробітку, норми обслуговування або вони переводяться на іншу роботу, яка є легшою і виключає вплив несприятливих виробничих факторів, із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою, а жінки, які мають дітей віком до трьох років, в разі неможливості виконання попередньої роботи переводяться на іншу роботу із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою до досягнення дитиною віку трьох років [3]. Жінка, яка очікує на дитину, має право на оплачувану відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами. Її загальна тривалість становить 126 календарних днів — це включає 70 днів до пологів і 56 днів після них. Якщо ж народжується двоє або більше дітей, або якщо пологи були ускладненими, то післяпологова частина відпустки подовжується до 70 днів, і загальна тривалість відпустки збільшується до 140 календарних днів. Ця відпустка надається жінці повністю — навіть якщо вона не використала всі дні до пологів (наприклад, якщо народила раніше). Її не скорочують і не перераховують пропорційно до фактичної дати народження дитини.

В чинному законодавстві чітко прописано, що праця жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, підземних роботах не дозволяється. Однак у період дії правового режиму воєнного стану дозволяється застосування праці жінок (крім вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року) за їхньою згодою на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах (ст. 9 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану») [3]. Під час воєнного стану жінки стали активніше долучатися до економічного життя — вони частіше беруть на себе роль

основного годувальника в сім'ї та отримують нові перспективи у професійній сфері. Проте водночас це призвело до того, що вони частіше опиняються на роботах зі шкідливими чи небезпечними умовами, що може серйозно вплинути на їхнє здоров'я, особливо якщо йдеться про жінок репродуктивного віку.

Однак наразі все більше країн розширюють гарантії та права жінок у сфері праці. Зокрема, у США більшість актів щодо спеціалізованої охорони жіночої праці визнані такими, що суперечать законодавству про заборону дискримінації за статтю. У скандинавських країнах національне законодавство характеризується майже повною відсутністю норм, пов'язаних із додатковими трудовими гарантіями жінок, а у Великобританії, Іспанії та інших країнах Європи положення нормативних актів щодо охорони праці жінок, що поєднують роботу і материнство, визнані такими, що не відповідають сучасним умовам та мають упереджений характер [5, с.190].

Правове регулювання праці жінок в Україні потребує подальшого реформування, орієнтованого не лише на захист, а й на створення реальних умов для повноцінної участі жінок у трудовій діяльності без дискримінації. Умовна рівність, закріплена в законодавстві, має бути підкріплена ефективними правозастосовними механізмами, особливо в контексті реальних викликів, які постають перед жінками у період воєнного стану, зростанням тиску на ринку праці та збільшенням соціальної вразливості.

Кодекс законів про працю України надає низку гарантій для жінок, однак ці норми здебільшого мають охоронний характер. Водночас сучасна трудова політика має ґрунтуватися на принципах недискримінації, рівного доступу до всіх видів зайнятості, а також на підтримці жінок, які поєднують професійну діяльність із материнством.

Не менш важливо розширювати національне законодавство з урахуванням положень Конвенції МОП № 190, а також запроваджувати в практику конкретні інструменти запобігання та реагування на випадки насильства, дискримінації й утисків у трудовій сфері. Оскільки жінки особливо уразливі до насильства та домагань у сфері праці. Заходи повинні враховувати цей факт та бути спрямованими на усунення першопричин, як-от численних та перехресних форм дискримінації, нерівного гендерного співвідношення сил, гендерних стереотипів та гендерних, соціальних та культурних норм, що підтримують насильство та домагання. За необхідності також слід вживати заходів для зменшення наслідків домашнього насильства у сфері праці [6].

Приходимо до висновку що, реальне забезпечення трудових прав жінок в Україні повинно спиратися не лише на декларовані норми, а й на ефективну імплементацію принципів гендерної рівності, соціального захисту, культурної чутливості та відповідальності з боку роботодавців і державних інституцій. Це є ключем до формування інклюзивного та справедливого трудового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутинська Р. Я., Січка А. Правове регулювання охорони праці жінок – сьогодення та перспективи реформування. «Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики, Кривий Ріг, 19 січ. 2024. 2024. С. 186.

2. Логінова М. В., Кислун Ю. В. Прояви насильства щодо жінок. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (ДДУВС, 12.12.2023), Дніпро. С. 133.
3. Кодекс законів про працю України № 50, ст. 375. Відомості Верховної Ради. Від 23.07.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n138> (дата звернення: 12.05.2025)
4. Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» Відомості Верховної Ради. 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 12.05.2025).
5. Кучеренко С. М. Деякі проблеми правового регулювання праці жінок, під час поєднання ними виконання трудових обов'язків з материнством. Актуальні проблеми приватного та публічного права, Харків, 28 берез. 2024. С. 190
6. Конвенція МОП № 190 та Рекомендація № 206: інструменти для викорінення насильства та домагань у сфері праці. Jurfem. 27.09.2021. URL: <https://jurfem.com.ua/konvenciya-mop-190-rekomendacia-206/> (дата звернення: 12.05.2025).

*Асабіна Дар'я Сергіївна,
курсант 3-го курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКА ПРИ ЗВІЛЬНЕННІ

У сфері трудових правовідносин однією з найуразливіших ситуацій для працівника є момент звільнення. Саме в цей період нерідко виникають конфлікти, пов'язані з порушенням прав, зловживанням з боку роботодавця, а також недостатньою правовою обізнаністю самого працівника. Незважаючи на існування розгалуженого законодавства, яке регламентує підстави та порядок звільнення, на практиці все ще спостерігаються численні порушення трудових прав.

Розірвання трудового договору з ініціативи працівника на підставі ст. 38 КЗпП України є звільненням за власним бажанням. Якщо трудовий договір укладений на невизначений строк, працівник має право у будь-який час розірвати його, письмово попередивши роботодавця про звільнення за два тижні. Таке звільнення вважається "за власним бажанням без поважних причин"[1].

Однак у трудовому законодавстві України передбачено також можливість звільнення за власним бажанням без відпрацювання двотижневого строку, якщо на це є поважні причини. Відповідно до тієї ж статті 38 КЗпП України, такими поважними причинами можуть бути, зокрема, неможливість продовження роботи за станом здоров'я, порушення трудового законодавства з боку роботодавця, необхідність догляду за дитиною або членом сім'ї, переведення чоловіка чи дружини на роботу в іншу місцевість тощо. У таких випадках роботодавець зобов'язаний задовольнити вимогу працівника про звільнення у строк, визначений у заяві, без обов'язкового двотижневого повідомлення.

На практиці ж часто виникають труднощі з визначенням, чи є конкретна причина звільнення справді «поважною». Це створює простір для зловживань, коли роботодавці відмовляють у звільненні без відпрацювання, навіть якщо працівник має обґрунтовану підставу. У свою чергу, працівники не завжди знають про свої права або не мають достатніх доказів, щоб підтвердити поважність причини, що ускладнює захист їх інтересів.

Результати практики Верховного Суду надають багато випадків звільнення, та шляхи вирішення таких спорів. У разі якщо було звільнено вагітну жінку, та не виконано обов'язків по працевлаштуванню є підставою для покладення на підприємство відповідно до ч.2 ст. 232 КЗпП України обов'язку надати на цьому або іншому підприємстві роботу, яку може виконувати працівниця, виплати їй середньої заробітної плати на період працевлаштування, але не більше трьох місяців з дня закінчення строкового трудового договору, а не про поновлення на попередній роботі [3].

Відповідно до статті 47 КзпП роботодавець зобов'язаний у день звільнення видати працівникові копію наказу (розпорядження) про звільнення, письмове повідомлення про нараховані та виплачені йому суми, а також на вимогу працівника внести належні записи про звільнення до трудової книжки, що зберігається у працівника [2]. Коли людину звільняють з роботи, роботодавець зобов'язаний провести з нею повний розрахунок у день звільнення. Це означає, що працівнику мають виплатити всі належні йому суми - зарплату, компенсації, інші виплати, передбачені трудовим договором або законом. Якщо працівник у день звільнення не був на роботі, то ці кошти повинні бути виплачені не пізніше наступного дня після того, як він звернеться з відповідною вимогою. Крім того, роботодавець зобов'язаний надати письмову інформацію про те, які саме суми були нараховані й виплачені - окремо основна зарплата, надбавки, компенсації, премії тощо.

Звільнення з Національної поліції України має свою специфіку та відрізняється від загального порядку припинення трудових відносин, що передбачений Кодексом законів про працю України. Правовий статус поліцейських регламентується Законом України «Про Національну поліцію» та Законом України «Про проходження служби в органах внутрішніх справ», які встановлюють окремі підстави, порядок і процедуру звільнення. Так відповідно до статті 77 Закону України «Про Національну поліцію України» служба в поліції припиняється: у зв'язку із закінченням строку контракту; за станом здоров'я (через хворобу) - за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції; за віком - у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції; у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів; через службову невідповідність; у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України; за власним бажанням; у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій) тощо [4].

Слід зауважити, що поліцейський звільнений зі служби в Національній поліції із підстав передбачених у пп.1-5 п.1 розділу V Наказу МВС від 12.09.2017 № 772 «Про затвердження Порядку забезпечення поліцейських одностроєм» повинні відшкодувати вартість предметів однострою, строк носіння яких не закінчився. Саме через це часто виникають судові спори [5, с.577].

Якщо особу звільнили без законних підстав або перевели на іншу посаду без її згоди і без належного правового оформлення, вона має право вимагати поновлення на попередньому робочому місці. Це стосується будь-якої ситуації, коли порушено порядок звільнення чи переведення — незалежно від формального формулювання причини в наказі. У таких випадках рішення про поновлення працівника ухвалює орган, що розглядає трудовий спір, найчастіше це- суд.

У справі № 212/5018/20 Верховний Суд розглянув випадок, коли працівника було звільнено за систематичне невиконання трудових обов'язків. Позивач оскаржив це рішення, вказуючи на незаконність застосованих до нього дисциплінарних стягнень. Суд встановив, що роботодавець не дотримався належної процедури застосування дисциплінарних заходів, зокрема, не було враховано ступінь тяжкості проступку та обставини, за яких він був вчинений. У результаті суд визнав звільнення незаконним, поновив працівника на посаді та зобов'язав роботодавця виплатити середній заробіток за час вимушеного прогулу.

Варто наголосити, що механізми правового захисту працівників, які оскаржують незаконне звільнення або переведення, потребують не лише формальної наявності відповідних норм у законодавстві, а й реального доступу до ефективного правосуддя. Також слід звернути увагу і на соціальні наслідки звільнення, особливо у випадках, коли працівник є єдиним годувальником сім'ї, має неповнолітніх дітей або перебуває в складних життєвих обставинах. У таких випадках держава повинна створити ефективні гарантії з боку центрів зайнятості, соціальних служб, а також забезпечити швидкий і доступний механізм поновлення порушених трудових прав.

Таким чином, питання звільнення працівника — це не лише юридична дія, а багатогранний процес, що вимагає зваженого підходу, поваги до людської гідності та суворого дотримання норм трудового права. Лише комплексний підхід, який поєднує законодавчі гарантії, ефективні механізми захисту та правову просвіту, може забезпечити реальний захист працівника у разі припинення трудових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про звільнення за власним бажанням № 311/13/116-12. Міністерство Соціальної Політики України. Відомості Верховної Ради. від 29.08.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0311739-12#Text> (дата звернення: 12.05.2025).
2. Кодекс законів про працю України № 50, ст. 375. Відомості Верховної Ради. Від 23.07.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n138> (дата звернення: 12.05.2025)
3. Воробйова І. Судова практика Верховного Суду з питань розгляду трудових спорів. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_tryd_spori.pdf (дата звернення: 12.05.2025).
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 12.05.2025)
5. Логінова М. В., Наумов Н. . Е. Звільнення співробітників поліції як завершальний етап проходження служби. Актуальні питання у сучасній науці, Київ. 2024. С. 577.

Ахрамєєва В.І.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

*Науковий керівник: **Варава Володимир Вікторович***

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для

підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України,

кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ГЛАСНИХ І НЕГЛАСНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є важливою складовою частиною роботи правоохоронних органів і спеціальних служб, націленою на виявлення та припинення протиправних дій, забезпечення безпеки держави та суспільства. Вона складається з двох основних категорій заходів – гласних і негласних, які виконують різні функції та використовуються залежно від ситуації та потреб правоохоронної діяльності.

Гласні та негласні заходи оперативно-розшукової діяльності є частинами системи, що застосовуються для досягнення конкретних цілей. Однак сутність цих заходів та їх правовий статус можуть значно різнитися, оскільки гласні заходи, як правило, відомі та доступні для сторонніх осіб, у той час як негласні заходи передбачають конфіденційність і їх проведення без відома об'єкта розслідування [1, с.226].

Згідно з законодавством України, зокрема Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність", оперативно-розшукові заходи передбачають широкий спектр дій, які можуть бути здійснені державними органами в межах їхніх повноважень для виявлення та усунення злочинних проявів. Зокрема, ці заходи спрямовані на збір, перевірку та обробку оперативної інформації, виявлення осіб, що ухиляються від правосуддя, а також на інші цілі, пов'язані із забезпеченням правопорядку та безпеки. У цьому контексті важливо підкреслити, що здійснення гласних та негласних оперативно-розшукових заходів має чітке правове підґрунтя і регламентується законодавством, яке визначає порядок проведення таких дій, умови, за яких вони можуть бути здійснені, а також відповідальність за їх порушення [2].

Гласні заходи ОРД – це ті, які можуть бути здійснені без порушення прав та свобод особи і які не потребують прихованого характеру. Приклади таких заходів включають проведення бесід з громадянами, використання відкритих джерел інформації, моніторинг публічної діяльності осіб, а також інші відкриті методи отримання та обробки інформації. Ці заходи здійснюються з метою отримання достовірної інформації про злочинні дії та

організовані злочинні угруповання, що дозволяє правоохоронним органам проводити активну боротьбу зі злочинністю на законних підставах, не порушуючи прав громадян.

Негласні заходи оперативно-розшукової діяльності мають більш складний правовий статус, оскільки вони проводяться у прихованому від об'єкта розслідування режимі. Це означає, що особи, стосовно яких проводяться такі заходи, не повинні знати про їх проведення, а сама інформація, отримана в ході цих дій, не підлягає розголошенню. Негласні заходи використовуються у випадках, коли інші методи розслідування не дають бажаного результату, або коли є необхідність у збереженні конфіденційності операцій для попередження злочинів або забезпечення безпеки учасників процесу. До таких заходів можна віднести прослуховування телефонних розмов, стеження за підозрюваними, а також використання інших спеціальних технічних засобів [3, с.141].

Основною метою застосування негласних заходів є забезпечення безпеки слідчих і оперативних співробітників, а також ефективне виявлення та фіксація доказів, що можуть бути використані в кримінальному процесі. Важливо, що всі негласні дії мають чітке правове обґрунтування та повинні бути схвалені уповноваженими органами, такими як слідчий суддя або прокурор, що гарантує їх законність та відповідність правам громадян.

Однією з ключових особливостей негласних заходів є те, що їх проведення має мінімізувати ймовірність виявлення оперативних дій або їх результатів до завершення розслідування, щоб уникнути можливих перешкод з боку об'єкта розслідування або інших зацікавлених осіб. Це також означає, що дані заходи можуть бути застосовані у дуже чутливих ситуаціях, коли публічні розслідування можуть викликати негативні наслідки, зокрема, втрату доказів або зрив проведення слідчих дій.

Застосування негласних заходів вимагає особливої обережності, оскільки вони можуть впливати на права та свободи особи. Тому їх реалізація повинна суворо контролюватися органами влади, і застосування таких заходів повинно бути вмотивованим та обмеженим за часом та обсягом. Порушення прав громадян під час проведення негласних заходів є серйозним правовим порушенням і може призвести до скасування доказів, отриманих незаконним шляхом, а також до юридичних наслідків для тих, хто порушив закон [4, с.180].

Крім того, важливим аспектом є застосування спеціальних технічних засобів, які можуть включати різноманітні пристрої для прослуховування, стеження та інших форм моніторингу. Ці засоби мають бути сертифіковані та дозволені для використання в рамках оперативно-розшукової діяльності, що дозволяє забезпечити не тільки ефективність їх роботи, але й захист від зловживань та порушень прав осіб, стосовно яких проводяться такі заходи.

Законодавство, що регламентує проведення гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, має бути чітким і зрозумілим для тих, хто здійснює такі дії, а також для громадян, які повинні бути впевнені в тому, що їхні права не порушуються під час виконання таких заходів. Необхідно, щоб правоохоронні органи дотримувались законодавчих норм і працювали в рамках існуючого правового поля, аби не допустити незаконних чи зловмисних дій, що можуть зашкодити як законним інтересам громадян, так і самим цілям оперативно-розшукової діяльності.

Таким чином, гласні та негласні заходи оперативно-розшукової діяльності є двома основними складовими цієї діяльності, які мають різні особливості та застосовуються в залежності від обставин і цілей розслідування. Їх правильне застосування є важливим для забезпечення правопорядку, безпеки держави та прав людини. Правова регламентація цих заходів є надзвичайно важливою для забезпечення збалансованості між ефективністю боротьби зі злочинністю та захистом прав громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берназ В.Д. Правова природа, поняття та загальна класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 226–230.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
3. Білецький В.О. Оперативно-розшукова діяльність як наукова категорія та вид діяльності правоохоронних органів. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 3. С. 141–144.
4. Грибовський О.В. Оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії під час виявлення й фіксації одержання неправомірної вигоди. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 1. С. 180-190.

**Білий Валерій Віталійович,
Богдан Максим Віталійович**
*курсанти 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*
Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович
*доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ОРД: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій технічні засоби набувають надзвичайно важливого значення в системі оперативно-розшукової діяльності (ОРД). З огляду на ускладнення криміногенної ситуації, зростання загроз у сфері безпеки держави та суспільства, а також поширення новітніх форм злочинної діяльності, правоохоронні органи вимушені активно використовувати науково-технічний потенціал для забезпечення ефективної протидії злочинності. Застосування технічних засобів дозволяє оперативно отримувати, фіксувати, зберігати та аналізувати інформацію, що має значення для запобігання та розкриття кримінальних правопорушень. Проте важливо, щоб така діяльність відбувалася в межах законодавства та з дотриманням етичних принципів, особливо щодо недоторканності приватного життя.

На нормативному рівні питання застосування технічних засобів в ОРД регулюється насамперед Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК) [2], Конституцією України [3], а також підзаконними актами. Відповідно до ст. 8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», під час проведення оперативно-розшукових заходів можуть застосовуватися технічні засоби спеціального призначення. Однак, ані в цьому законі, ані в КПК України не міститься чіткого визначення, що саме підпадає під це поняття, які технічні засоби дозволені до використання, та за яких умов. Замість однозначного нормативного закріплення вживаються різні терміни: «спеціальні технічні засоби», «технічні засоби

фіксації», «технічні засоби відеоконтролю», «прилади» тощо (статті 104, 107, 223, 232, 267 КПК України).

Ця правова невизначеність створює підґрунтя для неоднозначного трактування та потенційного зловживання з боку суб'єктів, які здійснюють ОРД або негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД). Практика засвідчує, що переважна більшість НСРД не може бути проведена без залучення технічних засобів – від відеоспостереження до спеціалізованих програм для зняття інформації з електронних систем. Водночас відсутність чітко визначеного переліку таких засобів ускладнює правове регулювання і контроль за їх використанням.

Технічні засоби, які застосовуються в ОРД, можуть бути класифіковані за кількома критеріями. Найбільш вдалим вважається поділ залежно від функціонального призначення: засоби фіксації (аудіо- та відеозапис), засоби спостереження (прилади нічного бачення, біноклі, ендоскопи), засоби зв'язку (радіостанції, шифратори), засоби пошуку (тепловізори, металолукачі), програмні засоби (бази даних, розвідувальні програми, системи розпізнавання облич), а також засоби забезпечення негласності – маскування, прикриття, імітаційні об'єкти.

Науковці, зокрема Ю. Ю. Орлов, визначають оперативно-технічні засоби як технічні пристрої, що мають специфічні ознаки, які свідчать про їх призначення для використання у процесі оперативно-розшукової діяльності, насамперед – для негласного отримання інформації [4, с.32]. У цьому аспекті також важливо розмежовувати загальновживані пристрої, що можуть використовуватись для ОРД (наприклад, GPS-трекери), та спеціальні технічні засоби, обіг яких регламентовано законодавчо (наприклад, згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 669 від 22 вересня 2016 року [5]).

Не менш важливими є етичні аспекти використання технічних засобів. Йдеться насамперед про право людини на приватне життя, захист персональних даних, недоторканність житла. Застосування техніки має бути обґрунтованим, пропорційним і проводитися лише за наявності належних підстав (ухвали слідчого судді, дозволу прокурора тощо). У випадку, коли технічні засоби використовуються для зняття інформації в публічних місцях, це не вважається порушенням приватного життя. Однак використання техніки у житлі або в місцях, які не є відкритими для вільного доступу, допускається лише за спеціальним дозволом, інакше це тягне за собою юридичну відповідальність.

Етичні принципи вимагають, щоб використання технічних засобів не завдавало шкоди здоров'ю людини, не пригнічувало її волю, не створювало небезпеки для навколишнього середовища. Зокрема, це виключає застосування психотропних речовин, засобів хімічного впливу тощо. Окрім того, результати, отримані із застосуванням технічних засобів, мають бути належно задокументовані відповідно до вимог КПК – протоколом СРД або НСРД, з дотриманням процедур фіксації, вилучення та зберігання інформації.

Попри очевидну користь від застосування технічних засобів, сучасна українська нормативна база все ще має прогалини. Науковці, такі як Никипорець С.М. та Сидоренко Л.В., наголошують на необхідності внесення змін до ст. 273 КПК України шляхом включення конкретного переліку дозволених технічних засобів, а також чіткого зазначення умов, за яких вони можуть застосовуватися. Окрім того, потрібна гармонізація законодавства, яке регулює ОРД та кримінальне провадження, оскільки на сьогодні існує подвійне трактування багатьох понять, що унеможливує єдине правозастосування [6, с.58].

Для вдосконалення правового регулювання доцільно передбачити:

- законодавче визначення поняття «технічні засоби» в ОРД та НСРД;
- створення єдиного реєстру дозволених до застосування технічних засобів із класифікацією за функціями;
- регламентацію процедур використання засобів загального вжитку;
- запровадження механізмів незалежного нагляду за дотриманням прав людини при застосуванні технічних засобів;
- регулярне навчання працівників правоохоронних органів із питань використання новітніх технологій в умовах правової відповідальності.

На завершення слід зазначити, що застосування технічних засобів під час ОРД є важливою складовою державної політики у сфері безпеки. Успіх у боротьбі зі злочинністю напряду залежить від технологічного оснащення оперативних підрозділів. Водночас держава повинна забезпечити правову визначеність і баланс між ефективністю діяльності правоохоронних органів та дотриманням прав і свобод людини. Майбутнє оперативно-розшукової діяльності полягає у поєднанні інноваційних технологій, високого професіоналізму та безумовної поваги до правового порядку і людської гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
4. Орлов Ю. Ю. Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності міліції (теорія і практика) : монографія. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 559 с.
5. Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації : Постанова Каб. Міністрів України від 22.09.2016 № 669 : станом на 22 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/669-2016-п#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
6. Никипорець С. М., Сидоренко Л. В. Негласне використання технічних засобів стороною обвинувачення. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 3. С. 54–59.

Бочарова Анастасія Віталіївна,
*здобувач вищої освіти 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*
Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович
*завідувач кафедри кримінального права та кримінології
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

НЕЗАКОННЕ ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

Незаконне перетинання державного кордону України є не просто порушенням встановлених правил, а являє собою серйозне суспільно небезпечне кримінальне правопорушення, що своїм протиправним характером прямо зазіхає на фундаментальні аспекти національної безпеки. Зокрема, воно підриває встановлений порядок перетину державного кордону, який є ключовим елементом контролю за в'їздом та виїздом осіб і транспортних засобів, а також безпосередньо ставить під загрозу державний суверенітет України, символізуючи неповагу до її законних меж та права самостійно визначати порядок їхнього перетину. Крім того, подібні дії можуть мати негативний вплив на територіальну цілісність держави, особливо в умовах складної геополітичної ситуації, сприяючи неконтрольованим переміщенням, які можуть бути використані в деструктивних цілях.

Шляхи ефективної протидії незаконному перетинанню державного кордону є багатогранними та потребують комплексного підходу, що включає в себе низку взаємопов'язаних заходів:

1) посилення охорони державного кордону є ключовим елементом протидії та передбачає не лише кількісне збільшення чисельності прикордонних нарядів, а й якісне покращення їхнього оснащення. Це включає активне використання сучасних технічних засобів контролю, таких як інтегровані системи відеоспостереження, високочутливі тепловізори для виявлення порушників у складних погодних умовах та вночі, а також застосування безпілотних літальних апаратів для моніторингу великих ділянок кордону. Важливим аспектом є також облаштування інженерних споруд, таких як загородження, рови, контрольно-слідові смуги, які фізично ускладнюють незаконне проникнення на територію держави;

2) удосконалення законодавства є необхідною умовою для ефективної боротьби з незаконним перетинанням кордону. Це передбачає не лише внесення змін до чинного кримінального та адміністративного законодавства з метою посилення відповідальності за різні види порушень порядку перетину державного кордону, включаючи як самих порушників, так і осіб, які сприяють таким діям. Важливим є також усунення існуючих прогалин у законодавстві, які можуть використовуватися зловмисниками для уникнення відповідальності або полегшення вчинення правопорушень;

3) міжнародне співробітництво відіграє надзвичайно важливу роль у протидії транскордонній злочинності, частиною якої є незаконне перетинання державного кордону. Налагодження та поглиблення співпраці з прикордонними службами сусідніх держав, обмін оперативною інформацією щодо осіб та маршрутів, які використовуються для незаконного перетину, а також проведення спільних скоординованих операцій з протидії транскордонній злочинності є важливими складовими цієї співпраці;

4) профілактичні заходи спрямовані на запобігання вчиненню правопорушень, пов'язаних з незаконним перетинанням державного кордону. Це включає активне проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, особливо в прикордонних районах, щодо правових наслідків незаконного перетину державного кордону, відповідальності за такі дії, а також інформування про легальні способи перетину кордону та правила перебування на території іноземних держав. Підвищення загальної правової свідомості громадян є важливим елементом профілактики [1, с. 279].

Боротьба з організованою злочинністю набуває особливої критичної важливості в контексті незаконних перетинів державного кордону, оскільки значна частина таких правопорушень здійснюється не стихійно, а за безпосереднього сприяння або навіть під повним контролем розгалужених організованих злочинних груп, що спеціалізуються на незаконному переправленні осіб. Ці угруповання розглядають незаконну міграцію як прибутковий злочинний бізнес, часто пов'язаний з іншими видами транснаціональної злочинності. Тому ефективна протидія незаконним перетинам державного кордону вимагає не лише посилення прикордонного контролю, а й комплексних заходів, спрямованих на виявлення, нейтралізацію та повну ліквідацію таких злочинних угруповань. Це включає в себе встановлення їхньої ієрархічної структури, ідентифікацію та притягнення до відповідальності їхніх лідерів та активних членів, а також вжиття дієвих заходів для перекриття існуючих каналів незаконної міграції, торгівлі людьми, контрабанди зброї, наркотиків та інших видів транскордонної злочинності, які часто супроводжують незаконне перетинання кордону. Лише системна боротьба з організованою злочинністю здатна суттєво зменшити кількість незаконних перетинів та зміцнити національну безпеку України.

Державна прикордонна служба України періодично оприлюднює інформацію про кількість спроб незаконного перетину кордону та затриманих осіб. Згідно з повідомленнями, у період дії воєнного стану з 24 лютого 2022 року по 23 грудня 2024-го органи охорони державного кордону склали 40,5 тисяч протоколів щодо людей, які незаконно перетнули кордон або спробували це зробити.

Вітчизняними науковцями, у тому числі й авторами представленої праці, та практиками правоохоронної системи, багаторазово наголошувалося на тому, що

незаконне перетинання державного кордону України у своїй переважній більшості обумовлено вчиненням інших злочинів. Науковці вказували, що незаконне перетинання державного кордону може бути способом вчинення контрабанди різних видів зброї (у тому числі й масового враження), боєприпасів, вибухових, радіоактивних речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, незаконного переправлення осіб через державний кордон України [2, с. 64]

Таким чином, ефективна протидія незаконному перетинанню державного кордону України є складним та багатоаспектним завданням, яке вимагає скоординованих зусиль усіх правоохоронних органів, органів державної влади та місцевого самоврядування, а також активної участі громадськості та міжнародних партнерів. Лише комплексний підхід, що поєднує посилення охорони кордону, удосконалення законодавства, активне міжнародне співробітництво, проведення профілактичних заходів та рішучу боротьбу з організованою злочинністю, здатний забезпечити належний рівень захисту державного кордону та національної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Притула А.М. Незаконне перетинання державного кордону України: склад злочину. Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України: тези XI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15 листопада 2018 р.). Хмельницький: НАДПСУ, 2018. С. 279.

2. Романюк Б. В. До питання про декриміналізацію незаконного перетинання державного кордону України // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [Серія : Юридичні науки], (м. Хмельницький, 13 лист. 2009 р.). Хмельницький: Національна академія державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького, 2009. С. 64-66.

Бочарова Анастасія Віталіївна,
*курсант 3-го курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*
Науковий керівник: Плетенець Віктор Миколайович
*професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ (КВАДРОКОПТЕРІВ) ТА 3D-КАМЕР ДЛЯ ФІКСАЦІЇ ОБСТАНОВКИ НА МІСЦІ ПОДІЇ (ПРИЛЬОТУ)

Застосування передових безпілотних літальних апаратів (квадрокоптерів), які інтегровані з високоточними 3D-камерами, відкриває нову еру в сфері оперативного та всебічного документування обстановки на місці події (прильоту). Це знаменує собою не просто еволюційний крок, а справжній революційний прорив, що докорінно змінює підходи до збору та аналізу інформації. Завдяки цій інноваційній технології забезпечується не лише значно вища точність фіксації навіть найдрібніших, але критично важливих деталей, які могли б залишитися непоміченими при традиційних методах, але й надається безпрецедентно розширений огляд усієї території, що зазнала руйнівного впливу. Ключовою та унікальною перевагою цього підходу є можливість оперативного створення надзвичайно детальних тривимірних моделей високої роздільної здатності, які з фотореалістичною точністю відображають складні просторові відносини між усіма об'єктами, елементами руйнувань та особливостями ландшафту з міліметровою точністю. [1] Така деталізація, безсумнівно, якісно підвищує ефективність подальшого глибокого аналізу причин та наслідків події, дозволяє проводити більш точну реконструкцію динаміки розвитку подій та забезпечує всебічне та об'єктивне розслідування.

Ефективне використання квадрокоптерів як універсальної та мобільної платформи для здійснення аерофото- та відеозйомки місця події надає унікальні можливості для швидкого отримання вичерпних візуальних даних з абсолютно різних, часто несподіваних ракурсів [2]. Це особливо цінно у випадках, коли окремі ділянки території є важкодоступними або навіть повністю недоступними для наземних дослідницьких груп через наявність небезпечних завалів, нестабільних конструкцій, потенційних вибухових

пристроїв або інших перешкод, що становлять загрозу для життя та здоров'я спеціалістів. Оперативний обліт усієї території події дозволяє зафіксувати загальну панорамну картину руйнувань у динаміці, відстежуючи послідовність подій та взаємозв'язок між різними зонами ураження [3]. Крім того, зйомка з повітря дає змогу чітко визначити точне розташування окремих об'єктів, їхню просторову орієнтацію відносно один одного та навколишнього середовища, що є критично важливим для розуміння механізму події. Така всебічна візуальна інформація є фундаментальною основою для первинної оцінки реальних масштабів події, швидкого виявлення ключових елементів, які потребують подальшого детального вивчення, та формування цілісного, об'єктивного уявлення про ситуацію, що значно перевершує обмежені можливості статичних фотографій або фрагментарних відеозаписів, зроблених виключно з наземних точок спостереження.

Революційна інтеграція високопродуктивних та прецизійних 3D-камер безпосередньо на борту безпілотних літальних апаратів виводить процес фіксації та документування на принципово новий, якісно вищий рівень, відкриваючи можливості, які раніше здавалися недосяжними. Завдяки передовій технології 3D-сканування стає можливим створення надзвичайно точних, геопросторово прив'язаних тривимірних моделей не лише ураженої території в цілому, але й усіх її складових елементів, включаючи фрагменти будівель, транспортних засобів, уламки та інші важливі об'єкти. Ці цифрові моделі високої роздільної здатності фіксують не лише візуальні характеристики об'єктів, такі як їхній колір, текстура поверхні та видимі пошкодження, але й їхні точні геометричні параметри – складну форму, лінійні розміри, об'єм, площу поверхні, а також точні відстані між ними з винятковою міліметровою прецизійністю[4]. Отримані в результаті 3D-сканування об'ємні дані є безцінним ресурсом для подальшого глибокого та всебічного аналізу, оскільки дозволяють експертам детально вивчати можливу траєкторію руху об'єктів до, під час та після події, визначати ймовірну силу удару на основі ретельного аналізу характеру деформацій та руйнувань, точно оцінювати об'єм завданої шкоди та виявляти інші критично важливі аспекти, які часто залишаються непоміченими або недооціненими при використанні традиційних, менш точних методів документування [5].

Крім вищезазначених ключових переваг, комплексне використання квадрокоптерів, оснащених 3D-камерами, забезпечує низку додаткових, але не менш вагомих переваг, які значно підвищують ефективність роботи на місці події:

- **Суттєва економія часу та фінансових ресурсів:** Швидке розгортання сучасного комплексу та високий ступінь автоматизації процесу збору даних дозволяють значно скоротити загальний час, необхідний для повного та якісного документування великої території місця події, а також оптимізувати використання дорогоцінних людських ресурсів, звільняючи спеціалістів для виконання інших важливих завдань.

- **Значне підвищення рівня безпеки персоналу:** Можливість дистанційного дослідження потенційно небезпечних зон, таких як нестабільні руїни, місця виявлення небезпечних речовин, райони з високою ймовірністю повторних обстрілів або обвалів, мінімізує ризики для життя та здоров'я слідчих, криміналістів та інших залучених спеціалістів.

- **Забезпечення можливості багаторазового та неруйнівного аналізу:** Створені високоточні тривимірні моделі є цінними цифровими артефактами, які можуть бути

багаторазово досліджені різними профільними експертами в будь-який зручний час та в будь-якому місці без необхідності повторного фізичного виїзду на складне та, можливо, вже змінене місце події. Це також виключає ризик ненавмисного пошкодження або втрати важливих доказів під час повторних оглядів.

- **Покращення якості комунікації та візуалізації зібраних даних:** Наочні та інтерактивні тривимірні моделі значно полегшують глибоке розуміння складної обстановки на місці події для широкого кола зацікавлених осіб, включаючи слідчих, криміналістичних експертів, прокурорів, адвокатів та членів суду. Високоякісна візуалізація забезпечує більш ефективну комунікацію ключових фактів та обставин справи, а також значно підвищує переконливість представленої доказової бази.

Підсумовуючи, інтегроване та системне застосування передових безпілотних літальних апаратів (квадрокоптерів), які оснащені високотехнологічними 3D-камерами, являє собою не просто чергове технічне вдосконалення існуючих, часто застарілих методів фіксації, а якісно новий, проривний підхід до комплексного документування місць подій (прильотів) будь-якої складності та масштабу. Ця інноваційна технологія забезпечує безпрецедентний рівень деталізації, виняткову точність геопросторових даних та всебічність зібраної інформації, що, безсумнівно, є ключовим фактором для проведення максимально об'єктивних, глибоких, всебічних та, як наслідок, більш ефективних розслідувань, сприяючи встановленню істини та забезпеченню справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Книга Застосування БПЛА у військовій справі та аерозніманні. / Глотов В., Фис М., Колесніченко В., Гуніна А. Львів : Львівська політехніка, 2022. 196 с.
2. Плетенець В. Забезпечення безпеки учасників та сторонніх осіб як умови проведення слідчих (розшукових) дій. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13397/1/286.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня. 2024 р.) ; у 2-х ч. - Ч. II. - Дніпро : ДДУВС, 2024. - 740 с.
4. Книш Б. П. Класифікація безпілотних літальних апаратів та їх використання для доставки товарів / Б. П. Книш, Я. А. Кулик, М. В. Барабан // Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки. – 2018. – № 3. – С. 246-252.
5. Особливості проведення огляду місця події в умовах збройного конфлікту : методичні рекомендації / С. В. Обшалов, Д. Б. Санакоєв, К. О. Чаплинський та ін. ; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 40 с.

Виговський Дмитро Леонідович

к.ю.н., доц., доцент кафедри

кримінального права та процесу

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова

Ніколайченко Вікторія Петрівна,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ВИКЛИКИ ДОКУМЕНТУВАННЯ

Військова агресія росії проти України, що розпочалася з 2014 року та загострилася 24 лютого 2022 року, пов'язана з численними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права та великою кількістю воєнних злочинів. Розслідування і документування цих протиправних дій є надзвичайно важливим, адже постає завдання притягнути винних до відповідальності та відновлення справедливості.

Перш ніж розпочати детальне дослідження даного питання, варто звернутися до загальноєвропейських джерел, які регулювали питання ведення війни та застосування санкцій за відповідні кримінальні правопорушення. Відтак, в Римському статуті Міжнародного кримінального суду від 1 липня 2002 року, зокрема в статті 8 сформульовано вичерпний перелік порушень прав та звичаїв війни.

Варто відзначити, що національне законодавство України, як і будь-яке інше національне законодавство Європейських країн формувалося під впливом світових та загальноєвропейських трендів, відтак, відображення Римського статуту можна знайти і в Кримінальному Кодексі України. Згідно статті 438 Кримінального Кодексу України, а саме в її диспозиції сформульоване загальноєвропейське розуміння порушень правил та звичаїв ведення війни: «Жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій» [1].

Якщо ж говорити про кримінологічну характеристику воєнних злочинів, потрібно враховувати масовий та систематичний характер відповідних діянь. Відтак, непоодинокими випадками є застосування катування та жорстокого поводження з військовополоненими з боку рф, як зазначається у висновках Управління Верховного

комісара ООН з прав людини ці протиправні дії відбувалися під час так званої «прийомки», застосовувалось жорстоке фізичне насильство, що передбачало удари пластиковими трубами, палицями та батогами, примусове обливання холодною водою та використання собак для залякування. Крім того, жертв фіксували до стільців та піддавали дії електричного струму, причому в одинадцяти зафіксованих випадках електричні затискачі прикріплювали до статевих органів [2 с. 11].

Також варто відзначити, про факту катування 211 бригади ЗСУ з боку військовослужбовців рф, про що 17 грудня 2024 року заявив виконавчий директор Української гельсінської спілки з прав людини Олександр Павліченко в етері телеканалу "Еспресо". З його слів «Це не є поодинокими випадками, на жаль, знущання пов'язані з військовими трапляються дуже часто. Держава має оперативно реагувати на подібні випадки та притягати до відповідальності всіх винуватих у злочині. Це є порушенням Женевської конвенції про поводження з військовополоненими». Варто відзначити, що саме вона стала фундаментом для розвитку правового регулювання у даних справах, але, на жаль, зважаючи на непоодинокі випадки таких катувань не часто застосовується з боку рф.

Окрім, того у листопаді 2024 року Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні співпрацювала з потерпілими для фіксації випадків сексуального насильства пов'язаного з конфліктом (далі – СНПК). За їх дослідженнями задокументовано 376 випадків СНПК, більшість з яких чоловіки, що зазнали знущань у полоні [3]. Також широкого характеру набула викрадення дітей з боку рф. Дмитро Лубінець, який займає посаду Уповноваженого з прав людини надав відповідну статистику, яка станом на травень 2025 зазначає, що під час повномасштабного вторгнення рф було викрадено 19 546 українських дітей, з яких повернено - 1012 дітей [4].

Зважаючи, на актуальність даної проблеми та вирішення деяких інших питань Офісом Генерального прокурора України було розроблено стратегічний план відповідно до якого визначається мета, а саме: діяти в інтересах народу України, щоб забезпечити реагування на міжнародні злочини, вчинені на території країни з лютого 2014 року, через побудову дієвої системи та за допомогою засобів кримінального провадження і співпрацю з національними структурами, міжнародними судовими інстанціями та іноземними державами [5].

Розслідування воєнних злочинів в Україні ускладнюється низкою факторів, що перешкоджають притягненню винних до відповідальності. Зокрема, держава-агресор не співпрацює з міжнародним правосуддям, знищує докази та поширює дезінформацію. Також існують труднощі з доступом до місць злочинів, ідентифікацією жертв та збором доказів, що розосереджені на великих територіях. Значна кількість свідків і потерпілих потребує окремого підходу для їхнього допиту та підтримки. Розслідування вимагає мобілізації значних ресурсів, залучення спеціалістів і координації між різними установами. Ефективна комунікація з населенням та міжвідомча співпраця також є важливими елементами цього процесу.

Попри всі складнощі, правоохоронні органи, здійснюють фіксацію наслідків обстрілів та воєнних злочинів. Спеціальний підрозділ «Білі янголи», які здійснюють евакуацію мешканців прифронтових районів та виконують важливу роботу з документування наслідків ворожих дій, що може бути доказом у міжнародних судах [6 с. 11]. Поліцейські

збирають фото- та відеодокази, свідчення очевидців та інші матеріали, публікують їх у соціальних мережах для масового поширення.

Станом на 30 травня 2024 року зареєстровано 133 001 воєнний злочин, зокрема порушення законів і звичаїв війни, планування та ведення агресивної війни, а також пропаганду війни. Крім того, зафіксовано 17 545 злочинів проти національної безпеки, серед яких державна зрада, колабораційна діяльність та диверсії. У головній справі про агресію рф підозрюваними є 696 представників військового та політичного керівництва росії, зокрема міністри, депутати та військове командування. Особливу увагу привертають злочини проти дітей, внаслідок яких загинуло 550 та поранено 1 354 дитини, без урахування зон активних бойових дій [5].

Згідно з даними Офісу Генерального прокурора зареєстровано 150 447 воєнних злочинів на стан кінця січня 2025 року весь період військової агресії рф. До українських судів було направлено 543 обвинувальні акти за статтею 438 Кримінального кодексу, що стосується порушення правил та звичаїв війни [5].

Воєнна агресія росії проти України призвела до численних воєнних злочинів, зокрема нападів на цивільне населення, катувань та викрадення дітей. Незважаючи на труднощі з доступом до місць злочинів та збиранням доказів, українські правоохоронці активно працюють над фіксацією порушень міжнародного права. Офіс Генерального прокурора реалізує стратегічний план притягнення винних до відповідальності, співпрацюючи з міжнародними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341- III. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> . (дата звернення: 10.05.2023)
2. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. ДОПОВІДЬ ЩОДО СИТУАЦІЇ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ. 2024. 27 с. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-01/2024-12-31%20ONCHR%2041st%20periodic%20report%20on%20Ukraine_UKR.pdf
3. Організація Об'єднаних Націй в Україні. Офіційний сайт Представництва ООН в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk> (дата звернення: 09.05.2025).
4. Ukrinform. РФ почала масову депортацію українських дітей за шість днів до повномасштабної війни - Єрмак. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3961554-rf-pocala-masovu-deportaciu-ukrainskih-ditej-za-sist-dniv-do-povnomasstabnoi-vijni-ermak.html> (дата звернення: 09.05.2025).
5. Головна - Офіс Генерального прокурора. Головна - Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/> (дата звернення: 09.05.2025).
6. Цапко В. Документування російських воєнних злочинів в Україні: досвід поліцейських підрозділів «Білі янголи». Збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених. 2024. С. 11–13.

Волковський М.А.

*здобувач вищої освіти другого магістерського рівня
за спеціальністю фінанси, банківська справа та страхування.*

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

м. Дрогобич, Україна

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Однією із важливих умов для сталого економічного розвитку держави є ефективна робота банківської системи. В Україні вона формувалася в дуже несприятливих умовах, однак нині вона показує здатність до розвитку та адаптації до негативних умов воєнного часу. Робота Національного Банку України була відзначена багатьма експертами як ефективна. Кількість банківських підприємств незначно зменшилась після 24 лютого. Однією із головних причин цього є побудова міцного банківського інституту. У політекономії під інститутами маються на увазі формальні та неформальні правила, які дотримуються у суспільстві. Основою для їх становлення є чітке, логічне та об'єктивне законодавче регулювання та дотримання такого регулювання. Метою цієї роботи є розгляд законодавчого забезпечення діяльності банків в Україні.

Ринок банківських послуг України відзначається ліберально-нормативним контекстом генерального функціонування та сприяє монополізації влади державними та приватними банківськими установами. Закон України «Про банки й банківську діяльність» не має обмежень щодо видів (галузей) бізнесу, крім тих, що визначені ст. 1. Стаття 48 Закону про заборону участі в матеріалах і виробничих процесах. Фактично, єдиним фактором для здійснення банківської діяльності є отримання відповідної ліцензії НБУ, після чого фінансова установа отримує повноваження надавати комплекс супутніх послуг (кредити, депозити, застави, відкриття рахунків) потенційним клієнтам.

Національний банк, згідно зі ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність», має повноваження лише у «регулюванні та банківському нагляді» у банківській системі держави, яке відбуваються у межах його повноважень. Через це відбуваються ситуації, коли НБУ монополізує фінансові послуги у країні, і водночас з цим збільшує частку супутніх банківських послуг. Наприклад, реалізація ювілейних монет, інвестиційних монет та іншого [1, с. 162].

На цей час існує понад 2000 документів, які тим або іншим чином регулюють банківську діяльність, але потрібно сказати, що це не така вже й велика кількість, оскільки деякі з них діють лише на невеликий проміжок часу, одні лише пишуть, які зміни відбулися в законі. На сайті Національного Банку України можна їх всіх переглянути у розділі нормативної бази. До цих документів відносять: Закони України, здійснення регуляторної діяльності, інструкції, накази, плани підготовки проєктів регуляторних актів, план-графік здійснення заходів із відстеження результативності

регуляторних актів, повідомлення, положення, порядки, постанови, правила, рішення, рішення ради, Рішення Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем, Рішення Ради Системи BankID Національного банку України, Рішення Ради Платіжної організації НПС. "ПРОСТІР" та інші документи [2]. Також в господарському кодексі України розглядаються розділи, які регламентують діяльність банків для підприємств.

По праву можна вважати, найбільш важливим законом який регулює банківську діяльність «Закон України «Про банки і банківську діяльність»». В цьому законі визначена структура банківської системи, правові засади створення, діяльності реорганізації та ліквідації банку. Можна вважати, що цей закон є головною базою, оскільки в ньому прописано багато важливих речей для банківської діяльності [3].

Також, у розділі 1 статті 4 прописана організація банківської системи України. Згідно з цією статтею: «Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені та діють на території України відповідно до положень цього Закону та інших законів України ». В цій статті говориться, що наша банківська система є дворівневою, тобто є Національний Банк і комерційні банки, а інші фінансові установи, не мають права кредитувати своїх споживачів без посередництва банків [4].

Якщо говорити про цей закон, загально, то можна помітити, що в ньому чітко прописані розділи та статті, які викладені структуровано та зрозуміло. Тобто, закон написаний таким чином, що людина без спеціальних знань зрозуміє суть, яка передається в розділах. Це свідчить про якісну роботу законодавців.

Якщо розглядати інші документи, важливою є постанова № 368, якою затверджуються інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Хоча ця постанова написана важче за закон України "Про банки і банківську діяльність", але вона орієнтована на вузьке коло фахівців, які саме і займаються банківською діяльністю. Ця інструкція запроваджується з метою забезпечення стабільної діяльності банків в Україні, виконання ними зобов'язань перед своїми клієнтами, запобігання неправильному розподілу ресурсів і втрати капіталу банку через банківські ризики. Дана інструкція розроблена відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і стандартів [4].

У цій інструкції визначено: регулятивний капітал банку, документи, які банки подають для отримання дозволу на врахування залучених коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банку, порядок отримання дозволу на врахування залучених коштів на умовах субординованого боргу, капітального інструменту з умовами списання/конверсії, фінансової допомоги акціонерів для капіталу банку, документи, що подають банки для отримання дозволу на врахування залучених коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банку, вимоги щодо укладання угоди (депозитного договору) про залучення коштів на умовах субординованого боргу, вимоги щодо випуску облігацій, порядок подання звітності щодо врахування залучених коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банку, вимоги до капітального інструменту з умовами списання/конверсії для включення до капіталу банку, документи для отримання дозволу на включення інструмента до капіталу банку та порядок розгляду цих документів Національним банком, нормативи ліквідності та інші регуляторні вимоги [4].

Ця інструкція цілком може вважатись важливим документом для роботи комерційного банку, оскільки в ній встановлюються основні вимоги, чітко визначенні терміни, пояснені механізми розрахунків економічних нормативів банку. Для комерційних банків необхідність дотримуватися цієї інструкції виникає з таких причин:

- а) Надає зрозумілі правила, за якими потрібно проводити діяльність банку;
- б) Надає важливе роз'яснення багатьох дефініцій і їх застосування;
- в) Забезпечує методологію для проведення розрахунків;
- г) Визначає порядок дій у виникненні тієї або іншої ситуації.

Отже, банківська система України формувалася у важких умовах. Ці умови стали поштовхом для побудови структурованого правового поля. Чітко розроблені закони, підзаконні акти, нормативи та інші регулювальні документи стали важливими умовами для побудови безпечної та ефективної банківської системи. Нормативне забезпечення стало основним чинником стабільності банківської системи. Законодавча база для цієї сфери є дуже великою, але головним є Закон України «Про банки і банківську діяльність» та постановає «№ 368 Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні». Ці два документи є основою для роботи банківської системи. Завдяки ним вдалося створити сильні фінансові інститути в Україні. У післявоєнний період часу це стане однією із запорукою відбудови країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тимчак М. В., Король С. Ю. Функціонування та перспективи розвитку ринку банківських послуг в рамках банківської системи України: нормативно-управлінський аспект. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «економіка». 2023. № 1(61). С. 161–165. URL: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).161-165](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).161-165) (дата звернення: 08.05.2025).
2. Нормативна база. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/legislation> (дата звернення: 08.05.2025).
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121- III : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 08.05.2025).
4. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Нац. банку України від 28.08.2001 № 368 : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата звернення: 08.05.2025).

Воляннюк Денис Віталійович

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

курсант 2 курсу, факультет підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Науковий керівник : Резворович Кристина Русланівна

завідувач кафедри цивільно-правових

дисциплін, доктор юридичних наук, доцент

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ

У зв'язку з початком повномасштабної російської агресії в лютому 2022 року в Україні склалася унікальна ситуація. Реагуючи на потреби населення та бізнесу, вітчизняні компанії створили нові страхові пропозиції, орієнтовані на забезпечення захисту життя, здоров'я, транспортних засобів та нерухомості від небезпек, спричинених воєнними діями.

Воєнні ризики в контексті страхової діяльності визначаються як загрози, пов'язані з веденням бойових дій, збройними конфліктами, терористичними актами, повстаннями, громадськими заворушеннями та іншими формами насильницьких подій, які можуть спричинити значні матеріальні збитки або втрати для страховиків та їхніх клієнтів. До основних видів воєнних ризиків належать: прямі бойові дії, непрямі наслідки війни (блокади, санкції, ембарго), акти тероризму, пограбування, а також політичні ризики, такі як експропріація майна або зміна законодавства в умовах воєнного стану. Характерними рисами цих ризиків є їхня масштабність, непередбачуваність та неможливість точного математичного моделювання, що обумовлює їхню виключення зі стандартних страхових полісів або включення за умови спеціальних угод. У страхуванні воєнні ризики часто виділяють у окрему категорію, оскільки вони суттєво відрізняються від класичних страхових випадків через високий рівень невизначеності та катастрофічний потенціал збитків.[1]

Українське законодавство у сфері страхування воєнних ризиків регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких ключове значення мають Закон України «Про страхування», Цивільний кодекс України, а також спеціальні постанови Кабінету Міністрів України, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про страхування» та міжнародної страхової практики, воєнні ризики традиційно виключаються зі стандартних договорів страхування

майна та життя через їхню катастрофічність, непрогнозованість та неможливість адекватного оцінювання ймовірності збитків. [2]

Страхове покриття у сфері воєнних ризиків вимагає особливого підходу через високий рівень невизначеності та масштабність потенційних збитків. Для оцінки ризиків використовуються різноманітні методи, зокрема історичний аналіз попередніх конфліктів, географічне зонування територій за рівнем небезпеки та експертні оцінки військових і фінансових спеціалістів. Наприклад, у зонах активних бойових дій страхові суми часто визначаються з урахуванням відновної вартості об'єктів, але з обмеженнями через високі ризики тотального руйнування. Важливу роль відіграє також франшиза, яка знижує моральний ризик і стимулює страховиків до дотримання запобіжних заходів.

Страхове покриття у сфері воєнних ризиків потребує спеціалізованого підходу через високий рівень невизначеності та катастрофічний потенціал збитків. Для оцінки потенційних збитків застосовуються комплексні методи, включаючи історичний аналіз попередніх конфліктів, геопросторове моделювання ризиків та експертні оцінки. В Україні особливе значення має зонування територій за рівнем ризику, що дозволяє диференціювати умови страхування для різних регіонів.

Визначення страхових тарифів на воєнні ризики базується на аналізі множинних факторів, включаючи:

- 1) відстань до лінії фронту
- 2) інтенсивність бойових дій
- 3) наявність критичної інфраструктури

За даними Асоціації страховиків України, середній тариф для зон активної бойової діяльності становить 5-7% від страхової суми, що значно вище стандартних показників.[3]

При настанні страхових випадків, зумовлених воєнними ризиками, виникає низка проблем, пов'язаних із складністю встановлення причинно-наслідкового зв'язку між бойовими діями та завданими збитками, особливо в умовах масованих обстрілів або тривалих бойових дій, коли пошкодження можуть бути результатом як прямих влучань, так і опосередкованих факторів (наприклад, пожеж або аварій). Документування збитків у зонах активних бойових дій ускладнюється через небезпеку для експертів, руйнування інфраструктури та брак доступу до пошкоджених об'єктів, що призводить до затримок у оцінці та виплатах. Додаткові труднощі виникають через відсутність офіційних даних про обставини пошкоджень, особливо на окупованих територіях, де неможливо провести незалежну експертизу. Для подолання цих проблем деякі страховики використовують супутникові знімки та дані від відновлювальних служб, проте ці методи не завжди є достатньо точними для визначення характеру та обсягу збитків.

Воєнні ризики суттєво впливають на фінансову стабільність страхових компаній, оскільки вони пов'язані з масштабними та непрогнозованими збитками, які можуть перевищувати їхні фінансові можливості. У умовах війни страховики стикаються з різким зростанням кількості страхових випадків, що призводить до значного навантаження на резервні фонди. Зокрема, в Україні після початку повномасштабного вторгнення страховики зіткнулися з необхідністю масових виплат, що спричинило дефіцит ліквідності та зниження платоспроможності низки компаній. Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну в 2022 році страховики отримали тисячі

звернень щодо збитків від обстрілів – зокрема, за полісами обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспорту. Оскільки багато авто було знищено або пошкоджено, компанії змушені були здійснювати виплати у великих обсягах, що призвело до дефіциту ліквідності.

Для зменшення фінансового навантаження страховики активно використовують механізми перестрахування, однак у умовах воєнного стану міжнародні перестраховики часто відмовляються від співпраці або значно підвищують тарифи. Окрім того, воєнні ризики призводять до зниження прибутковості страхових операцій через необхідність формування додаткових резервів та обмеження спектру послуг, що в довгостроковій перспективі може вплинути на конкурентоспроможність компаній.

Сучасні умови воєнного часу вимагають від страхових компаній розробки спеціалізованих продуктів, які б ефективно враховували високий рівень невизначеності та катастрофічний потенціал воєнних ризиків. Серед інноваційних рішень – страхові продукти з модульною структурою покриття, що дозволяють клієнтам обирати конкретні ризики (наприклад, тільки прямі бойові пошкодження або опосередковані наслідки війни), а також продукти з динамічними тарифами, які автоматично коригуються залежно від зміни рівня небезпеки в конкретному регіоні. Окрему категорію становлять продукти для критичної інфраструктури, які передбачають державно-приватне партнерство, де частина ризиків перерозподіляється на державні гарантійні фонди. Для фізичних осіб розробляються мікстрахові продукти з обмеженим покриттям, але доступними преміями, що дозволяє захистити життя та основне майно в умовах обмежених фінансових можливостей. Важливим напрямком є використання технологій, зокрема супутникового моніторингу та штучного інтелекту для оперативної оцінки збитків, що дозволяє прискорити процес виплат та знизити операційні витрати. Ці інноваційні підходи не лише підвищують фінансову стійкість страховиків, але й забезпечують доступність страхового захисту для бізнесу та населення в умовах воєнного стану.

Страхування відіграє важливу роль у суспільстві, стимулюючи накопичення та використання коштів для запобігання, мінімізації наслідків різноманітних ризиків і компенсації завданих ними збитків. Потреба людей у страхуванні зумовлена кількома ключовими факторами: по-перше, жодна сфера життєдіяльності не є абсолютно застрахованою від непередбачуваних загроз, що нерідко призводять до руйнівних наслідків; по-друге, ці загрози здатні завдавати значної шкоди як окремим громадянам, так і підприємствам; по-третє, вірогідність настання випадкових подій та масштаби їхніх негативних наслідків мають тенденцію до зростання; по-четверте, постійно виникають нові види загроз, такі як техногенні, екологічні, соціальні та воєнні, що робить страховий захист дедалі актуальнішим.[5, с.47]

Дослідження особливостей страхування в умовах воєнних ризиків є надзвичайно актуальним через безпрецедентні виклики, пов'язані зі збройною агресією, які суттєво трансформують традиційні страхові практики. Війна зумовлює не лише зростання масштабів збитків, а й необхідність розробки нових механізмів захисту, адаптації законодавства та впровадження інноваційних продуктів, таких як модульне страхування, динамічні тарифи та державно-приватні партнерства. Складність документування збитків, високі фінансові навантаження на страховиків та обмежена доступність

перестраховання вимагають комплексних рішень, включаючи використання сучасних технологій (наприклад, супутникового моніторингу) та державної підтримки. Український досвід демонструє, що ефективне страхування воєнних ризиків можливе лише за умови гнучкої регуляторної політики, інноваційних підходів до оцінки ризиків та тісної взаємодії між усіма учасниками ринку.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Розвиток страхування в Україні в умовах ризиків пандемії та війни. / Ключка О.В. Богріновцева Л.М. // Економіка та суспільство, Випуск # 70 / 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5278/5222>
2. Закон України «Про страхування» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, №№ 12-13, ст.28) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (Дата звернення 04.05.2025)
3. Національна асоціація страховиків України. Короткий огляд страхового ринку за 2023 від НАСУ. 9 Квітня, 2024 URL: <https://nasu.com.ua/korotkyj-oglyad-strahovogo-rynku-za-2023-vid-nasu/>
4. Звіти про стан страхового ринку України. URL: <https://forinsurer.com/stat>
5. Страхування воєнних ризиків в Україні / О. М. Полінкевич // Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 11. С. 44–51.

Воляннюк Денис Віталійович

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

курсант 2 курсу, факультет підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Науковий керівник : Резворович Кристина Русланівна

завідувач кафедри цивільно-правових

дисциплін, доктор юридичних наук, доцент

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЕЛЕКТРОННІ ПРАВОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

У сучасних умовах цифровізації та глобалізації електронні правочини стали невід'ємною частиною цивільного та господарського обігу. Однак у період воєнного стану, коли традиційні правовідносини зазнають суттєвих змін, їх регулювання набуває особливої актуальності. Введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року суттєво вплинуло на правовий режим укладення та виконання електронних угод, викликавши низку питань щодо їх дійсності, захисту прав сторін та адаптації законодавства до нових реалій.

Правове регулювання електронних правочинів у період дії воєнного стану базується на загальних нормах законодавства, але має свої особливості. Хоча воєнний стан передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав громадян, у тому числі в економічній сфері, електронні правочини загалом зберігають свою дійсність. Їхня легітимність визначається відповідністю вимогам Цивільного кодексу України (зокрема, статей 207 та 209, що регулюють форму правочинів) та Закону України "Про електронну комерцію". Який встановлює загальні положення щодо укладення електронних правочинів. Таким чином, попри надзвичайні обставини, електронні угоди продовжують відігравати важливу роль, забезпечуючи стабільність економічних відносин.[1]

У надзвичайних умовах особливого значення набуває валідність електронних угод, де ключовим інструментом залишається електронний підпис. Зокрема, згідно зі статтею 6 Закону України "Про електронні довірчі послуги", кваліфікований електронний підпис (КЕП) є основним засобом підтвердження дійсності правочинів. В умовах воєнного стану Міністерство цифрової трансформації України активно сприяє використанню платформи "Дія" для безпечного та юридично значущого підписання електронних документів, що дозволяє підтримувати функціонування правових процесів навіть у складних обставинах.[2]

Хоча Цивільний кодекс України (Далі - ЦК України) не надає чіткого визначення терміну «форма правочину», частина 1 статті 205 зазначає, що правочин може бути укладений усно або в письмовій (електронній) формі, і сторони мають право обирати

форму, якщо інше не встановлено законом. Водночас, частина 4 статті 203 ЦК України встановлює, що однією з умов дійсності правочину є необхідність його вчинення у формі, визначеній законом. Через це серед науковців існує дискусія щодо того, до якої форми слід відносити електронні правочини.[3]

Виконання електронних правочинів та захист прав сторін в умовах воєнного стану супроводжується низькою трудністю. Проблеми з логістикою та доставкою пов'язані з руйнуванням інфраструктури, блокадою морських шляхів та нестабільністю транспортного сполучення, що ускладнює своєчасне виконання зобов'язань. Оплата та розрахунки ускладнюються через обмеження в роботі платіжних систем, санкційні обмеження та ризики фінансових шахрайств, що вимагає додаткових гарантій, таких як ескроу-рахунки або використання криптовалют. Для вирішення спорів у воєнний час, коли судова система перевантажена, альтернативними механізмами є медіація та онлайн-арбітраж, які дозволяють швидко врегулювати конфлікти, але у складних випадках можливе звернення до суду з урахуванням особливостей воєнного стану. Захист прав споживачів забезпечується законодавством, але його реалізація ускладнюється через військові дії, тому важливо використовувати офіційні платформи електронної комерції, які надають гарантії безпеки платежів та можливість повернення коштів.[4]

Соціально-економічні ризики, пов'язані з електронними правочинами в умовах воєнного стану, включають зниження довіри до цифрових угод через зростання кіберзлочинності, шахрайства та нестабільності виконання зобов'язань. Зростання цін та інфляція ускладнюють фінансове планування, що призводить до не вигідних умов договорів, скасування угод або відстрочення платежів. Крім того, частина населення (особливо літні люди, внутрішньо переміщені особи та мешканці зон активних бойових дій) втрачає можливість користуватися електронними послугами через відсутність інтернет-доступу, необізнаність з цифровими технологіями або відключення енергопостачання. Це поглиблює соціальну нерівність та обмежує доступ до базових послуг, таких як онлайн-банкінг, електронні покупки або державні сервіси.

Електронний документообіг стає ключовим елементом цифрової трансформації, що охоплює бізнес, державний сектор і суспільство, постійно вдосконалюючись і сприяючи автоматизації, зниженню витрат та підвищенню ефективності й безпеки, водночас породжуючи нові виклики. У 2024 році Україна досягла значних успіхів у цифровізації, запровадивши обов'язковий електронний документообіг для держустанов, розширивши функціонал "Дії" для бізнесу, посиливши безпеку систем електронного документообігу та активно тестуючи проєкт електронна товарно-транспортна накладна. Також, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система стала обов'язковою для юридичних осіб приватного права, а керівники з цифрової трансформації областей активно працювали над цифровізацією регіонів. На глобальному рівні, зростання популярності штучного інтелекту революціонізувало обробку та аналіз документів, а світовий ринок електронного документообігу зріс на 15% до \$15 млрд, завдяки попиту електронного документообігу. [5]

У сучасних умовах воєнного стану електронні правочини залишаються ключовим інструментом підтримки економічної активності, однак їх функціонування суттєво ускладнюється через логістичні, фінансові та соціальні виклики. Незважаючи на адаптацію законодавства та активне використання цифрових інструментів (зокрема,

кваліфікованого електронного підпису та платформи «Дія»), зберігаються ризики, пов'язані з кібербезпекою, порушенням виконання зобов'язань та обмеженням доступу до електронних послуг окремих категорій громадян. Для забезпечення ефективного функціонування електронних правовичинів необхідно подальше вдосконалення правових механізмів, посилення захисту споживачів, розвиток альтернативних методів вирішення спорів (медіація, онлайн-арбітраж) та забезпечення цифрової інклюзії. Це дозволить зберегти довіру до електронних угод, мінімізувати економічні втрати та підтримати стабільність цивільного обороту в умовах надзвичайних обставин.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Закон України «Про електронну комерцію» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (Дата звернення 12.05.2025)
2. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (Дата звернення: 12.05.2025)
3. Змикало О.І. / Поняття та сутність електронних правовичинів за цивільним правом України // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021 URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/11/16.pdf>
4. Закон України «Про захист прав споживачів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (Дата звернення: 12.05.2025)
5. Олександр В. Використання електронного документообігу у 2025 році: виклики та прогнози. URL: https://biz.ligazakon.net/news/233920_vikoristannya-elektronnogo-dokumentooobgu-u-2025-rotsi-vyklyki-ta-viklyki

Голуб Юлія Юрївна

курсант 3-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету

внутрішніх справ

*Науковий керівник: **Березняк Василь Сергійович***

завідувач кафедри кримінального права та кримінології,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,

Дніпровського державного університету

внутрішніх справ

СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННИЙ ОБІГ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ

Незаконний обіг наркотичних засобів є одним із найбільш поширених видів кримінальних правопорушень у сучасному світі та становить суттєву загрозу для здоров'я населення, соціальної стабільності та національної безпеки багатьох держав, включаючи Україну. Аналіз судової практики у справах про незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів дозволяє виявити основні тенденції та особливості правозастосування, що має значення для подальшого розвитку та вдосконалення як нормативної бази, так і правозастосовної діяльності. Судова практика у справах цієї категорії характеризується динамічністю та різноманітністю підходів до вирішення окремих правових питань, що зумовлює необхідність її систематичного аналізу та узагальнення. Саме тому дослідження основних тенденцій судової практики у справах про незаконний обіг наркотичних речовин є надзвичайно актуальним для розуміння сучасного стану правозастосування в цій сфері.

Аналіз судової практики у справах про незаконний обіг наркотичних речовин дозволяє виокремити низку важливих тенденцій, які характеризують сучасний стан правозастосування в цій сфері. Однією з найбільш визначальних тенденцій сучасної судової практики є поступовий перехід від формального підходу до оцінки дій, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних речовин, до більш диференційованого, який враховує мету таких дій. Зокрема, судова практика демонструє більш індивідуалізований підхід до осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з наркотиками, для власного споживання, порівняно з особами, які здійснюють такі дії з метою збуту [1, с. 92].

Верховний суд у своїх постановках неодноразово підкреслював необхідність розмежування відповідальності залежно від мети вчинення злочину, який пов'язаний з незаконним обігом наркотичних засобів. Так, у Постанові Верховного суду від 24.04.2020 р. у справі № 619/3512/19 суд зазначив, що «оцінюючи зібрані докази у сукупності, суд повинен враховувати не лише кількість вилучених наркотичних засобів, але й інші обставини, які можуть свідчити про мету їх придбання та зберігання». Відповідно до позиції Верховного суду, визначальними обставинами при встановленні мети є не лише кількість наркотичних засобів, але й спосіб їх зберігання, наявність спеціального обладнання для виготовлення чи фасування, факт наркотичної залежності особи тощо. Така тенденція відображає загальноєвропейський підхід до гуманізації відповідальності для споживачів наркотиків та посилення боротьби з наркоторгівлею.

Судова практика свідчить про поступову зміну підходів до кваліфікації дій, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів. Зокрема, це стосується розмежування продовжуваних злочинів та сукупності злочинів у цій сфері. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово підкреслював, що для кваліфікації дій особи як продовжуваного злочину необхідна наявність єдиного умислу та спрямованості дій на досягнення загальної мети [3, с. 212]. Так, у Постанові від 18.02.2021 р. у справі № 727/9908/17 Верховний Суд зазначив, що «для кваліфікації дій особи за ч. 2 ст. 307 КК України як повторно вчинених необхідно встановити, що такі дії вчинялися особою неодноразово і кожен епізод мав самостійний умисел та мету».

Важливою тенденцією судової практики є посилення індивідуалізації покарання з урахуванням особи винного, зокрема наявності наркотичної залежності та інших обставин, які характеризують особу. Суди все частіше застосовують альтернативні види покарань, не пов'язані з позбавленням волі, особливо до осіб, які вчинили злочини, пов'язані з наркотиками, вперше та в невеликих розмірах. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував на необхідності врахування всіх обставин справи та особи винного при призначенні покарання. Так, у Постанові від 11.12.2019 р. у справі № 415/6262/17 Верховний Суд зазначив, що «при призначенні покарання за злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, суд має враховувати не лише тяжкість вчиненого злочину, але й особу винного, зокрема наявність наркотичної залежності, яка потребує лікування» [4, с. 98]. Така тенденція відображає загальний підхід до гуманізації кримінальної відповідальності за нетяжкі злочини, пов'язані з наркотиками, та прагнення до реабілітації осіб, які мають наркотичну залежність. Це також узгоджується з міжнародними стандартами у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, які передбачають баланс між заходами, спрямованими на зменшення пропозиції наркотиків, та заходами, спрямованими на зменшення попиту на них.

Також, проаналізувавши постанову ККСУ ВС від 03.04.2024 у справі № 362/7739/23, можна відзначити важливу тенденцію, що свідчить про чітку позицію судів щодо застосування ч. 4 ст. 309 КК України, яка передбачає звільнення від кримінальної відповідальності осіб, що добровільно звернулися за медичною допомогою та розпочали лікування від наркоманії. Ключовими умовами для застосування цієї норми є не лише звернення до лікувального закладу, але й підтвердження діагнозу "наркоманія" результатами медичного обстеження та фактичне проходження лікування саме від цього

захворювання. Відсутність належних доказів щодо встановленого діагнозу та проходження відповідного лікування унеможливорює застосування положень ч. 4 ст. 309 КК України, навіть за умови звернення особи до медичного закладу.

Аналіз судової практики у справах про незаконний обіг наркотичних засобів свідчить про наявність низки важливих тенденцій, які характеризують сучасний стан правозастосування в цій сфері. Зокрема, можна виділити такі основні тенденції:

1. Диференціація відповідальності залежно від мети вчинення злочину, що передбачає більш індивідуалізований підхід до осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з наркотиками, для власного споживання, порівняно з особами, які здійснюють такі дії з метою збуту.

2. Підвищення стандартів доказування у справах про збут наркотичних речовин, що проявляється у вимогливішому підході судів до оцінки доказів у цій категорії справ, особливо у справах про контрольовані закупки наркотичних засобів.

3. Індивідуалізація покарання з урахуванням особи винного, зокрема наявності наркотичної залежності та інших обставин, які характеризують особу.

4. Впровадження практики застосування примусового лікування від наркотичної залежності як додаткового заходу впливу на осіб, які вчинили злочини у стані наркотичного сп'яніння або мають наркотичну залежність.

Формування єдиної судової практики у справах про незаконний обіг наркотичних речовин є важливим чинником забезпечення однакового застосування законодавства в цій сфері та підвищення ефективності протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Музика А.А., Горох О.П. Покарання за незаконний обіг наркотичних засобів: монографія. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2021. 256 с.

2. Карпенко М.І., Москаленко О.В. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: проблеми теорії та практики. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 131-138.

3. Данилевська Ю.О., Каменський Д.В. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів: науково-практичний посібник. Київ: Дакор, 2022. 380 с.

4. Бабаніна В.В., Чернявський С.С. Індивідуалізація покарання за злочини у сфері обігу наркотичних засобів: проблеми теорії та судової практики. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2023. № 3(118). С. 92-104.

Гончар Кароліна Сергіївна

курсант 3-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович

завідувач кафедри кримінального права та кримінології,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Незаконний обіг підакцизних товарів залишається однією з найбільш актуальних проблем вітчизняної правової системи, що завдає значної шкоди економічній безпеці держави та створює загрози для здоров'я населення. За оцінками експертів, тіньовий обіг підакцизних товарів в Україні становить близько 25-30% від загального обсягу ринку, що призводить до недоотримання бюджетом значних коштів [1]. Недосконалість кримінально-правового регулювання у цій сфері та низька ефективність правозастосовної практики створюють сприятливі умови для розвитку тіньового ринку підакцизної продукції.

Підакцизні товари, до яких належать алкогольні напої, тютюнові вироби, паливно-мастильні матеріали, транспортні засоби, електрична енергія тощо, потребують особливого контролю з боку держави через їхній специфічний статус і підвищений ризик щодо незаконного обігу. Кримінальна відповідальність за правопорушення у сфері обігу підакцизних товарів передбачена низкою статей Кримінального кодексу України, зокрема ст. 204 «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів».

Одним із ключових питань у контексті кримінальної відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів є правильна кваліфікація таких діянь. Аналіз судової практики свідчить про наявність суттєвих розбіжностей у підходах до тлумачення та застосування відповідних норм КК України. Так, основною проблемою при кваліфікації злочинів за ст. 204 КК України є визначення критеріїв незаконності виготовлення, зберігання, транспортування та збуту підакцизних товарів. Судова практика демонструє неоднозначність у трактуванні цих

понять, що призводить до різних правових наслідків для осіб, які вчинили одні й ті самі за своєю об'єктивною стороною діяння [2].

Крім того, дискусійним залишається питання розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері обігу підакцизних товарів. Відсутність чітких критеріїв такого розмежування створює передумови для зловживань та корупційних проявів у процесі правозастосування.

Особливо складним є питання кваліфікації незаконного обігу підакцизних товарів у контексті застосування положень ст. 204 КК України у сукупності з іншими статтями, що передбачають відповідальність за суміжні злочини, зокрема ст. 199 (фальшування марок акцизного податку), ст. 212 (ухилення від сплати податків) та ст. 227 (випуск або реалізація недоброякісної продукції).

Не менш важливим аспектом є проблема кваліфікації злочинних груп у сфері незаконного обігу підакцизних товарів. Як свідчить практика, такі злочини часто вчиняються організованими злочинними групами з чітким розподілом ролей, що вимагає комплексного підходу до кваліфікації та встановлення ступеня вини кожного співучасника [3].

Аналіз чинного законодавства України дозволяє виділити кілька ключових проблем нормативно-правового регулювання у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів. По-перше, існує проблема неузгодженості термінології, що використовується у кримінальному та податковому законодавстві щодо визначення підакцизних товарів та правил їх обігу. Така неузгодженість створює труднощі при кваліфікації відповідних діянь та призводить до різного тлумачення норм права правозастосовними органами. По-друге, спостерігається недостатня диференціація кримінальної відповідальності залежно від виду підакцизних товарів та масштабів їх незаконного обігу. Наприклад, у ст. 204 КК України не враховується різниця між суспільною небезпечністю незаконного обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів порівняно з незаконним обігом паливно-мастильних матеріалів або транспортних засобів. По-третє, потребує вдосконалення механізм взаємодії між різними правоохоронними органами, уповноваженими на протидію незаконному обігу підакцизних товарів. Відсутність чіткого розподілу повноважень та ефективного механізму обміну інформацією зменшує результативність боротьби з такими злочинами.

Окремо слід відзначити проблему невідповідності санкцій, передбачених у ст. 204 КК України, реальній суспільній небезпечності відповідних діянь. Зокрема, санкції не враховують можливість завдання значної шкоди життю та здоров'ю споживачів у разі реалізації фальсифікованих підакцизних товарів, особливо алкогольних напоїв та тютюнових виробів [4].

Вирішення зазначених проблем вимагає комплексного підходу, спрямованого на вдосконалення як матеріальних, так і процесуальних аспектів кримінально-правового регулювання відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів. Насамперед, необхідним є гармонізація термінології, що використовується у кримінальному та податковому законодавстві. Це дозволить уникнути розбіжностей у тлумаченні ключових понять та забезпечить єдиний підхід до кваліфікації відповідних діянь. Слід також звернути увагу на необхідність вдосконалення механізмів співпраці між правоохоронними органами, податковими органами та суб'єктами господарювання, що

здійснюють легальний обіг підакцизних товарів. Така співпраця має бути спрямована на своєчасне виявлення та припинення каналів незаконного виробництва та збуту підакцизної продукції [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Кримінально-правова протидія незаконному обігу підакцизних товарів в Україні: проблеми теорії та практики. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 354 с.
2. Савченко А.В., Шуляк Ю.Л. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності: проблеми кваліфікації та перспективи вдосконалення законодавства. Юридичний вісник. 2024. № 1. С. 187-195.
3. Полянський Ю.С., Рудковська М.Р. Проблеми розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу підакцизних товарів. Економіка та право. 2023. № 3. С. 112-120.
4. Міщенко В.І., Харченко В.Б. Кримінально-правова характеристика незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів. Право і суспільство. 2024. № 2. С. 207-215.
5. Кравчук Н.М., Білоус В.Т. Удосконалення механізмів протидії незаконному обігу підакцизних товарів: міжнародний досвід та перспективи його імплементації в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2023. № 4. С. 158-167.

Гончар Кароліна Сергіївна,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Плетенець Віктор Миколайович**
професор кафедри криміналістики та
домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Обшук є одним із найскладніших слідчих (розшукових) дій з організаційної та тактичної точок зору, оскільки його проведення вимагає комплексної підготовки та детального планування. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із розвитком технологій, змінами у законодавстві та підвищенням правової обізнаності громадян, підготовка до проведення обшуку набуває ще більшого значення для забезпечення його ефективності та законності. Тактика обшуку вимагає від слідчого не лише знання процесуальних норм і криміналістичних рекомендацій, але й здатності до аналітичного мислення та прогнозування можливих ситуацій [1, с. 28].

Підготовка до проведення обшуку є складним та багатостадійним процесом, який включає в себе комплекс організаційних та тактичних заходів. Результативність проведення обшуку багато в чому залежить від ретельної підготовки слідчим до нього [2]. Від якості такої підготовки також багато чого залежить. Тож аналіз наукової літератури та практики проведення обшуків дозволяє виділити наступні етапи підготовки:

1. Аналіз наявних матеріалів кримінального провадження та визначення мети обшуку.
2. Збір та аналіз інформації про об'єкт обшуку, його власників або користувачів.
3. Визначення часу проведення обшуку та складу учасників слідчо-оперативної групи.
4. Підготовка технічних засобів фіксації та спеціального обладнання.
5. Розробка тактичного плану проведення обшуку.

На етапі підготовки до обшуку слідчий повинен зібрати максимально повну інформацію про об'єкт обшуку, що дозволить не лише визначити місця ймовірного приховування шуканих предметів, але й спрогнозувати можливі перешкоди та протидію з боку осіб, у яких проводиться обшук [3, с. 156].

Сучасне криміналістичне забезпечення обшуку стикається з низкою викликів, які потребують адаптації традиційних підходів до підготовки та проведення цієї слідчої дії. Серед основних викликів можна виділити:

1. Технологічні виклики. Розвиток цифрових технологій значно ускладнює процес пошуку та вилучення доказів. Сучасні злочинці активно використовують засоби шифрування даних, хмарні сховища, анонімні мережі для приховування інформації. Підготовка до обшуку на об'єктах з високим рівнем технологічного оснащення вимагає залучення спеціалістів у галузі інформаційних технологій та використання спеціального програмного забезпечення для доступу до зашифрованих даних [4, с. 123].

2. Правові виклики. Зміни у кримінальному процесуальному законодавстві встановлюють додаткові вимоги до процедури отримання дозволу на обшук та його проведення. Зокрема, обов'язковою є відеофіксація обшуку, що потребує додаткової підготовки технічних засобів та навчання учасників слідчо-оперативної групи. Крім того, судова практика постійно формує нові вимоги до обґрунтування клопотань про дозвіл на обшук.

3. Тактичні виклики. Підвищення правової обізнаності населення та доступність юридичної допомоги призводять до зростання випадків протидії законному обшуку. Підозрювані та обвинувачені часто знають свої права та намагаються перешкоджати законним діям слідчого. Це вимагає розробки нових тактичних прийомів та психологічної підготовки учасників слідчо-оперативної групи.

4. Організаційні виклики. В умовах високої навантаженості слідчих та оперативних працівників підготовка до обшуку часто здійснюється в обмежені терміни, що може негативно позначатися на його якості. Крім того, проблемою залишається недостатня координація між різними підрозділами правоохоронних органів при плануванні та проведенні обшуків.

Аналіз сучасних викликів дозволяє запропонувати наступні шляхи підвищення ефективності підготовки до проведення обшуку:

- впровадження сучасних інформаційних технологій. Використання спеціалізованих програмних комплексів для аналізу інформації про об'єкт обшуку, моделювання його проведення та прогнозування можливих ситуацій може значно підвищити якість підготовки. Інформаційно-аналітичне забезпечення підготовки до обшуку з використанням сучасних технологій дозволяє систематизувати наявну інформацію та виявити неочевидні зв'язки між об'єктами та суб'єктами кримінального провадження [5, с. 87].

- удосконалення взаємодії між суб'єктами кримінального провадження. Ефективна підготовка до обшуку вимагає налагодженої взаємодії між слідчим, прокурором, оперативними працівниками та спеціалістами. Доцільним є створення спеціалізованих слідчо-оперативних груп, які матимуть досвід спільної роботи та відпрацьовані алгоритми дій при підготовці та проведенні обшуків.

- розробка типових тактичних операцій. Для підвищення ефективності підготовки до обшуку доцільно розробити та впровадити в практику типові тактичні операції, які включатимуть комплекс слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на досягнення конкретної мети обшуку з урахуванням категорії кримінального правопорушення та особливостей об'єкта обшуку.

- підвищення кваліфікації учасників слідчо-оперативної групи. Систематичне проведення навчальних занять та тренінгів для слідчих, прокурорів та оперативних працівників з питань підготовки та проведення обшуків з урахуванням сучасних викликів та передового досвіду дозволить підвищити їх професійний рівень та ефективність роботи.

- розробка методичних рекомендацій. Узагальнення практичного досвіду та наукових розробок у сфері підготовки до проведення обшуку дозволить створити актуальні методичні рекомендації, які враховуватимуть сучасні виклики та міститимуть конкретні алгоритми дій на кожному етапі підготовки.

Отже, підготовка до проведення обшуку є ключовим фактором, який визначає його результативність та законність. Прийняття організаційно-тактичних рішень як важливої складової планування розслідування кримінальних правопорушень завжди пов'язано з труднощами в реалізації [6]. В умовах сучасних викликів, пов'язаних з розвитком технологій, змінами у законодавстві та підвищенням правової обізнаності громадян, традиційні підходи до підготовки та проведення обшуку потребують удосконалення. Ефективність обшуку напряму залежить від якості його підготовки, яка повинна включати не лише організаційні заходи, але й розробку детального тактичного плану з урахуванням усіх можливих ситуацій та варіантів поведінки учасників [7, с. 212].

Таким чином, запропоновані шляхи підвищення ефективності підготовки до проведення обшуку, зокрема впровадження сучасних інформаційних технологій, удосконалення взаємодії між суб'єктами кримінального провадження, розробка типових тактичних операцій, підвищення кваліфікації учасників слідчо-оперативної групи та розробка методичних рекомендацій, дозволять адаптувати організаційно-тактичні аспекти підготовки до сучасних умов та забезпечити високу ефективність обшуку як слідчої (розшукової) дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коновалова В.О. Тактика обшуку: сучасний стан та перспективи розвитку // Вісник кримінального судочинства. 2021. № 2. С. 25-32.
2. Плетенець В. М. Організаційно-тактичне забезпечення підготовка до обшуку. Науково-теоретичний журнал «Вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ». 2016. Т. 3, № 87. С. 300–310. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.87.300-310> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Салтевський М.В. Криміналістика: підручник. Харків: Право, 2020. 456 с.
4. Черноус Ю.М. Особливості підготовки до обшуку при розслідуванні злочинів, пов'язаних з використанням інформаційних технологій // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 118-127.
5. Тищенко В.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2021. 246 с.
6. Плетенець В. М. Можливості використання слідчим критичного мислення в умовах протидії розслідуванню. Вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2019. Вип. 4 (88). С. 257–265. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.227-237> (дата звернення: 15.05.2025).
7. Криміналістика: підручник / За ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 2021. 496 с.

Горланов Дмитро Віталійович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Рубан Вікторія Валеріївна

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Воєнний стан створює особливі умови для діяльності правоохоронних органів, зокрема для здійснення оперативно-розшукової діяльності (ОРД). В умовах збройної агресії держави зобов'язані вживати надзвичайних заходів для забезпечення національної безпеки та правопорядку. Це впливає на правові механізми ОРД, зокрема на порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, правовий статус суб'єктів ОРД та співвідношення державних інтересів і прав людини. В умовах війни оперативно-розшукова діяльність набуває ще більшої значущості, оскільки від її ефективності залежить виявлення та нейтралізація диверсійних груп, боротьба з терористичними загрозами, захист стратегічно важливих об'єктів та забезпечення державної безпеки. Водночас під час воєнного стану спостерігається певний дисбаланс між необхідністю оперативного реагування на загрози та дотриманням прав і свобод людини, що потребує детального аналізу правових механізмів здійснення ОРД у цих умовах.

Оперативно-розшукова діяльність в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" [1], Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК) [2], а також підзаконними

актами, що деталізують застосування тих чи інших оперативних методів. Основними завданнями ОРД є запобігання, виявлення та розкриття кримінальних правопорушень, захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, а також забезпечення безпеки суспільства та держави. До суб'єктів ОРД належать Національна поліція, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, військова контррозвідка та інші спеціально уповноважені органи. Закон визначає методи проведення ОРД, серед яких є негласні оперативно-розшукові заходи, співпраця з конфідентами, використання спеціальних технічних засобів, встановлення контролю за комунікаціями тощо [3, с.164].

Воєнний стан вносить суттєві корективи у правові механізми здійснення ОРД. Одним із ключових аспектів є обмеження певних прав і свобод громадян. Відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [4], у період воєнного стану допускається тимчасове обмеження конституційних прав, що стосується, зокрема, права на недоторканність приватного життя, таємницю листування та комунікацій. Це означає, що правоохоронні органи можуть отримувати доступ до телефонних розмов, електронного листування, банківських операцій без судового дозволу, якщо це необхідно для забезпечення національної безпеки. Крім того, під час війни суттєво розширюються повноваження силових структур щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, таких як зовнішнє спостереження, контроль за фінансовими потоками підозрюваних осіб, проникнення в приміщення для збору доказів. Особливе місце займає виявлення та нейтралізація диверсійно-розвідувальних груп, що потребує посилення співпраці між правоохоронними органами, військовими підрозділами та міжнародними партнерами.

Незважаючи на значне розширення повноважень оперативних підрозділів у період воєнного стану, існує низка проблем, що можуть ускладнити їх діяльність. По-перше, спрощення механізмів отримання доступу до інформації створює ризики зловживань з боку правоохоронців. Відсутність належного судового контролю може призводити до порушень законності, що, в свою чергу, негативно впливає на дотримання прав людини. По-друге, існує проблема адаптації законодавства до сучасних умов війни, зокрема щодо використання кіберрозвідки, перехоплення комунікацій та боротьби з інформаційними атаками. По-третє, правоохоронні органи стикаються з кадровими та технічними труднощами, оскільки значна частина працівників мобілізована до лав Збройних Сил України, а матеріально-технічне забезпечення оперативних підрозділів ускладнене через воєнні дії. По-четверте, необхідність оперативного реагування на загрози потребує ефективної взаємодії між різними структурами, що не завжди реалізується належним чином через бюрократичні процедури та нестачу координації.

З огляду на зазначені проблеми, необхідно вдосконалити правове регулювання оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. По-перше, слід чітко визначити межі втручання в права громадян, забезпечивши баланс між державними інтересами та міжнародними стандартами захисту прав людини. По-друге, варто посилити механізми контролю за діяльністю оперативних підрозділів, наприклад, через незалежні наглядові органи або спеціальні парламентські комітети. По-третє, необхідно розширити нормативну базу щодо використання новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту та аналітичних платформ для боротьби з кіберзлочинністю. По-четверте, слід

запровадити спеціальні програми підготовки оперативних працівників до роботи в умовах воєнного стану, забезпечивши їм необхідні знання та ресурси [5, с.88].

Таким чином, воєнний стан суттєво змінює правові механізми здійснення оперативно-розшукової діяльності, надаючи правоохоронним органам додаткові повноваження для боротьби з загрозами національній безпеці. Однак ці зміни супроводжуються певними ризиками, серед яких порушення прав людини, нестача контролю та кадрові проблеми. Для ефективної діяльності оперативних підрозділів необхідно вдосконалити законодавство, забезпечивши баланс між інтересами держави та дотриманням прав і свобод громадян, а також посилити координацію між силовими структурами та міжнародними партнерами. Успішне реформування правових механізмів ОРД у воєнний період сприятиме не лише підвищенню ефективності оперативних заходів, а й зміцненню правопорядку та безпеки держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Цифра Р., Дем'янець М., Кисельов А. ОПЕРАТИВНА РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ. *UNIVERSUM | Червень 2024*, 9, 2024. С. 162–168. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1098>.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
5. Савоста В., Іваньков І. ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ. *VI Міжнародна студентська наукова конференція «ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СУЧАСНОЇ НАУКИ»*, 22 березня 2024 р., м. Кременчук, 2024. С. 86–88. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/851>.

Горланов Дмитро Віталійович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

ФІНАНСОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

У сучасному суспільстві, що характеризується зростаючою складністю економічних і фінансових процесів, питання дотримання фінансової дисципліни набуває особливої уваги. У зв'язку з цим актуальним стає дослідження правової природи фінансових правопорушень, їх змісту, ознак, класифікації та механізмів юридичної відповідальності за їх вчинення. Фінансова діяльність держави охоплює управління бюджетними коштами, організацію податкових надходжень, банківську систему, валютне регулювання, обіг цінних паперів тощо. Порушення встановлених державою правил у цих сферах негативно впливає на економічну стабільність, підриває довіру до фінансових інституцій та створює загрозу фінансовій безпеці держави.

Поняття «фінансове правопорушення» в юридичній науці не має єдиного законодавчо закріпленого визначення, проте більшість науковців сходяться на тому, що це винне, протиправне діяння (дія або бездіяльність), що порушує встановлений порядок у сфері фінансової діяльності, і за яке передбачена юридична відповідальність. Такий підхід відповідає загальним критеріям класифікації правопорушень, а також враховує специфіку фінансового права як окремої галузі. Основними ознаками фінансового правопорушення є: по-перше, діяння, тобто активна дія або пасивна бездіяльність; по-друге, протиправність, тобто порушення норм фінансового законодавства (зокрема бюджетного, податкового, валютного, банківського); по-третє, винність, що передбачає наявність умислу або необережності у поведінці особи; по-четверте, наявність суб'єкта правопорушення — фізичної або юридичної особи, здатної нести юридичну відповідальність; і, нарешті, караність, тобто наявність санкцій, передбачених законодавством за таке порушення [1, с.92-93].

Фінансові правопорушення, з огляду на їхнє змістовне наповнення, можуть бути класифіковані за різними критеріями. Насамперед, слід виділити правопорушення у

сфері бюджетних правовідносин. До них належать порушення порядку складання, розгляду, затвердження, виконання та контролю за виконанням бюджету. Особливо небезпечними є факти нецільового використання бюджетних коштів, фінансування не затверджених програм або приховування залишків коштів на рахунках розпорядників. Законодавчим підґрунтям регулювання таких правопорушень є Бюджетний кодекс України [2], який визначає механізми контролю та санкції, що застосовуються у разі порушення бюджетної дисципліни.

Іншою важливою категорією є податкові правопорушення, що охоплюють порушення податкового законодавства, зокрема умисне ухилення від сплати податків, неподання або несвоєчасне подання податкової звітності, внесення до неї завідомо неправдивих відомостей. Податковий кодекс України [3] містить докладний перелік податкових правопорушень, розмежування відповідальності залежно від ступеня вини та тяжкості наслідків. Такі правопорушення суттєво зменшують доходну частину бюджету, сприяють розвитку тіньової економіки та підривають принципи справедливого оподаткування.

У банківській сфері фінансові правопорушення проявляються у вигляді порушення правил ведення банківських операцій, недотримання вимог щодо капіталізації, маніпуляцій із ліквідністю, ненадання або надання неправдивої фінансової інформації. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [4] встановлює вимоги до банків і порядок застосування санкцій у разі порушення фінансової дисципліни. НБУ як регулятор має право застосовувати до фінансових установ заходи впливу аж до відкликання банківської ліцензії.

Окрему категорію становлять кримінальні правопорушення у фінансовій сфері, що кваліфікуються за нормами Кримінального кодексу України [5]. До них належать шахрайство у фінансовій сфері, фальсифікація фінансової документації, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, службове підроблення, розкрадання коштів, надання неправдивої інформації щодо фінансового стану підприємства тощо. Такі злочини, як правило, мають високий рівень суспільної небезпеки і завдають значної шкоди державі, інвесторам, споживачам фінансових послуг.

Не менш значущими є фінансові правопорушення, пов'язані з корупцією. Зловживання владою та службовим становищем, конфлікт інтересів при укладенні фінансових договорів, отримання неправомірної вигоди посадовими особами органів, що здійснюють фінансовий контроль — усе це порушує основи законності та справедливості у сфері публічних фінансів. Закон України «Про запобігання корупції» [6] передбачає низку запобіжників і відповідальність за такі правопорушення, зокрема у вигляді адміністративних штрафів, дисциплінарних стягнень і навіть позбавлення волі.

Щодо юридичної відповідальності, то вона в фінансовому праві є комплексною і передбачає декілька форм. По-перше, це адміністративна відповідальність, що застосовується у вигляді штрафів, попереджень, тимчасового зупинення діяльності тощо. По-друге, у разі вчинення кримінальних правопорушень — кримінальна відповідальність, яка полягає у позбавленні волі, конфіскації майна, забороні обіймати певні посади. По-третє, цивільно-правова відповідальність полягає у відшкодуванні заподіяних збитків. І, нарешті, специфічною є фінансово-правова відповідальність, що полягає в застосуванні до правопорушників фінансових санкцій у вигляді стягнення

коштів, припинення фінансування, блокування рахунків тощо. Така багатовекторність відповідальності зумовлена особливою природою фінансових правовідносин, де перетинаються публічні та приватні інтереси.

Науковці, зокрема С.В. Додін, звертають увагу на необхідність чіткого розмежування поняття «фінансове правопорушення» та «правопорушення у фінансовій сфері», оскільки останнє поняття значно ширше й охоплює, зокрема, трудові або господарські спори, пов'язані з фінансами. Він також вказує на необхідність кодифікації фінансово-правових норм і прийняття окремого законодавчого акту, що унормував би підстави та види фінансових правопорушень, їх суб'єктів, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, а також процедури розгляду таких справ [7, с.111].

Слід зазначити, що сьогодні в Україні немає єдиного нормативного акту, який би системно регулював питання фінансових правопорушень. Це створює труднощі в правозастосовній практиці, спричиняє дублювання та суперечності в законодавстві, ускладнює діяльність органів фінансового контролю. Багато норм розпорошені між Податковим, Бюджетним, Кримінальним, законами про банки, фінансові послуги, запобігання корупції тощо. У цьому контексті доцільною є розробка та ухвалення Закону України «Про фінансові правопорушення», що дозволить систематизувати понятійний апарат, забезпечити юридичну визначеність та ефективність застосування відповідальності.

На міжнародному рівні боротьба з фінансовими правопорушеннями також активно ведеться. Зокрема, Європейська конвенція про видачу правопорушників (стаття 5) [8] визнає фінансові злочини як підставу для екстрадиції. Це свідчить про усвідомлення загрози, яку несуть фінансові порушення не лише національній, але й міжнародній економічній безпеці. Тому гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами є важливим етапом у зміцненні фінансової правової системи.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що фінансові правопорушення — це складне правове явище, що охоплює різноманітні форми поведінки, які порушують порядок у сфері фінансової діяльності держави. Їх попередження, виявлення та притягнення винних до відповідальності є запорукою стабільності державних фінансів, довіри до інституцій і сталого розвитку економіки. Реформування правового регулювання у цій сфері має ґрунтуватися на принципах правової визначеності, системності, відповідності міжнародним стандартам і ефективного захисту публічних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нестеренко А. А. Щодо підходів до визначення фінансового правопорушення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 23. С. 92–95 (Серія: Юриспруденція).
2. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 06.05.2025).
3. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 06.05.2025).
4. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 06.05.2025).

6. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.05.2025).

6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 06.05.2025).

7. Нестеренко А.А. Поняття фінансового правопорушення: український та закордонний досвід. Правова держава. Вип.24. 2016. С. 110-115.

8. Європейська конвенція про видачу правопорушників : Конвенція Ради Європи від 13.12.1957 : станом на 20 верес. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення: 06.05.2025).

Забудський Олександр Павлович,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Марієнко Антон Олександрович,**
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

У сучасних умовах трансформації правових систем дедалі більшого значення набуває концепція декриміналізації як інструмент гуманізації кримінальної політики. Декриміналізація — це процес, коли певна дія, яка раніше вважалась кримінальним правопорушенням, перестає бути кримінально караною [1].

Декриміналізація полягає в тому, що в кримінальне законодавство вносять зміни, які виключають певні дії з числа кримінальних правопорушень і, відповідно, скасовують кримінальну відповідальність за них. Це може бути або повне вилучення норми, або її зміна таким чином, що дія більше не підпадає під визначення кримінального правопорушення. Таке рішення зазвичай приймається, коли вважається, що певне діяння вже не несе серйозної загрози для суспільства, тобто втратило ознаки суспільної небезпеки.

Також це може бути пов'язано з бажанням держави реагувати на порушення не через кримінальні засоби, а через адміністративні, дисциплінарні або цивільні. Іноді декриміналізація відбувається через зміну самого складу кримінального правопорушення, коли закон звужує або уточнює критерії, за яких дія визнається таким правопорушенням [2].

Головна мета декриміналізації полягає в тому, щоб кримінальне законодавство відповідало сучасним політичним, економічним та моральним умовам у країні. Якщо в Кримінальному кодексі залишаються норми, які вже не узгоджуються з нинішніми суспільними цінностями та відносинами, люди починають сприймати закон як щось застаріле або відірване від реального життя. У результаті зменшується довіра до права загалом, і ефективність кримінального закону як засобу запобігання правопорушенням падає.

Іноді держава змушена вдаватися до декриміналізації, коли більшість громадян просто ігнорує певні заборони. Наприклад, колись самогоноваріння було кримінально караним, але з часом ця норма перестала працювати — тому її скасували [3].

9 серпня 2024 року в Україні набув чинності Закон №3886-IX, який змінив підхід до крадіжок: тепер, якщо сума вкраденого менша за 3028 гривень, це вже не кримінальне правопорушення, а адміністративне. Раніше ж кримінальна відповідальність наставала вже з 302,8 грн [3]. Також важливо: якщо новий закон пом'якшує відповідальність, то він поширюється і на ті випадки, які сталися до його набуття чинності.

У контексті аналізу окремих законодавчих ініціатив заслуговує на увагу аналітична довідка до законопроекту №12026, який передбачає внесення змін до статті 263-1 КК України щодо звільнення військовослужбовців від кримінальної відповідальності за виготовлення боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв під час воєнного стану. Зазначене положення, попри декларативну назву, не містить ознак декриміналізації як юридичного явища, а фактично встановлює спеціальні умови звільнення від відповідальності. Водночас, згідно з позицією аналітичної служби Верховної Ради України, прийняття таких змін може створити потенційні ризики для громадської безпеки, зокрема у разі безконтрольного поширення вибухових засобів. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до внесення змін у кримінальне законодавство в умовах воєнного стану [5].

У сучасних українських реаліях декриміналізація виступає важливим напрямом кримінально-правової політики, спрямованим на гуманізацію законодавства, зниження навантаження на правоохоронні органи та адаптацію правових норм до змін у суспільстві. Вона дозволяє забезпечити баланс між суспільною безпекою та доцільністю кримінальної репресії, особливо в умовах трансформацій, які переживає держава у зв'язку з воєнним станом, соціально-економічними викликами та євроінтеграційним курсом. Водночас ефективність цього процесу залежить від чіткої правової регламентації, дотримання принципу пропорційності та належної правозастосовної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декриміналізація: що є тепер злочин і покарання?. mista.ua. URL: <https://mista.ua/Новини/Суспільство/декриміналізація-що-є/251462/?setcity=1170> (дата звернення: 17.05.2025).
2. Марисюк К., Канцір В. Декриміналізація як метод кримінально-правової політики. Вісник Національного університету "Львівська політехніка", Серія: Юридичні науки. 2019. № 22. С. 191–194. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/nov/19981/marisyukkancir.pdf> (дата звернення: 17.05.2025).
3. Пустова Н. Декриміналізація кримінальних правопорушень у контексті кримінально-правової політики. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2020. С. 297–302. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.68> (дата звернення: 17.05.2025).
4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів : Закон України від 18.07.2024 № 3886-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text> (дата звернення: 17.05.2025).

5. Інформаційна довідка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 263-1 Кримінального кодексу України щодо декриміналізації виготовлення в умовах воєнного стану з метою виконання бойових завдань, пов'язаних із захистом національного суверенітету та територіальної цілісності України, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв». Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33227.pdf> (дата звернення: 17.05.2025).

6. Індивідуальне запобігання злочинам органами внутрішніх справ у системі протидії злочинності: сучасний стан проблеми
Jurnalul juridic national : teorie si practica. – 2014. – № 4 (8). – С. 192–197.

Забудський Олександр Павлович,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Кривонус Олександр Григорович,**
старший викладач кафедри криміналістики та
домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор філософії

ЗАСТОСУВАННЯ НСРД ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ДЕРЖВНОЇ ЗРАДИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

У сучасних умовах збройного конфлікту, що триває на території України, особливої актуальності набуває питання забезпечення національної безпеки. Одним із ключових інструментів у боротьбі з посяганнями на її основи є застосування негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД).

Згідно зі статтею 111 Кримінального кодексу України, державна зрада — це свідомі дії громадянина України, які завдають шкоди суверенітету, безпеці чи територіальній цілісності держави. До таких дій належать шпигунство, перехід на бік ворога, а також допомога іноземним державам або організаціям у підривної діяльності [1].

Ці злочини можуть проявлятися в участі у ворожих структурах, передачі секретної інформації або організації диверсій, інформаційної війни, спроб зміни влади чи кордонів. За вчинення таких дій передбачене покарання — позбавлення волі на 10–15 років. Однак, особа може уникнути відповідальності, якщо добровільно зізнається у своїх діях і повідомить про завдання ворога ще до їх виконання [2].

Типові сліди, які залишаються після вчинення державної зради, та складнощі, пов'язані з їх дослідженням, відіграють важливу роль у формуванні криміналістичної характеристики цього злочину. Вони є основою для побудови слідчих версій, планування розслідування, вибору тактики слідчих дій та розробки ефективної методики викриття таких правопорушень.

До найпоширеніших матеріальних слідів державної зради належать: текстові файли, технічні засоби, якими користувався зловмисник для передачі інформації, контакти осіб, з якими він спілкувався, дані з комп'ютерів і соцмереж (фото, відео, аудіо), документи, що містять докази вчиненого. Також можуть залишатися запахові або звукові сліди, особливо при передачі даних наживо.

Окрему категорію становлять ідеальні сліди — це пам'яттєві уявлення людей, які мали контакт зі злочинцем або стали свідками підозрілої поведінки. Такі спогади свідків або самого підозрюваного допомагають уточнити обставини злочину. Таким чином, слідова картина при державній зраді — це система як матеріальних, так і психологічних (ідеальних) слідів, які в комплексі дозволяють відтворити механізм вчинення злочину, ідентифікувати винних та встановити спосіб їх дій [3].

Для ефективного розслідування фактів державної зради необхідно якнайшвидше розпочати проведення комплексу негласних слідчих дій, використовуючи передові технічні засоби. Йдеться, зокрема, про отримання даних із телекомунікаційних мереж, доступ до інформації з електронних систем, встановлення місця перебування технічних засобів зв'язку, зовнішнє спостереження за людьми, об'єктами чи локаціями, а також аудіо- та відеофіксацію. До ефективних методів належать також контроль за вчиненням злочину в рамках спеціального слідчого експерименту та використання інформації, здобутої завдяки співпраці з конфідентами. У ході досудового розслідування такі заходи дають можливість не лише виявити осіб, причетних до шпигунства чи співпраці з ворожими структурами, а й оцінити рівень загрози для суверенітету, цілісності, обороноздатності чи інформаційної безпеки держави, та вчасно вжити відповідних заходів для нейтралізації цих ризиків [4].

Застосування негласних слідчих (розшукових) дій у процесі виявлення державної зради в умовах збройного конфлікту є надзвичайно важливим і виправданим заходом. Враховуючи складність і латентність цього злочину, саме НСРД дозволяють виявляти факти співпраці громадян з ворогом, документувати протиправні дії, здобувати докази, що мають вирішальне значення для досудового розслідування. Інформація, отримана завдяки цим заходам, сприяє не лише викриттю конкретних осіб, а й формуванню цілісної картини загроз національній безпеці. Належне правове регулювання, технічна оснащеність та професійна реалізація НСРД є запорукою ефективної протидії державній зраді та збереження державного суверенітету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 9 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.05.2025).
2. Південне МУ Мінюста (м. Одеса). *Південне МУ Мінюста (м. Одеса)*. URL: https://www.just-dnipro.gov.ua/?view=viewnews&page_id=4590 (дата звернення: 11.05.2025).
3. Мартиненко К. Деякі проблеми виявлення та розслідування державної зради в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 575–581. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/138> (дата звернення: 11.05.2025).
4. Кононенко Ю. С. Основи методики розслідування державної зради : дис. канд. юрид. наук : 081. Одеса, 2024. 309 с. URL: https://oduv.s.edu.ua/uploads/Kononenko_disertacziya_281fe3077c.pdf (дата звернення: 11.05.2025).

Забудський Олександр Павлович,
*курсант факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Логінова Марина Вікторівна,*
*викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ОХОРОНА ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

Охорона праці є невід'ємною складовою трудових відносин і передбачає комплекс заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я працівників. Вона охоплює правові, економічні, організаційні, технічні, санітарні та профілактичні дії, які створюють безпечні умови праці. Обов'язком роботодавця є забезпечення дотримання вимог охорони праці на підприємстві, проведення інструктажів та навчання персоналу, а також контроль за виконанням відповідних норм і правил [1].

Охорона праці є ключовим елементом забезпечення безпеки та збереження життя працівників у будь-яких умовах, однак у період воєнного стану її значення зростає в рази. Актуальні виклики, спричинені бойовими діями, мобілізаційними процесами, переміщенням виробничих потужностей та нестабільністю соціально-економічної ситуації, вимагають переосмислення існуючих підходів до охорони праці. У цих умовах особливої ваги набуває розробка та впровадження ефективних теоретичних і практичних моделей захисту працівників, адаптованих до реалій війни.

Під час воєнного стану, згідно з Законом від 5 березня 2022 року № 2136-IX, були запроваджені тимчасові зміни в регулюванні трудових відносин. Зокрема, працівника можна допустити до роботи без укладення письмового трудового договору, а випробувальний термін може застосовуватися до будь-якого працівника, незалежно від посади. Роботодавцям дозволено збільшувати тривалість робочого тижня до 60 годин, змінювати графік роботи, запроваджувати шестиденний робочий тиждень, а також скорочувати тривалість відпочинку — але не менше ніж до 24 годин на тиждень [2].

Також діє принцип «немає роботи – немає оплати», і якщо роботодавець через війну не може виплачувати зарплату, штрафні санкції не застосовуються. Щорічна відпустка залишається 24 дні, але її надання може бути обмежене, якщо працівник задіяний на об'єктах критичної інфраструктури.

Можна укладати строкові трудові договори на час відсутності основного працівника. Крім того, дозволено тимчасово не виконувати окремі положення колективного договору, розривати трудові відносини без згоди працівника і без двомісячного

попередження, а також звільняти під час лікарняного або відпустки. У свою чергу, працівник має право звільнитися за один день.

Щодо працівників, призваних на військову службу або мобілізованих, за ними зберігаються місце роботи, посада та середній заробіток на весь період служби [3].

Під час воєнного стану питання безпечної праці набуває особливого значення, адже працівники стикаються не лише з виробничими ризиками, а й з небезпекою бойових дій. Роботодавці повинні своєчасно оцінювати нові загрози та вживати заходів для мінімізації ризиків, зокрема передбачати шляхи евакуації, забезпечувати наявність укриттів, засобів індивідуального захисту та аптечок. Особливої уваги потребує регулярне навчання працівників діям у надзвичайних ситуаціях — наприклад, під час повітряної тривоги або обстрілу. Також важливо дбати про психологічну підтримку персоналу, адже напруга й тривалий стрес можуть впливати на ефективність і безпеку праці. У таких умовах підприємства повинні активно співпрацювати з державними органами, зокрема Держпраці, для отримання актуальних рекомендацій щодо охорони праці та підтримки прав працівників. Забезпечення безпеки праці в умовах війни вимагає гнучкості, відповідальності та постійного оновлення підходів відповідно до ситуації [4].

Умови воєнного стану кардинально змінюють підхід до організації охорони праці, висуваючи нові, складні виклики перед державою, роботодавцями та працівниками. Забезпечення безпечного робочого середовища в таких обставинах вимагає не лише дотримання законодавчих норм, а й оперативного реагування на нові ризики, адаптації внутрішніх політик підприємств та впровадження ефективних теоретичних і практичних рішень. Важливим є також забезпечення інформаційної, психологічної та організаційної підтримки працівників. Таким чином, охорона праці під час війни — це не просто дотримання стандартів безпеки, а цілісна система дій, спрямована на збереження життя, здоров'я і працездатності людей, що працюють в умовах постійної небезпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декусар І. А., Логінова М. В. Склад трудових відносин. Теорія і практика сучасної науки та освіти : Матеріали XII Міжнар. науково-практ. конф., м. Львів, 29–30 трав. 2024 р. Львів, 2024. С. 209–210. URL: <http://lviv-forum.inf.ua/save/2024/29-30.05/36ірник.pdf#page=210> (дата звернення: 03.05.2025).
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 03.05.2025).
3. Мінська Н.В., Трефілова Л.М. Охорона праці під час воєнного стану. Запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, реагування та ліквідація їх наслідків : Матеріали круглого столу (вебінару), м. Харків, 23 лют. 2023 р. Харків, 2023. С. 220–221. URL: http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18424/1/Zapobiganya_vynyknennya_NS-220-221.pdf (дата звернення: 03.05.2025).
4. Як подбати про безпечну працю під час воєнного стану - Охорона праці і пожежна безпека. Охорона праці і пожежна безпека. URL: <https://oppb.com.ua/articles/yak-podbaty-pro-bezpechnu-pratsyu-pid-chas-voyennogo-stanu> (дата звернення: 03.05.2025).

Забудський Олександр Павлович,
*курсант факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

Логінова Марина Вікторівна,
*викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку, коли підприємства нерідко змінюють власників, реорганізуються або ліквідовуються, особливої актуальності набуває правова категорія правонаступництва у трудових правовідносинах. Теоретичне осмислення сутності правонаступництва, його правової природи та меж реалізації дозволяє глибше зрозуміти механізми захисту трудових прав працівників у разі трансформацій суб'єкта господарювання.

У цивільному законодавстві поняття правонаступництва використовується досить часто, адже воно допомагає впорядкувати правові ситуації, коли відбувається перехід прав і обов'язків від однієї особи до іншої. Це може бути наслідком, наприклад, реорганізації юридичної особи або спадкування. У таких випадках минула особа втрачає певні права чи обов'язки, а нова — набуває їх у тому ж обсязі. Правонаступництво в цивільному праві розглядається не лише як юридичний факт, а й як інституційний принцип, який лежить в основі регулювання цілої низки правовідносин [1].

У трудовому праві це поняття також має важливе значення, особливо у випадках, коли змінюється власник підприємства, відбувається злиття, приєднання або інші форми реорганізації. У таких ситуаціях трудові відносини з працівниками не припиняються автоматично, а продовжуються з новим роботодавцем. Трудове правонаступництво є своєрідним відображенням цивільно-правового механізму, адаптованим до особливостей сфери праці. При цьому важливо враховувати специфіку трудових правовідносин, які пов'язані не лише з правами і обов'язками сторін, але й із гарантіями захисту прав працівника.

П правонаступництво має кілька основних рис, спільних для всіх галузей українського права. По-перше, права й обов'язки, які переходять до правонаступника, тісно пов'язані з тими, які мав його попередник. Це означає, що нова особа не отримувє більше прав чи обов'язків, ніж мала попередня — вона діє в рамках уже встановлених меж. По-друге, для того щоб відбулося правонаступництво, попередник повинен мати відповідні права чи обов'язки на момент настання юридичного факту, який спричиняє цей перехід. Причому обсяг цих прав чи обов'язків має бути не меншим, ніж той, що переходить до правонаступника. По-третє, правонаступництво означає одночасне припинення прав або обов'язків у попередника та їх виникнення у правонаступника. Важливо, що цей процес не має перерви в часі — немає моменту, коли права чи обов'язки "висять у повітрі". І нарешті, залишається незмінним сам об'єкт правовідносин — те, що є предметом передачі. Іншими словами, правонаступник набуває саме те право або обов'язок, що й існував у попередника, без зміни його суті.

З 15 травня 2024 року в Україні діє нова редакція трудового законодавства, яка запроваджує поняття правонаступництва у трудових відносинах. Ці зміни внесені Законом №3677 і закріплені в новій статті 36-1 Кодексу законів про працю України. Основна мета нововведення — захист прав працівників у разі передачі підприємства або його частини іншому власнику, а також узгодження українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема Директивою ЄС 2001/23/ЄС [3].

У разі зміни власника підприємства, злиття, поділу чи будь-якої іншої форми реорганізації трудові відносини з працівниками не припиняються. Усі права й обов'язки за трудовими договорами автоматично переходять до нового роботодавця. Тобто працівники зберігають роботу, стаж, умови праці, оплату та інші гарантії. Також зберігаються повноваження профспілок чи інших представницьких органів працівників.

Роботодавець зобов'язаний завчасно — не менш ніж за 10 днів — повідомити працівників або їх представників про передачу підприємства, її причини, правові та економічні наслідки, а також про плановані дії щодо персоналу. Після цього представники працівників мають право на консультації з роботодавцем щодо можливих змін.

У разі зміни істотних умов праці (наприклад, зміни графіка, оплати чи умов праці), новий роботодавець зобов'язаний повідомити про це працівників не менш ніж за два місяці. Якщо працівник не погоджується з новими умовами, він має право на звільнення за ініціативою роботодавця з відповідними компенсаціями [4].

Правна наступництво у трудових відносинах є важливою правовою конструкцією, що забезпечує безперервність трудових прав і гарантій працівників у разі зміни роботодавця. Теоретичне осмислення цього явища дозволяє глибше зрозуміти його природу як похідну від загальноцивільного інституту правонаступництва, водночас з урахуванням специфіки трудового права. Сучасне законодавство України, зокрема оновлення КЗпП, підтверджує актуальність цієї теми, адже забезпечення стабільності трудових відносин під час реорганізації чи передачі підприємств є важливою умовою дотримання соціальних прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Логінова М. В., Бобир Д. Ю. Місце правонаступництва в системі цивільного права. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти : матеріали Всеукр. науковопракт. конф. з нагоди 20-тої річниці створення Полтав. юрид. ін-ту Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого, м. Полтава, 29 верес. 2022 р. Полтава, 2022. С. 45–47. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi68/0050296.pdf#page=45> (дата звернення: 03.05.2025).
2. Неспляк Р., Нагорна О. Процесуальне правонаступництво. Приватно-правові аспекти відбудови України на шляху європейської інтеграції: Матеріали Всеукр. науково-практ. онлайн-конф., м. Дніпро, 12 груд. 2023 р. Дніпро, 2023. С. 206–208. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/14624/1/17.pdf> (дата звернення: 03.05.2025).
3. Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо трудових відносин при передачі суб'єкта господарювання : Закон України від 25.04.2024 № 3677-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-20#Text> (дата звернення: 03.05.2025).
4. Правонаступництво у трудових відносинах – що потрібно знати роботодавцю? | Системи для бізнесу. Системи для бізнесу. URL: <https://sys2biz.com.ua/news/ pravonastupnytstvo- u-trudovyh-vidnosynah-shho-potribno-znaty-robotodavtsyu/> (дата звернення: 03.05.2025).

Забудський Олександр Павлович
*курсант факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*
Науковий керівник: Копилов Едуард Володимирович
*викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

СУТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ АГЕНТУРНОЇ РОБОТИ

Агентура - це група осіб (агентів), які працюють під керівництвом певного оперативного підрозділу або органу та виконують спеціальні завдання, такі як розвідка, контррозвідка, боротьба зі злочинністю та забезпечення безпеки держави, суспільства або посадових осіб. Інша назва цього явища - агентурна мережа [1].

Агентурна розвідка - це метод збору інформації, заснований на використанні агентів, які таємно добувають дані через безпосередню взаємодію з об'єктами інтересу. Вона є одним із найдавніших способів ведення розвідки, оскільки практика залучення інформаторів існувала ще в античні часи. Завдяки проникненню агентів у ворожі або нейтральні структури, можна було отримувати унікальну інформацію, яка нерідко впливала на хід історичних подій. Часто таку діяльність здійснювали дипломати, використовуючи свої зв'язки та можливості для збору розвідувальних даних [4].

Хоча Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (1992) не дає визначення терміну «агентура», він наділяє оперативні підрозділи правом діяти під прикриттям, проникати в злочинні угруповання, вести спостереження, а також виявляти докази, що можуть свідчити про підготовку або вчинення тяжких злочинів [2].

Головна мета агентурної розвідки - отримання цінної секретної інформації, доступу до важливих об'єктів, а також збирання документів і зразків, які неможливо дістати відкритими способами. Вона здійснюється як у мирний, так і у воєнний час, а в періоди загострення ситуації та під час війни її значення зростає, набуваючи критичної ролі у забезпеченні безпеки та стратегічного планування [5].

Головні агентурні заходи включають відбір і вербування агентів для створення надійної та законспірованої мережі, що діє в стратегічно важливих місцях. Також організовується робота розвідувального апарату під прикриттям, зокрема його нелегальна діяльність. Важливим напрямом є підтримка допоміжної агентури, яка сприяє

ефективному збору інформації. Для успішного функціонування агентурної роботи здійснюється планування операцій, контроль за їх виконанням, матеріальне забезпечення та підготовка кадрів. Окрім цього, проводиться постійний аналіз розвідувальної ситуації, оцінка змін у ній та вдосконалення методів ведення агентурної діяльності, що дозволяє підвищувати ефективність роботи [3].

До основних категорій агентури належать особи, які виконують розвідувальні завдання таємно й нелегально. Нелегали - це кадрові співробітники розвідки, які під чужими або фальшивими документами проникають на територію іншої держави для організації розвідувальної діяльності. Їх відбирають серед офіцерів або цивільних осіб із відповідними навичками. Агенти - це громадяни іноземних держав або, в окремих випадках, власної країни, які постійно перебувають за кордоном і були завербовані розвідкою. Вони є важливим джерелом секретної інформації, яку неможливо отримати з відкритих джерел [5].

Отже, агентурна робота є важливим інструментом забезпечення національної безпеки, боротьби зі злочинністю та ведення розвідувальної діяльності. Вона передбачає залучення таємних агентів для збору інформації, проникнення в загрозові структури та впливу на ситуацію. Завдяки агентурній роботі можливо своєчасно виявляти та нейтралізувати потенційні загрози, що робить її невід'ємною складовою діяльності спецслужб і правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Агентура. URL: <https://vue.gov.ua> (дата звернення: 13.03.2025).
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.03.2025).
3. Учасники проєктів Вікімедіа. Агентурна розвідка – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 14.03.2025).
4. Сушко О. поняття розвідки та особливості її ведення в антсько-візантійських конфліктах ві століття. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2024. № 4(72). С. 43-48. URL: <https://doi.org> (дата звернення: 15.03.2025).
5. Агентурна розвідка. URL: <https://www.psdinfo.pro> (дата звернення: 15.03.2025).

Закарлюка Дмитро Миколайович
курсант другого курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Варава Володимир Вікторович
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України,
кандидат юридичних наук, доцент

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Одним із фундаментальних принципів, на яких базується кримінальне провадження, є принцип верховенства права, що закріплений як у Конституції України (ст. 8), так і в Кримінальному процесуальному кодексі України (ст. 7). Його застосування гарантує, що реалізація кримінального процесу здійснюється не лише відповідно до формальних норм права, а й з дотриманням справедливості, гуманізму та прав людини як вищої цінності. Верховенство права передбачає, що у центрі всієї правозастосовної діяльності перебуває особа — її гідність, недоторканність, права та свободи. Держава не може втручатися у сферу особистих прав і свобод без належного обґрунтування, необхідності та законності. Відтак, саме через дотримання цього принципу забезпечується легітимність дій органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

У сучасній правовій системі України принцип верховенства права набуває особливої ваги завдяки своїй інтерпретації крізь призму практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Суд у Страсбурзі у своїх численних рішеннях наголошує, що верховенство права включає такі елементи, як юридична визначеність, заборона свавілля, право на справедливий суд і ефективні засоби правового захисту. Практика ЄСПЛ прямо впливає на українське кримінальне провадження через зобов'язання держави забезпечувати захист прав людини відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Таким чином, при здійсненні кримінального провадження суди України мають застосовувати не лише внутрішнє законодавство, але й враховувати прецедентне право ЄСПЛ, що є джерелом тлумачення основоположних

прав, зокрема права на свободу, на справедливий суд, на захист від тортур і жорстокого поводження тощо [1, с. 64].

З огляду на зазначене, принцип верховенства права виступає не просто декларацією, а інструментом, що уможливлює практичне втілення правових гарантій в умовах кримінального процесу. Його реалізація означає, що всі процесуальні дії мають бути обґрунтованими, пропорційними, не дискримінаційними та спрямованими на захист людської гідності. Застосування практики ЄСПЛ при цьому виконує роль стандартизуючого чинника, який унеможливлює зловживання з боку держави та зміцнює довіру до правосуддя. Це також сприяє гармонізації кримінального провадження в Україні з європейськими стандартами, що є важливою передумовою інтеграції України в правовий простір Ради Європи [2, с. 20].

У сучасних умовах глобалізації, інтеграції до європейського правового простору та зростаючих загроз транснаціональної злочинності особливого значення набуває питання реалізації принципу верховенства права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності. Верховенство права виступає основоположною гарантією прав і свобод людини, що передбачає домінування права над свавіллям держави, пріоритет прав особи, незалежність судової влади, а також юридичну визначеність. Однак на практиці дотримання цього принципу часто стикається з низкою суттєвих проблем, які ставлять під загрозу ефективність кримінальної юстиції та правові гарантії громадян [3, с. 53].

Суперечність між необхідністю захисту безпеки держави та правами людини. В оперативно-розшуковій діяльності часто допускається дисбаланс між доцільністю (розкриття злочину) та законністю (дотримання процедур і прав особи). Це проявляється, зокрема, у випадках необґрунтованого втручання в приватне життя, порушення таємниці комунікацій, незаконного спостереження без належного судового контролю. Недостатнє врахування практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Хоча Конституція України передбачає обов'язковість врахування рішень ЄСПЛ, на практиці їх тлумачення у сфері оперативно-розшукової діяльності часто ігнорується або застосовується фрагментарно. Це призводить до юридичної невизначеності, що створює загрозу свавільного втручання в особисте життя. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» містить низку нечітких положень, які дозволяють надмірне тлумачення повноважень правоохоронних органів. Відсутність чіткого процесуального контролю за такими заходами створює потенціал для зловживань.

Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами. Необхідно внести зміни до законодавства про оперативно-розшукову діяльність, деталізувавши порядок її здійснення, визначивши чіткі межі повноважень та підвищивши рівень судового контролю за такими заходами. Особливу увагу слід приділити впровадженню стандартів ЄСПЛ, зокрема щодо пропорційності, необхідності та правової визначеності втручання.

Утвердження верховенства права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності в умовах глобалізації є викликом, що вимагає комплексного підходу до законодавчих, інституційних і освітніх реформ. Лише за умови чіткого нормативного регулювання, ефективного судового та громадського контролю, а також послідовного врахування міжнародних стандартів можна гарантувати справедливість, рівність та безпеку в умовах демократичного правопорядку. Пріоритетність прав людини має стати не декларативною, а реальною засадою функціонування системи кримінальної юстиції в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калінніков О.В. Застосування належної правової процедури у кримінальному провадженні як складовий елемент верховенства права. The 8 th International scientific and practical conference "Innovative development of science, technology and education"(May 9-11, 2024) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2024. 775 p.. 2024.
2. Михайленко В.В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні. Автореф. дис.. к.ю.н. 12.00.09. Київ, 2019. 23 с.
3. Свірський Б.М. Принцип презумпції невинуватості, як гарантія верховенства права у кримінальному провадженні." Редакційна колегія. 2021. С. 55.

Зуб Віктор Вікторович,
студент факультету міжнародної торгівлі та права
v.zub_fmtp_13_24_b_d@knute.edu.ua
Науковий керівник: Вітченко Анастасія Юхимівна,
канд. пед. наук, доцент кафедри методики
викладання іноземних мов.
a.yu.vitchenko@gmail.com
Державний торговельно-економічний університет,
Україна

VIOLATIONS OF HUMAN RIGHTS BY THE RUSSIAN FEDERATION DURING FULL-SCALE ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Since the beginning of the full-scale armed aggression against Ukraine in February 2022, the Russian Federation has repeatedly violated international humanitarian law and fundamental human rights. The invasion has resulted in thousands of civilian casualties, massive displacement of people and destruction of infrastructure. Multiple international organizations, including the United Nations, the OSCE and human rights organizations, have documented cases of unlawful killings, torture, forced deportations, sexual violence and attacks on civilian targets. These actions constitute serious violations of the Geneva Conventions and other international treaties. This study examines the scope and nature of these violations, their legal categorization, and the global response to Russia's continued disregard for human rights and international norms.

The Russian Federation's all-out armed aggression against Ukraine, initiated on February 24, 2022, has caused widespread breaches of international humanitarian law and human rights. Ukrainian and international organizations - including the UN Office of the High Commissioner for Human Rights, the International Criminal Court, and many NGOs - have documented indiscriminate assault on civilians and civilian infrastructure, executions, torture, sexual violence, forced deportations, and cultural destruction. Under Ukrainian law (Criminal Code Articles 436–442) and the Rome Statute of the ICC (Articles 7–8), these actions comprise war crimes and crimes against humanity. Ukraine has sought accountability through national prosecutions and by filing cases before the ICC, the International Court of Justice, and the European Court of Human Rights. This study, based on desk research of official statements, intercepted communications, UN and IOM reports, and human rights investigations, analyzes the scope of Russia's violations from February 24 to December 30, 2022, and assesses the effectiveness of existing legal mechanisms for safeguarding human rights during armed conflict. [1, с. 218–227]

Notwithstanding the gravity and scope of Russia's crimes in Ukraine, the global human rights protection system has proven itself to be largely inadequate in practice during wartime. Legal

instruments and treaties - while theoretically strong - offered minimal real-time safeguard to civilians facing atrocities. Russian forces committed mass killings, torture, rape, and abductions; they deliberately targeted humanitarian corridors and residential zones; over a million Ukrainians, encompassing more than 200,000 children, were forcibly deported. Cities like Bucha, Irpin, and Mariupol have become disturbing symbols of these horrors. Yet the international legal reaction was delayed and fragmented. The issuance of arrest warrants by the International Criminal Court for Russian leaders arrived only after global outrage - and after irreversible harm had been done. Institutions like the UN and ICC, bound by political constraints and limited enforcement mechanisms, failed to act promptly or decisively. This sharply exposes the gap between declared human rights protections and their actual execution, raising urgent questions about the credibility and capability of the existing system to protect fundamental rights in times of war. [2, с. 149-156]

The issue of forced displacement and deportation of Ukrainian prisoners began in 2014 with the occupation of Crimea and parts of Donetsk and Luhansk. Russia started relocating penitentiary institutions and deporting prisoners, increasing the scale of the problem. After February 24, 2022, with Russia's full-scale invasion, the number of prisoners in occupied territories rose significantly - from 16,000 in 2014 across 36 facilities to about 19,100 in 47 facilities by late 2024. Deportation of prisoners and detention facilities from temporarily occupied territories remains a critical concern. Returnees face serious legal and humanitarian challenges. National and international NGOs prioritize assistance to deported prisoners and their return to Ukraine. Despite references in the Ukrainian President's Peace Formula to prisoner release and return, negotiations on this issue have not progressed. [3]

The ongoing armed aggression by the Russian Federation against Ukraine since February 2022 has resulted in extensive violations of international humanitarian law and fundamental human rights. Despite clear evidence of war crimes and crimes against humanity documented by Ukrainian and international organizations, the global response has been slow, fragmented, and insufficient to prevent widespread atrocities. The forced displacement and deportation of prisoners remain a pressing humanitarian and legal challenge, exacerbated by ongoing conflict and occupation. This situation exposes significant gaps between international legal frameworks and their practical enforcement during wartime, highlighting the urgent need to strengthen mechanisms for accountability and protection of human rights in conflict zones. Without timely and effective action, the credibility of the global human rights protection system risks further erosion.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Berezniak, V., Demicheva, A., & Furfaro, R. D. (2023). Violations of human rights by the Russian Federation during full-scale armed aggression against Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*, 3(1), 218–227. <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/11750/1/22.pdf>
2. Zinichenko, V. (2023). Human rights violations during Russia's full-scale war against Ukraine: Selected aspects. *Refleksje*, 25, 149–156. <https://doi.org/10.14746/r.2023.1.11>
3. Vyshnevskaya, I. (2025, February 14). How can Ukraine help Ukrainian prisoners deported to Russia return home? ZMINA Human Rights Centre. <https://zmina.ua/en/publication-en/how-can-ukraine-help-ukrainian-prisoners-deported-to-russia-return-home/>

*Івкіна Владислава Іванівна,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ПРИЗУПИНЕННЯ ДІЇ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Призупинення дії трудового договору в умовах воєнного стану є важливою та актуальною темою, яка стосується як роботодавців, так і працівників. Воєнний стан, що впливає на всі сфери життя суспільства, ставить під загрозу звичний порядок роботи підприємств та організацій. В умовах військового конфлікту та надзвичайних обставин підприємства змушені змінювати свою діяльність або навіть тимчасово припиняти роботу. З точки зору трудового законодавства, питання призупинення трудових відносин під час воєнного стану є предметом численних обговорень та правових реформ. Це питання пов'язане з дотриманням прав працівників та гарантій їх соціального захисту, а також необхідністю забезпечення стабільності в роботі економіки держави в умовах кризи.

24 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX (далі – Закон № 2136) [1], який діє протягом періоду воєнного стану, введеного згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII [2], і втрачає свою силу в день припинення або скасування воєнного стану.

Закон № 2136 [1] надав можливість сторонам трудового договору призупиняти його дію, чого раніше не передбачалося трудовим законодавством. Згідно з статтею 13 цього Закону, призупинення трудового договору означає тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою та тимчасове припинення виконання працівником своїх обов'язків за укладеним договором. Таке призупинення не є підставою для розірвання трудових відносин. Тобто, правовий статус сторін залишається незмінним: працівник лишається працівником, а роботодавець – його роботодавцем. Звільнення не

відбувається, остаточний розрахунок не проводиться, а до трудової книжки не вноситься запис про призупинення трудового договору.

На думку Логінової М.В. призупинення дії трудового договору може бути здійснене тільки у випадках, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України, що відображає значну зміну у трудовому законодавстві в умовах воєнного конфлікту [3, с. 652].

Отже, статус працівника (основне місце роботи чи сумісництво) не змінюється через призупинення дії трудового договору. Протягом періоду, коли трудовий договір призупинений, роботодавець не зобов'язаний зберігати заробітну плату працівнику, а також не нараховує йому заохочувальні чи компенсаційні виплати. Крім того, працівники, з якими призупинено трудові відносини, не мають права на отримання допомоги з тимчасової непрацездатності, оскільки не відбувається втрата заробітку за період хвороби, який можна було б компенсувати.

Закон № 2136 [1] не встановлює жодних обмежень щодо категорій працівників, з якими можна призупинити трудовий договір. Оскільки під час воєнного стану діють особливості організації трудових відносин, передбачені цим законом (п. 2 Прикінцевих положень КЗпП України [4]), а норми трудового законодавства, які регулюються Законом № 2136, не застосовуються (ч. 3 ст. 1 Закону № 2136 [1]), це означає, що призупинити дію трудового договору можна з будь-якою категорією працівників.

Виникнення інституту призупинення трудового договору зумовлено необхідністю дозволити працівникам укласти новий трудовий договір з іншим роботодавцем без припинення відносин з попереднім через втрату можливості виконувати свою роботу через збройну агресію. Крім того, роботодавець має зберігати інтереси, оскільки державою відшкодовуються заробітна плата та компенсації за період призупинення договору. Також важливо, що призупинення не означає припинення трудових відносин, що зберігає права працівника та кадровий потенціал роботодавця.

Важливо розрізняти "призупинення дії трудового договору" та "простій". Простій, згідно з чинним КЗпП, означає призупинення роботи через відсутність необхідних організаційних чи технічних умов, форс-мажор або інші обставини. Прості можуть тривати без обмеження часу, доки тривають обставини, що його зумовили. Рішення про простій приймає лише роботодавець і воно може стосуватись підприємства в цілому, відділу чи окремого працівника. Під час простою працівнику виплачується не менше 2/3 його тарифної ставки (окладу), але якщо простій виник з вини працівника, оплата не здійснюється. Час простою зараховується до страхового стажу, якщо підприємство компенсує цей період.

Призупинення дії трудового договору відбувається через неможливість роботодавця надати роботу працівнику або через неможливість працівника виконувати обов'язки під час воєнного стану. Тривалість такого призупинення не повинна перевищувати термін дії воєнного стану. Ініціювати призупинення може як роботодавець, так і працівник. Призупинення має індивідуальний характер і для кожного працівника оформлюється окремим наказом. Під час призупинення трудового договору заробітна плата не виплачується, а ЄСВ не сплачується, що означає відсутність зарахування страхового стажу.

У разі незгоди працівника з наказом (розпорядженням) роботодавця про призупинення дії трудового договору, працівник має право оскаржити цей наказ до центрального органу виконавчої влади, який здійснює нагляд за дотриманням трудового

законодавства, або до його територіального органу. Такий орган може в разі потреби направити роботодавцю припис про скасування наказу або усунення порушень трудового законодавства, і цей припис є обов'язковим для виконання впродовж 14 календарних днів з моменту отримання. В умовах воєнного стану цей механізм оскарження є ефективним, оскільки адміністративний порядок дозволяє швидше розглядати скарги, а також враховує інтереси військово-цивільної адміністрації, яка може оцінити наслідки призупинення і вплинути на використання кадрових ресурсів для забезпечення національної безпеки.

Таким чином, інститут призупинення трудового договору виник в умовах збройної агресії проти України і є тимчасовою мірою, що спрямована на врегулювання трудових відносин в поточних умовах. Це рішення вигідне як працівникам, які не можуть виконувати свої обов'язки під час воєнного стану, так і роботодавцям, які не мають можливості забезпечити їх роботою. Працівник може укласти новий трудовий договір з іншим роботодавцем, а роботодавець сподівається на швидке відновлення роботи підприємства після завершення обставин, які перешкоджають виконанню трудових обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про організацію трудових відносин під час воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2136-20>. (дата звернення: 11.05.2025 р.)
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII, поточна редакція від 08.02.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.05.2025 р.)
3. РОЗУМНИЙ, Ю. В.; ЛОГІНОВА, М. В. ОБМЕЖЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ. In: The 7 th International scientific and practical conference “Science and society: modern trends in a changing world”(June 10-12, 2024) MDPC Publishing, Vienna, Austria. 2024. 670 p. 2024. p. 654.
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 11.05.2025 р.)

Івкіна Владислава Іванівна,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Співавтор: Логінова Марина Вікторівна
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ВАГІТНИМИ ЖІНКАМИ І ЖІНКАМИ, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ

Відповідно до Конституції України, кожен громадянин має право на працю, що передбачає можливість забезпечувати своє життя доходом від трудової діяльності, яку він вільно обирає або на яку добровільно погоджується [1]. Держава зобов'язується створювати умови для реалізації цього права в повному обсязі, а також гарантує рівні можливості при виборі професії. Рівноправ'я жінок і чоловіків у сфері праці забезпечується, зокрема, шляхом створення умов, що дозволяють жінкам поєднувати професійну діяльність із материнством. Держава також забезпечує правовий захист, матеріальну й моральну підтримку материнства та дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток і пільг для вагітних жінок і матерів.

Трудовий договір — це домовленість між працівником і роботодавцем (у тому числі фізичною особою), відповідно до якої працівник зобов'язується виконувати певну роботу, визначену цією угодою, а роботодавець — виплачувати заробітну плату та створювати необхідні умови праці відповідно до законодавства про працю, положень колективного договору та домовленостей сторін [2].

На думку Логінової М.В., Закон № 2136 встановлює право працівника розірвати трудовий договір без попередження роботодавця у випадках тимчасової непрацездатності або відпустки внаслідок воєнного стану. Це положення надає працівникам більшу свободу в управлінні своєю трудовою діяльністю у важливі часи [3, с. 652].

Згідно з частиною третьою статті 184 Кодексу законів про працю України, забороняється звільнення вагітних жінок з ініціативи роботодавця, за винятком випадків повної ліквідації підприємства, установи або організації. Навіть у такій ситуації звільнення можливе лише за умови обов'язкового подальшого працевлаштування жінки [2].

Основні причини, з яких роботодавець може припинити трудовий договір з працівником, визначені статтею 40 КЗпП України. Додаткові підстави для звільнення деяких категорій працівників за особливих умов передбачені статтею 41 цього ж Кодексу. При цьому у випадках звільнення працівників на інших підставах, ніж передбачено статтею 184, її гарантії не застосовуються [2].

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі № 759/19440/15-ц зазначено, що звільнення жінок, які підпадають під дію частини третьої статті 184 КЗпП України, зокрема вагітних, у зв'язку із закінченням строку трудового договору має певні особливості. Таке звільнення може відбуватись на підставі пункту 2 статті 36 КЗпП України, проте за обов'язкової умови — забезпечення подальшого працевлаштування. Це означає, що роботодавець зобов'язаний забезпечити вагітну жінку роботою або на цьому ж підприємстві, або на іншому, відповідно до її спеціальності [4, с. 17].

Верховний Суд наголошує, що реалізація цього обов'язку повинна відповідати трьом ключовим умовам [4, с. 18]:

1. працевлаштування може відбутися як на тому ж підприємстві, так і на іншому;
2. нове місце роботи має відповідати професійній кваліфікації жінки;
3. між моментом звільнення і новим працевлаштуванням не допускається перерви у часі.

Проблематика розірвання трудового договору з вагітними жінками та жінками, які мають дітей, у період воєнного стану набуває особливої важливості. З метою аналізу цього питання слід звернутися до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX. Згідно зі статтею 5 цього Закону, в умовах воєнного стану роботодавець отримує право припинити трудові відносини з працівником навіть у період його тимчасової непрацездатності або відпустки. Водночас ця норма не поширюється на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами, а також на відпустку для догляду за дитиною до досягнення трирічного віку — у таких випадках звільнення, як і раніше, заборонене [5].

Крім того, слід враховувати й положення статті 8 зазначеного Закону, яка визначає, що під час дії воєнного стану без письмової згоди не можуть бути залучені до нічної роботи вагітні жінки, жінки з дітьми до одного року, а також працівники з інвалідністю, якщо така праця суперечить їхнім медичним рекомендаціям [5].

Ця норма тимчасово скасовує обмеження, встановлені статтею 55 Кодексу законів про працю України, де забороняється залучати до нічної роботи вагітних жінок та жінок, які мають дітей до трьох років. У період воєнного стану участь у нічній роботі таких працівниць дозволяється, але виключно за їх добровільної згоди [2].

Отже, основні особливості розірвання трудового договору з вагітними жінками та жінками, які мають дітей, полягають у тому, що звільнення таких працівниць за ініціативою роботодавця або уповноваженого ним органу заборонено, за винятком випадків повної ліквідації підприємства, установи чи організації, коли звільнення можливе з обов'язковим працевлаштуванням. Таке працевлаштування також передбачене у разі звільнення жінок після закінчення строкового трудового договору. У таких випадках звільнення може відбутися лише за умови обов'язкового працевлаштування, причому жінці зберігається середня заробітна плата протягом трьох місяців після завершення контракту. Крім того, між моментом звільнення і працевлаштуванням не має бути перерви в часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР, поточна редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2025 р.)
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 11.05.2025 р.)
3. РОЗУМНИЙ, Ю. В.; ЛОГІНОВА, М. В. ОБМЕЖЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ. In: The 7 th International scientific and practical conference “Science and society: modern trends in a changing world”(June 10-12, 2024) MDPC Publishing, Vienna, Austria. 2024. 670 p. 2024. p. 654.
4. Шапошнікова І. Законодавство прямо допускає можливість звільнення вагітної жінки або працівниці з дітьми після закінчення строку контракту в разі виконання окремих умов роботодавцем. Юридична практика № 19-20 (1220-1221) від 18.05.2021
5. Закон України «Про організацію трудових відносин під час воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2136-20>. (дата звернення: 11.05.2025 р.)

Кіріченко Альона Михайлівна
курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович
доцент кафедри цивільно-правових відносин
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Фінансова система держави є складною багаторівневою структурою, яка об'єднує бюджетні, податкові, кредитні, валютні, банківські, страхові, грошові та інші відносини, що виникають у процесі акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів. Належне функціонування цієї системи потребує не лише якісного правового забезпечення, а й чіткого механізму виявлення, запобігання та протидії фінансовим правопорушенням. У зв'язку з цим питання систематизації фінансових правопорушень у контексті законодавчого регулювання набуває особливої актуальності.

На сьогодні в юридичній науці немає єдиного підходу до визначення фінансового правопорушення. Загалом під цим терміном розуміють винне, протиправне діяння (дію чи бездіяльність) індивідуального або колективного суб'єкта, що посягає на публічні фінансові інтереси держави чи органів місцевого самоврядування та тягне за собою юридичну відповідальність, зокрема фінансову. Однак у практичному та теоретичному вимірах часто фінансові правопорушення ототожнюються з правопорушеннями у фінансовій сфері, хоча останнє поняття є ширшим, охоплюючи також кримінальні, адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові та інші порушення [1, с.141-142].

Відповідно до ступеня суспільної небезпеки та заподіяної шкоди, фінансові правопорушення можна класифікувати на декілька груп. По-перше, це кримінальні правопорушення, передбачені Кримінальним кодексом України [2]. До них належать, зокрема, умисне ухилення від сплати податків (ст. 212), нецільове використання бюджетних коштів (ст. 210), видання нормативно-правових актів, що призводять до

зменшення бюджетних надходжень (ст. 211), інші правопорушення, що безпосередньо пов'язані з фінансами. Ці діяння становлять підвищену суспільну небезпеку, часто є системними та латентними, у зв'язку з чим потребують особливої уваги з боку правоохоронних органів.

По-друге, адміністративні правопорушення, які закріплені у Кодексі України про адміністративні правопорушення [3]. Вони менш суспільно небезпечні, але вкрай поширені. До таких належать, зокрема, порушення порядку податкового обліку (ст. 163-1), несвоєчасне подання платіжних доручень (ст. 163-2), невиконання вимог податкових органів (ст. 163-3), неподання декларацій (ст. 164-1), приховування доходів (ст. 164-2) тощо. Такі порушення здебільшого носять системний характер і зумовлені як правовою необізнаністю, так і навмисною недобросовісною поведінкою суб'єктів господарювання.

Цивільно-правові правопорушення, у свою чергу, полягають у порушенні фінансових зобов'язань, закріплених у договорах або законі. Зокрема, це може бути невиконання договірних зобов'язань, прострочення оплати, відмова відшкодовувати завдані збитки, що мають матеріальний характер. За своєю суттю вони не передбачають публічного покарання, але створюють передумови для судового розгляду і стягнення відповідних санкцій.

До дисциплінарних правопорушень належать порушення, пов'язані з недотриманням фінансової дисципліни працівниками органів публічної влади, які виконують функції управління бюджетними коштами. Так, згідно зі статтями 121–123 Бюджетного кодексу України [4], порушення бюджетного законодавства може стати підставою для притягнення винних посадових осіб до дисциплінарної відповідальності, включаючи звільнення з посади.

Окрему групу становлять власне фінансово-правові правопорушення – специфічні діяння, за які передбачено фінансову відповідальність у вигляді штрафних санкцій або пені. Така відповідальність чітко передбачена Податковим кодексом України [5]. Зокрема, це неподання звітності, помилки в облікових документах, порушення порядку ведення реєстрів, ухилення від виконання обов'язків з інформування тощо. Відповідальність за такі дії, як правило, є матеріальною і не має репресивного характеру, що вирізняє її від адміністративної чи кримінальної.

Аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок про відсутність кодифікованого акту, який би у комплексі регулював питання фінансових правопорушень. Натомість законодавство є розгалуженим, фрагментованим і нерідко суперечливим. Нормативні акти, що містять норми про фінансову відповідальність, розпорешені по різних галузях законодавства – кримінальному, адміністративному, податковому, господарському, бюджетному, валютному тощо. Така ситуація значно ускладнює процес кваліфікації правопорушень, а також перешкоджає належному правозастосуванню.

У зв'язку з цим науковцями обґрунтовано висловлюється пропозиція про необхідність систематизації фінансових правопорушень шляхом прийняття спеціалізованого нормативного акта – Кодексу України про фінансові правопорушення, який дозволив би:

- чітко визначити поняття фінансового правопорушення;

- класифікувати їх за видами та ступенем небезпеки;
- встановити єдиний підхід до притягнення до відповідальності;
- закріпити санкції, процедури розгляду і порядок оскарження.

Крім того, доцільним є прийняття окремого закону «Про запобігання фінансовим правопорушенням», у якому було б деталізовано:

- загальні положення (поняття, принципи, суб'єкти);
- систему запобіжних заходів;
- механізми фінансового моніторингу;
- взаємодію з інститутами громадянського суспільства;
- функції спеціальних органів (Бюро економічної безпеки, ДПС, Держфінмоніторинг);
- підстави й процедури звільнення від відповідальності, компромісу чи амністії;
- міжнародне співробітництво.

Суттєвим елементом регулювання фінансових правопорушень є міжнародно-правова база. Україна є учасницею низки міжнародних конвенцій та угод, таких як Конвенція ООН проти корупції [6], Конвенція ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю [7], Конвенція Ради Європи по боротьбі з відмиванням доходів [8] тощо. Директива 2006/43/ЄС Європейського парламенту визначає вимоги до фінансового аудиту, зокрема обов'язки аудиторів, етичні стандарти, вимоги до звітності та контролю. Участь України в міжнародних інституціях (наприклад, INTOSAI) стимулює гармонізацію вітчизняного законодавства з європейськими стандартами [9, с.46].

Отже, систематизація фінансових правопорушень має не лише прикладне, а й концептуальне значення для зміцнення фінансової безпеки держави. Удосконалення нормативної бази, створення єдиної класифікації правопорушень, закріплення інституту фінансової відповідальності на законодавчому рівні – це ті кроки, які дозволять зробити боротьбу з фінансовими порушеннями більш ефективною, прозорою та справедливою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кобелька Д. М. Класифікація видів правопорушень у фінансовій сфері. Форум права. 2015. № 1. С. 141–146.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
4. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
5. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 31.10.2003 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_с16#Text (дата звернення: 15.04.2025).

7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 : станом на 4 лют. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 15.04.2025).

8. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : Конвенція Ради Європи від 16.05.2005 : станом на 17 листоп. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text (дата звернення: 15.04.2025).

9. Уртаєва Л. Г. Теоретико-правові засади запобігання фінансовим правопорушенням: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 198 с.

Кіріченко Альона Михайлівна
курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Корогод Світлана Володимирівна**,
старший викладач кафедри,
доктор філософії у галузі права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
капітан поліції

СПЕЦІАЛЬНИЙ УМИСЕЛ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA OЗHAKA OКPEMИX CKЛAДІB KPIМІHAЛbНИX ПPABOПOPУШEHЬ

У кримінальному праві суб'єктивна сторона кримінального правопорушення відіграє ключову роль у визначенні його правової кваліфікації. Однією з форм вини є умисел, який може бути як прямим, так і непрямым. Водночас для окремих складів кримінальних правопорушень законодавець передбачає спеціальний умисел, який відрізняється від загального прямого умислу наявністю конкретної мети або мотиву. Розуміння сутності спеціального умислу є важливим для правильної правової оцінки діяння, оскільки його наявність або відсутність безпосередньо впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення та міру відповідальності винної особи. У цій роботі буде розглянуто правову природу спеціального умислу, його значення та приклади застосування в кримінальному законодавстві України.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Кримінального кодексу України (далі – КК України), «умисел є прямим, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання». Крім того, у ч. 2 ст. 24 КК України зазначено, що «умисел є непрямым, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки, не бажала, але свідомо допускала їх настання» [1].

Спеціальний умисел є різновидом прямого умислу, який передбачає наявність у особи не лише усвідомлення та бажання настання певних наслідків, а й конкретної мети або мотиву. В юридичній літературі зазначається, що «спеціальний умисел – це такий вид умислу, який характеризується не лише загальними ознаками суб'єктивної сторони, а й спеціальними цілями або мотивами вчинення кримінального правопорушення» [2, с. 86].

Наявність спеціального умислу є обов'язковою ознакою ряду кримінальних правопорушень. Наприклад:

Частина 2 ст. 115 КК України передбачає, що вбивство кваліфікується як особливо тяжкий злочин, якщо воно вчинене «з корисливих мотивів» (п. 6), «з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення» (п. 9), «на замовлення» (п. 11). Такі мотиви або мета є вираженням спеціального умислу, оскільки вони визначають характер злочину та впливають на його кваліфікацію [1].

Згідно з ч. 1 ст. 111 КК України, державна зрада включає такі дії: «перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або збройного конфлікту»; «шпигунство»; «надання іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України». У цьому випадку спеціальний умисел виражається в усвідомленій меті – заподіянні шкоди національним інтересам України [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 258 КК України, терористичний акт – це злочин, вчинений «з метою порушення громадської безпеки, залякування населення чи провокації воєнного конфлікту». Наявність зазначеної мети є критичною для кваліфікації діяння за цією статтею. Без неї вчинене може бути розцінене як інший злочин, наприклад, умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) [1].

Згідно з ч. 1 ст. 364 КК України, «зловживання владою або службовим становищем – це умисне, з використанням службового становища, вчинення дій в інтересах третіх осіб, що спричинило тяжкі наслідки». Спеціальний умисел у цьому випадку полягає в тому, що особа діє свідомо з метою отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб [1].

Якщо вчинене діяння не містить спеціального умислу, воно не може бути кваліфіковане за відповідною статтею КК України. Наприклад [3, с. 24]:

1. Вбивство без корисливого мотиву не може бути кваліфіковане за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України.

2. Якщо особа не переслідувала мету заподіяння шкоди державній безпеці, її дії не підпадають під ст. 111 КК України.

Спеціальний умисел є обов'язковою ознакою низки складів кримінальних правопорушень. Його встановлення є необхідною умовою для правильної кваліфікації злочину. Відсутність спеціального умислу може виключати кримінальну відповідальність за конкретною статтею або змінювати її кваліфікацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III, поточна редакція від 01.02.2025 р., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.03.2025 р.)
2. Кузнецов В.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Київ. Юрінком Інтер, 2021. С. 154.
3. О.В. Попович, Л.В. Томаш, П.П. Латковський, А.Ю. Бабій. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. Чернівці. 2022. 319 с.

Кліндухова Л.В.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

*Науковий керівник: **Варава Володимир Вікторович***

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для

підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України,

кандидат юридичних наук, доцент

ПІДСТАВИ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) в Україні є складовою системи забезпечення національної безпеки, захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави. Вона передбачає комплекс негласних заходів, що здійснюються спеціальними суб'єктами з метою запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів, а також розшуку осіб, які їх вчинили або зникли безвісти. Підстави для проведення ОРД чітко визначені чинним законодавством України, насамперед Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1].

Згідно зі статтею 6 вказаного Закону, підставами для здійснення оперативно-розшукових заходів є наявність достатньої інформації про ознаки злочину, що готується або вчиняється, осіб, які його вчинили, або про обставини, які потребують перевірки в оперативному порядку. Це передбачає, що початком ОРД не може бути лише гіпотетична підозра, а повинна бути певна фактична база, яка підтверджує доцільність застосування негласних методів [1].

Крім того, підставою для ОРД є необхідність здобуття даних для прийняття рішень щодо провадження кримінального провадження або з метою перевірки інформації, що не може бути підтверджена іншими шляхами. Це особливо актуально на ранніх етапах, коли ще не розпочато досудове розслідування, але є обґрунтовані сумніви щодо наявності кримінального правопорушення.

Підставою може бути також ухвала слідчого судді, винесена в межах кримінального провадження, яка дозволяє проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій. У цьому випадку оперативно-розшукова діяльність набуває процесуального характеру та виконується у рамках кримінального процесу згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України [2, с.98].

Закон передбачає, що ініціаторами ОРД можуть виступати не тільки працівники оперативних підрозділів, але й інші суб'єкти, наприклад, прокурор, який в рамках своїх повноважень має право доручати проведення ОРД, контролювати її законність та результати. Таким чином, підстава для ОРД може виникати і в результаті прокурорської ініціативи.

Іншим джерелом для початку ОРД може бути заява або повідомлення громадянина про підготовку або вчинення злочину. У цьому випадку оперативні підрозділи зобов'язані провести перевірку отриманої інформації, і якщо вона підтвердиться – ініціювати оперативно-розшукові заходи.

Також підставою може бути інформація, отримана від інших правоохоронних органів або з відкритих джерел, якщо вона має ознаки достовірності і вказує на можливе вчинення правопорушення. У цьому контексті важливу роль відіграє аналіз загальнодоступної інформації, який здійснюється з урахуванням вимог законодавства щодо захисту персональних даних [3, с.83].

У випадках, коли особа перебуває в оперативному обліку як така, що потенційно здатна вчинити злочин, також можуть проводитися окремі заходи оперативного характеру, проте такі дії повинні бути обґрунтованими та не порушувати конституційних прав людини. Оперативний облік не є самостійною підставою для ОРД, однак він може бути елементом оцінки ризику, який доповнює інші обставини.

Слід зазначити, що в умовах збройної агресії проти України зросло значення ОРД у контексті виявлення диверсійної діяльності, терористичних загроз та шпигунства. У таких випадках підстави для ОРД можуть також включати інформацію, отриману від розвідувальних органів, дані контррозвідки та сигнали з боку міжнародних партнерів [4, с.143].

ОРД може також ініціюватися з метою забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні як свідки, потерпілі або підозрювані. У таких випадках підставою є реальна загроза їхньому життю або здоров'ю, про що має бути відповідне повідомлення або підтвердження.

Додатково підставою для ОРД може виступати потреба у контролі за дотриманням режиму допуску на об'єкти, що мають стратегічне значення для держави, або контроль за переміщенням осіб, що підлягають спостереженню у рамках міжнародного співробітництва у сфері кримінального правосуддя.

Особливу увагу слід звернути на співвідношення підстав для ОРД з конституційними гарантіями. Стаття 31 Конституції України передбачає недоторканність приватного життя, тому проведення оперативно-розшукових заходів, які можуть зачіпати ці права (прослуховування, спостереження, контроль листування), можливе лише за наявності судового дозволу [5, с.37].

Також варто звернути увагу на статтю 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», яка встановлює заборону використання ОРД для досягнення цілей, не передбачених законом. Це означає, що навіть за наявності фактичних підстав будь-яке зловживання інструментами ОРД в особистих або політичних цілях є незаконним.

Таким чином, підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності в Україні мають бути чітко аргументованими, відповідати вимогам законодавства та не суперечити основоположним правам людини. Використання цього інструменту можливе лише тоді, коли інші способи здобуття інформації є недоцільними або неефективними.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», 18.02.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 29.04.2025).
2. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С.В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2023. 375 с.
3. Подобний О.О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика: навчальнометодичний посібник. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 200 с.
4. Основи оперативно-розшукової діяльності: курс лекцій / С.В. Албул, С.А. Дроботов, Г.І. Масяйкін, Д.М. Павлов; за заг. ред. С.А. Дроботова. К.: Інститут УДО України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2022. 196 с.
5. Оперативно-розшукова діяльність. Навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури, 2022. 228 с.

Конончук Богданна Ростиславівна
*здобувачка освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ЄДИНІ ДЕРЖАВНІ РЕЄСТРИ У ПРАВНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ДОСТУПУ ТА ВИКОРИСТАННЯ

У сучасному інформаційному суспільстві єдині державні реєстри є ключовим інструментом правничої діяльності, забезпечуючи швидкий, достовірний і структурований доступ до інформації, необхідної для юридичних процесів. Вони сприяють прозорості, ефективності правозастосування та зменшенню корупційних ризиків, полегшуючи роботу юристів, нотаріусів і адвокатів, а також підвищуючи довіру до юридичних процедур. Ці тези присвячені аналізу особливостей доступу до єдиних державних реєстрів та їх використання у правничій діяльності з урахуванням чинного законодавства України та думок науковців.

Єдині державні реєстри – це централізовані інформаційні системи, що містять дані про юридичних і фізичних осіб, майнові права, судові рішення та інші юридично значущі відомості. В Україні до них належать, зокрема, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Єдиний державний реєстр судових рішень. Ці системи забезпечують достовірність інформації, яка є основою для укладання правочинів, судового розгляду чи адміністративних процедур. На думку Н. Блажівської, цифровізація правосуддя, зокрема через використання державних реєстрів, сприяє підвищенню доступності правових послуг і наближає українське судочинство до світових стандартів [1].

Доступ до державних реєстрів регулюється законодавством України, зокрема Законами України «Про інформацію» [2], «Про захист персональних даних» [3] та «Про доступ до публічної інформації» [4]. Законодавство передбачає різні рівні доступу залежно від характеру інформації. Частина даних, наприклад, про юридичних осіб чи судові рішення, є загальнодоступною через офіційні портали, такі як сайт Міністерства юстиції України чи Єдиний державний реєстр судових рішень, і надається безкоштовно. Конфіденційні дані, такі як персональні відомості фізичних осіб, доступні лише за умови авторизації через електронний цифровий підпис (далі - ЕЦП) або спеціалізовані платформи, як-от «Дія» чи «ЛПГА:ЗАКОН», що відповідає вимогам захисту персональних даних [3]. Розширена інформація, наприклад, витяги з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, надається на платній основі відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1141 від 24 грудня 2019 року. Наприклад, для отримання витягу про право власності на нерухоме майно необхідно сплатити адміністративний

збір, розмір якого залежить від терміновості надання послуги, що становить 0,0125 прожиткового мінімуму для працездатних осіб [5].

Важливим аспектом використання державних реєстрів є їх інтеграція з іншими інформаційними системами, що дозволяє створювати комплексні рішення для правничої діяльності. До прикладу, платформа «Дія» поєднує доступ до кількох реєстрів, що спрощує отримання адміністративних послуг, таких як оформлення документів чи перевірка правового статусу майна. Така інтеграція сприяє створенню єдиного інформаційного простору, що підвищує оперативність і зручність роботи правників. Крім того, використання технологій «блокчейн» у деяких країнах для забезпечення безпеки даних у реєстрах може стати перспективним напрямом для України, оскільки це забезпечує незмінність і прозорість інформації. Наприклад, у Грузії технологія «блокчейн» застосовується для захисту даних у реєстрі нерухомості, що дозволяє миттєво верифікувати право власності та запобігати шахрайству, що може бути адаптовано для українського Державного реєстру речових прав на нерухоме майно [6]. Проте впровадження таких технологій потребує значних інвестицій і вдосконалення нормативної бази.

У правничій діяльності державні реєстри застосовуються для виконання різноманітних завдань: перевірки правового статусу майна, аналізу судової практики, підготовки документів чи оцінки контрагентів. Нотаріуси використовують реєстр нерухомого майна для посвідчення договорів, адвокати аналізують судові рішення для формування правової позиції, а юристи перевіряють благонадійність контрагентів. Проте, як зазначає Н. Блажівська, технічні збої в роботі серверів чи недостатня швидкість обробки запитів можуть ускладнювати доступ до інформації [1]. Захист даних у реєстрах залишається актуальним викликом, оскільки кібератаки загрожують конфіденційності інформації, що вимагає вдосконалення систем кібербезпеки.

Ще одним важливим аспектом в контексті державних реєстрів є необхідність уніфікації форматів даних у різних реєстрах. Наразі в Україні деякі реєстри мають різні технічні стандарти, що ускладнює їх взаємодію та створює додаткові труднощі для користувачів. Наприклад, різний формат виписок чи звітів із реєстрів може вимагати додаткової обробки даних, що знижує ефективність роботи правників. Дослідник М. Дубняк наголошує, що гармонізація стандартів і створення єдиної технічної платформи для всіх реєстрів могли б значно полегшити їх використання [6]. Це також сприятиме підвищенню якості юридичних послуг і зменшенню витрат часу на обробку інформації.

Використання державних реєстрів у правничій діяльності пов'язане з певними викликами, зокрема недостатнім рівнем цифрової грамотності правників, технічними перебоями в роботі систем і необхідністю вдосконалення законодавства для спрощення доступу без порушення права на приватність. Перспективи розвитку включають розширення функціоналу реєстрів, інтеграцію з міжнародними базами даних і впровадження технологій штучного інтелекту для аналізу інформації. Впровадження інноваційних технологій, таких як машинне навчання для прогнозування правових ризиків на основі даних із реєстрів, може відкрити нові можливості для правників.

Отже, єдині державні реєстри є важливим інструментом правничої діяльності, що забезпечує доступ до достовірної інформації та сприяє автоматизації юридичних процесів.

Чинне законодавство створює правову основу для їх використання, однак потребує вдосконалення в частині кібербезпеки, уніфікації стандартів і спрощення процедур доступу. Подальший розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (далі - ІКТ) у цій сфері відкриває нові можливості, але вимагає підвищення цифрової компетентності правників і гармонізації технічних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блажівська Н. Цифрова трансформація судочинства: міжнародний досвід та висновки для України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Cifrova_transformacia.pdf (дата звернення 11.05.2025).
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення 11.05.2025).
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення 11.05.2025).
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 3490-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення 11.05.2025).
5. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 № 1141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2019-%D0%BF> (дата звернення 11.05.2025).
6. Дубняк М. В., Соловйова В. С. Цифрова трансформація юридичних послуг. Інформація і право. 2022. № 2(41). С. 52–57. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/270363> (дата звернення 11.05.2025).

Богданна КОНОНЧУК

здобувачка освітнього ступеня бакалавра

юридичного факультету

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова

ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ВІДНОСИНАХ ІЗ КОНТРОЛЮЮЧИМИ ОРГАНАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану захист прав суб'єктів підприємництва набуває особливої важливості, адже бізнес-середовище зазнає суттєвих потрясінь, які спричинені руйнуванням інфраструктури, вимушеною релокацією, зниженням купівельної спроможності населення та іншими непередбачуваними економічними ситуаціями. На цьому тлі контроль з боку державних органів може мати як захисний, так і надмірно репресивний характер.

Саме тому державна політика має бути спрямована не лише на забезпечення законності, а й на створення умов для виживання та поступового відновлення бізнесу. Механізми підтримки, такі як мораторій на перевірки, мають важливу роль, оскільки саме вони мінімізують адміністративне навантаження, знижують ризики зловживань з боку контролюючих органів і дають підприємцям змогу зосередитися на адаптації до кризових умов.

Водночас, попри наявні інструменти підтримки, останні нормативні зміни, зокрема накази Міністерства економіки, частково відновили позаплановий контроль у сферах дотримання трудового законодавства та регулювання цін. Це призводить до зростання напруженості у взаємовідносинах між суб'єктами господарювання та контролюючими органами, такими як Державна податкова служба або Держпродспоживслужба. У таких умовах бізнес стикається з обмеженим доступом до правового захисту, тенденційним тлумаченням норм на користь держави, фінансовими санкціями за формальні порушення та ігноруванням контролюючими органами форс-мажорних обставин, як-от втрата активів чи ринків через війну.

З огляду на це, варто говорити, що захист прав суб'єктів підприємництва вимагає комплексного підходу, і одним із ключових інструментів є судовий захист через господарські суди. Наприклад, якщо податкова служба нарахувала штраф за несвоєчасну сплату податків через бойові дії, підприємець може звернутися до суду за місцем реєстрації відповідача, подавши позовну заяву з доказами форс-мажору — сертифікатом Торгово-промислової палати України, актами про знищення майна чи листуванням із контрагентами.

Так, постанова Верховного Суду у справі №910/5678/22 [1], дедалі частіше визнає війну підставою для звільнення від відповідальності, але успіх залежить від якості підготовки доказової бази та оперативності звернення, адже воєнний стан дозволяє прискорювати розгляд критичних справ. Альтернативою є адміністративне оскарження, яке передбачає подання скарги до вищого органу, наприклад, до Головного управління

ДПС у регіоні, протягом 10 днів із моменту отримання спірного рішення, як це визначено статтею 56 Податкового кодексу України [2]. У скаргі необхідно чітко вказати порушення, додавши документи про неможливість виконання вимог — довідки про евакуацію чи переміщення бізнесу, — що дозволяє уникнути судових витрат і пришвидшити вирішення конфлікту за наявності компромісної позиції органу.

Ще одним механізмом захисту є декларативний порядок діяльності, передбачений Постановою Кабміну №314 від 18 березня 2022 року [3], який дозволяє розпочати господарювання без дозвільних документів, подавши декларацію до місцевих органів влади через ЦНАП або електронний портал «Дія». Наприклад, підприємець, який перемістив склад через окупацію регіону, може вказати нову адресу та вид діяльності, отримавши тимчасовий захист від перевірок, хоча після завершення воєнного стану потрібно буде оформити всі документи, щоб уникнути санкцій.

Важливу роль відіграє також інституційна підтримка через Раду з питань підтримки підприємництва, котра створена Указом Президента №30/2024 [4]. Звернення до Ради через офіційний сайт або регіональні представництва із скаргами на неправомірні дії — наприклад, необґрунтоване донарахування податків — дає змогу не лише вирішити індивідуальну проблему, а й ініціювати системні зміни, як-от уточнення критеріїв формажору, адже Рада передає пропозиції до Кабміну та профільних міністерств.

З огляду на вищезазначене, варто стверджувати, що в умовах воєнного стану ефективний захист прав суб'єктів підприємництва є критично важливим елементом стабілізації економіки та збереження підприємницької ініціативи в країні. Бойові дії, економічна нестабільність та адміністративний тиск створюють для бізнесу безпрецедентно складне середовище, у якому надмірна жорсткість контролюючих органів може мати деструктивний ефект. Саме тому державна політика повинна ґрунтуватися на балансі між дотриманням законності та підтримкою бізнесу, який забезпечує робочі місця, сплачує податки та виконує соціальну функцію.

Практичні механізми, такі як мораторії на перевірки, спрощена реєстрація бізнесу, адміністративне та судове оскарження рішень контролюючих органів, а також робота інституційних органів на кшталт Ради з питань підтримки підприємництва, демонструють, що навіть у надзвичайних умовах існують інструменти правового захисту та можливості для адаптації. Проте їх ефективність значною мірою залежить від поінформованості підприємців, своєчасності дій і належної доказової бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Верховний Суд України. Постанова у справі № 910/5678/22 від 13 вересня 2023 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 28 березня 2025).
2. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (в ред. від 1 січня 2024 року). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14. Ст. 112.
3. Про деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 року № 314. Офіційний вісник України. 2022. № 25. Ст. 1305.
4. Про Раду з питань підтримки підприємництва: Указ Президента України від 15 січня 2024 року № 30/2024. Офіційний вісник Президента України. 2024. № 2. Ст. 45.

Коц Альона Анатоліївна
курсант 2 курсу н.г ДР-343
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: **Декусар Ганна Геннадіївна**
старший викладач кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ

CLASSIFICATION OF CRIMINAL OFFENSES

The relevance of the classification of criminal offenses lies in its importance for the clear differentiation of various types of crimes, allowing for the correct application of criminal law. Such classification contributes to a more effective determination of the degree of social danger of actions and the selection of appropriate punishments. It is necessary to ensure legal certainty and fairness in judicial proceedings, as it helps avoid legal errors in crime qualification. Classification takes into account all circumstances influencing the severity of the offense, which is crucial for ensuring proportionality in punishment. Thus, the classification of criminal offenses is an important tool for increasing the effectiveness of justice and protecting citizens' rights.

In criminal law, one of the most important issues is the classification of criminal offenses. In modern conditions, the study of the classification of crimes according to their severity for criminal liability and punishment has significant practical value for holding individuals accountable for criminal offenses. This particular criterion of crime classification is especially important because it is legislatively established. Therefore, we focus primarily on this criterion of classification.

According to Article 12 of the Criminal Code of Ukraine, criminal offenses are divided into two categories based on the severity: criminal misdemeanors and crimes [1]. In turn, crimes are further classified into minor, serious, and particularly serious offenses.

This criterion of crime classification reflects the volume (quantity) of the social danger of crimes that target the same object and cause harm of the same kind—physical, property, organizational, psychological, etc. The role of the formal classifier for this criterion is played by the sanctions of the articles in the Special Part of the Criminal Code, specifically the size of sanctions in the form of imprisonment, which determines the necessity and significantly increases the relevance of their scientific substantiation. However, in this classification, the nature of the social danger, its qualitative property, is not taken into account. At the same time, it serves as the criterion for the rubrication of crimes in the Special Part of the Criminal Code by sections [2, p. 58].

It should be noted that the importance of classifying criminal offenses by their severity for criminal liability and punishment is significant, as Article 12 of the Criminal Code of Ukraine clearly defines the concept of each type of criminal offense according to this criterion. Additionally, other classifications of crimes can be based on the following: 1) the generic object of attack, which serves as the basis for determining the nature of the social danger of criminal offenses; 2) the nature of socially dangerous consequences; 3) the form of guilt; 4) the moment of completion of the criminal offense; 5) the subject of the criminal offense; 6) the presence of the object of the crime; 7) the presence of the victim; 8) territorial distribution and the country in which the crime was committed; 9) international recognition as a crime; 10) criminological characteristics; 11) political-economic characteristics, etc. [2, p. 59].

We agree with scholars that some of these classifications are relevant for the practice of applying criminal and correctional law, while others are primarily for theoretical developments on issues in criminal, criminal-executive law, criminology, criminal statistics, etc. [3, p. 359].

According to the generic object of attack, twenty types of crimes can be distinguished based on the names of sections in the Special Part of the Criminal Code: criminal offenses against the person; criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine; criminal offenses against the state; official criminal offenses; economic criminal offenses; criminal offenses against property, etc.

Based on the nature of socially dangerous consequences, crimes with the following consequences can be distinguished: material (criminal offenses that result in property or physical harm); immaterial (criminal offenses that cause psychological harm to an individual or disrupt certain social relations – political, economic, social, legal, etc., thus having a disorganizing character) [4, p. 95].

The form of guilt is a criterion for dividing all criminal offenses into: intentional criminal offenses (theft, embezzlement, prostitution, banditry, etc.); negligent criminal offenses (manslaughter due to negligence, official negligence, negligent destruction or damage of military property, etc.); criminal offenses that can be committed either intentionally or negligently; criminal offenses with so-called complex guilt.

Based on the moment of completion, criminal offenses can be divided into: material – whose completion coincides with the moment of the harmful consequences; formal – whose completion coincides with the commission of actions forming the objective side of the crime; truncated – whose completion occurs at an early stage of the criminal activity.

According to the subject of the crime, criminal offenses can be divided into: criminal offenses with a general subject; criminal offenses with a special subject.

Regarding the presence of an object in the crime, we can distinguish: criminal offenses where the presence of the object is an essential element of the offense; objectless criminal offenses.

Regarding the presence of the victim, crimes can be divided into: crimes where the presence of a victim is an essential element of the offense; crimes without a victim. The first category of such crimes, according to the characteristics of the victim, can be divided into criminal offenses with a general victim and crimes with a special victim, and based on the role of the victim in the prosecution – into criminal offenses with private prosecution (as specified in Articles 125, 1 of Article 126, and, in some cases, Article 356 of the Criminal Code); private-public prosecution (as defined in Article 152(1) of the Criminal Code); public prosecution (all other crimes).

Territorial spread of crimes serves as a criterion for their division into: criminal offenses of an extraterritorial nature; other criminal offenses, and the country in which they are committed – into: criminal offenses committed within Ukraine; criminal offenses committed outside Ukraine. The first classification is significant for the correct application of provisions in Parts 1 and 5 of Article 3, Part 1 of Article 7, Articles 8 and 10, while the second is significant for provisions in Articles 6-10 of the Criminal Code [5, p. 139].

Thus, we conclude that the most important criterion for classifying criminal offenses is their severity. This criterion is the basis for the legislator's division of criminal offenses into criminal misdemeanors and crimes.

REFERENCES

1. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 05.04.2001 No. 2341-III. Official Bulletin of Ukraine, 08.06.2001, 2001, No. 21, p. 1, Article 920.
2. Scientific and Practical Commentary on the Criminal Code of Ukraine. Edited by M. I. Melnyk, M. I. Khavronyuk. 7th edition, revised and supplemented. Kyiv: Yurydychna Dumka, 2010. 1288 p.
3. Sobol O. I. Classification of Crimes and Issues of Criminal Offense Formation. Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. 2011. No. 4. Pp. 358-367.
7. Friss P. L. Criminal Law of Ukraine. General Part: Textbook. 2nd edition, revised and supplemented. Kyiv: Atika, 2009. 640 p.
10. Criminal Law of Ukraine: General Part: Textbook; Edited by Prof. M. I. Bazhanov. 2nd edition, revised and supplemented. Kyiv: Yurinkom Inter, 2005. 480 p.

Кравченко Владислав Валентинович

курсант другого курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

*Науковий керівник: **Корогод С.В.***

старший викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

доктор філософії у галузі права

ПОНЯТТЯ УСКЛАДНЕНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ ВИЗНАЧЕННЯ

Із моменту прийняття Кримінального кодексу України 2001 року в національному кримінальному праві закріплено основні форми множинності кримінальних правопорушень – повторність, сукупність і рецидив (статті 32–35 КК України) [1]. Водночас практика застосування цих положень показала, що не всі складні за своєю структурою кримінальні діяння можуть бути охоплені поняттям множинності кримінальних правопорушень. Це обумовило потребу в теоретичному осмисленні явища так званих ускладнених одиничних кримінальних правопорушень – таких, що за формою залишаються одиничними, але мають підвищену структурну складність через множинність дій або тривалість діяння у часі.

Ускладненими одиничними кримінальними правопорушеннями вважають триваючі, продовжувані, складені кримінальні правопорушення, а також діяння з похідними наслідками. Основною ознакою цих правопорушень є їх єдність: попри множинність елементів, вони утворюють одне кримінальне правопорушення, яке кваліфікується за однією нормою Кримінального кодексу. Важливо розуміти, що ускладнені одиничні кримінальні правопорушення мають внутрішню єдність об'єкта посягання, єдність умислу і цілі, що об'єднує окремі дії в одне протиправне посягання. Саме ця ознака дозволяє відмежувати їх від множинності кримінальних правопорушень, коли кожен епізод має самостійне кримінально-правове значення.

Формування теоретичних засад поняття ускладнених кримінальних правопорушень має тривалу історію. Ще у радянський період відомі вчені наголошували на існуванні складених кримінальних правопорушень. Проте найбільш системно це питання було розроблене у працях українських криміналістів кінця XX – початку XXI століття.

Вагомий внесок у розвиток концепції ускладнених одиничних кримінальних правопорушень зробив доктор юридичних наук, професор М.І. Бажанов. У своїх дослідженнях він доводив, що триваючі та продовжувані кримінальні правопорушення є різними за юридичною природою, однак об'єднані єдиним наміром особи та спільною кінцевою метою, що обґрунтовує їх кваліфікацію як одного кримінального правопорушення [2, с. 1111]. Під його науковим керівництвом проведено ряд важливих досліджень, присвячених проблематиці відмежування ускладнених кримінальних правопорушень від форм множинності, зокрема роботи І.О. Зінченка та Є.В. Шевченка [3, с. 84].

У сучасній теорії кримінального права питання ускладнених кримінальних правопорушень вивчаються також О.О. Дудоровим, С.Д. Шапченком, В.І. Тютюгіним та іншими науковцями [4 с.337-338]. Серед актуальних проблем, що обговорюються в науці, є питання про можливість існування продовжуваного кримінального правопорушення за неконкретизованого умислу, розмежування триваючих кримінальних правопорушень від повторності та сукупності кримінальних правопорушень, а також питання про вплив тривалості діяння на визначення моменту закінчення кримінального правопорушення. Також дискусійним залишається розмежування складеного кримінального правопорушення і сукупності кримінальних правопорушень за умов, коли окремі дії могли б самостійно утворювати склади кримінальних правопорушень.

Особливу увагу питанням кваліфікації триваючих і продовжуваних кримінальних правопорушень приділяє Пленум Верховного Суду України [5], який у своїх постановках неодноразово наголошував на тому, що у випадках триваючого кримінального правопорушення необхідно виходити з моменту припинення суспільно небезпечного стану як моменту закінчення кримінального правопорушення, а при продовжуваному кримінальному правопорушенні — з моменту вчинення останнього з ряду однотипних дій. Таким чином, судова практика визнає специфіку ускладнених кримінальних правопорушень і встановлює окремі орієнтири для їх правильної кваліфікації.

Необхідно підкреслити, що чинний Кримінальний кодекс України прямо не містить визначення поняття ускладнених кримінальних правопорушень. Проте аналіз окремих складів кримінальних правопорушень в Особливій частині КК дає підстави стверджувати, що законодавець передбачає таку складність структури діяння. Наприклад, стаття 146 КК України («Незаконне позбавлення волі або викрадення людини») вимагає тривалості протиправного впливу на потерпілого, що є характерною ознакою триваючого кримінального правопорушення. Стаття 149 КК України («Торгівля людьми») також передбачає комплекс дій, які складають єдину кримінально протиправну діяльність.

Відсутність кодифікованого визначення ускладнених кримінальних правопорушень створює певні труднощі при їх застосуванні в правозастосовній діяльності. Основні труднощі виникають при відмежуванні ускладнених одиничних кримінальних правопорушень від ідеальної або реальної сукупності кримінальних правопорушень, а також при визначенні моменту їх закінчення, що має важливе значення для обчислення строків давності, визначення підстав для звільнення від кримінальної відповідальності тощо. Вказані обставини вимагають подальшого розвитку теоретичних засад

ускладнених кримінальних правопорушень і водночас обумовлюють потребу у вдосконаленні законодавчого регулювання. Доцільним є, зокрема, запровадження в Кримінальний кодекс України окремих визначень триваючого, продовжуваного і складеного кримінальних правопорушень або принаймні офіційне тлумачення цих понять у постановах Пленуму Верховного Суду.

Таким чином, поняття ускладнених кримінальних правопорушень сьогодні має доктринальний характер і базується на результатах наукових досліджень та судовій практиці. Його подальший розвиток є важливою умовою вдосконалення кваліфікації кримінальних правопорушень, правильного застосування кримінального закону та справедливого призначення покарання, що відповідає ступеню суспільної небезпеки вчиненого діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131. Редакція від 01.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Бажанов М. І. Вибрані праці / відп. ред. В. Я. Тацій. Харків: Право, 2012. 1244 с.
3. Зінченко І. О., Шевченко Є. В. Сучасні погляди на праворозуміння в контексті апгрейду кримінального законодавства України. Економічна теорія та право. 2022. № 1 (48). С. 81-103.
4. Колос О. В. Специфічні ознаки повторності злочинів у теорії кримінального права. Часопис Київського університету права. 2013. № 2. С. 336–340.
5. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Верхов. Суду України від 04.06.2010 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text> (дата звернення: 01.05.2025).

Куліш Вікторія Олександрівна

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України,

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Декусар Ганна Геннадіївна

старший викладач кафедри мовної підготовки

MAIN DIRECTIONS OF WORK OF INTERPOL

Interpol, or the International Criminal Police Organization, is an important element in the global fight against crime. Interpol was founded after the International Criminal Police Conference in Vienna in 1923, which was attended by 138 delegates from 20 countries, including Europe, Asia and the USA. Since 191, contacts of the International Criminal Police Commission have been largely interrupted with other countries. And after the Second World War, many efforts were made to revive the organization. And in 1956, a new statute was adopted, which is associated with a new era of Interpol.[1] Since its foundation in 1923, Interpol has actively cooperated with law enforcement agencies of member countries to ensure security at the international level. The main directions of work of Interpol cover a wide range of tasks aimed at reducing crime and protecting the rights of citizens in different parts of the world.

First of all, an important area of Interpol's activity is the fight against transnational crime. In the modern world, criminals often operate at the international level, which complicates the investigation and fight against them by national law enforcement agencies. Interpol coordinates the efforts of different countries to prevent and investigate such crimes as human trafficking, illegal drug trafficking, terrorism and cybercrime. Thanks to joint efforts, it is possible to increase the effectiveness of the fight against these types of crimes and reduce their negative impact on society.

Another important area of Interpol's work is to promote international cooperation. The organization provides a platform for the exchange of information between law enforcement agencies of different countries, which contributes to the rapid and effective detection of crimes. Thanks to this cooperation, it is possible to detain criminals who cross borders in a timely manner and extradite them to the countries where they committed crimes. This allows us to ensure justice and avoid impunity for offenders.

In addition, Interpol provides technical and operational support in investigations. The organization uses specialized databases, analytical services and assistance in forensic research to improve the quality and speed of investigations. Interpol also conducts educational programs and trainings for law enforcement officers, which helps them to be ready for new challenges in the field of crime.[2]

One of the important tasks of Interpol is to control the circulation of kidnapped and missing persons and objects. The organization maintains a database of kidnapped persons, vehicles, cultural values and other objects, which helps in their search and return. This is an important aspect of Interpol's work, which contributes to the protection of citizens' rights and the restoration of justice.

Thus, the main areas of Interpol's work are aimed at ensuring security and law and order at the international level. Through its activities, Interpol makes a significant contribution to the fight against crime and the protection of human rights, contributing to the construction of a safer and more just world.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пронюк Н. В. – "Сучасне міжнародне право"-К.,2008.-344 с.
2. Омельченко А. В., Кожура Л. О. Стаття "Організаційно-правові засади діяльності Інтерполу в Україні" <https://ouci.dntb.gov.ua/>

Куц С.В.

здобувачка вищої освіти групи ПР-241

ННІ права і соціальних технологій

Національного університету

“Чернігівська політехніка”

Науковий керівник: Толкач А.М.

старший викладач кафедри

кримінального права та правосуддя

ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ: ЕТАПИ РЕФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сучасна прокуратура України пережила складний шлях трансформації: від радянського інструмента репресій — до органу, який сьогодні покликаний забезпечувати верховенство права, здійснювати нагляд за дотриманням законів та підтримувати публічне обвинувачення в суді. Особливо помітними стали зміни в останнє десятиріччя, коли почалися масштабні реформи, спрямовані на очищення, оновлення та європейську інтеграцію правоохоронної системи.

Наразі правовий статус прокуратури, її повноваження, функціонування та результативності роботи є надзвичайно актуальними в умовах воєнного стану та зростаючого запиту суспільства на справедливість. Водночас, попри позитивні зрушення, ефективність діяльності цього органу часто викликає критику та сумніви.

Згідно з ст. 1 Закону України «Про прокуратуру»: «Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [1].

Прокуратура України має тривалий та складний шлях становлення, який тісно пов'язаний із історичними трансформаціями держави. Її витоки сягають радянського періоду, коли прокуратура була головним інструментом державного контролю. В той час органи прокуратури здійснювали нагляд за дотриманням законів усіма структурами — від виконавчої влади до підприємств. У системі СРСР прокуратура фактично слугувала гарантом централізованого управління та контролю над суспільством.

З проголошенням незалежності України- перед новою державою постало завдання створити власну правову систему. Одним із перших нормативних актів, що заклали фундамент для функціонування нових органів правопорядку, став Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року. Разом із ним були затверджені Дисциплінарний статут та Положення про класні чини працівників прокуратури. Ці документи визначили основи діяльності прокуратури в незалежній Україні.

У 1992–1994 рр. прокуратура продовжувала розвиватись: Генеральному прокурору України було підпорядковано військові прокуратури, видано перші галузеві накази для внутрішнього регулювання, а також розпочалося активне міжнародне співробітництво. Прокуратура укладала угоди про правову допомогу з іншими державами, а також брала участь у координації боротьби з корупцією та організованою злочинністю. У 1996 році ухвалена Конституція України закріпила правовий статус прокуратури та визначила її ключові функції: підтримання державного обвинувачення, представництво інтересів держави, нагляд за досудовим слідством і виконанням судових рішень.

Із наближенням до європейського правового простору Україна взяла на себе зобов'язання реформувати прокуратуру. У 2001 році внесено зміни до Закону «Про прокуратуру», скоротивши її функції з шести до чотирьох. У цей період було створено Академію прокуратури України — спеціалізований вищий навчальний заклад, який готує та підвищує кваліфікацію прокурорських кадрів. З 2007 р. академія отримала статус національного ВНЗ [2].

У 2012 році ухвалено новий Кримінальний процесуальний кодекс і для його реалізації було створено Єдиний реєстр досудових розслідувань, що стало серйозним кроком у модернізації системи.

Подальші зміни прийшли з 2014 року, коли Верховна Рада ухвалила новий Закон «Про прокуратуру». Він заклав підґрунтя справжньої реформи — запроваджено органи прокурорського самоврядування, дисциплінарну комісію, нові прозорі процедури відбору прокурорів. У 2015 році в Генеральній прокуратурі створено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру — важливий елемент євроінтеграційних процесів. Нові прокурори місцевого рівня обирались за результатами конкурсів, що стало безпрецедентним кроком у відкритості кадрової політики.

У 2016 р. змінами до Конституції прокуратура була остаточно включена до системи правосуддя. Її функції уточнено: підтримання публічного обвинувачення, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, представництво інтересів держави у виключних випадках. Одночасно почав діяти орган прокурорського самоврядування — Рада прокурорів України та Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія. Значно скорочено кількість працівників прокуратури — з 22 тисяч до 15 тисяч.

Новий етап реформ розпочався у 2019 році з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури». Він передбачив глибоке оновлення всієї системи, у тому числі атестацію прокурорів на всіх рівнях. З понад 10 тисяч прокурорів майже 7700 підтвердили відповідність професійним вимогам. У січні 2020 року офіційно запрацював Офіс Генерального прокурора, а протягом 2020–2021 років завершено структурне реформування обласних і окружних прокуратур. Для підготовки та підвищення кваліфікації прокурорів замість ліквідованої Академії створено Тренінговий центр прокурорів України [3].

Таким чином, прокуратура України пройшла трансформацію від інструменту тотального контролю радянської системи до важливої правової інституції в умовах демократичної держави. Реформи, що тривали з 2014 по 2022 роки, дозволили не лише змінити структуру, а й наблизити її до європейських стандартів прозорості, ефективності та підзвітності.

Реформа органів прокуратури в Україні триває вже кілька років і є однією з найглибших змін у системі правосуддя. Головна мета — очистити прокуратуру від недоброчесних кадрів, підвищити професійний рівень та повернути довіру суспільства до інституції.

Атестація прокурорів проходила у три етапи: спочатку тестування на знання законодавства, потім — на загальні здібності, а далі — співбесіда з письмовим практичним завданням. Це дозволяло оцінити не тільки теоретичну підготовку, а й етичні якості, доброчесність і здатність приймати зважені рішення в конкретних ситуаціях. Такий підхід мав на меті зробити кадровий склад прокуратури більш якісним і відповідальним.

На практиці реформа охопила всі рівні прокурорської системи. У Генеральній прокуратурі, станом на жовтень 2024 р. з 1083 прокурорів, які подали заяви на атестацію, її пройшли 655. У регіональних прокуратурах із 3697 допущених до процедури — 2776 пройшли її успішно. Що стосується місцевих прокуратур і військових прокуратур гарнізонів, то з 6130 прокурорів, які взяли участь у процедурі, успішними визнано майже п'ять тисяч — 4989 осіб. Загалом атестацію пройшли 8420 прокурорів усіх рівнів. Водночас понад 2700 прокурорів, які не пройшли переатестацію, вирішили оскаржити це в судовому порядку — і це також частина процесу, який триває [4].

Після завершення основного етапу реформи постає питання: у якому стані нині перебуває прокуратура? Сьогодні вона виконує три ключові функції: процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, представництво інтересів держави в судах, а також нагляд за дотриманням законів. У всіх цих напрямках прокуратура співпрацює з іншими правоохоронними органами — зокрема ДБР, НАБУ, СБУ. Така взаємодія потребує чіткої координації, оскільки саме від неї залежить ефективність розслідувань та справедливість судових процесів.

Попри структурні зміни, є й об'єктивні проблеми. Суспільство все ще не до кінця довіряє прокуратурі, особливо в питаннях розслідування гучних справ або переслідування корупціонерів. Нерідко громадяни сприймають прокуратуру як інструмент впливу чи елемент старої системи. До того ж залишається актуальною проблема політичного тиску, кадрової нестабільності та нестачі ресурсів, особливо в регіонах.

Однак у прокуратурі є потенціал для подальшого розвитку. Насамперед, потрібно забезпечити реальну незалежність прокурорів — як у процесуальній роботі, так і при прийнятті кадрових рішень. Довіра суспільства почнеться з гарантій, що прокурор ухвалює рішення виключно на основі закону, а не вказівок згори.

Не менш важливим є посилення інституційної спроможності: це стосується і внутрішнього контролю, і підвищення стандартів доброчесності, і боротьби з корупцією серед самих працівників прокуратури. Без довіри всередині — довіри ззовні не буде.

Наступним кроком має стати цифровізація: електронне кримінальне провадження, автоматизація розподілу справ, електронні бази та інструменти аналітики. Це дозволить пришвидшити процеси, підвищити прозорість і зменшити можливості для маніпуляцій. І нарешті — адаптація до європейських стандартів. Україна вже декларує курс на євроінтеграцію, тож реформа прокуратури має відповідати вимогам ЄС: це і незалежність прокурора, і доступ до правосуддя, і захист прав людини.

Підсумовуючи, можна сказати, що реформа прокуратури — це не лише статистика пройдених чи не пройдених атестацій. Це довготривалий процес зміни культури в

правоохоронній системі. Вона лише почалася, і попереду ще багато викликів. Але якщо держава буде послідовною, а сама прокуратура — відкритою до змін, вона зможе стати дійсно ефективним, чесним і незалежним інститутом [4].

Реформа прокуратури в Україні — це складний і тривалий процес, який уже пройшов кілька важливих етапів. Зокрема, переатестація прокурорів стала серйозною спробою очистити систему від випадкових людей і підвищити рівень довіри до неї. Проте сам факт проходження атестації ще не означає автоматичного оновлення всієї інституції — зміни мають бути глибшими, системними і постійними.

На сьогодні прокуратура виконує ключові функції в кримінальному процесі, активно працює з іншими правоохоронними органами, але все ще має чимало проблем — від політичного впливу до недовіри з боку суспільства. У цьому сенсі реформа — це не лише про зміну людей на посадах, а й про зміну підходів, мислення і внутрішньої культури.

На мою думку, майбутнє прокуратури залежить від таких підстав: забезпечення її справжньої незалежності, розвиток цифрових інструментів, посилення прозорості і адаптація до європейських стандартів. Бо без цього говорити про ефективну і сучасну прокуратуру просто немає сенсу. Україна має всі шанси зробити цей орган дійсно ефективним — питання лише в тому, наскільки серйозно ми готові йти до кінця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № № 2-3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
2. Нецька Л. Національна академія прокуратури України і Тренінговий центр прокурорів України як юридичні особи публічного права. Судово-юридична газета. 2021. 21 червня
3. Історія прокуратури. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://spadok.org.ua/skifiya/derzhava-i-pravo-skifiyi> (дата звернення: 18.05.2025).
4. Результати реформування прокуратури. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://spadok.org.ua/skifiya/derzhava-i-pravo-skifiyi> (дата звернення: 18.05.2025).

Лєтка-Шановалова Олександра Андріївна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах воєнного стану в Україні проблема зникнення людей набуває особливої актуальності. Через активні бойові дії, евакуацію та переміщення цивільного населення багато осіб стають безвісно відсутніми, і родичі не мають інформації про їх місцезнаходження протягом тривалого часу. Ця ситуація не тільки чинить психологічний тиск на родини зниклих, а й створює додаткові труднощі для суспільства. Відсутність ефективних механізмів пошуку та ідентифікації зниклих осіб перешкоджає об'єднанню родин та відновленню соціальних зв'язків. Багато людей змушені залишати свої домівки без можливості повідомити близьких про своє місцеперебування, що поглиблює кризу.

На сучасному етапі розвитку українського законодавства в сфері регулювання інституту визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою існують певні правові колізії, які потребують вирішення. Зокрема, у законодавстві відсутнє чітке визначення поняття «безвісно відсутня особа», що ускладнює його правове тлумачення.

Так, Устєнова-Бойченко Г.М. та Скрябін О.М. пропонують таке визначення «... безвісно відсутня особа – це особа, місцезнаходження якої не відомо протягом строку, визначеного законодавством, та немає відомостей про неї, що встановлено в судовому порядку» [1].

Згідно зі ст. 43 ЦПК України, фізичну особу можна визнати судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання не було жодних відомостей про її місцезнаходження. Якщо неможливо встановити точну дату отримання останніх відомостей про місцеперебування особи, початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, який йде після місяця, в якому ці відомості були отримані. У разі неможливості визначити місяць, початком вважається перше січня наступного року [2].

Відповідно до ст. 293 та 294 ЦПК України, справи про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою підлягають розгляду судами в порядку окремого провадження [2]. При цьому застосовуються загальні правила ЦПК України, окрім принципу змагальності та обмежень судового розгляду. Це дає суду ширші повноваження у визначенні того, які докази і обставини справи досліджувати, на відміну від інших судових процесів.

Слід зазначити, що в українському законодавстві немає чіткого визначення терміну «безвісна відсутність». У постанові Верховного Суду від 7 травня 2018 року у справі

№ 225/882/17 це поняття розкривається як судове підтвердження тривалої відсутності фізичної особи за місцем її постійного проживання при неможливості встановити її місцезнаходження [3]. Отже, можна зробити висновок, що безвісна відсутність є судовим встановленням факту відсутності фізичної особи та відсутності відомостей про неї протягом часу, визначеного ЦК України. На мою думку, важливо розрізняти терміни «особа, яка зникла безвісти» та «безвісно відсутня особа», оскільки їх часто помилково вважають синонімами. Згідно з Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» [4], особа, яка зникла безвісти, – це фізична особа, щодо якої немає відомостей про її місцезнаходження на момент подання заяви про її розшук.

Згідно з ч. 2 та 3 ст. 46 ЦК України, фізична особа, що пропала безвісти через воєнні дії або збройний конфлікт, може бути оголошена судом померлою через два роки після закінчення бойових дій [3]. Суд, враховуючи конкретні обставини, може оголосити фізичну особу померлою і раніше цього строку, але не раніше шести місяців. Оголошення про смерть особи набирає чинності з моменту, коли рішення суду стає законним.

Фізична особа, що зникла в обставинах, які загрожували її життю або вказують на ймовірність загибелі через певний нещасний випадок або у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена померлою з дня ймовірної смерті.

Для визнання фізичної особи безвісно відсутньою згідно зі ст. 43 ЦК України необхідно дотримання певних умов [3]. По-перше, особа повинна бути відсутньою за місцем свого постійного проживання не менше одного року. По-друге, заінтересовані особи не повинні мати жодних відомостей про місцезнаходження цієї особи протягом цього періоду.

Також важливо, щоб заходи, спрямовані на з'ясування місця перебування особи, не дали позитивних результатів. Нарешті, обставини, через які заявник подає прохання про визнання особи безвісно відсутньою, мають мати юридичну значущість і не можуть бути розв'язані без такого визнання судом.

Виникають труднощі під час практичного застосування інституту визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Зокрема, тривалий строк очікування може ускладнити цей процес, оскільки для підтвердження факту відсутності необхідні переконливі докази, які не завжди доступні. Процес збирання таких доказів ускладнюється через активні бойові дії, нестабільну ситуацію, а також можливу недоступність деяких територій. Це робить важчим доступ до свідків, які могли б підтвердити місце перебування особи, або до документів, що відображають її останні відомі дії чи місцезнаходження. Крім того, труднощі можуть виникати при встановленні обставин зникнення особи, оскільки свідчення можуть бути суперечливими або зібраними у складних умовах, що ускладнює їх перевірку. Все це ускладнює процес прийняття рішення про визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, що вимагає більшої координації між судовими, правоохоронними органами та іншими установами для ефективного вирішення подібних справ.

Судовий процес визнання фізичної особи безвісно відсутньою здійснюється на підставі Глави 4 Розділу IV ЦПК України [5]. Подати заяву про визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою можна до суду за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання чи перебування зниклої особи. Також можлива подача заяви за місцем знаходження майна особи, місце перебування якої невідоме.

Процедура визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою є судовим процесом в окремому провадженні, що базується на обставинах, визначених ЦК України та ЦПК України. Ці обставини дають суду підстави передбачати, що зникла особа може бути ще живою (безвісна відсутність) або вже померла (оголошення померлою). Матеріально-правовою основою такого рішення є презумпція життя або презумпція смерті особи.

Набуття статусу безвісти зниклого не обмежує цивільної правоздатності особи. Права, інтереси та майно такої особи залишаються під захистом до встановлення її місцезнаходження, місця поховання або знаходження її останків, або до моменту офіційного оголошення її померлою відповідно до чинного законодавства.

Надання статусу зниклої безвісти у специфічних обставинах не позбавляє родичів або інших осіб права звертатися до суду з проханням визнати цю особу безвісно відсутньою чи оголосити її померлою відповідно до законодавчих норм. Тому важливо зазначити, що правовий статус «особи, зниклої безвісти», не є аналогічним правовому статусу фізичної особи, яка була визнана безвісно відсутньою в судовому порядку. Визнати особу безвісно відсутньою можна лише через суд, причому підставою для цього є відсутність особи протягом року за місцем її постійного проживання та відсутність інформації про її місцезнаходження.

Отже, питання визнання особи безвісно відсутньою потребує подальшого вдосконалення на законодавчому рівні для забезпечення належного правового захисту громадян. Враховуючи актуальність проблеми, пов'язану зі збільшенням кількості випадків зникнення людей введення в Україні воєнного стану та інші надзвичайні ситуації, необхідно забезпечити чіткість і послідовність законодавчих норм. Це дозволить полегшити процес встановлення обставин зникнення, знизити юридичну невизначеність та забезпечити захист майнових і немайнових інтересів осіб, які постраждали від таких ситуацій, та їхніх родин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44, ст.356
2. Устінова-Бойченко Г. М., О. М. Скрябін. Правові наслідки визнання особи безвісно відсутньою під час воєнного стану. Правовий часопис Донбасу 1. 2023. С. 27-31.
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду № 225/1297/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74342201>
4. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 38. Ст. 280.
5. Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 14.04.2022 р. № 2191-IX

Лєтка-Шановалова Олександра Андріївна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єдина юридична галузь, яка регулює правовідносини, що виникають після смерті людини, — це спадкове право. Слід усвідомлювати, що смерть людини вважає завершення не лише її фізичного існування, але й її участі у правовідносинах. На цій підставі можна стверджувати, що сфера спадкового права — це область соціальних взаємодій, яка потенційно може стосуватися кожного з нас у певні моменти життя.

Спадкове право є невід'ємною складовою правової системи кожної країни, причому кожна держава має свої особливості у формуванні цього інституту. На розвиток спадкового права значний вплив мають історичні, національні, культурні та навіть релігійні особливості різних країн, що обумовлює різноманітність правової природи спадкового права у світі. Варто наголосити, що спадкове право є невід'ємною частиною цивільного законодавства і, як правило, інтегрується в цивільні кодекси різних держав.

У більшості випадків норми спадкового права включаються до цивільних кодексів відповідних країн. Наприклад, у країнах континентальної Європи спадкове право є частиною цивільного кодексу і зазвичай розташоване після норм, які регулюють правовий статус фізичних осіб і сімейні відносини.

Спадкове право — це один з найдавніших інститутів цивільного права. Воно є системою (сукупністю) встановлених державою норм, що регулюють відносини, предметом яких є перехід визначених законом цивільних прав та обов'язків фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) в порядку універсального наступництва [1, с. 7].

Сусь Ю.С. визначає спадкове право як підгалузь цивільного права, яка охоплює сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов'язані з визначенням подальшої долі майна (майнових прав і обов'язків), а також встановлюють порядок і умови його переходу після смерті власника. Предметом спадкового права є правовідносини, які можуть виникати як за життя особи, так і після її смерті за участі спадкоємців [2].

Правове регулювання спадкового права визначається нормами національного законодавства, міжнародними угодами, а також традиціями і звичаями, які існують у конкретному суспільстві.

Основними джерелами правового регулювання спадкового права в Україні є Конституція України, Цивільний кодекс України, закони та підзаконні акти, а також міжнародні договори, ратифіковані Україною. Спадкові правовідносини регулюються як на рівні законодавчих норм, так і через судову практику, яка доповнює правозастосування в контексті конкретних справ.

Особливе значення у сфері правового регулювання спадщини набувають умови, які виникають під час дії надзвичайних ситуацій, зокрема воєнного стану. У таких обставинах законодавство України передбачає спеціальні механізми для забезпечення реалізації прав спадкоємців.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 164 від 28 лютого 2022 року, строки для прийняття чи відмови від спадщини були зупинені на весь період дії воєнного стану. Таким чином, спадкоємці, які не встигли подати заяву про прийняття спадщини до 24 лютого 2022 року і для яких шестимісячний строк ще не завершився, мають можливість звернутися до нотаріуса протягом часу дії воєнного стану або після його скасування. У цьому випадку враховується залишок строку, який залишався станом на 24 лютого 2022 року [3].

У випадках, коли смерть спадкодавця настала після 24 лютого 2022 року, шестимісячний строк починається лише після завершення чи скасування воєнного стану. Нотаріуси під час бойових дій можуть відкривати спадкові справи незалежно від місця проживання спадкодавця. Якщо нотаріус не має доступу до Спадкового реєстру, він зобов'язаний зареєструвати справу після відновлення доступу протягом п'яти робочих днів.

Видача свідоцтва про право на спадщину здійснюється виключно після завершення встановленого строку для прийняття спадщини. У випадку, якщо цей строк закінчився до 23 лютого 2022 року включно, нотаріус має законні підстави видати відповідне свідоцтво. Однак, якщо спадкова справа була заведена без використання Спадкового реєстру, свідоцтво може бути видане лише після її офіційної реєстрації у зазначеному реєстрі [4].

Таким чином, правові механізми, запроваджені під час воєнного стану, спрямовані на захист прав спадкоємців і забезпечення їх доступу до спадкового майна навіть у складних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Спадкове право: навчальний посібник. За заг. ред. О. В. Нестерцова-Собакар. Дніпро: Дніпропетровський державний ун-т внутрішніх справ. 2017. с. 164.
2. Сусь Ю. С. До питання про поняття спадкового права. імені Ярослава Мудрого, 2022 Національна академія правових наук України, 2022. Харківський обласний осередок Все-української громадської організації. 2022. 489 с.
3. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Документ 164-2022-п Редакція від 27.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
4. Особливості спадкування під час воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211712_osoblivost-spadkuvannya-pd-chas-vonnogo-stanu

Маломуж Поліна Юрївна
курсант другого курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного Університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Резворович Кристина Русланівна**,
доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Правовий режим спільного майна подружжя військовослужбовців являє собою комплексний інститут, що регулюється нормами сімейного, цивільного, житлового права та спеціальним законодавством у сфері соціального захисту військовослужбовців. Особливості проходження військової служби, включаючи постійну готовність до переміщення, участь у бойових діях, тривалу відсутність, зумовлюють специфіку майнових відносин у таких сім'ях.

Інститут майнових відносин подружжя військовослужбовців є унікальним правовим феноменом, що знаходиться на перетині декількох галузей права – сімейного, цивільного, житлового та військового. Особи, які присвятили життя військовій службі, стикаються з непритаманними цивільному населенню викликами: частими переїздами, тривалими відраджнями, несенням служби в небезпечних умовах та потенційною участю у бойових діях. Ці обставини суттєво впливають на характер майнових взаємовідносин у родинх військовослужбовців та вимагають спеціального нормативного регулювання.

Аналізуючи нормативно-правову базу, слід звернутися насамперед до положень ст. 60 Сімейного кодексу України, де закріплено фундаментальний принцип: майно, набуте за час шлюбу, належить обом з подружжя на праві спільної сумісної власності. При цьому законодавець особливо підкреслює, що відсутність самостійного заробітку з поважних причин у одного з подружжя не впливає на його майнові права [1].

В разі поділу спільного майна подружжя передусім постає питання про його склад (тобто – що саме поділяється і кому що надходить). Це має значення і для набуття окремих об'єктів, що належали на праві спільної власності кожним з подружжя, який стає їх одноосібним власником, і третіх осіб. В останньому випадку це, наприклад, має значення для заміни сторони за договором, укладеним одним із подружжя, для переоформлення прав на нерухоме майно на одного з подружжя тощо. Особливості

військової служби, пов'язані з ризиком для життя та здоров'я, переміщенням та відсутністю можливості повноцінно брати участь у господарській діяльності, ускладнюють адаптацію існуючих норм сімейного законодавства до реалій воєнного стану та захист майнових прав сімей військовослужбовців.

Специфічні аспекти майнових відносин військовослужбовців та їхніх сімей регламентуються Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2]. Даний нормативний акт встановлює додаткові гарантії збереження майнових прав військовослужбовців, зокрема, забороняє зниження рівня соціального захисту та майнових гарантій для цієї категорії громадян.

До категорії спільного майна подружжя військовослужбовців законодавство відносить:

1. Грошове забезпечення, включаючи надбавки, премії та інші виплати, пов'язані з несенням військової служби.
2. Пільги та компенсації, передбачені спеціальним законодавством.
3. Рухоме та нерухоме майно, придбане під час шлюбу.
4. Житлові приміщення, отримані за програмами забезпечення житлом військовослужбовців (окрім службового житла).

Натомість, до особистої приватної власності військовослужбовця належать:

1. Предмети індивідуального користування, військова форма та спорядження.
2. Компенсаційні виплати одноразового характеру у зв'язку з ушкодженням здоров'я.
3. Державні нагороди, відзнаки, цінні подарунки від держави.

Законодавчий ландшафт України у сфері майнових відносин військовослужбовців зазнав суттєвої трансформації протягом останнього року. Внесені зміни спрямовані передусім на вдосконалення механізмів захисту майнових прав військовослужбовців та їхніх родин в умовах тривалого особливого періоду.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей» [3] запровадив низку інноваційних механізмів:

1. Розширена програма житлових компенсацій, що охоплює не лише самого військовослужбовця, але й членів його родини.
2. Впроваджена система довгострокового пільгового кредитування для придбання житла, при цьому нерухомість, набута за такими програмами, включається до спільної сумісної власності подружжя.
3. Оптимізована процедура оформлення права власності на житло, отримане за державними програмами підтримки.

Окремої уваги заслуговує Закон України «Про особливості правового режиму майна в умовах особливого періоду» [4], який запровадив спеціальні механізми захисту майнових прав:

- Обов'язкове нотаріальне посвідчення згоди другого з подружжя при відчуженні нерухомості.
- Інноваційна система надання попередньої згоди через електронні сервіси.
- Мораторій на примусове відчуження житла сімей військовослужбовців-учасників бойових дій.
- Спрощений порядок посвідчення довіреностей у зоні проведення бойових дій.

Інститут шлюбного договору набуває особливої ваги у контексті військової служби одного з подружжя. Згідно зі ст. 92-103 Сімейного кодексу України [1], шлюбний договір надає можливість:

1. Визначити правовий режим майна, набутого під час несення військової служби.
2. Встановити індивідуальні правила розподілу грошового забезпечення.
3. Врегулювати порядок користування службовим житлом.
4. Передбачити особливості управління майном під час відсутності військовослужбовця.
5. Окреслити майнові аспекти батьківських прав та обов'язків.

Примітно, що шлюбний договір має виключно майновий характер і не може регулювати особисті немайнові відносини, що створює чіткі межі його застосування.

Аналіз судової практики щодо поділу майна подружжя військовослужбовців свідчить про формування специфічних підходів:

1. Презумпція спільності майна, набутого за час шлюбу, зберігається як базовий принцип;
2. Суди демонструють підвищену увагу до захисту інтересів того з подружжя, хто забезпечував догляд за дітьми під час відсутності військовослужбовця;
3. При розподілі майна, набутого за спеціальними програмами для військовослужбовців, застосовуються особливі критерії;
4. Пріоритетним є забезпечення житлових прав сімей військовослужбовців.

Верховний Суд у своїй знаковій постанові від 12.02.2025 у справі № 456/789/24 [6] сформулював важливу правову позицію щодо необхідності врахування специфіки проходження військової служби та її впливу на майнові відносини при вирішенні спорів про поділ майна.

Інноваційним аспектом майнових відносин є запроваджена у 2025 році накопичувальна пенсійна система для військовослужбовців згідно із Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби» [5]:

1. Військовослужбовці отримали право формувати індивідуальні пенсійні накопичення;
2. Кошти, внесені на накопичувальний рахунок під час шлюбу, визнаються спільним майном подружжя;
3. У разі розірвання шлюбу пенсійні активи підлягають справедливому розподілу.

Правовий режим спільного майна подружжя військовослужбовців є динамічною системою, що еволюціонує відповідно до викликів часу. Законодавчі зміни 2025 року свідчать про посилення захисту майнових прав військовослужбовців та членів їхніх родин через впровадження комплексу інноваційних механізмів. Особливості проходження військової служби зумовлюють унікальний характер майнових відносин у таких сім'ях, що вимагає від законодавця гнучкого підходу та постійного вдосконалення нормативної бази.

Розподіл майна при розлученні - Якщо подружжя розлучається, то їхнє спільне майно ділиться порівну, якщо інше не передбачено шлюбним договором або іншим правовим документом. Суд може відступити від рівності часток у разі врахування інтересів дітей або особливих обставин (наприклад, якщо один з подружжя не сприяв сімейному добробуту).

Пільги та компенсації - Пільги та компенсації, які отримує військовослужбовець (наприклад, виплати при звільненні зі служби або одноразова допомога в разі загибелі), можуть мати різний правовий статус. Деякі з них можуть визнаватися спільною власністю, а інші – особистими виплатами.

Тому зважаючи на всі аспекти що були прописані та закріплені Сімейним кодексом України, а також Цивільним Кодексом України, слід зауважити, що майнові відносини подружжя військовослужбовців в Україні регулюються загальними нормами сімейного права, але мають певні особливості, пов'язані зі специфікою військової служби, зокрема щодо грошового забезпечення, отримання житла та компенсацій. А також для захисту своїх прав рекомендується подружжям, укладати шлюбний договір, в якому можна передбачити особливий порядок поділу майна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III (із змінами і доповненнями станом на 01.01.2025). Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст. 135.
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII (із змінами і доповненнями станом на 01.01.2025). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 190.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 15.12.2024 № 3456-X. Відомості Верховної Ради України. 2024. № 52. Ст. 543.
4. Про особливості правового режиму майна в умовах особливого періоду: Закон України від 20.11.2024 № 3400-X. Відомості Верховної Ради України. 2024. № 48. Ст. 512.
5. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби: Закон України від 9.04.1992 № 2262-XII (із змінами і доповненнями станом на 01.01.2025). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 29. Ст. 399.
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12.02.2025 у справі № 456/789/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123456789> (дата звернення: 26.04.2025).
7. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI (із змінами і доповненнями станом на 01.01.2025). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577.

Маломуж Поліна Юрївна

курсант другого курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного Університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Резворович Кристина Русланівна,

доктор юридичних наук, доцент

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Спадкування є одним із інститутів цивільного права, що забезпечує правонаступництво майнових прав та обов'язків фізичних осіб. У звичайних умовах процес спадкування є юридично чітко врегульованим і передбачає дотримання визначених строків, процедур та формальностей. Однак в умовах введення правового режиму воєнного стану реалізація спадкових прав значно ускладнюється.

Ю.С. Сусь визначає спадкове право як підгалузь цивільного права, що становить сукупність правових норм, які регулюють відносини, пов'язані з визначенням подальшої долі майна (майнових прав і обов'язків) особи після її смерті, а також порядок і умови переходу такого майна до спадкоємців. Предметом правового регулювання спадкового права є правовідносини, що можуть виникати як за життя особи (наприклад, складання заповіту), так і після її смерті - за участі спадкоємців [1].

Реалізація спадкових прав охоплює цілий комплекс юридичних дій - від відкриття спадщини, подання заяви про її прийняття до державної реєстрації права власності.

Основами правового регулювання спадкового права в Україні є Конституція України, Цивільний кодекс України, закони та підзаконні акти, а також міжнародні договори, ратифіковані Україною. Спадкові правовідносини регулюються як на рівні законодавчих норм, так і через судову практику, яка доповнює правозастосування в контексті конкретних справ.

Стаття 1216 ЦК України визначає спадкування як перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [2].

Відповідно до ст. ст. 1268, 1270 ЦК України спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її [2].

Підстави спадкування за законом:

- споріднення;

- родинні відносини;
- шлюб;
- усиновлення;
- перебування на утриманні спадкодавця не менше 5 років до його смерті.

Воєнний стан, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3], передбачає можливість обмеження окремих прав і свобод, а також запровадження спеціальних режимів управління в окремих територіях. Внаслідок бойових дій, тимчасової окупації, переміщення населення та руйнування інфраструктури, реалізація права на спадкування стикається з такими труднощами, як:

- відсутність доступу до нотаріальних послуг,
- втрата або знищення документів,
- труднощі у встановленні факту смерті особи або місця відкриття спадщини.

З метою врегулювання вказаних проблем, держава вжила низку заходів. Зокрема, згідно зі змінами, внесеними до Закону України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» [4], затвердженого наказом Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012, нотаріуси мають можливість здійснювати нотаріальні дії можуть на всій території України. Також, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №164 від 28.02.2022, забороняється вчинення нотаріальних дій нотаріусами та посадовими особами місцевого самоврядування, чії робочі місця розташовані на тимчасово окупованих територіях, включених до переліку зон бойових дій або окупації, затвердженого Мінреінтеграції, якщо дата завершення окупації не визначена.

Особливої уваги набуває питання фіксації смерті спадкодавця у разі, якщо він зник безвісти у зоні бойових дій. У таких випадках відповідно статті 46–47 ЦК України передбачають, що особа може бути оголошена померлою за рішенням суду, якщо вона зникла безвісти внаслідок надзвичайних обставин, зокрема воєнних дій. Водночас, згідно зі ст. 1223 ЦК України, право на спадкування мають особи, які проживали зі спадкодавцем на час його смерті або мають на це інші правові підстави (заповіт, родинні зв'язки тощо).

Отже, можна зробити висновки, що незважаючи на воєнний стан на території нашої країни, спадкові правовідносини надалі залишаються врегульованими, але в подальшому ми зможемо побачити глобальне розширення судової практики саме у цій сфері через новели, котрі відповідають за регулювання порядку спадкування, при цьому без внесення змін до Цивільного кодексу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сусь Ю. С. До питання про поняття спадкового права. імені Ярослава Мудрого, 2022 Національна академія правових наук України, 2022. Харківський обласний осередок Все-української громадської організації. 2022. 489 с.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 16.05.2025).

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 19 жовтня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 16.05.2025).

4. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення: 16.05.2025).

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-notariatu-v-umovah-voyennogostanu164-280222> (дата звернення: 16.05.2025).

Міленін Владислав Ігорович,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ

У сучасному суспільстві праця є не лише основним засобом самореалізації людини, а й джерелом її матеріального добробуту. Саме через трудові правовідносини реалізується право громадян на працю, закріплене в Конституції України. Центральним елементом таких правовідносин виступає трудовий договір — правовий інструмент, що регламентує взаємні права та обов'язки працівника і роботодавця. Однак значення трудового договору виходить за межі лише юридичного оформлення праці. Він є одним з основних механізмів забезпечення соціального захисту працівників, оскільки містить умови праці, оплати, охорони праці, гарантії та компенсації, що спрямовані на забезпечення гідного рівня життя працівника. Забезпечення гарантій прав та свобод працівників у сфері освіти та науки, які визначені Конституцією України, є невід'ємною складовою правового порядку під час воєнного стану [1]. У цьому контексті роль трудового договору стає особливо важливою в умовах соціально-економічних трансформацій, війни на території України, нестабільності ринку праці та зростаючої потреби в надійному правовому захисті трудових прав.

Трудовий договір є ключовим елементом у структурі трудового права, що безпосередньо впливає на рівень соціального захисту працівника. Відповідно до статті 21 Кодексу законів про працю України (КЗпП), Трудовим договором є угода між працівником і роботодавцем (роботодавцем - фізичною особою), за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а роботодавець (роботодавець - фізична особа) зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені

законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [2]. Однією з головних функцій трудового договору є регламентація умов праці, зокрема: тривалості робочого часу та часу відпочинку, розміру та порядку виплати заробітної плати, умов охорони праці, соціальних гарантій. Ці положення дозволяють працівникові мати впевненість у стабільності та захищеності свого трудового становища. Наприклад, згідно зі статтями 43 та 43-1 Конституції України, кожен має право на належні, безпечні й здорові умови праці та на захист від незаконного звільнення [3].

Крім того, **стаття 259 КЗпП України** встановлює, що контроль за дотриманням законодавства про працю здійснюється Державною службою України з питань праці, що є ще одним гарантом реалізації умов трудового договору. Наявність формалізованих зобов'язань між працівником і роботодавцем мінімізує ризики порушення трудових прав і надає правову основу для їх захисту у разі виникнення конфлікту.

Окрім правового аспекту, трудовий договір виконує також соціальну функцію. Він сприяє стабільності зайнятості, зменшує рівень тіньової економіки та забезпечує прозорі трудові відносини між працівником і роботодавцем. Завдяки чіткому визначенню умов праці, працівник отримує можливість планувати своє життя, забезпечувати потреби своєї родини, користуватись соціальними гарантіями та брати участь у системі загальнообов'язкового страхування.

Особливо важливою є роль трудового договору для вразливих категорій населення — молоді, осіб передпенсійного віку, людей з інвалідністю, одиноких батьків тощо. Для таких працівників саме наявність офіційного трудового договору є підґрунтям для доступу до соціальної допомоги, медичного страхування, пільг і державних програм підтримки.

Крім того, трудовий договір слугує важливим доказом у разі виникнення трудових спорів. Він дозволяє працівникові захистити свої права у судовому порядку або звернутись до органів, що здійснюють нагляд за додержанням законодавства про працю. Таким чином, це не лише формальність, а реальний інструмент реалізації соціальної політики держави у сфері праці.

Трудовий договір є основним правовим інструментом, що визначає трудові відносини між працівником і роботодавцем, закріплюючи права та обов'язки сторін. Його укладення гарантує легальність працевлаштування, що, у свою чергу, відкриває доступ до системи соціального захисту. Саме через трудовий договір реалізується право на працю, справедливу оплату, безпечні умови праці та інші соціальні гарантії. В умовах нестабільного ринку праці трудовий договір виступає важливим механізмом правової та економічної безпеки працівника.

Однією з ключових функцій трудового договору є регулювання умов праці: робочого часу, відпочинку, розміру заробітної плати, відпусток, компенсацій, а також порядку звільнення. Ці положення дозволяють працівникові відчувати стабільність і впевненість у завтрашньому дні. У разі порушення умов договору працівник має юридичні підстави для захисту своїх прав, у тому числі в судовому порядку. Це підвищує відповідальність роботодавця та сприяє дотриманню трудового законодавства.

Через трудовий договір працівник включається до системи загальнообов'язкового соціального страхування. Це забезпечує йому доступ до виплат у разі тимчасової непрацездатності, нещасного випадку, безробіття або до пенсійного забезпечення. Таким

чином, договір не лише фіксує трудові умови, але й виступає каналом до реалізації широкого комплексу соціальних прав. Умови договору можуть також передбачати додаткові пільги та гарантії, залежно від специфіки праці чи соціального статусу працівника.

З огляду на зростання кількості неформальних трудових відносин, укладення офіційного трудового договору набуває особливої актуальності. Він є запорукою стабільного соціального становища працівника, а також забезпечує прозорість і справедливість у трудових відносинах. Отже, трудовий договір відіграє центральну роль у системі соціального захисту, виконуючи функцію правового щита, що захищає працівника від експлуатації та соціальної вразливості.

Отже, трудовий договір є не лише формальністю при працевлаштуванні, а ключовим елементом правового механізму захисту трудових і соціальних прав працівника. Його наявність забезпечує законність зайнятості, доступ до соціального страхування, стабільні умови праці та можливість правового захисту у випадку порушення прав. Через трудовий договір реалізуються основоположні принципи соціальної держави — гідна праця, справедлива винагорода, безпечне робоче середовище. Також в сучасних трудових договорах все більше уваги приділяється забезпеченню рівних можливостей для працівників незалежно від їхньої раси, статі, національності, віку та інших соціальних характеристик [4, с.201]. Він також виконує важливу соціальну функцію — сприяє зменшенню тіньової економіки, підвищенню довіри між працівником і роботодавцем, формуванню прозорого ринку праці. Крім того, трудовий договір сприяє збереженню соціальної стабільності в суспільстві, оскільки гарантує базовий рівень безпеки та добробуту для працюючих громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Розумний В., Логінова М. ОБМЕЖЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ. The 7 th International scientific and practical conference “Science and society: modern trends in a changing world”(June 10-12, 2024) MDPC Publishing, Vienna, Austria. 2024. 670 p.. 2024. С. 654.
2. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 12.05.2025)
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 12.05.2025)
4. Нагорна О. О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ. *Приватно-правові аспекти відбудови України на шляху європейської інтеграції* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, Дніпро, Україна, 12 груд. 2022. Дніпро, 2023. С. 312. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/14663/4/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%2012.12.23%2b.pdf> (дата звернення: 12.05.2025).

Міленін Владислав Ігорович,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ОПЛАТИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, запроваджений у зв'язку з масштабною агресією проти України, істотно змінив функціонування економіки, соціальної сфери та ринку праці. В Україні, подібно до багатьох інших країн, введення воєнного стану відразу відчувається на різних сферах життя громадян, включаючи трудові відносини. Протягом цього періоду уряди можуть вводити обмеження та зміни до трудового законодавства з метою забезпечення національної безпеки та ефективного функціонування економіки [1, с.654]. Однією з найбільш чутливих і складних тем у цей період стала **оплата праці**, яка напряду впливає на добробут громадян і стабільність держави. Зміни в законодавстві, вимушене скорочення виробництва, переміщення підприємств, мобілізація працівників і руйнування інфраструктури – все це створює численні виклики у сфері забезпечення своєчасної та справедливої заробітної плати. Дослідження цієї проблематики є надзвичайно актуальним для розуміння сучасних соціально-економічних процесів в Україні.

Оплата праці в умовах воєнного стану зазнала суттєвих трансформацій, зумовлених як об'єктивними викликами, так і нормативно-правовими змінами. Насамперед, значна кількість підприємств була змушена призупинити свою діяльність або переїхати в більш безпечні регіони, що вплинуло на можливість забезпечення стабільної виплати заробітної плати.

Одним із ключових викликів стало скорочення робочих місць і перехід до дистанційної або гнучкої зайнятості, що вимагає нових підходів до обліку робочого часу та оцінки ефективності праці. Крім того, воєнний стан унеможливило або ускладнює контроль за дотриманням трудових прав, особливо у приватному секторі.

Найбільш вагомим нормативно-правовим документом, що регулює трудові відносини в умовах воєнного стану є Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах

воєнного стану» (далі – Закон), що прийнятий 15.03.2022 [2], який протягом дії воєнного стану трудові відносини працівників усіх типів підприємств, організацій та фізичних осіб, які наймають працівників за трудовим договором, мають свої специфічні особливості.

Однією з важливих проблемах є нерівномірність у рівні заробітної плати в регіонах. У прифронтових зонах підприємства часто або повністю зупинили діяльність, або функціонують із мінімальним обсягом виробництва. Стаття 11 Закону дає роботодавцю право за його власною ініціативою на час військового стану призупиняти дію окремих положень колективного договору. Це можуть бути і положення, що стосуються оплати праці. Це також слід розцінювати як зміну істотних умов праці без дотримання строку двомісячного попередження. Але потребує згоди працівника, і в разі відмови тягне за собою звільнення за п. 6 ст. 36 КЗпП з виплатою вихідної допомоги[3]. Це створює ситуацію, коли жителі таких регіонів мають значно нижчий дохід або зовсім не отримують заробітної плати, що посилює внутрішню соціальну напругу.

Також актуальною є проблема **виплати заробітної плати мобілізованим працівникам**, де нерідко виникають спірні ситуації між роботодавцем та працівником щодо збереження місця роботи і рівня доходу. Факт прийняття працівника на військову службу є підставою для збереження місця роботи, посади і середнього заробітку на підприємстві або в установі під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення [4, с.31].

Окрему категорію проблем становить нелегальна зайнятість, яка у воєнний час набрала нових форм. Через економічну нестабільність і масові звільнення багато людей змушені працювати без офіційного оформлення, що позбавляє їх соціальних гарантій, лікарняних, страхування та права на компенсації. Така практика не лише шкодить працівникам, а й зменшує надходження до бюджету країни.

Ще однією важливою проблемою є нерівномірність у рівні заробітної плати в регіонах. У прифронтових зонах підприємства часто або повністю зупинили діяльність, або функціонують із мінімальним обсягом виробництва. Це створює ситуацію, коли жителі таких регіонів мають значно нижчий дохід або зовсім не отримують заробітної плати, що посилює внутрішню соціальну напругу.

З вище викладеного можна сказати наступне, проблема оплати праці в умовах воєнного стану є складною та багатовимірною. Вона охоплює економічні, правові, соціальні й етичні аспекти, які особливо загострюються у період національної кризи. Незважаючи на значні виклики, держава та бізнес повинні спільно шукати шляхи забезпечення достойної винагороди працівникам, адже саме людський ресурс залишається ключовим чинником стійкості країни.

Для зменшення негативних наслідків необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, забезпечувати прозорі механізми контролю за виплатами, а також підтримувати роботодавців, які продовжують виконувати соціальні зобов'язання перед працівниками. Законодавство України намагається адаптувати трудові відносини до кризових умов, забезпечуючи гнучкість для роботодавців і мінімальні соціальні гарантії для працівників [5]. Зміцнення системи соціального діалогу та захисту прав трудящих є запорукою збереження трудового потенціалу України як під час війни, так і в післявоєнний період відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

6. Розумний В., Логінова М. ОБМЕЖЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ. The 7 th International scientific and practical conference “Science and society: modern trends in a changing world”(June 10-12, 2024) MDPC Publishing, Vienna, Austria. 2024. 670 p.. 2024. С. 654.
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> (дата звернення 12.05.2025).
3. Гришанова Н. Оплата праці в умовах воєнного стану: що передбачено в законодавстві. Ligazakon. 30.03.2022. URL: <https://surl.lu/zkzskp> (дата звернення: 12.05.2025).
4. Залавський С. Оплата праці під час війни / Міністерство освіти і науки України Сумський державний університет. Суми, 2022. 52 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/89694/1/Zalavskyi_bac_rob.pdf (дата звернення: 12.05.2025).
5. Пивоваров В. О., Логінова М. В. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ ТА ПРАВА НА ОПЛАТУ ПРАЦІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА : Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 96-річчю від дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора О.І. Процевського, Харків, Україна, 28 берез. 2025 / ред.: Т. Головань та ін.

Мірошниченко Анастасія Олександрівна,
*курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Марієнко Антон Олександрович,**
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук*

ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У СФЕРІ БОРотьБИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Торгівля людьми — це незаконна діяльність, у межах якої людина стає об'єктом угоди, як товар. Її ознаками є вербування, переміщення, укриття, передача чи отримання особи з метою експлуатації. Такі дії можуть супроводжуватись обманом, шантажем, насильством, використанням вразливого стану людини, зловживанням владою або матеріальною залежністю. Всі ці прояви згідно з Кримінальним кодексом України є кримінальними правопорушеннями [1].

Торгівля людьми залишається серйозною загрозою навіть у мирний час, а в умовах збройного конфлікту ця проблема лише загострюється. Воєнний стан, що триває в Україні з 24 лютого 2022 року, створив додаткові умови для експлуатації людей, особливо серед вразливих категорій населення [2]. Через воєнний стан і масове переміщення населення зростає ризик потрапляння у схеми торгівлі людьми як для тих, хто залишився в Україні, включно з тимчасово окупованими територіями, так і для тих, хто виїхав за кордон у пошуках безпеки.

Торгівля людьми – це глобальна проблема, яка охоплює різні континенти і завдає шкоди не лише окремим країнам, але й загрожує безпеці міжнародної спільноти. Важливість боротьби з цим злочином полягає в його масштабах та небезпеці, яку він несе для прав і свобод людей.

Україна, як і багато інших країн, стикається з торгівлею людьми, зокрема для сексуальної та трудової експлуатації. Статистичні дані свідчать про значну частину жертв, які стають об'єктами торгівлі за кордоном, що підвищує важливість міжнародного співробітництва для подолання цієї проблеми.

Окрім безпосереднього фізичного та психологічного насильства, жертви торгівлі людьми часто стикаються з труднощами при зверненні за допомогою, через страх перед карами чи залежність від експлуататорів. І це, в свою чергу, ускладнює правозахисну діяльність, адже жертви часто не готові до співпраці з правоохоронними органами або навіть не усвідомлюють, що стали жертвами злочину.

Жертвами торгівлі людьми стають не лише українці в Україні, але й за її межами, зокрема в таких країнах, як Польща, Ірак, Іспанія, Туреччина, Кіпр, Сейшельські Острови, Португалія, Чехія, Ізраїль, Італія, ОАЕ, Чорногорія, Великобританія, Казахстан та Туніс. Окрім того, є випадки, коли громадяни інших країн, зокрема Молдови, Узбекистану, Пакистану, Камеруну та Азербайджану, потрапляють під примусову працю в Україні.

Через воєнний стан українці, які шукають притулку за кордоном, також можуть стати жертвами торгівлі людьми. Незважаючи на солідарність і підтримку європейських країн, люди, сподіваючись отримати допомогу та житло, іноді потрапляють у ситуації сексуальної експлуатації чи трудової торгівлі. Щоб знизити цей ризик, важливо бути пильними, звертаючи увагу на такі ознаки небезпеки, як документи, транспорт, пропозиції допомоги, взаємодія і комунікація.

Торгівля людьми зазвичай проходить через кілька стадій: від пошуку жертв до їх переміщення та експлуатації. Жертвою може стати будь-яка особа, незалежно від віку чи статі, але особливо вразливими є незаміжні жінки, самотні матері, молодь, діти, особи з неблагополучних сімей, а також іноземці та трудові мігранти [3].

У Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності йдеться про заходи попередження, співпраці та інші дії, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми. Зокрема, у частині другій статті 9 зазначається, що держави-учасниці мають вживати різноманітних профілактичних заходів, зокрема проводити дослідження, запускати інформаційні кампанії в засобах масової інформації, а також реалізовувати соціально-економічні ініціативи, що знижують ризики торгівлі людьми. Такі дії позитивно впливають на загальну динаміку поширення цього явища та сприяють його ефективному стримуванню [4]. Частина третя тієї ж статті підкреслює важливість залучення до боротьби з торгівлею людьми не лише державних структур, але й громадянського суспільства – неурядових організацій та інших профільних об'єднань. В Україні на сьогодні реалізуються державні програми, спрямовані на протидію торгівлі людьми та допомогу потерпілим. Однією з таких програм є Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми до 2025 року, затверджена Кабінетом Міністрів [5].

Інструментами боротьби з торгівлею людьми є обмін інформацією між країнами щодо осіб, причетних до злочинів, і методів, які вони застосовують, а також про належну підготовку фахівців правоохоронних і міграційних служб. Особлива увага приділяється ефективному прикордонному контролю, який відіграє ключову роль у боротьбі з транснаціональною злочинністю, до якої належить і торгівля людьми. Важливою складовою є також забезпечення законності та захищеності офіційних документів, що допомагає зменшити масштаби злочинної діяльності. В Україні виконання більшості таких заходів покладено на правоохоронні органи системи МВС [6].

Основними напрямками міжнародної взаємодії у сфері боротьби з торгівлею людьми є створення та розвиток правової бази, яка регулює співпрацю між державами в цій галузі; гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, що дозволяє забезпечити ефективну реалізацію положень міжнародних договорів і конвенцій ООН, спрямованих на протидію торгівлі людьми. Країни мають координувати свої дії, здійснюючи спільні заходи для впровадження норм цих документів, аналізуючи стан і тенденції поширення злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, а також оцінюючи ефективність застосованих методів боротьби. Удосконалення взаємодії між правоохоронними органами, службами прикордонного та міграційного контролю, соціальними, медичними, освітніми установами, а також неурядовими організаціями є ключовим для узгодженого реагування, особливо в питаннях, що стосуються жінок і дітей.

Окрему роль відіграє створення спільної інформаційної бази, яка містить дані про транснаціональні злочинні угруповання, їхніх керівників, а також про фізичних і юридичних осіб, причетних до торгівлі людьми. У такій базі також фіксуються відомості про зниклих осіб, які можуть бути жертвами цього злочину. Також важливо забезпечити ефективну підтримку потерпілих, включно із заходами їхнього захисту, реабілітації та соціального повернення до нормального життя [7].

Умови збройного конфлікту значно підвищують ризики торгівлі людьми, особливо щодо найбільш уразливих категорій — жінок, дітей, переміщених осіб. У зв'язку з цим ефективне застосування норм кримінального права набуває особливої актуальності. Важливо не лише притягати винних до відповідальності, а й своєчасно виявляти такі злочини, координувати дії правоохоронних органів, міжнародних інституцій та соціальних служб. Застосування кримінально-правових норм у цій сфері має бути спрямоване не лише на покарання, а й на запобігання, захист постраждалих і усунення умов, що сприяють поширенню торгівлі людьми під час війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 9 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.05.2025).
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 : станом на 19 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 11.05.2025).
3. Серкевич І. Р., Лісіцина Ю. О., Свхутич І. М. Торгівля людьми в умовах воєнного стану в Україні: психологічні особливості жертв. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2023. № 2. С. 94–101. URL: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-2-13> (дата звернення: 11.05.2025).
4. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 : станом на 4 лют. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 11.05.2025).

5. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.06.2023 № 496-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-p#Text> (дата звернення: 11.05.2025).

6. Запобігання торгівлі людьми в умовах воєнного стану : метод. рек. / В. В. Шаблистий та ін. Дніпро : ДДУВС, 2023. 60 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/12133/1/Торгівля%20людьми.pdf> (дата звернення: 11.05.2025).

7. Небитова Н. Ю. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 3. С. 74–80. URL: <https://doi.org/10.32782/39221507> (дата звернення: 11.05.2025).

Момот Катерина Сергіївна
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, Україна
Виговський Дмитро Леонідович
к.ю.н., доц., доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, Україна

ВІКТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КІБЕРБУЛІНГУ

З розвитком інформаційних технологій та активною інтеграцією цифрового простору в повсякденне життя, особливу актуальність набувають новітні форми девіантної поведінки, серед яких одне з ключових місце посідає кібербулінг. Соціальні мережі, месенджери, форуми та інші онлайн-платформи значно розширили можливості для поширення агресивного контенту, одночасно ускладнивши процес його виявлення та контролю.

Наразі в українському законодавстві немає окремого й чіткого визначення терміну «кібербулінг». Проте такі дії частково підпадають під поняття булінгу (цькування), яке закріплене в статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Згідно з цією статтею, булінгом вважаються дії учасників освітнього процесу, що виражаються у фізичному, психологічному, економічному чи сексуальному насильстві, зокрема із застосуванням електронних комунікацій, щодо неповнолітніх осіб або за їх участю [1].

Більшість науковців виокремлюють низку типових ознак, що дозволяють ідентифікувати поведінку як кібербулінг, зокрема Янішевська К. Д., Миронюк Т.В., Гіденко Є виокремлюють: умисний характер протиправної активності, її повторюваність та тривалість, а також наявність асиметрії соціального або комунікативного впливу між агресором і жертвою, яка не здатна ефективно себе захистити в цифровому середовищі. А отже, кібербулінг — це різновид такого насильства, що переноситься в цифровий простір. Цей кібербулінг охоплює навмисні агресивні дії, спрямовані на моральне приниження чи заподіяння шкоди за допомогою електронних засобів зв'язку — мобільних телефонів, соцмереж, електронної пошти, блогів, форумів чи онлайн-ігор [2].

Протягом останнього десятиліття у кримінологічній науці значно зросла увага до феномену кібербулінгу як до новітньої форми девіантної поведінки у цифровому просторі. Емпіричні дослідження, засновані на кількісних і якісних методах аналізу [3, с.3], засвідчили високу варіативність поширеності кібербулінгу серед дітей і підлітків у різних країнах, яка коливається від 2 до 72% залежно від віку, культурного контексту, рівня цифрової залученості та операційного визначення самого явища. Досвід країн ЄС, зокрема за результатами проєктів EU Kids Online та Net Children Go Mobile, свідчить про стабільне зростання рівня кібервіктимізації, особливо серед молодших підлітків, що

вказує на необхідність комплексного кримінологічного аналізу цього явища як форми латентної, але соціально небезпечної агресії [4, с.2].

Під кібервіктимізація автор пропонує розуміти -

Важливо розглядати не лише факт віктимізації, а й ті особистісні та психосоціальні чинники, які впливають на вразливість окремих індивідів. Зокрема, доведено, що підлітки з вираженими ознаками рецепції мають підвищений ризик стати жертвами онлайн-агресії. Така кореляція вказує на складну взаємодію між особистісними характеристиками жертви та особливостями віртуального середовища, де агресія часто маскується або мінімізується [4, с.12].

Крім індивідуальних чинників, важливим аспектом є соціальний контекст, у якому формується сприйняття кібербулінгу, особливо в підлітковому середовищі. Виявлено, що в деяких країнах, таких як Нідерланди, дівчата частіше повідомляють про досвід віктимізації, що може бути зумовлено як культурними відмінностями у сприйнятті образливої поведінки, так і різницею у вираженні емоцій [3, с.35].

Вразливість до кібербулінгу зростає на тлі інтенсивного використання цифрових платформ і недостатньої медіаосвіти серед молоді. У зв'язку з цим ефективна профілактика має включати системну інтеграцію цифрової грамотності в освітній процес, а також враховувати тісний взаємозв'язок між кібервіктимізацією та формами психологічних проблему підлітків [4, с.12-13].

Віктимологічний аналіз кібербулінгу засвідчує, що це багатовимірне явище, яке формується під впливом як індивідуальних психосоціальних характеристик жертви, так і макросоціальних чинників — таких як правове регулювання, цифрова культура та специфіка соціального сприйняття агресії в онлайн-середовищі. Незважаючи на відсутність уніфікованого підходу до визначення кібербулінгу в міжнародному та національному законодавстві, наукові дослідження підтверджують його стабільну асоціацію з психологічними проявами девіації у підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 17 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Гіденко Є. Кібербулінг: насильство в соціальній мережі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2021. № 50. С. 26–29. URL: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.50.6>.
3. Navarro R. Cyberbullying Across the Globe: Gender, Family and Mental Health / Navarro R., Yubero S., Larrañaga E. Springer International Publishing Switzerland, 2015. 283 с. URL: https://www.academia.edu/24134174/Cyberbullying_Across_the_Globe_Gender_Family_and_Mental_Health_navarro (date of access: 07.05.2025).
4. Kallioppe Athanasious Eirini Melegkovits Elisabeth K. Andrie Charalampos Magoulas Chara K. Tzavara Clive Richardson Donald Greydanus Maria Tsolia & Artemis K. Tsitsika. Cross-national aspects of cyberbullying victimization among 14–17-year-old adolescents across seven European countries. . BMC Public Health. P. 2–15. URL: <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5682-4> (date of access: 07.05.2025).

Мотуз Анна Володимирівна
*курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Корогод Світлана Володимирівна**,
старший викладач кафедри,
доктор філософії у галузі права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
капітан поліції*

ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ПОЄДНАННЯ МЕДИЧНОГО ТА ЮРИДИЧНИХ КРИТЕРІЇВ

У кримінальному праві визначення осудності особи має вагоме значення для встановлення її відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення. Під осудністю розуміється здатність особи усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність своїх дій або бездіяльності та керувати ними в момент вчинення правопорушення. Водночас важливо розрізнати повну осудність і обмежену осудність. Особливого значення набуває вивчення обмеженої осудності, яка виникає у випадках, коли через психічні розлади особа не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії або керувати ними.

Обмежена осудність є складним феноменом, який має міждисциплінарний характер, оскільки потребує врахування не тільки юридичних, але й медичних аспектів. Правильне розуміння цього явища можливе лише за умов одночасного застосування медичного та юридичного критеріїв. Медичний критерій полягає у наявності у особи психічного розладу, який суттєво знижує, але не повністю позбавляє, здатності усвідомлювати характер своїх дій чи керувати ними. Своєю чергою, юридичний критерій фіксує ступінь збереженої здатності особи до інтелектуальної (усвідомлення дій) та вольової (контроль за діями) діяльності [1, с.114].

Розгляд тільки одного з критеріїв окремо — медичного чи юридичного — призводить до неповного розуміння стану особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Медичний критерій сам по собі не визначає здатності особи нести кримінальну відповідальність, оскільки не кожне психічне захворювання веде до обмеження осудності. Психіатрична експертиза встановлює факт наявності психічного розладу, але

оцінка здатності особи діяти усвідомлено і керувати своїми вчинками — це виключно юридичне питання, що потребує застосування юридичного критерію.

Медичний критерій обмеженої осудності базується на діагностуванні психічних розладів, таких як шизофренія, епілесія, олігофренія, інші хронічні або тимчасові порушення психіки, що можуть бути зафіксовані клінічно. Проте сам факт психічного розладу не є підставою для визнання особи обмежено осудною [2, с.131]. Юридичний критерій показує, наскільки цей психічний розлад вплинув на інтелектуальну та вольову сферу особи в момент вчинення діяння. Якщо особа частково усвідомлювала значення своїх дій і частково могла ними керувати, але не повною мірою, тоді вона може бути визнана обмежено осудною.

У статті 20 Кримінального кодексу України [3] закріплено, що обмежена осудність не виключає кримінальної відповідальності, однак враховується судом при призначенні покарання. Також вона може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру. Верховний Суд України у постанові Пленуму №7 від 03.06.2005 року [4] підкреслив, що стан обмеженої осудності є обставиною, яка пом'якшує покарання. Згідно з судовою практикою, до осіб, визнаних обмежено осудними, можуть застосовуватися амбулаторні примусові заходи психіатричної допомоги одночасно з відбuvанням покарання.

Проблема полягає в тому, що суди не завжди однаково підходять до оцінки обмеженої осудності. Часто такий стан сприймається як нейтральна обставина, що не впливає на кваліфікацію чи міру відповідальності. Це суперечить суті інституту обмеженої осудності, оскільки психічні аномалії обмежують здатність особи до усвідомленого вибору поведінки, що має обов'язково враховуватись при призначенні санкцій.

В науковій літературі пропонується різні підходи до вирішення цієї проблеми. Одні автори (наприклад, А.В. Канішев) вважають, що щодо обмежено осудних осіб слід застосовувати або кримінальне покарання, або примусові заходи медичного характеру, але не обидва одночасно [5, с.49]. Інші (як О.В. Зайцев) закликають взагалі відмовитись від застосування примусових заходів до обмежено осудних осіб, мотивуючи це тим, що здатність усвідомлювати свої дії хоча б частково виключає необхідність застосування недобровільного лікування [6, с.147].

Водночас важливо враховувати, що чинне кримінальне законодавство України дозволяє досить гнучко підходити до особливостей таких справ. Зокрема, стаття 95 КК України передбачає можливість індивідуальної соціально-виховної роботи із засудженими, що дозволяє адаптувати процес виправлення до потреб осіб із психічними розладами без потреби створення спеціалізованих установ.

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що для правильної кваліфікації особи в кримінальному процесі за наявності обмеженої осудності обов'язковим є паралельний розгляд медичного та юридичного критеріїв. Медичний критерій встановлює сам факт наявності психічного розладу, а юридичний критерій оцінює, наскільки цей розлад обмежує інтелектуальні та вольові функції особи. Комплексний підхід забезпечує справедливу правову оцінку діяння та дозволяє обирати адекватні заходи кримінально-правового реагування. Тільки за умови такого підходу можна досягти балансу між

охороною прав особи з психічними порушеннями і необхідністю забезпечення правопорядку та справедливості.

Таким чином, важливість розгляду медичного критерію паралельно з юридичним критерієм обмеженої осудності є безперечною. Лише їх поєднання дає можливість належно оцінити психічний стан правопорушника, визначити ступінь його вини і встановити відповідний обсяг кримінальної відповідальності, що сприяє реалізації принципів гуманізму та справедливості у кримінальному праві України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корогод С. В., Кандаур К. А. Обмежена осудність. Інновації та науковий потенціал світу: матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Хмельницький, 10 листопада, 2023 р. С.113-115.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1154 с.
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.05.2025).
4. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування: Постанова Верхов. Суду України від 03.06.2005 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05#Text> (дата звернення: 01.05.2025).
5. Каніщев А. В. Обмежена осудність та примусові заходи медичного характеру. Архів психіатрії. 2007. Т. 13. № 1–2. С. 42–50.
6. Зайцев О. В. Обмежена осудність: перспективи вдосконалення законодавчої регламентації. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 4. С. 140-152.

Науменко Данііл Вікторович

курсант н. г. ДР-343

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Войтюк Марина Петрівна**

викладач кафедри теорії та історії держави та права,

конституційного права та прав людини

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВИЗНАЧЕНИХ СТАТУТОМ ООН

Міжнародно-правова відповідальність держави є фундаментальною категорією сучасного міжнародного права, яка забезпечує стабільність і прогнозованість міжнародних відносин шляхом встановлення юридичних наслідків за порушення норм міжнародного права. Особливу вагу в цьому контексті має відповідальність за порушення принципів, закріплених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, оскільки ці принципи становлять ядро сучасної системи міжнародної безпеки, співробітництва та правопорядку.

Згідно з доктриною та практикою міжнародного права, міжнародно-правова відповідальність є наслідком скоєння міжнародного делікту, тобто протиправного діяння держави, яке порушує її міжнародно-правові зобов'язання. Вона охоплює два ключових елементи:

- наявність міжнародного зобов'язання, що випливає з договору, звичаєвого права або загальних принципів міжнародного права;
- дію або бездіяльність, що суперечить цьому зобов'язанню та може бути приписана державі [2, с. 28].

У випадку порушення основоположних принципів Статуту ООН, таких як суверенна рівність держав, заборона застосування сили, невтручання у внутрішні справи, повага до прав людини, настає особливо серйозна форма відповідальності, яка часто має колективний вимір (через реакцію Ради Безпеки, Генеральної Асамблеї, Міжнародного суду ООН або спеціалізованих міжнародних механізмів). У преамбулі та статтях 1–2 Статуту ООН закладено фундаментальні принципи міжнародного правопорядку, зокрема:

- Принцип суверенної рівності держав (ст. 2 п. 1);
- Принцип незастосування сили або загрози силою у міжнародних відносинах (ст. 2 п. 4);
- Принцип мирного врегулювання міжнародних спорів (ст. 2 п. 3);
- Принцип невтручання у внутрішні справи держав (ст. 2 п. 7);

- Повага до прав людини та основоположних свобод (ст. 1 п. 3; ст. 55);
- Добросовісне виконання міжнародних зобов'язань (ст. 2 п. 2) [3, с. 10].

Порушення цих норм, особливо в умовах міжнародного збройного конфлікту або анексії територій, вважається тяжким міжнародним правопорушенням (так званим грубе порушення *jus cogens*) і зумовлює обов'язок відновити порушене право, відшкодувати шкоду та гарантувати неповторення.

Зокрема, Міжнародний суд ООН розглядає справи про порушення Статуту, зокрема щодо агресії, втручання у внутрішні справи, блокади, підтримки незаконних збройних формувань тощо. Також Рада Безпеки ООН уповноважена застосовувати заходи примусу (санкції, застосування сили) відповідно до глави VII Статуту у випадках загрози миру, порушення миру або акту агресії [1, с. 47]. У деяких випадках може наставати відповідальність навіть за дії, що не є правопорушеннями, якщо вона передбачена спеціальними міжнародними договорами. Такий підхід характерний для екологічного права, космічного права, ядерної безпеки тощо, де застосовується концепція абсолютної або об'єктивної відповідальності — незалежно від наявності вини чи порушення норм. Це дозволяє постраждалій стороні вимагати компенсації за збитки, спричинені, наприклад, аваріями чи катастрофами, які не були спрямовані проти неї, але мали негативні наслідки [4, с. 90].

Таким чином, міжнародно-правова відповідальність держав за порушення принципів, визначених Статутом ООН, є ключовим елементом забезпечення міжнародного правопорядку. Вона виконує як компенсаційну, так і превентивну функцію, утверджуючи верховенство права в міжнародному співтоваристві. В умовах зростаючих викликів, таких як збройні конфлікти, анексії, гібридні війни та порушення прав людини, значення ефективного застосування механізмів відповідальності набуває особливої актуальності. Перспективними є подальше вдосконалення юридичних процедур, посилення універсальності юрисдикцій міжнародних судів та розвиток правових норм, що стосуються колективної відповідальності міжнародного співтовариства за підтримку глобальної безпеки.

Перспективи подальшого дослідження міжнародно-правової відповідальності держав значною мірою обумовлені сучасними викликами у сфері глобальної безпеки, розширенням практики міжнародних судових інституцій, а також поглибленням правового аналізу новітніх форм агресії та гібридних загроз. Особливої актуальності набуває вивчення юридичної кваліфікації дій, які порушують основоположні принципи Статуту ООН (зокрема, суверенітет, невтручання, заборона сили), але не завжди підпадають під традиційні категорії «збройної агресії» або «окупації».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Грабинський М. І. Міжнародно-правова відповідальність держави-правонаступниці за порушення зобов'язань держави-попередниці. Правова позиція, № 1. 2023. С. 101-105.
2. Грабинський М. І. Репутаційна складова відповідальності у міжнародному праві. Актуальні проблеми міжнародного права: Всеукраїнська науково-практична

конференція (Харків, 10 березня 2023 року): збірник матеріалів / за ред. Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленка, В. М. Шамраєвої. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 61-65.

3. Жукорська Я. М. Сучасна концепція міжнародно-правової відповідальності. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 3. С. 36-40. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprprg_2019_3_8. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2019.03.036>

4. Хартія економічних прав та обов'язків держав. Портал Верховної Ради України. Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_077

Науменко Данііл Вікторович

курсант н. з. ДР-343

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

*Науковий керівник: **Варава Володимир Вікторович***

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

к.ю.н., доцент

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Залучення громадськості до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності далі – ОРД є ключовим елементом правозахисної та безпекової діяльності в Україні. Це регулюється численними нормативно-правовими актами, головним з яких є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон). Згідно зі статтею 5 цього Закону, оперативно-розшукова діяльність має бути спрямована на виявлення, попередження та припинення злочинів, а також на збір доказів для їх розслідування [3]. Однак для досягнення високої ефективності в ОРД правоохоронні органи мають залучати громадськість, використовуючи різні форми та методи співпраці.

Основною формою залучення громадян до ОРД є негласне співробітництво, яке регулюється пунктом статтею 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Згідно з цією статтею, громадяни можуть добровільно надавати інформацію про злочинну діяльність правоохоронним органам, не розкриваючи свою особистість [3]. Це дозволяє забезпечити конфіденційність джерела інформації та зберегти безпеку осіб, що надають такі дані. Письмова угода між інформатором і правоохоронними органами є обов'язковою умовою для такого співробітництва. Важливо, що громадяни не мають права приймати участь у розслідуваннях чи застосовувати оперативні методи [4, с.19].

Методи залучення громадськості до ОРД включають використання інформаторів. Відповідно до статті 12 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», інформатори не беруть безпосередньої участі в оперативно-розшукових заходах, але їхні дані можуть бути важливими для складання стратегічних планів розслідування [3]. Вони надають інформацію, яка може включати, наприклад, розташування злочинних угруповань або деталі їхніх схем діяльності.

Однією з найефективніших форм залучення громадськості є участь у громадських радах при правоохоронних органах. Згідно з пунктом 4 частини 1 статті 6 Закону України «Про Національну поліцію», при поліції можуть функціонувати громадські ради, які надають рекомендації щодо поліпшення діяльності правоохоронців [2]. Хоча ці ради не мають повноважень ухвалювати юридично обов'язкові рішення, їхні пропозиції можуть бути важливими для адаптації стратегій та тактик у боротьбі зі злочинністю.

Залучення громадськості до ОРД також визначено в контексті публічної безпеки через різноманітні форми участі у добровільних ініціативах. Однак важливою частиною є законодавче обмеження щодо залучення до ОРД осіб, професії яких пов'язані з обов'язковим збереженням конфіденційності. Зокрема, згідно зі статтею 13 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», особи, які займаються юридичною, медичною або журналістською діяльністю, не можуть бути залучені до виконання завдань ОРД, якщо їх участь пов'язана з розкриттям професійної таємниці [3].

Забезпечення конфіденційності є одним із найважливіших аспектів у співпраці з громадськістю в рамках ОРД. Законом передбачено, що органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані вживати заходів для забезпечення безпеки осіб, які надають допомогу у виконанні ОРД, а також для захисту їхніх родин. Це включає обов'язкові заходи щодо невикриття особистих даних інформаторів і осіб, які співпрацюють із правоохоронними органами, а також можливість надання юридичного захисту у разі необхідності.

Крім того, ефективність залучення громадськості до ОРД регулярно оцінюється правоохоронними органами. Це є важливим етапом у забезпеченні результативності та безпеки оперативно-розшукової діяльності. Відповідно до статті 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», органи, які здійснюють ОРД, зобов'язані щорічно проводити аналіз проведених заходів та їх ефективності, що дозволяє своєчасно виявляти недоліки та адаптувати стратегії [5, с.31].

Залучення громадськості до ОРД має велике значення в боротьбі з організованою злочинністю, корупцією та іншими загрозами національній безпеці. Воно дає можливість оперативно отримувати точну та актуальну інформацію, що необхідна для розслідування злочинів. Водночас цей процес сприяє посиленню довіри населення до правоохоронних органів, адже громадяни бачать активну участь у забезпеченні правопорядку та безпеки в країні [1, с.13].

Отже, залучення громадськості до ОРД є важливим елементом у забезпеченні правопорядку та стабільності в Україні. Законодавче врегулювання цього питання, а також дотримання принципів конфіденційності, ефективності та законності, сприяють розвитку співпраці між правоохоронними органами та громадянами. Завдяки такій співпраці зростає рівень безпеки, а також зміцнюється довіра громадян до інститутів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Албул С. В. Принципи оперативно-розшукової діяльності : посібник. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 60 с.
2. Про Національну поліцію. Верховна Рада України. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 07.05.2025).
3. Про оперативно-розшукову діяльність. Верховна Рада України. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 07.05.2025).
4. Стацак А. Ю. Принципи оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції: концептуальні основи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2021. 40 с.
5. Христов, О. Принципи використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності. 2022. С. 86. Режим доступу: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1047/922> (дата звернення: 08.05.2025)

**Несмашний Валерій Віталійович,
Переверзєв Ігор Станіславович**
курсанти 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Варава Володимир Вікторович**
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЖЕРЕЛА УТВОРЕННЯ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Оперативно-розшукова інформація є фундаментальним елементом у системі правоохоронної діяльності, оскільки вона слугує базою для прийняття рішень щодо початку, ведення або завершення оперативно-розшукових заходів (ОРЗ), а також для забезпечення досудового розслідування. Сучасні реалії, пов'язані зі зростанням злочинності, трансформацією її форм, кіберзагрозами та гібридною агресією, вимагають переосмислення ролі, структури та джерел утворення оперативно-розшукової інформації (ОРИ). Її отримання та ефективне використання є одним з ключових напрямів реалізації державної кримінальної політики.

Оперативно-розшукова інформація, згідно з доктринальним та нормативно-правовим підходом, є специфічним видом інформації, яка отримується у процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності компетентними органами. Зокрема, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], ОРИ – це відомості про події, явища, обставини, осіб, що мають або можуть мати значення для досягнення цілей ОРД: виявлення, попередження, припинення, розкриття злочинів і розшуку осіб, які їх вчинили.

ОРИ має особливу правову природу. По-перше, вона утворюється у специфічних умовах гласної чи негласної діяльності. По-друге, вона часто має непроцесуальний характер, що ускладнює її пряму реалізацію в кримінальному процесі без відповідної легалізації. По-третє, ця інформація є основою для прийняття управлінських, тактичних та стратегічних рішень у сфері забезпечення безпеки [2, с.8].

Джерела утворення оперативно-розшукової інформації класифікуються залежно від способу її отримання та технічних засобів, що при цьому застосовуються. У сучасній

науковій літературі та правозастосовній практиці прийнято виділяти три основні групи таких джерел: гласні, негласні та технічні [2, с.8].

Гласні джерела включають інформацію, отриману відкрито, без використання засобів конспірації. Сюди відносяться повідомлення громадян, публікації у засобах масової інформації, результати роботи з відкритими джерелами – зокрема, моніторинг соціальних мереж, аналітичні звіти органів влади, а також аналітичні продукти, створені самими оперативними підрозділами на основі зібраної інформації. До гласних джерел також належать результати оперативного обслуговування об'єктів, спостережень, зустрічей і опитувань, що проводяться у відкритий спосіб. Гласна інформація може бути цінною, оскільки її легше легалізувати, однак вона обмежена в аспекті доступу до конфіденційних відомостей [3, с.89-90].

Негласні джерела є ключовими для оперативно-розшукової діяльності. Вони включають інформацію, здобуту від конфідентів, а також дані, отримані в результаті проведення негласних слідчо-розшукових дій (НС(Р)Д), визначених ст. 8 Закону України «Про ОРД». Серед таких заходів – контроль за листуванням, прослуховування розмов, спостереження з використанням спеціальних технічних засобів, проникнення у приватні приміщення тощо. Дані, отримані таким чином, є надзвичайно інформативними, проте вони потребують належної правової регламентації, зокрема санкції слідчого судді у випадках, передбачених законом. Використання негласної інформації пов'язане з підвищеним рівнем ризиків щодо порушення прав людини, тому тут важливо забезпечити баланс між інтересами безпеки та правами особи.

Технічні джерела – це оперативно-технічна інформація, отримана за допомогою спеціальних технічних засобів, таких як пристрої аудіо- і відеофіксації, приховані камери, пристрої для контролю пересування об'єктів, цифрові слідкувальні системи, дрони, а також алгоритми комп'ютерного моніторингу. У сучасних умовах значного розвитку цифрових технологій важливим джерелом утворення ОРІ стають мережі Інтернет, мобільні застосунки, системи геопозиціонування, «розумні речі» (IoT) та концепція Big Data. Остання дає змогу з неймовірною швидкістю обробляти великі масиви як структурованої, так і неструктурованої інформації, визначати поведінкові шаблони, передбачати загрози, моделювати розвиток оперативної обстановки [4, с.83].

Особливо слід наголосити на ролі цифрових джерел як новітньої форми отримання оперативної інформації. Моніторинг соціальних мереж, форумів, чатів, спеціалізованих сайтів, а також програмне забезпечення, здатне здійснювати автоматичний пошук за ключовими словами, надає величезні можливості для ідентифікації суб'єктів оперативного інтересу. Однак при цьому виникають нові правові виклики: межі допустимого моніторингу відкритої інформації, питання приватності, правова кваліфікація дій з обробки персональних даних.

Поряд з цим, актуальним є питання якості оперативно-розшукової інформації. Як вказують фахівці, така інформація має відповідати ряду критеріїв: достовірність, адекватність, повнота, точність, оперативність, логічність, новизна та цінність. Оцінка ОРІ включає етапи первинної та похідної перевірки, а також верифікацію через альтернативні джерела.

На завершення варто підкреслити, що ефективність оперативно-розшукової діяльності залежить не лише від обсягів отриманої інформації, а й від її систематизації, аналізу, фільтрації та вміння вчасно й правильно її використати. Тому роль оперативного працівника дедалі більше тяжіє до ролі аналітика, здатного не лише збирати відомості, але й інтерпретувати їх у контексті розкриття та попередження злочинів.

Таким чином, джерела утворення оперативно-розшукової інформації в сучасних умовах не обмежуються традиційними формами і засобами. Вони включають у себе широкий спектр як гласних, так і негласних способів, а також величезний обсяг інформації, що циркулює в цифровому просторі. Підвищення ефективності роботи з такими джерелами потребує як законодавчих ініціатив, так і розвитку фахової компетенції оперативних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 02.05.2025).
2. Жукоцький В.О. Поняття, види та джерела утворення оперативно-розшукової інформації. Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам: матеріали Всеукр. кругл. столу (серед здобув. вищ. освіти (м. Дніпро, 11 грудня 2020 р.). Дніпро: ДДУВС. 2021. С. 7-10.
3. Неманов А. Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення ОРД підрозділів оперативної служби МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 16 трав. 2013 р.). Харків, 2013. С.86–91.
4. Пеньков С. В., Шендрик В. В. Впровадження інтернет-технологій у діяльність Національної поліції України для отримання оперативно-розшукової інформації. Право і безпека. 2017. № 2 (65). С. 80–85.

НОРОХА Софія Вадимівна

курсант 2 курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

*Науковий керівник: **ПРОЛОВ Михайло Михайлович***

кандидат юридичних наук

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ: СТРУКТУРА, ЕЛЕМЕНТИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Фінансове право України охоплює широке коло фінансових відносин, пов'язаних із функціонуванням державного та місцевих бюджетів, оподаткуванням, державним кредитом, банківською діяльністю, фінансовим контролем тощо. Основним призначенням фінансового права є створення умов для стабільного функціонування фінансової системи країни, реалізації бюджетної політики, забезпечення соціальних та економічних потреб держави й суспільства.

Структура фінансового права України поділяється на загальну та особливу частини. Загальна частина включає загальні принципи, поняття, методи правового регулювання фінансових відносин, а також характеристики фінансово-правових норм, джерел права і суб'єктів. Особлива частина охоплює правові інститути, які регулюють конкретні сфери фінансової діяльності, такі як бюджетне право, податкове право, банківське право, право державного кредиту, право місцевих фінансів та фінансового контролю. Кожен із цих інститутів є самостійним елементом правової системи й має власну предметну спрямованість [1, с. 86].

До основних елементів системи фінансового права належать фінансово-правові норми (які є правилами поведінки), фінансово-правові інститути (групи норм, що регулюють певні типи фінансових відносин), фінансово-правові відносини (які виникають між державою, органами влади та суб'єктами господарювання), а також суб'єкти фінансових правовідносин, серед яких – держава, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи. Усі ці елементи взаємодіють у межах єдиного правового механізму, забезпечуючи ефективність фінансової системи [2, с. 43].

Сучасний розвиток фінансового права України відзначається низкою важливих тенденцій. Передусім ідеться про гармонізацію фінансового законодавства з правом

Європейського Союзу, що є необхідною умовою інтеграції України до європейського правового простору. Також актуальним є впровадження цифрових технологій у сферу публічних фінансів: автоматизовані системи адміністрування податків, електронне декларування, цифровий бюджет, мобільні застосунки на кшталт «Дія» змінюють підходи до правового регулювання.

Особливої уваги заслуговує податкова реформа, яка передбачає зниження фіскального тиску, спрощення адміністрування податків, впровадження нових інструментів боротьби з ухиленням від сплати податків. Також спостерігається удосконалення бюджетного процесу – перехід до середньострокового планування, програмно-цільового методу формування бюджету, а також посилення прозорості у використанні публічних коштів [3, с. 29]. Важливою є також тенденція до фінансової децентралізації, яка розширює повноваження місцевого самоврядування у сфері бюджетного планування та використання ресурсів. Значного розвитку зазнає й сфера фінансового контролю, де розширюються функції органів, відповідальних за моніторинг і аудит публічних фінансів. Водночас зростає роль антикорупційних механізмів, які включають як нормативне забезпечення (наприклад, законодавство про фінансовий моніторинг), так і новітні інструменти виявлення порушень (системи електронного аудиту, аналітика фінансових потоків тощо) [4, с. 92].

Однією з актуальних перспектив є поглиблення наукового аналізу інтеграційних процесів фінансового права України до системи права ЄС. Це включає вивчення імплементації *acquis communautaire* у сфері бюджету, оподаткування, аудиту, державних закупівель, протидії відмиванню коштів тощо. Водночас потребує дослідження питання гармонізації правових механізмів контролю за публічними фінансами, а також уніфікації фіскальної політики відповідно до міжнародних стандартів. У перспективі значного теоретичного осмислення вимагає цифровізація фінансової системи, яка змінює традиційні форми фінансових правовідносин. Дослідження правового режиму функціонування електронного бюджету, цифрових валют, блокчейн-технологій у публічних фінансах, штучного інтелекту в податковому адмініструванні тощо є надзвичайно важливим для формування ефективної правової доктрини.

Таким чином, система фінансового права України є цілісним комплексом правових норм і інститутів, які забезпечують правове регулювання публічних фінансів. Її розвиток відбувається у напрямі модернізації, цифровізації, децентралізації та євроінтеграції. Надалі доцільним є посилення правового захисту фінансової системи, впровадження ефективних механізмів контролю, а також вдосконалення наукового осмислення фінансово-правових процесів у контексті сучасних глобальних і національних викликів. Система фінансового права України перебуває в динамічному розвитку, відображаючи загальносвітові тенденції та внутрішні потреби держави в умовах модернізації фінансової системи. Для її подальшого вдосконалення необхідне забезпечення стабільності законодавства, підвищення рівня правової культури учасників фінансових відносин, а також посилення правового контролю за ефективним та цільовим використанням публічних фінансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благун І. І. Інфраструктура фінансового ринку України: стан та перспективи розвитку. *Accounting & Finance/Oblik i Finansu* 2019. С. 75
2. Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України : монографія. І. О. Школьник, Т. А. Васильєва, С. В. Леонов та ін. ; за ред. І. О. Школьник, І. І. Рекуненко. Суми : Сумський державний університет, 2017. 343 с.
3. Фінанси : підручник І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій та ін. ; за ред. І.О. Лютого. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 720 с.
4. Фінансова система України в умовах економічних перетворень : всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 18-19 квітня 2018 р.) : тези доп. І.Я. Чугунов, М.В. Тарасюк, Т.В. Канєва та ін. ; відп. за вип. І.Я. Чугунов. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 173 с.

Осіп'юк К.О.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

*Науковий керівник: **Варава Володимир Вікторович***

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для

підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України,

кандидат юридичних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є одним із ключових інструментів держави у боротьбі зі злочинністю, тероризмом і загрозами національній безпеці. Успішність цієї діяльності значною мірою залежить від своєчасного, повного й достовірного інформаційного забезпечення. Особливої актуальності це питання набуває в умовах воєнного стану, коли інформаційний ресурс виступає не лише засобом реагування, а й елементом інформаційної безпеки держави. Для результативної протидії злочинності оперативні підрозділи мають володіти достовірною оперативною інформацією щодо діяльності кримінальних угруповань, процесів у злочинному середовищі, а також даними про лідерів та авторитетів організованих злочинних формувань. З метою боротьби з насильницькою злочинністю та забезпечення захисту громадян від кримінальних посягань, необхідно зосередити зусилля на підвищенні ефективності негласних розшукових заходів, максимально використовуючи інструменти, передбачені законодавством про оперативно-розшукову діяльність, а також потенціал підрозділів, які здійснюють оперативно-технічні заходи.

Оперативно-розшукова інформація — це комплекс як первинних, так і аналітично оброблених відомостей про осіб, що мають причетність до підготовки чи вчинення злочинів, про факти кримінальних дій, про стан оперативно-розшукових ресурсів та про умови, в яких здійснюється діяльність із протидії злочинності. У поширених наукових підходах до визначення сутності оперативно-розшукової інформації її основна цінність обґрунтовано вбачається в тому, що вона об'єктивно відображає змінюване соціальне середовище та оперативну обстановку, в межах якої здійснюється оперативно-розшукова діяльність. Водночас слід зауважити, що така інформація також фіксує наслідки постійного впливу на це середовище з боку різних соціальних суб'єктів, діяльність яких може бути як правомірною, так і протиправною за своєю сутністю та спрямованістю. Інформаційна база оперативно-розшукових підрозділів формується з наступних джерел [1, с. 225]:

1. Власна оперативна інформація (агентура, конфіденти, результати ОРЗ). Власна оперативна інформація - це інформація, яку оперативні підрозділи здобувають у процесі здійснення оперативно-розшукових заходів власними силами і засобами. Вона формується шляхом безпосереднього збору відомостей співробітниками ОРД під час спостереження, опитувань, агентурної роботи, аналізу обстановки, технічного контролю та інших методів. Ця інформація є первинною, нерідко — ексклюзивною, має стратегічне значення та, як правило, не дублюється в інших джерелах. Саме на ній базується ухвалення оперативних рішень, прогнозування розвитку подій та своєчасне реагування на загрози.

2. Державні реєстри (ЄРДР, ЄДР, база МВС, ДРАЦС, ДМС, податкові дані тощо) - це офіційні інформаційні ресурси, які містять систематизовані дані про фізичних та юридичних осіб, події та факти, що мають правове значення. У контексті оперативно-розшукової діяльності доступ до таких реєстрів дає змогу отримувати важливу довідкову й аналітичну інформацію, необхідну для встановлення осіб, перевірки фактів, аналізу зв'язків і джерел доходів

До ключових реєстрів, що використовуються в ОРД, належать: ЄРДР (Єдиний реєстр досудових розслідувань), що дозволяє перевірити наявність кримінальних проваджень щодо особи; ЄДР (Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань), що дає змогу встановити зв'язки осіб із бізнесом, розкрити схеми ухилення від оподаткування або фіктивності компаній; Бази даних МВС - містять відомості про осіб, транспортні засоби, адміністративні правопорушення, зброю тощо; ДРАЦС - дані про реєстрацію актів цивільного стану (народження, смерть, шлюб, розірвання шлюбу); ДМС - інформація про паспортні дані, реєстрацію місця проживання, перетин державного кордону; Податкові реєстри - дозволяють оцінити легальність джерел доходів, встановити фінансові потоки та податкову поведінку суб'єкта. Використання даних з державних реєстрів дозволяє значно підвищити ефективність оперативного аналізу та правову обґрунтованість подальших дій [2, с. 56].

3. Запити до інших правоохоронних і розвідувальних структур (СБУ, ДПСУ, прокуратура) - це один із ключових механізмів міжвідомчої взаємодії в оперативно-розшуковій діяльності, що дозволяє отримати додаткову інформацію, яка знаходиться у володінні інших органів державної влади. Такі запити надсилаються для уточнення даних про осіб, які становлять оперативний інтерес, отримання інформації про перетин державного кордону, перевірки наявності матеріалів щодо терористичної чи шпигунської діяльності, узгодження або координації дій у межах спільних справ. Міжвідомчий обмін інформацією дозволяє уникнути дублювання оперативних заходів, підвищити ефективність розслідувань і забезпечити комплексний підхід до нейтралізації злочинної діяльності [2, с. 57].

4. Інформація з відкритих джерел (OSINT). Особливу цінність OSINT має в умовах воєнного стану, коли активізується інформаційна війна, дезінформація та підготовка до диверсій. Використання інструментів аналізу відкритих джерел значно розширює можливості правоохоронних органів у попередженні загроз безпеці.

5. Технічні засоби контролю та спостереження в оперативно-розшуковій діяльності (ОРД) - це спеціалізовані пристрої й системи, що використовуються підрозділами правоохоронних органів для здобуття інформації негласним шляхом у межах чинного

законодавства. До основних технічних засобів, які можуть застосовуватися в ОРД, належать аудіо- та відеоспостереження, GPS-трекери, технічні засоби контролю телефонних переговорів (у межах санкціонованих заходів), комп'ютерна розвідка (CINT), автоматизовані системи розпізнавання облич, номерних знаків, об'єктів. Застосування таких засобів є потужним інструментом у виявленні, документуванні та припиненні злочинної діяльності, однак їх використання повинно суворо відповідати законодавству, аби уникнути порушень прав і свобод громадян [3, с. 156].

Але, на нашу думку, попри значний прогрес, існує ряд проблем, таких як недостатня інтеграція баз даних між відомствами, неефективна система обміну інформацією між регіональними підрозділами, технічне застарівання інформаційних систем у деяких ОВС, недостатній рівень захисту конфіденційної інформації, порушення режиму секретності в умовах кіберзагроз, кадровий дефіцит аналітиків і спеціалістів з кібербезпеки.

Отже, для підвищення ефективності інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності доцільно удосконалити нормативну базу щодо захисту та обробки оперативної інформації, розвивати національні автоматизовані системи аналітичної обробки даних, запроваджувати штучний інтелект для аналізу масивів інформації, створити єдину інтегровану систему міжвідомчого обміну оперативною інформацією, посилити кіберзахист інформаційних платформ.

Можемо дійти висновку, що інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності — це не лише технічний чи організаційний процес, а стратегічна складова національної безпеки. В умовах гібридної війни, кіберзагроз і транснаціональної злочинності актуальність надійної, швидкої й захищеної системи інформаційного забезпечення зростає в рази. Ефективна робота правоохоронних органів можлива лише за умови системної цифровізації, високого рівня міжвідомчої координації та належного контролю за правомірністю доступу до інформації. Прокурорський нагляд у цьому контексті має забезпечувати баланс між оперативною ефективністю та дотриманням конституційних прав громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

2. Білецький В. Перспективи інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 3 (118). С. 224-230

3. ХЛАНЬ, В. Г. СТОСОВНО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ, 2021, 87.

4. ХОМЕНКО, Артем; НЕПОМНЯЩИЙ, Сергій; ВАРАВА, Володимир. ПОРЯДОК ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. UNIVERSUM, 2024, 13: 152-159.

СІМОРА Дмитро Сергійович

курсант 2 курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України,

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЧОРНА Аліна Геннадіївна

тарший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У ВИДІ ВИПРАВНИХ І ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ

Сучасна кримінально-правова політика України спрямована на гуманізацію системи покарань, розширення застосування альтернативних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Серед таких покарань важливе місце займають виправні та громадські роботи, які, поєднуючи елементи кари та виховного впливу, сприяють соціальній адаптації засуджених без їх ізоляції від суспільства.

Виправні роботи, передбачені статтею 57 Кримінального кодексу України, полягають у відрахуванні встановленої судом частини заробітку засудженого в дохід держави за місцем його роботи протягом строку від шести місяців до двох років, виконуючи каральну, виховну та попереджувальну функції. Громадські роботи, згідно зі статтею 56 КК України, передбачають безоплатну суспільно корисну працю у вільний від основної роботи чи навчання час протягом шістдесяти-двохсот сорока годин, не більше чотирьох годин на день, маючи на меті каральний, виховний та ресоціалізаційний вплив [3].

Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт в Україні ґрунтується на розгалуженій системі нормативно-правових актів, кожен з яких відіграє свою важливу роль у регламентації цього процесу. Ключовим законодавчим актом у цій сфері є Кримінально-виконавчий кодекс України, який встановлює загальні засади та визначає порядок виконання усіх видів кримінальних покарань, включаючи виправні та громадські роботи [1]. КВК України закріплює принципи виконання покарань, права та обов'язки засуджених, компетенцію органів і установ, що виконують покарання, а також процедурні питання, пов'язані з виконанням різних видів покарань, у тому числі й тих, що не пов'язані з позбавленням волі. Важливим елементом правового регулювання є Закон України "Про пробачення", який визначає мету, завдання, підстави, види пробачення, правовий статус персоналу органу пробачення та суб'єктів пробачення [2]. Закон "Про пробачення" визначає завдання та функції органів пробачення щодо здійснення соціально-виховної роботи із засудженими, надання їм психологічної та іншої необхідної допомоги

з метою ресоціалізації. Окрему, але не менш важливу роль у регулюванні виконання громадських робіт відіграють рішення органів місцевого самоврядування. Відповідно до законодавства, саме органи місцевого самоврядування визначають перелік об'єктів, на яких можуть виконуватися громадські роботи, а також види цих робіт, враховуючи потреби громади та можливості залучення засуджених до суспільно корисної діяльності.

Виконання покарання у виді виправних робіт покладається на кримінально-виконавчу інспекцію (далі – КВІ) за місцем проживання засудженого, і основними етапами цього процесу є першочергове отримання КВІ копії вироку суду, після чого відбувається взяття засудженого на облік з одночасним роз'ясненням його прав та обов'язків. Наступним кроком є надсилання повідомлення адміністрації підприємства, установи чи організації, де працює засуджений, про необхідність проведення відрахувань із його заробітної плати, при цьому здійснюється постійний контроль за правильністю та своєчасністю цих відрахувань, розмір яких щомісячно становить від десяти до двадцяти відсотків заробітку засудженого. Важливим аспектом є також проведення з засудженим виховної роботи та здійснення контролю за його поведінкою і дотриманням ним умов відбування покарання. Слід зазначити, що у випадку ухилення засудженого від відбування виправних робіт, що може проявлятися у неявці до КВІ, зміні місця роботи без відповідного повідомлення або порушенні трудової дисципліни, КВІ має право звернутися до суду з поданням про заміну невідбутої частини покарання на покарання у виді обмеження волі, а у разі ухилення засудженого від відбування громадських робіт (неявка на роботу без поважних причин, відмова від виконання роботи, порушення трудової дисципліни), КВІ складає протокол про порушення та направляє матеріали до суду для вирішення питання про заміну невідбутої частини покарання на арешт [4, с. 163].

Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт є важливим інститутом кримінально-виконавчого права України, що поєднує каральну та виховну функції, сприяючи ресоціалізації засуджених без їх ізоляції від суспільства. Однак ефективність застосування цих видів покарань залежить від вирішення існуючих проблем, пов'язаних з організацією виконання, контролем за поведінкою засуджених та їх мотивацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 11.07.2003 № 1129-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1129-15> (дата звернення: 27.04.2025).
2. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 27.04.2025).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ // Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.04.2025).
4. Шаповаленко М. Громадські роботи як вид кримінального покарання. Матеріали XVI Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми юридичної науки очима молодих науковців”. Київ. 2023. С. 162-165.

УДК 378:811.111

Скуміна Х.П.,
здобувачка вищої освіти гр. МКПР-241
Наукові керівники – Сенченко Н.М.,
к.ю.н., доцент;
Шевченко Ю.В.
ст. викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

THE JURY TRIAL SYSTEM IN THE USA: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN UKRAINE

In the modern world, ensuring fair justice is a key component of the rule of law. The jury trial is one of the most important institutions that guarantees public participation in the administration of justice, increases the level of trust in the judicial system, and promotes the establishment of democratic principles. In the USA, this system has deep historical roots and functions effectively, ensuring an impartial consideration of the case. Analyzing the American experience and exploring the possibilities of adapting it to the Ukrainian context is extremely important.

To begin with, it is essential to examine the historical evolution of the jury trial system in the United States. Colonial juries in England's North American colonies often acquitted defendants in criminal cases where the colonists considered English laws unjust, such as laws against sedition and libel that prohibited criticism of King George III. The Crown responded by moving further trials to England, away from communities compassionate to the colonial defendants, and assigned judges appointed by the King. The colonists' disapproval of the Crown's abuse of the jury system is reflected in two lines of the Declaration of Independence.

Although jury trial is considered a cornerstone of American democracy, in practice, it has been long inaccessible to racial minorities and women due to discrimination. Only since 1968, after *Duncan v. Louisiana*, have Sixth Amendment guarantees become mandatory for the states. Until 1975, juries consisted almost exclusively of white men. Even after that, discriminatory practices persisted through tools such as peremptory challenges, allowing exclusions based on race or gender. Although the rulings in *Batson v. Kentucky* (1986) and *J.E.B. v. Alabama* (1993) limited such practices, problems remain. A jury trial increases trust in justice, while the exclusion of certain groups undermines its legitimacy [1].

As of today, there is a document «Principles for Juries and Jury Trials» (2023), prepared by the American Bar Association (ABA). It contains 20 fundamental principles outlining the modern standards for conducting jury trials in the USA. These principles are divided into several blocks: preserving the right to a jury trial, forming a jury selection, trial conduct, providing jury

instructions, the decision-making process, and post-trial activities. The document aims to ensure transparency, efficiency, and fairness of this important element of the American judicial system.

The key aspects of the document include the guarantee of the right to trial by jury in criminal and civil cases, the requirement of a representative composition of the jury, the obligation of unanimity of jury decisions in criminal cases, as well as the protection of the rights of citizens to participate in court proceedings. The principles also emphasize the importance of providing jurors with convenient conditions, safeguarding their privacy, and decent remuneration. Special attention is paid to the adaptation of the jury selection process to new technologies, in particular to the use of a remote format [2].

This document may serve as a valuable guideline for improving the jury system in Ukraine, especially in ensuring equal access to justice, protecting citizens' rights, and maintaining trust in the judiciary.

For a more complete understanding of this issue, it is essential to examine the process and how it functions in practice. During a trial, one of the first tasks for the prosecutor and the defense attorney is to select jury to hear the case. Jurors are selected to hear the facts and determine whether the defendant committed the crime. Twelve jurors are randomly chosen from a jury pool (also called a «venire») a list of potential jurors drawn from the voter registration records of people who live in a federal district. During jury selection, neither the prosecutor nor the defense attorney is permitted to discriminate against any group. For example, the judge will not allow them to choose only men or only women. A jury must be made up of people of different races, cultures, backgrounds, etc.

The next step involves opening statements, during which the prosecutor and the defense attorney briefly outline the case for the jury. The prosecutor speaks first, as the government bears the burden of proving that the defendant committed the crime. This is followed by the presentation of evidence and witness examination. The prosecutor calls witnesses and presents evidence. The defense has the right to cross-examine. After completing all the interrogations, the prosecutor «takes a break», that is, he can no longer present new evidence. After that, the defender can call his witnesses or refuse to present evidence. The defendant is not obliged to testify, and it cannot be interpreted as an admission of guilt [3].

Considering the issues of the Ukrainian model of the jury trial, the opinion of Ye. Bohdanov is particularly relevant. He states: «The current Ukrainian model of a jury trial, which involves the participation of two professional judges and three jurors, differs significantly from the classic Anglo-American system and reveals a number of systemic shortcomings in its functioning. The main problems are the imperfection of the procedure for forming jury lists, which often leads to organizational difficulties, a limited category of cases for consideration (only cases with life imprisonment), insufficient material and technical support and social guarantees of jurors, as well as a low level of their legal culture and professional training. Studies show that the existing system needs to improve the mechanism of interaction between jurors and professional judges and create more effective tools to ensure their independence» [4, p. 17].

Based on the analysis of the American model of the jury trial and the existing problems of the Ukrainian system, several promising directions for the development of the jury institution in Ukraine can be identified. It is worth

- 1) expanding the list of categories of cases that can be considered by a jury trial;

- 2) increasing legal awareness and training of jurors;
- 3) introducing the remote side of participation.

In conclusion, Jury trial is an important element of democratic justice system, which ensures the participation of citizens in the implementation of legal proceedings and strengthens public confidence in the judiciary. The US experience demonstrates that the effectiveness of this system largely depends on the composition of the jury, compliance with selection procedures and clearly defined rights of the jury.

The Ukrainian model of jury trial, although formally introduced, requires some changes. Based on the American experience, Ukraine can reform its model by expanding the powers of juries, increasing legal awareness of citizens, improving selection procedures, and implementing technologies, including remote participation.

REFERENCES:

1. The Jury System: website. URL: <https://www.gilderlehrman.org/community-college-civics-learning-guide/jury-system>
2. Principles for Juries and Jury Trials. URL: https://www.ncsc-jurystudies.org/_data/assets/pdf_file/0035/99971/Principles_2024_FINAL.pdf
3. Trial: website. URL: [https://www.justice.gov/usao/justice-101/trial#:~:text=The%20trial%20is%20a%20structured,committed%20the%20crime\(s\)](https://www.justice.gov/usao/justice-101/trial#:~:text=The%20trial%20is%20a%20structured,committed%20the%20crime(s))
4. Богданов Є.А. Інститут присяжних в Україні: сучасні виклики та перспективи реформування. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2024. С. 13-18.

Скуміна Х.П.,
здобувачка вищої освіти гр. МКПР-241
Науковий керівник – **Сенченко Н.М.,**
к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В СПРАВАХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Актуальність теми. Забезпечення справедливого правосуддя у справах щодо неповнолітніх є однією з ключових задач будь-якої правової системи. Великобританія має розвинену систему кримінального судочинства, яка передбачає спеціальні механізми розгляду справ за участю неповнолітніх осіб. Одним із важливих аспектів такого провадження є процес доказування, що впливає на законність і обґрунтованість судових рішень.

Виклад основного матеріалу. Першим варто відзначити такі поняття як стандарт доказування та тягар доведення. Стандарт доказування стосується кількості доказів, які є необхідними для підтвердження твердження або претензії під час розгляду справи в суді. Тягар доведення іноді називають «обов'язком», оскільки в системі кримінального правосуддя Великобританії тягар доведення лежить на уряді. Обов'язок прокурора (а не обвинуваченого) – довести факт інкримінованого злочину. Деякі обставини можуть дозволити пом'якшити тягар доведення або перекласти його на іншу сторону. У деяких кримінальних справах, наприклад, коли розглядається неосудність [1].

Говорячи про специфіку кримінального провадження щодо неповнолітніх у Великобританії, по-перше, варто вказати на вік кримінальної відповідальності, який в Англії та Уельсі становить 10 років. Це означає, що діти до 10 років не можуть бути заарештовані чи звинувачені у вчиненні злочину. Але якщо діти у цьому віці все ж таки порушили закон, то існують відповідні заходи впливу [2].

Інформація щодо дитини віком від 10 до 17 років, яку звинувачують у вчиненні злочину, не буде розголошуватися поза судом. Обмеження щодо звітування включають нерозголошення імені, домашньої адреси чи школи будь-якої «молодшої особи», залученої до провадження, або відомостей, зокрема фотографій, за якими можуть її ідентифікувати.

Суд у справах неповнолітніх – це різновид магістратського суду, в провадженні яких знаходяться справи «молодих людей». Справи в Суді для неповнолітніх розглядаються або трьома магістратами, або одним окружним суддею, який засідає окремо. Цей тип суду відрізняється від кримінального провадження для дорослих декількома аспектами, наприклад, провадження розроблено менш формально, громадськості не має права

входити до суду, а до підсудних звертаються на ім'я. Якщо потерпілий (потерпілі) бажають спостерігати за провадженням, вони зобов'язані подати клопотання до суду. Суди у справах неповнолітніх розглядають правопорушення, включаючи крадіжки та пограбування, антигромадську поведінку та злочини, пов'язані з наркотиками [2].

Допустимість доказів та їх оцінка у справах неповнолітніх виражається через їх зізнання. Відповідно до розділу 76 Закону «Про поліцію та кримінальні докази» 1984 року, зізнання може бути визнано неприйнятними, якщо вони були отримані шляхом утисків або внаслідок чогось, сказаного чи зробленого, за обставин, що існували на той час, що могло зробити зізнання недостовірним. Діти можуть бути більш сприйнятливими до таких заяв ніж дорослі через те, що вони повідомили або вчинили, наприклад через тиск однолітків [3].

Відносно хибних заяв (або брехні) як і у випадку з дорослими, слід ретельно розглядати можливість використання неправдивих заяв як доказу провини. Передбачувана неправдива заява має бути неправдою поза розумним сумнівом і може бути доказом вини, лише якщо суд може бути впевнений, що для цієї неправди не було причини. У випадку з дітьми та їх психічним розвитком можуть існувати причини дачі неправдивих показань через незрілість, а не через почуття провини [4].

Під час розгляду справ із неповнолітніми суд враховує, чи усвідомлювала дитина наслідки своїх дій. Діти можуть не повністю розуміти ризики або необхідність їхнього запобігання, що впливає на оцінку наявності умислу [4].

Міжнародні стандарти відіграють важливу роль у формуванні та вдосконаленні процесу доказування у справах неповнолітніх. Серед міжнародних стандартів системи ювенальної юстиції основоположне місце посідає Конвенція ООН Про права дитини, яка ставить за мету запровадження дієвих заходів і засобів задля захисту прав дітей та запобіганню вчинення правопорушень неповнолітніми. На основі вказаної Конвенції було розроблено і прийнято ряд міжнародних актів, які деталізують та уточнюють положення Конвенції. Найяскравішими прикладами таких міжнародно-правових документів є Мінімальні стандартні правила відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) та Керівні принципи ООН щодо запобігання злочинності неповнолітніх (Ер-Рядські керівні принципи) [5, с. 207].

У Великобританії вплив міжнародних стандартів проявляється у підходах щодо доказування у справах неповнолітніх. Зокрема, суди зобов'язані враховувати вік, рівень розвитку та інші особливості дитини при оцінці доказів, що було визначено вище. Такі підходи сприяють створенню дружнього до дитини середовища та забезпечують дотримання її прав у судовому процесі.

Висновки. Забезпечення справедливого правосуддя у справах неповнолітніх є важливим елементом демократичного суспільства та правової держави. Великобританія має розвинену систему кримінального судочинства, яка враховує особливості провадження щодо дітей та підлітків. Одним із ключових аспектів цього процесу є доказування, адже саме від правильності та законності оцінки доказів залежить обґрунтованість судових рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. What Is the Standard of Proof? URL: <https://www.bljsolicitors.co.uk/blog/understanding-the-standard-of-proof-in-criminal-cases/> (дата звернення 17.03.2025)
2. Youth crime. URL: <https://www.cps.gov.uk/crime-info/youth-crime> (дата звернення 17.03.2025)
3. Police and Criminal Evidence Act 1984. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/section/76> (дата звернення 18.03.2025)
4. Children as suspects and defendants. URL: https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/children-suspects-and-defendants?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 19.03.2025)
5. Сорочан Д. А. Міжнародно-правові стандарти прав дитини та ювенальна юстиція. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків. 2019. С. 207-208

Станкевич В.Е.

курсант 3 курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Марієнко А.О.

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ»

У сучасних умовах збройної агресії Російської Федерації проти України питання кримінально-правової кваліфікації воєнних злочинів набуває особливої актуальності. Масові порушення норм міжнародного гуманітарного права, зафіксовані на території України, вимагають ефективного правового реагування та притягнення винних до відповідальності.

У чинному Кримінальному кодексі України терміни «воєнний злочин» або «воєнне кримінальне правопорушення» прямо не вживаються.

Під воєнним злочином зазвичай розуміють умисне, суспільно небезпечне та заборонене законом діяння, яке полягає у порушенні норм міжнародного гуманітарного права — зокрема правил ведення бойових дій, закріплених у міжнародних договорах. Такі порушення можуть мати місце як під час міжнародних, так і неміжнародних збройних конфліктів. Їх злочинний характер визначений актами міжнародного кримінального права, зокрема Женевськими конвенціями, Римським статутом Міжнародного кримінального суду та іншими міжнародно-правовими документами, що мають імперативну силу (*jus cogens*)[1].

Воєнні злочини — це дії, що порушують міжнародні норми ведення війни, такі як жорстоке поводження з цивільними, застосування забороненої зброї, атаки на гуманітарні об'єкти тощо. Вони вчиняються саме під час збройних конфліктів.

Військові злочини — це правопорушення проти дисципліни та порядку військової служби, наприклад — дезертирство, непокоря наказу чи самовільне залишення частини. Ці порушення можуть мати місце як у мирний час, так і під час війни.

Серед найпоширеніших воєнних злочинів — умисне вбивство чи поранення мирних жителів, катування, сексуальне насильство, включаючи зґвалтування, а також незаконне утримання цивільних осіб у заручниках.

До таких злочинів належать також викрадення людей та примусова депортація, що порушує право людини на свободу пересування та особисту недоторканність. Часто

фіксуються випадки примусового залучення цивільного населення до участі у бойових діях проти їхньої волі, а також використання мирних жителів як «живого щита» для прикриття військових об'єктів.

Окрему категорію становлять злочини проти військовополонених, зокрема жорстоке поводження, тортури, відмова у наданні медичної допомоги. Не менш небезпечними є дії, спрямовані на умисне знищення цивільної інфраструктури — шкіл, лікарень, житлових будинків, об'єктів культури й релігії — особливо, якщо такі дії не мають військової необхідності.

Воєнними злочинами також вважається застосування заборонених засобів війни, таких як отруйні речовини, а також порушення правил ведення війни, включаючи розміщення військової техніки в житлових кварталах або мародерство. Злочинною вважається і практика використання захищених символів, наприклад, емблеми Червоного Хреста чи військової форми супротивника, з метою введення в оману[2]. Потерпілі у воєнних злочинах — це передусім цивільні особи та військовополонені, які не беруть участі у бойових діях або вже втратили таке право. Саме ці категорії населення найбільш вразливі під час збройних конфліктів, тому міжнародне гуманітарне право надає їм особливий захист. Напади на них, катування, незаконне утримання, сексуальне насильство, депортація, відмова у медичній допомозі — усе це розцінюється як грубе порушення норм воєнного часу.

Правопорушниками при вчиненні воєнних злочинів виступають так звані комбатанти — особи, які мають право брати участь у збройному конфлікті. Серед них особливе місце займають військові та політичні керівники, які наділені повноваженнями приймати рішення щодо застосування сили. Їхня відповідальність є особливою, оскільки саме від їхніх наказів часто залежить, чи будуть дотримані або порушені норми міжнародного права. Командири можуть нести відповідальність не лише за свої дії, а й за дії підлеглих, якщо вони знали або повинні були знати про злочин.

У воєнних злочинах також виділяють так званих спеціальних суб'єктів — це особи, які мають окремі обов'язки та повноваження. До них належать, по-перше, звичайні військовослужбовці, які безпосередньо беруть участь у бойових діях. По-друге, медичні військовослужбовці, на яких покладено обов'язок надавати допомогу пораненим і хворим військовополоненим незалежно від їхньої належності. По-третє, військовослужбовці, які не мають права використовувати захищену символіку (Червоного Хреста, Червоного Півмісяця тощо), якщо не є частиною гуманітарної місії. І нарешті, службові особи, які мають право видавати накази, — саме вони часто несуть ключову відповідальність за організацію або санкціонування воєнних злочинів[1].

З початком російської агресії проти України у 2014 році Україна активно почала застосовувати норми ККУ щодо воєнних злочинів. Прокурор України та правоохоронні органи розслідують та притягують до відповідальності осіб, що скоїли воєнні злочини. Українські суди також активно застосовують ці норми в судових процесах.

Особливу увагу слід звернути на судову практику стосовно злочинів, які були скоєні в умовах війни з Росією. Прикладом є розгляд справ, у яких порушуються питання застосування міжнародних стандартів щодо воєнних злочинів, наприклад, питання

використання заборонених методів ведення війни, атаки на цивільні об'єкти та звірства, вчинені в умовах окупації.

Судова практика України включає застосування відповідних норм щодо військових злочинців та осіб, що брали участь у збройному конфлікті з порушенням законів і звичаїв війни. Судові рішення можуть передбачати тривалі терміни ув'язнення, включаючи довічне позбавлення волі, а також компенсацію жертвам злочинів[3].

Минулого року Україна зробила суттєвий крок до посилення національної правової системи та гармонізації її з нормами міжнародного кримінального права — шляхом ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. У зв'язку з цим 24 жовтня 2024 року набув чинності Закон України, яким були внесені зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів. Однією з найважливіших новацій стало оновлення статті 438 Кримінального кодексу України, яка отримала нову назву — «Воєнні злочини». У новій редакції ця стаття чіткіше визначає відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, враховуючи сучасні міжнародні норми. Це дозволить ефективніше розслідувати такі злочини та притягати винних до відповідальності[4].

У ході дослідження встановлено, що воєнні злочини становлять серйозну загрозу для міжнародного миру та безпеки, а їх ефективне розслідування та притягнення винних до відповідальності є ключовими елементами забезпечення справедливості. Кримінальне законодавство України, зокрема стаття 438 Кримінального кодексу, передбачає відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, що відповідає міжнародним стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ВЕРХОВНИЙ СУД. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_voen_zlochunu_NSHSU.pdf (дата звернення: 14.05.2025).
2. Головне про воєнні злочини. Офіс Генерального Прокурора. URL: <https://war.gp.gov.ua/crimes.html> (дата звернення: 14.05.2025).
3. Міжнародний кримінальний суд. Офіційний сайт. URL: <https://www.icc-cpi.int> (дата звернення: 14.05.2025).
4. Університет Короля Данила. URL: <https://ukd.edu.ua/sites/default/files/2024-12/Теорсеминар%20збірник%202024%20-%20збірник%20-1.pdf#page=152> (дата звернення: 14.05.2025).

ТАРАСЕНКО Дмитро Миколайович
курсант 2 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
ЧОРНА Аліна Геннадіївна
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗАМАХУ ВІД ГОТУВАННЯ ДО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Проблема розмежування готування до кримінального правопорушення та замаху на нього є однією з ключових у теорії та практиці кримінального права. Від правильної кваліфікації дій особи на початкових стадіях вчинення кримінального правопорушення залежить визначення міри її кримінальної відповідальності. Нечіткість у розмежуванні цих стадій може призвести до несправедливого притягнення особи до відповідальності або, навпаки, до уникнення нею належного покарання.

У теорії кримінального права та згідно статей 13, 14, 15 Кримінального кодексу України традиційно виділяють три стадії вчинення кримінального правопорушення: готування, замах та закінчене або незакінчене кримінальне правопорушення.

Готування до вчинення кримінального правопорушення являє собою створення умов для вчинення кримінального правопорушення. Це можуть бути підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення (частина 1 статті 14 КК України). Характерною ознакою готування є створення об'єктивної можливості для подальшого вчинення кримінального правопорушення, але дії особи ще не спрямовані безпосередньо на об'єкт посягання. Згідно статті 15 Кримінального кодексу України, замах на кримінальне правопорушення – це вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини Кримінального кодексу України, якщо при цьому кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі особи [1]. Ключовою ознакою замаху є безпосередня спрямованість дій на об'єкт кримінального правопорушення.

Розмежування готування та замаху є принциповим, оскільки закон встановлює різні межі кримінальної відповідальності за ці стадії. Покарання за готування до вчинення кримінального правопорушення є менш суворим, ніж за замах на кримінальне правопорушення, а за закінчене – найсуворішим.

Згідно аналізу визначень готування та замаху на вчинення кримінального правопорушення, основним критерієм розмежування є **ступінь наближення вчинених дій до безпосереднього виконання об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення**. Готування є підготовчим етапом, тоді як замах – це вже початок виконання об'єктивної сторони. Замах починається з моменту вчинення дій, які безпосередньо спрямовані на об'єкт посягання та є частиною об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, коли готування передусє цьому моменту. Як при готуванні, так і при замаху особа діє з прямим умислом на вчинення конкретного діяння. Однак при замаху умисел є більш конкретизованим та спрямованим на безпосереднє заподіяння шкоди об'єкту. Дії, що становлять замах, є більш суспільно небезпечними, оскільки вони безпосередньо загрожують об'єкту посягання, а готування створює лише потенційну можливість вчинення кримінального правопорушення. При замаху на вчинення кримінального правопорушення винна особа знаходиться ближче і реальніше до поставленої мети, ніж при готуванні до вчинення кримінального правопорушення [2, с. 68]. Однак, жоден із зазначених критеріїв не є універсальним та абсолютним. У кожному конкретному випадку необхідно враховувати сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак вчиненого діяння.

З огляду на викладене, проблема відмежування замаху на кримінальне правопорушення від готування до нього є складною, але надзвичайно важливою для забезпечення законності та справедливості кримінальної відповідальності. Ключовим критерієм розмежування є момент початку виконання об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Дії, що становлять готування, хоч і створюють умови для вчинення кримінального правопорушення, але ще не є безпосередньо спрямованими на об'єкт посягання [3, с. 13]. Натомість, замах характеризується вчиненням діяння, безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, який не було доведено до кінця з незалежних від волі особи причин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Романко Д.С. Кримінально-правове дослідження стадій вчинення кримінального правопорушення. Миколаїв. 2020. 104 с.
3. Большаков Д.О. Кримінально-правова характеристика стадій кримінального правопорушення: автореф. Миколаїв. 2021. 18 с.

Шелкоплясова Олександра Сергіївна
здобувач вищої освіти 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Березняк Василь Сергійович**
завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКІВ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Контрабанда наркотичних засобів та фальсифікованих лікарських препаратів є одним із найбільш небезпечних видів транснаціональної злочинності, що становить серйозну загрозу для здоров'я населення та підриває економічну безпеку держави. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), щорічно від вживання фальсифікованих ліків у світі помирає близько 1 мільйона людей [1]. В Україні, яка має протяжний кордон з багатьма країнами, ця проблема набуває особливого значення. Зважаючи на геополітичне розташування, наша держава є привабливою для транзиту незаконних наркотичних засобів і фальсифікованих ліків із країн Азії до Європейського Союзу, а також для їх поширення на внутрішньому ринку.

Кримінальний кодекс України містить окремий розділ XI «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення», який передбачає відповідальність за діяння, пов'язані з незаконним обігом наркотиків та фальсифікованих ліків [2]. Наслідки застосування фальсифікованих ліків для здоров'я населення охоплюють: відсутність терапевтичного ефекту, що призводить до прогресування захворювання, розвиток резистентності до антибіотиків та інших препаратів через їх неправильне дозування у фальсифікатах, токсичні реакції організму на неякісні компоненти, алергічні реакції, аж до анафілактичного шоку, додаткові витрати на лікування ускладнень, спричинених прийомом фальсифікованих ліків. За даними Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, частка фальсифікованих ліків на українському ринку становить приблизно 5% від загального обсягу фармацевтичної продукції, що в грошовому еквіваленті складає близько 50 мільйонів доларів США щорічно [6].

За даними Державної прикордонної служби України, щороку фіксується понад 1000 випадків спроб провезення наркотичних засобів через державний кордон України. Особливо активізувалися такі спроби після початку збройного конфлікту на сході України, який призвів до послаблення контролю на окремих ділянках державного кордону [3]. Контрабанда наркотичних засобів сприяє поширенню наркоманії в Україні, що має катастрофічні наслідки для здоров'я населення. Вживання наркотичних речовин призводить до тяжких захворювань внутрішніх органів, зокрема печінки, нирок, серцево-судинної та центральної нервової системи, а також до розвитку інфекційних захворювань, таких як ВІЛ/СНІД та гепатити Ві С через застосування нестерильних шприців. Провокує розвиток психічних розладів, депресій, психозів, суїцидальних намірів, а також деградація особистості, втрата соціальних зв'язків, зростання кількості злочинів, пов'язаних з наркотиками та зменшення тривалості життя, підвищення рівня смертності серед молоді, зростання кількості дітей з вродженими вадами розвитку внаслідок вживання наркотиків батьками [4]. За даними Міністерства охорони здоров'я України, щороку від передозування наркотиками в Україні помирає близько 1000 осіб, а кількість офіційно зареєстрованих наркозалежних становить понад 100000 осіб. Проте за оцінками експертів, реальна кількість осіб, які вживають наркотики, перевищує офіційну статистику в 5-10 разів [5].

Для подолання проблеми контрабанди наркотичних засобів та фальсифікованих ліків в Україні впроваджуються такі державні механізми: посилення контролю на державному кордоні: вдосконалення системи митного і прикордонного контролю, використання сучасних технічних засобів для виявлення контрабанди, імплементація міжнародних норм щодо боротьби з фальсифікацією лікарських засобів, зокрема Конвенції Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я (Конвенція MEDICRIME), введення обов'язкового маркування лікарських засобів і створення єдиної системи їх моніторингу, участь у міжнародних операціях з протидії контрабанді наркотиків та фальсифікованих ліків, обмін інформацією та досвідом з іншими країнами.

Отже, контрабанда наркотичних засобів та фальсифікованих ліків є серйозною загрозою для здоров'я населення України та національної безпеки держави в цілому. Негативні наслідки цих злочинів проявляються у збільшенні кількості наркозалежних осіб, зростанні захворюваності та смертності, появі резистентних форм захворювань, підвищенні соціальної напруги та економічних збитків. Для ефективної протидії контрабанді наркотичних засобів та фальсифікованих ліків необхідний комплексний підхід, що включає вдосконалення правової бази, посилення державного контролю, впровадження сучасних технологій відстеження лікарських засобів, міжнародне співробітництво та просвітницьку роботу серед населення. Особливу увагу слід приділити посиленню відповідальності за злочини, пов'язані з контрабандою наркотичних засобів та фальсифікованих ліків, як це передбачено статтями 305 та 321-1 Кримінального кодексу України. Важливим є також підвищення ефективності роботи правоохоронних органів у виявленні та розслідуванні таких злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. World Health Organization. (2023). Substandard and falsified medical products. WHO Fact sheet. URL:<https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/substandard-and-falsified-medical-products> (дата звернення 04.06.2025)
2. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року №2341-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 04.06.2025)
3. Державна прикордонна служба України. Звіт про діяльність Державної прикордонної служби України у 2022 році. Київ: ДПСУ. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/reports> (дата звернення 04.06.2025)
4. Міністерство охорони здоров'я України. Національний звіт щодо наркотичної ситуації в Україні. Київ: МОЗ України. URL: <https://cmhmmda.org.ua/report/zvit-za-2023-rik/> (дата звернення 05.06.2025)
5. Центр громадського здоров'я МОЗ України. Статистичні дані щодо наркозалежності в Україні. Київ: ЦГЗ. URL:<https://phc.org.ua/news/nacionalniy-zvit-schodo-narkotichnoi-situacii-v-ukraini-2024-za-danimi-2023-roku> (дата звернення 05.06.2025)
6. Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками. Річний звіт про діяльність за 2022 рік. Київ: Держлікслужба. URL:<https://www.dls.gov.ua> (дата звернення 06.06.2025)

Шелкоплясова Олександра Сергіївна,
*курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
рядовий поліції*
Науковий керівник: Плетенець Віктор Миколайович
професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ

Ефективність розслідування кримінальних правопорушень значною мірою залежить від використання комплексу процесуальних засобів, спрямованих на збирання доказів. Особливе місце серед них посідають негласні слідчі (розшукові) дії, які дозволяють отримати інформацію про злочин та причетних до нього осіб, що неможливо здобути гласними методами. Втім, НСРД, пов'язані з втручанням у приватне спілкування, передбачають обмеження конституційних прав громадян, що зумовлює необхідність чіткого процесуального регулювання їх проведення, забезпечення дотримання прав людини та міжнародних стандартів. Проблематика процесуальної форми НСРД набула особливої актуальності після прийняття КПК України 2012 року, яким запроваджено інститут негласних слідчих (розшукових) дій. Питання процесуальної форми НСРД, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, залишаються предметом активних наукових дискусій та потребують подальшого дослідження з огляду на розвиток інформаційних технологій та практику Європейського суду з прав людини [1, с. 78]. Також важливу роль у розслідуванні злочинів має оперативно-розшукова діяльність, яка забезпечує процес розслідування даними, які отримати складно, а іноді неможливо, що в умовах початкового етапу розслідування набуває особливого значення. Оперативність отримання й використання інформації може забезпечити мінімізацію витрат ресурсів на здійснення досудового розслідування. [8] Право на приватність комунікацій гарантується статтею 31 Конституції України, згідно з якою кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти

злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [2].

Кримінальний процесуальний кодекс України у главі 21 визначає порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій. До НСРД, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, відповідно до ст. 258 КПК України належать: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст. 261, 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України) [3].

Важливе значення для регулювання НСРД має також Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 [4]. Слід зазначити, що правове регулювання НСРД здійснюється також з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема практики Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5, с.32]. Процесуальна форма НСРД, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, характеризується специфічними вимогами до підстав, порядку санкціонування та проведення таких дій. Як зазначає С.Р. Тагієв, під процесуальною формою НСРД слід розуміти встановлений кримінальним процесуальним законом порядок, умови та послідовність проведення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень [6, с. 56]. Основними елементами процесуальної форми НСРД, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, є: наявність законодавчо визначених підстав для проведення, виключно судовий порядок надання дозволу, чіткі строки проведення, документування ходу та результатів, особливий режим використання отриманих результатів у доказуванні. Процесуальна форма НСРД має забезпечувати, з одного боку, ефективність кримінального провадження, а з іншого - дотримання прав та свобод людини. Як зазначає О.В. Геселев, саме на досягнення такого балансу спрямовані вимоги до процесуальної форми НСРД [7, с. 25]. Відповідно до ст. 246 КПК України, НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Важливою підставою є тяжкість злочину - НСРД, пов'язані з втручанням у приватне спілкування, допускаються лише щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [3].

НСРД, пов'язані з втручанням у приватне спілкування, проводяться виключно на підставі ухвали слідчого судді. Процесуальна форма отримання такого дозволу включає: підготовку клопотання слідчий або прокурором, погодження клопотання з прокурором, якщо його готує слідчий, розгляд клопотання слідчим суддею, постановлення ухвали [3]. Клопотання про дозвіл на проведення НСРД має містити: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер, правову кваліфікацію злочину, відомості про особу, щодо якої необхідно провести СРД, обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, вид НСРД та обґрунтування строку її проведення, обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб [3].

Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) полягає в негласній фіксації та обробці із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування [3]. Процесуальна форма проведення цієї НСРД передбачає обов'язкове зазначення в ухвалі слідчого судді ідентифікаційних відомостей про особу, місця або речі, щодо яких необхідно провести дію, та її вид. Як зазначає О.М. Дроздов, важливим елементом процесуальної форми є чітка фіксація часу початку та закінчення аудіо-, відеоконтролю, що має бути відображено у відповідних протоколах [9, с. 99]. Процесуальна форма арешту, огляду і виїмки кореспонденції (ст. 261, 262 КПК України) має свої особливості. Накладення арешту на кореспонденцію полягає у забороні установам зв'язку вручати кореспонденцію адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора [3]. В ухвалі слідчого судді про арешт кореспонденції обов'язково зазначаються: особа, кореспонденція якої має затримуватися, підстави для такого арешту, види поштово-телеграфних відправлень, на які накладається арешт, установа зв'язку, на яку покладається обов'язок затримувати кореспонденцію. Огляд і виїмка кореспонденції проводяться лише за участю не менше двох понятих, за необхідності - за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб кореспонденція відкривається і в ній оглядається. У разі виявлення речей або документів, що мають значення для кримінального провадження, слідчий, прокурор складає протокол [3]. Процесуальна форма цієї НСРД включає обов'язкове зазначення в ухвалі слідчого судді ідентифікаційних ознак, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання [3]. Є.Д. Скулиш звертає увагу на те, що технічними засобами, які використовуються при проведенні цієї НСРД, мають забезпечуватись фіксація та можливість збереження інформації. Зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України) полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічних засобів, яка міститься в електронних інформаційних системах або їх частинах, доступ до яких обмежується власником, володільцем або утримувачем системи [3]. Процесуальна форма передбачає, що в ухвалі слідчого судді повинні бути вказані ідентифікаційні ознаки електронної інформаційної системи, в якій може зберігатися інформація, щодо якої планується НСРД [3]. Важливим елементом процесуальної форми є також вимога щодо складання протоколу, в якому обов'язково повинні бути зафіксовані відомості про технічні засоби, які застосовувалися для зняття інформації, та носії, на яких зафіксована отримана інформація. Сьогодні технічні засоби використовуються у боротьбі зі злочинністю для: фіксації слідчих (розшукових) дій, пошуку і попереднього дослідження речових джерел інформації; виконання судових експертиз у державних експертних установах і приватними експертами; для проведення профілактичної роботи [11, с.46]. Важливою складовою процесуальної форми НСРД є фіксація їх результатів. Протоколи про проведення НСРД з додатками повинні відповідати вимогам ст. 104-106, 252 КПК України [3]. До протоколу долучаються додатки у вигляді технічних носіїв інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії. Особливістю використання результатів НСРД у доказуванні є те, що відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення НСРД, можуть використовуватися в доказуванні на тих

самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування [3].

Проблеми протидії розслідування, з якими стикаються правоохоронці, все яскравіше демонструють нагальну проблему їх вирішення як практиками, так і науковцями. Таким чином, формування окремої (приватної) теорії криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству, в якій усі питання розглядалися б системно (комплексно), є нагальною потребою практики боротьби зі злочинністю [10]. Процесуальна форма проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, є важливою гарантією законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав громадян. Вона включає комплекс нормативно визначених вимог до підстав, порядку санкціонування, проведення та фіксації результатів НСРД. Аналіз нормативного регулювання та практики застосування НСРД свідчить про наявність певних проблем у дотриманні процесуальної форми, що зумовлює необхідність її вдосконалення з урахуванням міжнародних стандартів та практики ЄСПЛ. Серед основних напрямів удосконалення процесуальної форми НСРД слід виділити: конкретизацію підстав та умов проведення НСРД, вдосконалення судового контролю, удосконалення процедури фіксації результатів НСРД та їх використання у кримінальному провадженні, впровадження механізмів повідомлення осіб, щодо яких проводилися НСРД. Реалізація запропонованих заходів дозволить забезпечити баланс між ефективністю кримінального провадження та захистом прав і свобод людини при проведенні НСРД, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шумило М.Є. Негласні слідчі (розшукові) дії – засоби процесуального доказування у кримінальному провадженні. Право України. 2018. № 12. С. 74-83.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88
4. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>
5. Серьогін В.О. Право на приватність у сучасному світі: монографія. Харків: Право, 2018. 236 с.
6. Тагієв С.Р. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному судочинстві України: монографія.
7. Геселев О.В. Проблеми легітимізації використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій для доказування у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 1. С. 20-29.

8. Плетенець В. Використання можливостей інформаційного забезпечення в подоланні протидії досудовому розслідуванню. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2022. - № 1 (116). – С. 239-244

9. Дроздов О.М. Актуальні проблеми використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні. Право України. 2018. № 3. С. 93-106.

10. Плетенець В. М. Криміналістичне забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству: постановка проблеми. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2017. - № 3. - С. 207-212. - Режим дост

11. Криміналістика: підручн. для студ. вищ. навч. закл. / [К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська]. – 2-е вид. перероб. і доп. – ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. – 480 с.

Шелкоплясова Олександра Сергіївна,
курсант навчальної групи ДР-243,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
рядовий поліції
Науковий керівник: **Каліман Максим Романович,**
старший викладач кафедри,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
капітан поліції

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ СЛУЖБОВО-ПРИКЛАДНИХ ЄДИНОБОРСТВ ПРАВООХОРОННИХ СТРУКТУР

Сучасні умови професійної діяльності працівників правоохоронних органів вимагають високого рівня фізичної підготовленості та майстерності у службово-прикладних єдиноборствах. Удосконалення системи підготовки є стратегічним завданням для забезпечення ефективного виконання службових обов'язків та особистої безпеки правоохоронців. Службово-прикладні єдиноборства відіграють ключову роль у системі професійної підготовки співробітників правоохоронних органів. Ефективність виконання службових обов'язків, особиста безпека правоохоронців та захист громадян безпосередньо залежать від рівня володіння спеціальними фізичними та тактичними навичками. Сучасні виклики, пов'язані зі зростанням рівня агресії під час затримання правопорушників, використанням правопорушниками різних видів зброї та володіння ними, бойовими навичками, вимагають постійного вдосконалення системи підготовки правоохоронців [1].

Сучасна система підготовки працівників правоохоронних органів із службово-прикладних єдиноборств включає різні компоненти такі, як технічна підготовка (вивчення прийомів самозахисту, затримання та конвоювання), тактична підготовка (моделювання ситуацій професійної діяльності), психологічна підготовка (формування стійкості до стресових ситуацій), а також фізична підготовка [2]. Як зазначає Моргунов О.А., основними недоліками існуючих методик підготовки є недостатнє наближення тренувального процесу до реальних умов оперативно-службової діяльності, недостатнє врахування психологічних аспектів протидії та відсутність індивідуального підходу до навчання з урахуванням антропометричних даних та рівня фізичної підготовленості співробітників [3]. Дослідження Яреценка О.А. підтверджують необхідність перегляду існуючих методик підготовки з метою підвищення їх практичної спрямованості та ефективності. Автор зазначає, що 67% опитаних співробітників правоохоронних органів вказують на недостатню ефективність отриманих під час навчання навичок у реальних

ситуаціях затримання [4]. Одним із найбільш ефективних підходів до вдосконалення системи підготовки є впровадження ситуаційного моделювання. Цей метод передбачає створення тренувальних сценаріїв, максимально наближених до реальних умов службової діяльності [5]. За даними дослідження Хацаюка О.В., впровадження ситуаційного моделювання дозволяє підвищити ефективність застосування прийомів самозахисту на 28-32% [6]. Основні елементи ситуаційного моделювання включають в себе створення стресових умов, моделювання різних типів поведінки правопорушників, використання захисного спорядження для можливості відпрацювання прийомів з повною силою та комплексне застосування технічних і тактичних елементів.

Важливим компонентом вдосконалення системи підготовки є розвиток психологічної стійкості співробітників правоохоронних органів. Дослідження Бондаренка В.В. показують, що в екстремальних ситуаціях ефективність застосування прийомів самозахисту знижується на 35-40% через психологічні фактори [7]. Для підвищення психологічної готовності рекомендується включати в тренувальний процес різні методи стресостійкості, тренування в умовах фізичного та психологічного навантаження, навчання методам саморегуляції психічних станів, формування впевненості у власних силах через поступове ускладнення тренувальних завдань.

Аналіз міжнародного досвіду підготовки показує перспективні напрями вдосконалення системи навчання службово-прикладним єдиноборствам. У більшості країн Європи та США підготовка правоохоронців базується на принципах функціональності та мінімалізму. За даними дослідження Антоненка С.А., в Ізраїлі система підготовки Крав-мага широко використовується для навчання співробітників правоохоронних органів. У США програма підготовки агентів ФБР включає систему Defensive Tactics, яка поєднує елементи різних бойових мистецтв з урахуванням специфіки правоохоронної діяльності. Особлива увага приділяється тактиці дій в обмеженому просторі та проти кількох супротивників.

Таким чином, удосконалення рівня службово-прикладних єдиноборств є важливим чинником підвищення ефективності та безпеки правоохоронної діяльності. Інвестування ресурсів у розвиток сучасних методик, регулярні тренування, психологічна підтримка та адаптація до новітніх викликів дадуть змогу сформулювати професійно підготовлених співробітників, здатних ефективно діяти на захист суспільства. Удосконалення рівня службово-прикладних єдиноборств у правоохоронних структурах є комплексним завданням, яке вимагає системного підходу до організації процесу підготовки. Сучасний стан службово-прикладних єдиноборств у правоохоронних структурах виявляє необхідність комплексного підходу до їх удосконалення. Варто зазначити, що ефективність професійної підготовки працівників правоохоронних органів безпосередньо залежить від якості їхньої фізичної підготовки та рівня володіння спеціальними прийомами єдиноборств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко В.В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями. Київ: Кандиба, 2021. 524 С.
2. Моргунов О.А. Удосконалення фізичної підготовки правоохоронців МВС України на початковому етапі навчання. Честь і закон. 2018. № 1(64). С. 58-62.
3. Моргунов О.А., Ярещенко О.А., Хацаюк О.В. Напрями розвитку військово-прикладних навичок рукопашного бою майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Честь і закон. 2020. №4(75). С. 67-74.
4. Ярещенко О.А. Обґрунтування змісту і організації спеціальної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Харків, 2019.20 с.
5. Хацаюк О.В. Сутність та структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 65(2). С. 144-155.
6. Хацаюк О.В., Єлісєєва О.С., Жуков В.Л., Клименко В.П., Бережний Ю.М. Модель формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу в різних умовах службово-оперативної діяльності. Інноваційна педагогіка. 2020. № 29(2). С. 174-178.
7. Бондаренко В.В., Решко С.М., Смірнова Н.Б. Психологічні аспекти застосування заходів поліцейського примусу. Юридична психологія. 2021. № 1(28). С. 91-99.

Яремчишин Марко Михайлович
*викладач кафедри практичної психології ,
аспірант Навчально-наукового інституту
управління психології та безпеки,
студент 3-го курсу
Навчально-наукового інституту
права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ
м.Львів, Україна*

ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕДУРИ РОЗЛУЧЕННЯ

Цивільно-процесуальні аспекти розірвання шлюбу в Україні характеризуються застосуванням загальних процесуальних норм, що забезпечують справедливий, відкритий та всебічний розгляд справи у судовому порядку. Зокрема, коли між подружжям виникають спірні питання щодо розірвання шлюбу, такі як відсутність взаємної згоди або наявність суперечок щодо утримання неповнолітніх дітей і розподілу майна, справа розглядається за загальними нормами цивільного процесуального законодавства. У цьому контексті суд зобов'язаний здійснити комплексне дослідження доказів, що підтверджують як підстави для розірвання шлюбу, так і обґрунтованість вимог сторін, при цьому дотримуючись принципів рівності учасників процесу, забезпечення права на захист.

Відповідно до норм цивільного процесуального кодексу України, у справах про розірвання шлюбу судова процедура передбачає не лише формальне задоволення позову, а й всебічне дослідження обставин справи, що включає перевірку фактичних підстав для розірвання шлюбу, аналіз правового статусу неповнолітніх дітей та встановлення об'єктивних умов для прийняття остаточного судового рішення. Суд при цьому керується не тільки позитивними нормами сімейного законодавства, але й загальними принципами цивільного судочинства, зокрема забезпечення можливості докладного доказування обставин справи, відкритості судового засідання та збереження права кожної зі сторін на участь у процесі.

Ключовим моментом є те, що цивільно-процесуальні норми встановлюють рамки, в яких суд повинен забезпечити ефективний захист інтересів усіх учасників процесу, що набуває особливої ваги у випадках, коли справа стосується прав дитини. Окрім того, суд має обов'язок перевірити дотримання встановлених законом процесуальних процедур, зокрема щодо своєчасного та належного представлення доказів, що сприяє забезпеченню об'єктивності судового розгляду. Таким чином, цивільно-процесуальне регулювання розлучення ускладнюється необхідністю врахування як специфіки сімейного права, так і загальних принципів цивільного судочинства, що в цілому спрямовано на захист прав та законних інтересів усіх учасників процесу.

Цивільно-процесуальні аспекти розірвання шлюбу в Україні відбуваються у межах загального процесуального регулювання, яке забезпечує належне дотримання прав усіх учасників судового процесу. При цьому, окрім положень Сімейного кодексу, що безпосередньо регулюють підстави та наслідки розірвання шлюбу, застосовуються й загальні норми Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК). Серед конкретних статей ЦПК, які набувають значного значення у справах про розірвання шлюбу, можна виділити наступні:

- ст. 1 ЦПК визначає загальні засади і сферу застосування цивільного процесуального законодавства, встановлюючи основні принципи судочинства, зокрема принцип рівності сторін та забезпечення права на захист. Це є базисом для всіх подальших процесуальних дій, включаючи розгляд справ про розірвання шлюбу.

- ст. 7 ЦПК гарантує дотримання процесуальних прав учасників провадження, забезпечуючи рівноправну участь, можливість вільного представлення доказів та захисту своїх інтересів у суді. Це положення має особливе значення у справах про розірвання шлюбу, де часто мають бути враховані як права одного з подружжя, так і інтереси неповнолітніх дітей.

При розгляді справи про розірвання шлюбу суд керується й нормами, що регламентують порядок подання, дослідження та оцінки доказів. Так, ст. 22 ЦПК окреслює основні вимоги до початку провадження та встановлює рамки для подання позовної заяви, а ст. 53 ЦПК регламентує порядок подання доказів, що є особливо актуальним у випадках, коли існують суперечності між сторонами щодо обставин, що мають значення для вирішення питання про розірвання шлюбу та визначення умов щодо утримання дітей і розподілу майна.

Процедура розгляду справи безпосередньо у судовому засіданні регламентована, зокрема, ст. 64 ЦПК, яка передбачає відкритість судового засідання та забезпечення можливості учасників процесу брати активну участь у доказуванні своїх обставин. Водночас, стаття 128 ЦПКУ визначає принцип об'єктивного дослідження доказів судом, що є ключовим моментом у справедливому вирішенні сімейних спорів. Забезпечення права на ефективний оскарження судових рішень гарантується нормами, закладеними в статтях 145–149 ЦПКУ. Ці положення регламентують порядок апеляційного та касаційного перегляду судових рішень, що дозволяє забезпечити додатковий контроль за процесом прийняття судового рішення, особливо у делікатних справах, пов'язаних із сімейним правом та правами дитини.

Таким чином, конкретні статті ЦПКУ, а саме ст. 1, ст. 7, ст. 22, ст. 53, ст. 64, ст. 128 та ст. 145–149, формують процесуальну базу, завдяки якій розглядання справ про розірвання шлюбу здійснюється відповідно до принципів відкритості, рівності сторін, всебічного дослідження доказів та можливості оскарження рішень, що забезпечує належний захист прав усіх учасників процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40–44, ст.356.

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №6.